

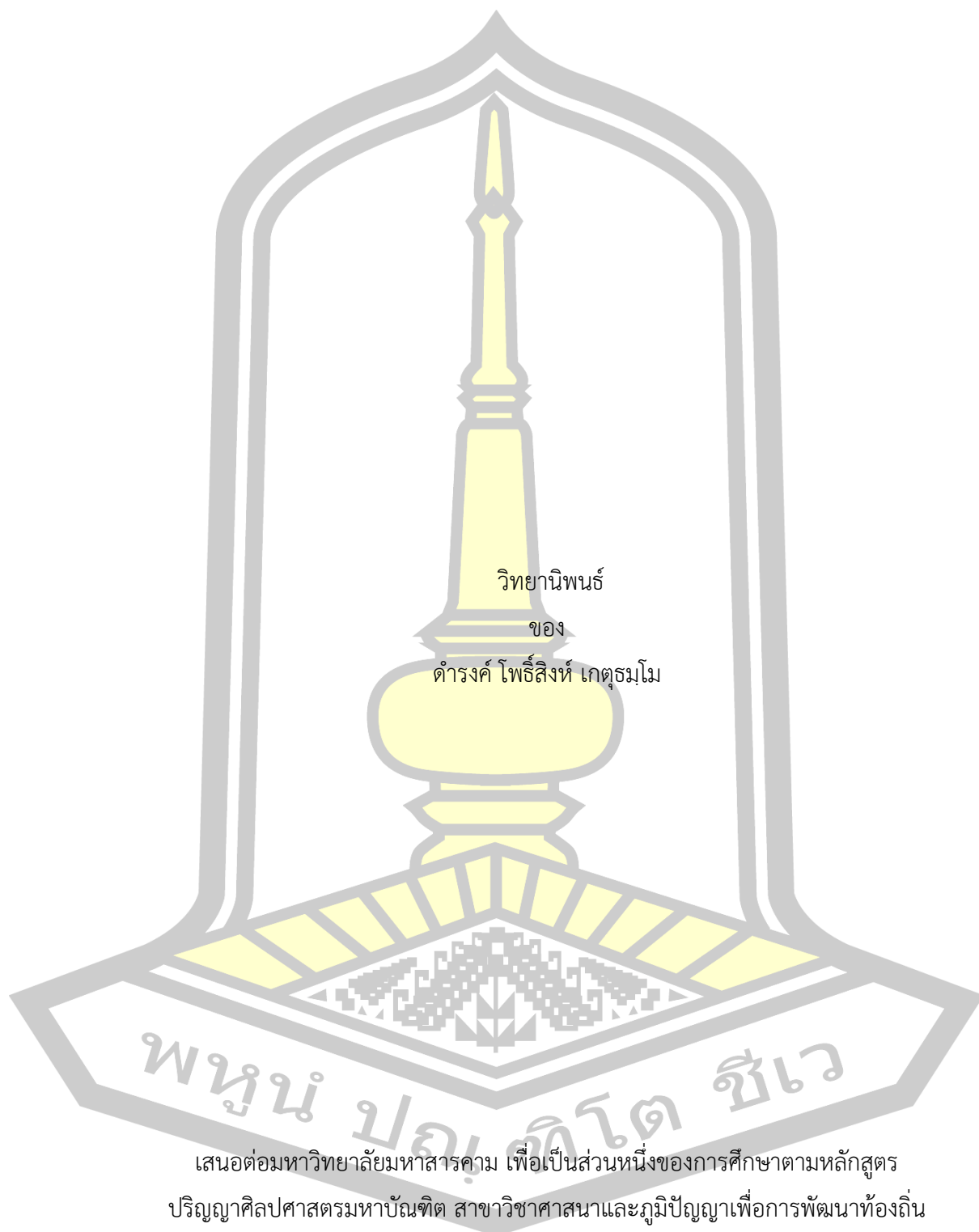
พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
ดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธมโม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
ตุลาคม 2561

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม

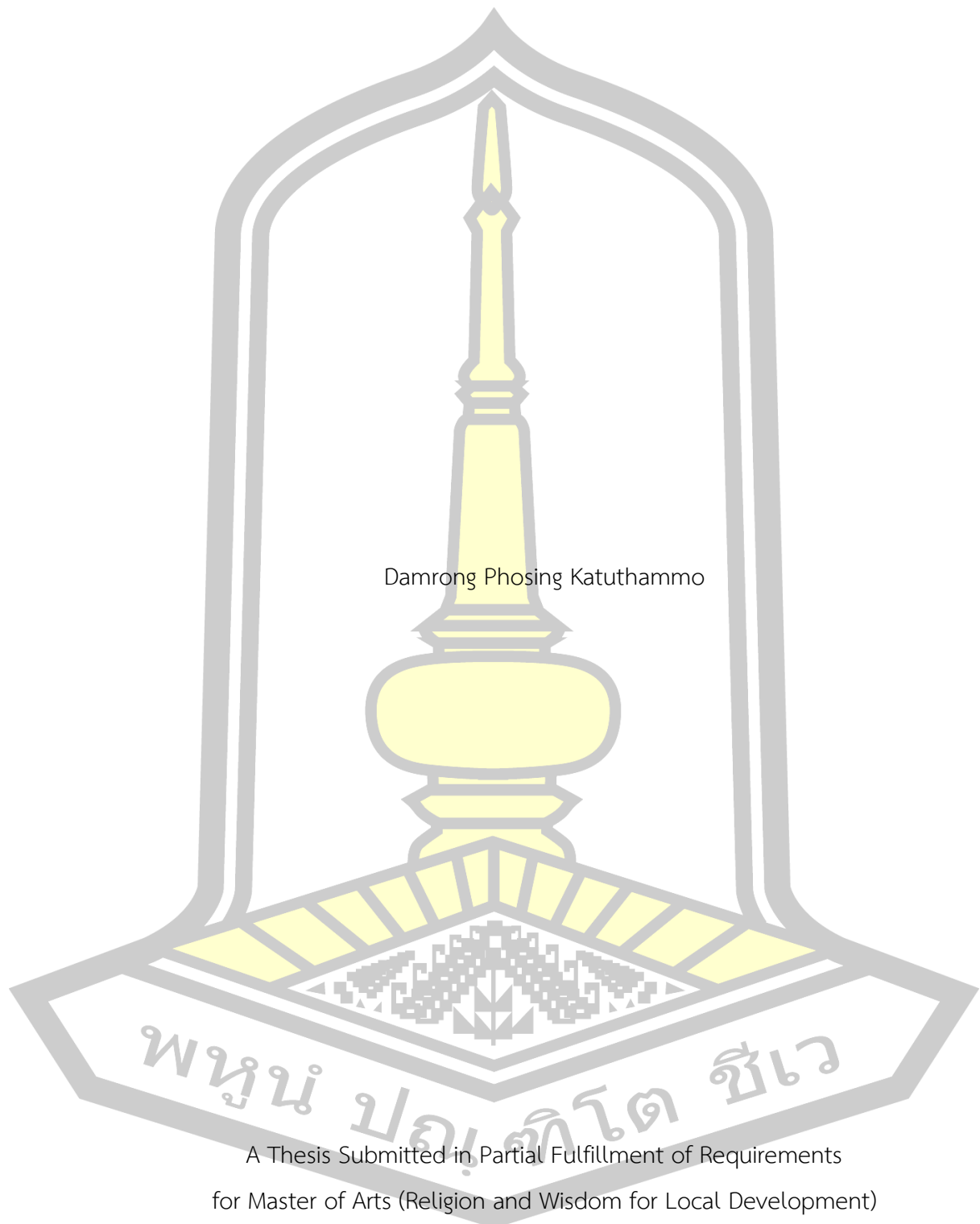
วิทยานิพนธ์
ของ
ดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธมโม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตุลาคม 2561

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Ritual Dynamic of Chrine of The City PiLLar in Mahasarakham

Damrong Phosing Katuthammo

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Religion and Wisdom for Local Development)

October 2018

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธมฺโม แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. จารุวรรณ ธรรมวัตร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. เกียรติศักดิ์ บังเพลิง)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. พุทธิรักษ์ ปราบนอก)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

.....
(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วัน.....เดือน.....ปี.....

ชื่อเรื่อง	พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม		
ผู้วิจัย	ดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธรมโม		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ มีไธสง		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีการศึกษา	2561

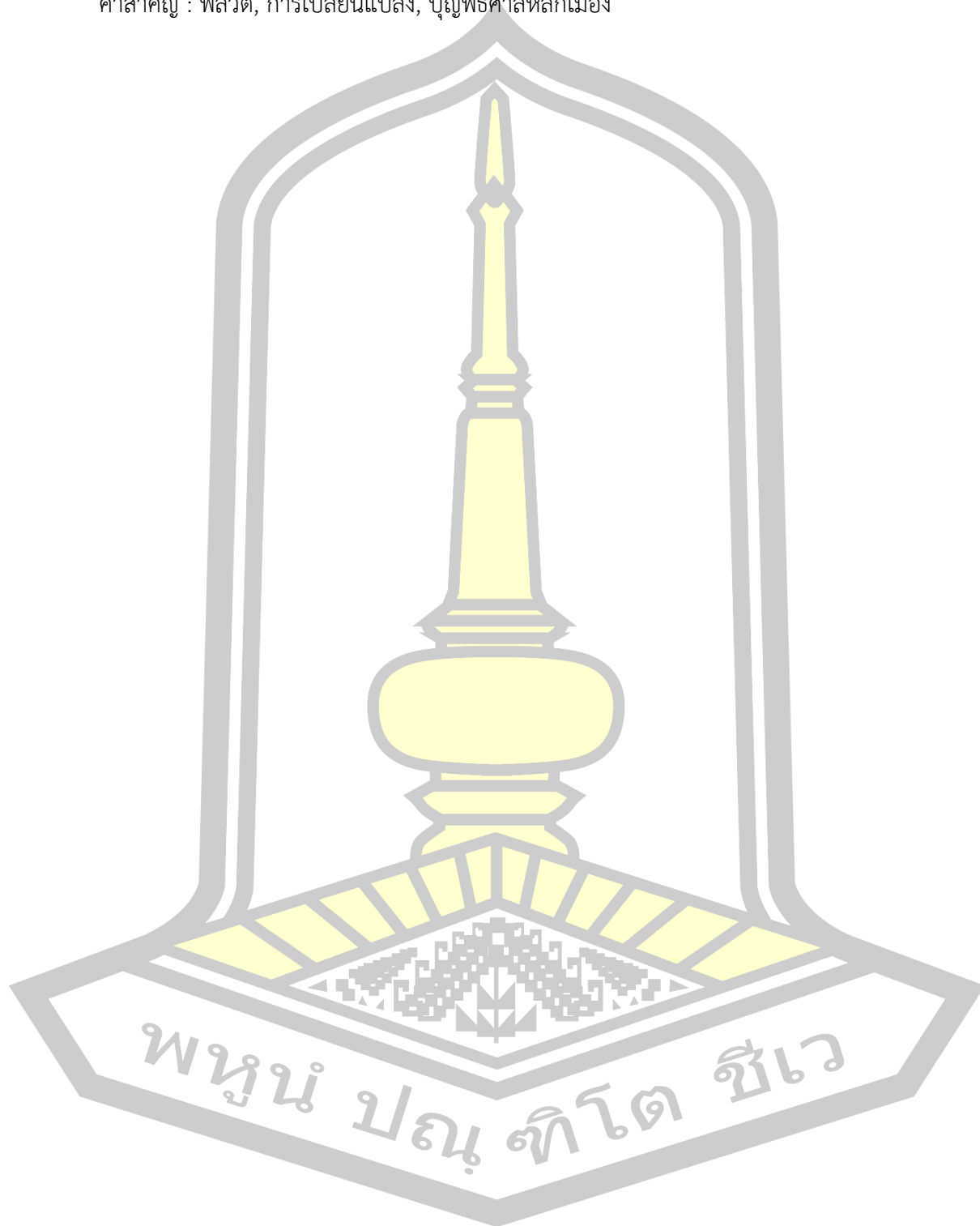
บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตบุญพิธีเกี่ยวกับศาลหลักเมืองมหาสารคาม โดยใช้ข้อมูลจากสังเกต และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 61 คน นำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

ศาลหลักเมืองมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาจากคติท้องถิ่นผสมผสานกับคติส่วนกลาง ทำให้มีการสร้างศาลหลักเมืองและมีการปรับเปลี่ยนเชิงกายภาพมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามผ่านการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 4 ยุค กล่าวคือ ยุคที่ 1 เริ่มสร้างศาลหลักเมืองพร้อมกับการตั้งเมืองมหาสารคาม ไม่ปรากฏรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมชัดเจน ยุคที่ 2 เป็นยุคบูรณปฏิสังขรณ์ โดยมีหน่วยงานทางราชการเข้ามามีส่วนในการออกแบบมีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมท้องถิ่นกับส่วนกลาง ยุคที่ 3 เป็นยุคที่หน่วยงานราชการ นักการเมือง พ่อค้าเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้มีอาคารเพิ่มมากขึ้นนอกจากตัวอาคารเสาหลักเมือง พอถึงยุคที่ 4 มีการปรับปรุงอาคารและปรับภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบให้เหมาะแก่การประกอบพิธีซึ่งมีคนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วนพลวัตบุญพิธีเกี่ยวกับศาลหลักเมือง มีการเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน คือ 1) สถานที่ทำพิธีบวงสรวง ถูกขยายพื้นที่และสร้างอาคารเพิ่มขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น 2) ระยะเวลาทำพิธีกรรมโดยใช้เวลามากขึ้นเพราะมีพิธีทางพุทธที่ถูกจัดเข้ามา 3) บุคคลที่เข้าร่วมพิธีมีจำนวนมากขึ้น โดยดึงเอาหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ ชาวบ้าน รวมถึงหน่วยงานการศึกษา 4) เครื่องบวงสรวง เดิมใช้วัตถุที่หาง่ายในท้องถิ่น แต่ปัจจุบัน เริ่มมีวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น 5) ขั้นตอนการทำพิธีก็มีการจัดการที่มีพิธีพุทธเข้ามาเกี่ยวข้อง และมีพราหมณ์เป็นผู้มีบทบาทอยู่ แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือหน่วยงานราชการร่วมกับพ่อค้า รวมถึงนักการเมืองทั้งระดับประเทศและท้องถิ่นเข้ามา ส่งผลให้การจัดงานบุญพิธีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก

คำสำคัญ : พลวัต, การเปลี่ยนแปลง, บุญพิธีศาลหลักเมือง

TITLE	The Ritual Dynamic of Chrine of The City PiLLar in Mahasarakham		
AUTHOR	Damrong Phosing Katuthammo		
ADVISORS	Theerapong Meethaisong , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Religion and Wisdom for Local Development
UNIVERSITY	Mahasarakham University	YEAR	2018

ABSTRACT

The purpose of Thesis is to study the dynamics of the city pillar shrine ceremony in the Mahasarakham Province. Using data from observations and interview the group of key Informant 61 samples were selected for descriptive analysis. The research found that

The City Pillar shrine is constantly evolving from a local folklore blended with the central concepts. The City Shrine has been built and the physical changes have been ongoing until now. The city hall of Maha Sarakham Province is divided into 4 periods. 1) The City Pillar Shrine, along with the Maha Sarakham Town. The Architectural Aspect is not evidences clearly. 2) The Age of restoration. There are government agencies involved in the design, the combination of local architecture and the third generation is the era of government agencies, politicians, merchants to participate more. There are more buildings in addition to the towers. 3) There are government agencies involved in the design, the combination of local architecture and the third generation is the era of government agencies, politicians, merchants to participate more. In addition to the building, the main pillar of the city, 4) The building was renovated and the surrounding landscape was suitable for the ceremony where many people's participation.

The dynamic of the city pillar shrine ceremony. There are 5 aspects of change: 1) Sacred places 2) The ritual takes more time because of the Buddhist

ceremony being arranged. 3) The person who attends the ceremony More number It draws on government agencies, local Buddhist monks, and educational agencies. 4) Sacrifice 5) The city pillar shrine ceremony process is managed by a Buddhist ceremony. And there is a Brahman role. But the key players are government agencies with merchants. Including politicians and local people. As a result, The city pillar shrine ceremony is changed.

Keyword : dynamics, remodeling, city pillar shrine ceremony

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จลงได้ด้วยการควบคุมดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง เป็นผู้ดูแลงานวิจัยตั้งแต่เริ่มลงมือศึกษาหาข้อมูลท่านได้ชี้แนะแนวทางและแนวปฏิบัติตามหลักของมหาวิทยาลัยที่กำหนดเอาไว้ งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ผ่านการพิจารณาคัดกรองอย่างละเอียดข้อมูลส่วนไหนที่พอไปได้ส่วนไหนที่ไม่ควรที่จะนำมาเป็นประเด็นศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงขอขอบคุณที่ท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสูงยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง พันธุ์จันทร์ อาจารย์ควบคุมงานวิจัยร่วมอีกคนหนึ่ง ที่ลงพื้นที่ร่วมกับนิสิตเพื่อช่วยหาข้อมูลอีกทางหนึ่งที่ท่านแนะนำให้หาข้อมูลเพิ่มเติมในการออกนอกพื้นที่ และเป็นผู้ติดต่อประสานงานวิจัยอยู่ตลอดช่วงลงพื้นที่หาข้อมูล

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญวัฒน์ โพธิ์सान อาจารย์ควบคุมงานวิจัยร่วมอีกท่านหนึ่งและเอื้ออำนวยข้อมูลบางส่วนของอาจารย์เองท่านยังร่วมเดินทางลงพื้นที่หาข้อมูลและชี้แนะวิธีการหาข้อมูลจนงานวิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ด้วยดีขอขอบคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ธรรมวัตร เป็นผู้สอบงานวิจัยตั้งแต่เริ่มส่งหัวข้อที่จะทำการศึกษามาถึงขั้นสุดท้ายท่านพิจารณาว่าควรดำเนินการต่อหรือหาข้อเพิ่มเติมเสริมเพื่อให้เข้าตามหลักการของมหาวิทยาลัยและท่านอาจารย์พิจารณาแล้วสมควรให้ผ่านเพราะเข้าข่ายตามหลักของมหาวิทยาลัยจึงขอขอบคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ ผู้ตรวจสอบงานวิทยานิพนธ์และเป็นผู้ให้ข้อมูลของอาจารย์ร่วมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและท่านยังเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการหาข้อมูลและวิธีการลงพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมานำเสนอปรากฏว่าผู้ศึกษาลงพื้นที่ได้ข้อมูลตามที่ท่านว่าขอขอบคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงมาก

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติศักดิ์ บังเพลิง ท่านได้นำคณะนิสิตของท่านให้เดินทางไปหาข้อมูลที่ประเทศลาวเพื่อเป็นแนวทางและไปหาประสบการณ์นอกพื้นที่

ขอขอบคุณ นายพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์ และนายปรีชา โพธิ์สิงห์ เป็นคนขับรถเดินทางรับส่งไปเรียนที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามตั้งแต่เริ่มไปสมัครเรียนรับส่งทุกวันและขับรถไปหาข้อมูลในสถานที่ต่างๆ จนมาถึงขั้นวิทยานิพนธ์สำเร็จลงไปด้วยดีขอขอบคุณท่านทั้งสองคนนี้เป็นอย่างสูงมาก

ดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธมโม

สารบัญ

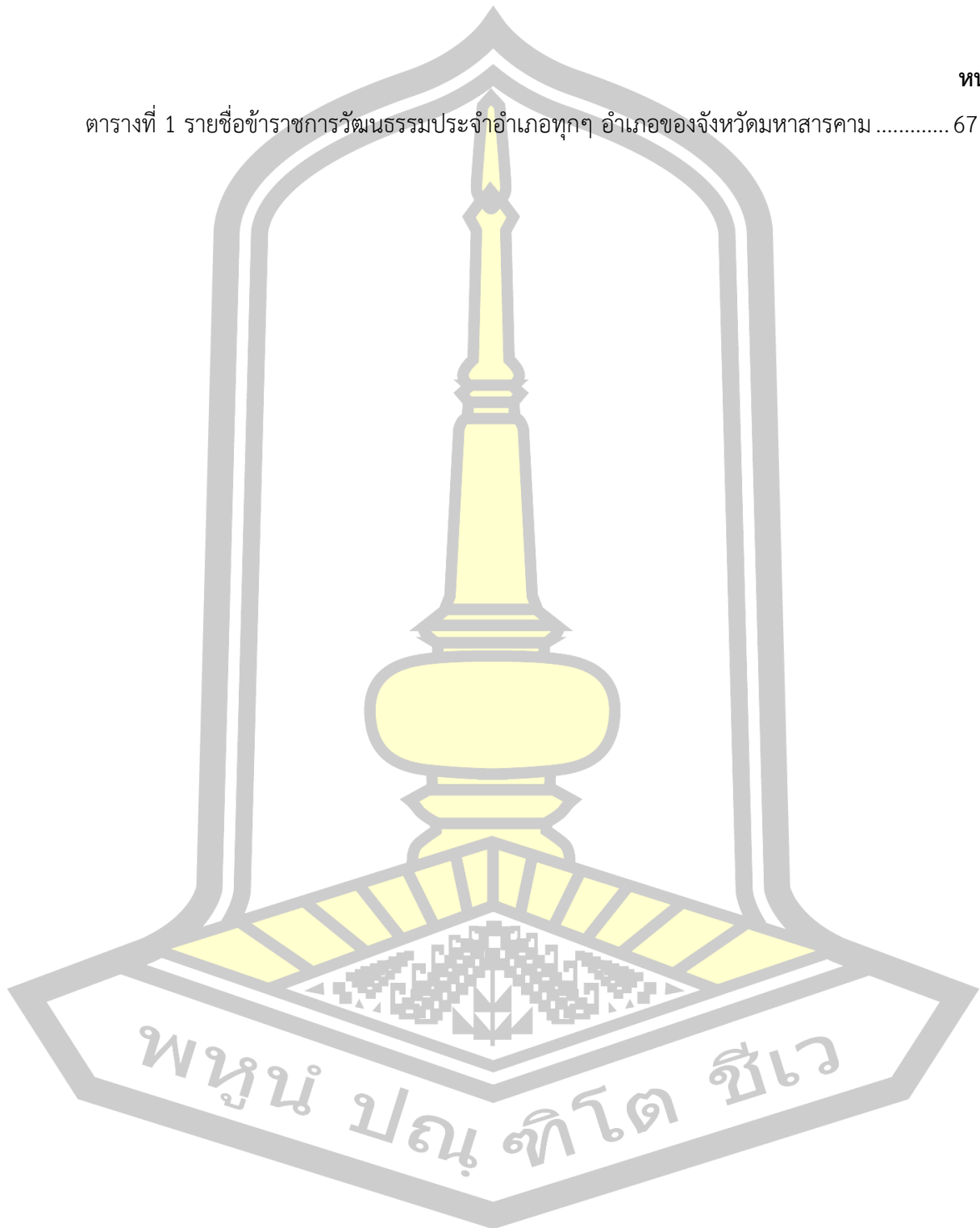
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	5
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	6
กรอบแนวคิด.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดประเพณีประติษฐ์.....	7
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	7
ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม.....	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	9

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
บทที่ 2 บริบทพื้นที่.....	20
บริบททั่วไปจังหวัดมหาสารคาม.....	20
ความเชื่อของคนอีสาน.....	22
ความเชื่อเกี่ยวกับหลักเมือง.....	23
หลักเมืองในภาคอีสาน.....	28
บทที่ 3 ความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคามและบุญพิธีศาลหลักเมืองมหาสารคาม.....	32
ความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคาม.....	32
บุญพิธีที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม.....	39
พิธีที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธีศาลหลักเมือง.....	45
บทที่ 4 พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม.....	49
พลวัตบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม.....	49
การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธีศาลหลักเมือง.....	77
บทที่ 5 สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	98
สรุปลผล.....	98
อภิปรายผล.....	104
ข้อเสนอแนะ.....	113
บรรณานุกรม.....	114
ภาคผนวก.....	119
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	120
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	125
ภาคผนวก ค ภาพประกอบงานวิจัย.....	128
ประวัติผู้เขียน.....	149

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 รายชื่อข้าราชการวัฒนธรรมประจำอำเภอทุกๆ อำเภอของจังหวัดมหาสารคาม 67

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดมหาสารคาม	21
ภาพที่ 2 ศาลหลักเมืองกรุงเทพ.....	27
ภาพที่ 3 ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามยุคที่ 2 (เดิมเรียกเจ้าพ่อหลักเมือง) พ.ศ. 2408	33
ภาพที่ 4 การวางศิลาฤกษ์สร้างศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม ยุคที่ 3 พ.ศ. 2527	34
ภาพที่ 5 ศาลหลักเมืองขณะกำลังก่อสร้างอยู่ แต่ก่อนใช้คำว่าเจ้าพ่อหลักเมือง พ.ศ. 2529	35
ภาพที่ 6 ศาลหลักเมืองการเปลี่ยนแปลง เมื่อปี พ.ศ. 2546.....	36
ภาพที่ 7 แผนผังและองค์ประกอบในบริเวณพื้นที่ศาลหลักเมืองสารคาม	37
ภาพที่ 8 ผังแสดงตำแหน่งศาลหลักเมืองและองค์ประกอบในบริเวณพื้นที่เมืองมหาสารคาม	39
ภาพที่ 9 ฤกษ์ทำพิธีบวงสรวง พ.ศ. 2561.....	51
ภาพที่ 10 นิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมือง ณ บริเวณลานพิธี..	57
ภาพที่ 11 คณะเทียมงานมโหรีพิธีพราหมณ์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง	59
ภาพที่ 12 พราหมณ์ บุญญาภิวดี นิลวรรณ ทำพิธีกล่าวคำบูชาบวงสรวง	61
ภาพที่ 13 พราหมณ์เชิญตัวแทนหน่วยงานทั่วไปร่วมปักธูปเทียนที่เครื่องสังเว	64
ภาพที่ 14 ผู้อาวุโสในท้องถิ่นร่วมพิธี.....	65
ภาพที่ 15 บุคคลทั่วไปร่วมพิธีบวงสรวง.....	69
ภาพที่ 16 เครื่องบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง	70
ภาพที่ 17 ประธานพิธีและตัวแทนหน่วยงานต่างๆถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์	86
ภาพที่ 18 พ่อขามแม่ขาน้อมรับพรจากพระสงฆ์งานพิธีบวงสรวงแม่โพสพ.....	86
ภาพที่ 19 ชวนาที่มาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพ.....	87
ภาพที่ 20 คณะเพื่อนรำจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามรำถวายบูชาแม่โพสพตรงหน้ารูปเหมือนแม่โพสพ	87

ภาพที่ 21 พราหมณ์เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ดูรูปเทียนบูชาที่แท่นบวงสรวง	88
ภาพที่ 22 พราหมณ์ทำพิธีสูขวัญข้าว.....	89
ภาพที่ 23 สิ่งของร่วมบูชา	89
ภาพที่ 24 เทียมผู้ช่วยพราหมณ์ทำพิธีเสียงท่ายคางไก่และประกาศให้คนที่ไปร่วมได้รับรู้พร้อมกัน ..	91
ภาพที่ 25 เทียมผู้ช่วยพราหมณ์เสียงท่ายไขไก่แล้วประกาศให้ผู้คนที่มาทำงานได้รับรู้พร้อมกัน	94
ภาพที่ 26 ตัวแทนและหน่วยงานต่างๆ ร่วมกับชวานาทำพิธีหาบปุ๋ยใส่เนา	95

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

ดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์ ผู้คนในบริเวณแถบนี้ มีคติความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ผี ธรรมชาติ หรือแม้แต่สิ่งลึกลับที่เชื่อว่า สามารถให้คุณและให้โทษ แก่มนุษย์ได้ จึงเกิดเป็นพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งลึกลับเหล่านี้ในลักษณะการยอมจำนน และทำพิธีบูชาเพื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ลงโทษและอวยพรให้เกิดสวัสดิภาพแก่การดำรงชีวิต คนไทยก็เช่นเดียวกัน ก่อนจะมีศาสนาจากภายนอกเข้ามา ผู้คนทุกกลุ่มชาติพันธุ์มีการนับถือผี รวมถึงมีคติความเชื่อที่ว่าใน ธรรมชาติมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ทุกหนทุกแห่ง เช่น ในป่า หนองน้ำ ภูเขา ท้องฟ้า พื้นดิน หรือใน บริเวณที่อยู่อาศัยบ้านและเมือง ก็เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ จึงเกิดพัฒนาการหาวิธีการให้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าอาศัยอยู่เทวดาขออยู่ต้นไม้จึงคิดพิธีการสร้างหลักไม้ขึ้นมาเพื่อให้เทพเทวาประจำอยู่ในเสาไม้หรือหินตั้งที่ผู้คนปัจจุบันเรียกว่า เสาหลักเมือง จึงได้สร้างศาลหลักเมืองไว้ประจำจังหวัด ทั่วเมืองไทย

เมื่อมีการสร้างบ้านเมืองใหม่ขึ้น ณ ที่ใดก็ตาม สิ่งที่จะต้องทำเป็นประการแรกคือการหา ฤกษ์ยามยามดีสำหรับประกอบพิธีฝังเสาหลักเมือง ซึ่งเสาหลักเมือง คือ เสาที่ยกตั้งขึ้นเพื่อแสดงว่าจะ สร้างเมืองที่ตรงนั้นอย่างแน่นอน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 13-14) เสาหลักเมืองที่ได้รับการฝังไว้ เป็นปฐมนั้นถือว่เป็นการวางรากฐานที่จะสร้างบ้านแปลงเมืองแบบถาวร หลักเมืองเสมือนศูนย์กลาง ของชุมชนเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สร้างขึ้นมาสำหรับเคารพบูชาของชาวเมืองนั้น เสาหลักเมือง บางแห่งได้รับการยอมรับเคารพและนับถือมาก โดยเฉพาะผู้คนในเมืองที่มีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ที่เชื่อว่าช่วยเราได้ ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งเสาหลักเมืองอาจได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน หรือเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อท้องถิ่นเดิมกับความเชื่อที่มาจากคติแบบพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในชมพูทวีปบริเวณประเทศอินเดียในปัจจุบัน แล้วแพร่กระจายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ จากการติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คน โดยเฉพาะการเดินทางค้าขายของพ่อค้าชาวอินเดียในสมัยโบราณกับ สยาม พบร่องรอยการเข้ามาของพวกพราหมณ์ที่มาตั้งรกรากที่เมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นเมืองใหญ่ และเมืองท่าสำคัญของภาคใต้ในสมัยนั้น พวกพราหมณ์เหล่านั้นได้อาคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา พราหมณ์-ฮินดูเข้ามาเผยแพร่ และได้รับการยอมรับจากผู้คนในท้องถิ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเชื่อนี้ได้แพร่กระจายไปยังหัวเมืองต่างๆ ในดินแดนสยาม เริ่มตั้งแต่สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนถึง รัตนโกสินทร์ แม้แต่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็รับเอาคติแบบพราหมณ์ที่มีประเพณีวัฒนธรรม ใกล้เคียงกัน ประเทศไทยก็รับเอาทั้งคติแบบพราหมณ์และพุทธเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อแบบ ท้องถิ่นที่เรียกว่า Syncretism

ดังนั้น การฝังเสาหลักเมือง จึงทำพิธีกรรมที่มีความสลับซับซ้อน มีขั้นตอน มีคติความเชื่อ ที่ทับซ้อน และซ้อนทับกันอยู่ระหว่างคติผี พราหมณ์และพุทธ จึงทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ข้อห้าม และ หลักปฏิบัติผสมผสานเข้ากับหลักศาสนา ในศาสนาพุทธและพราหมณ์มีพิธีกรรมที่มีขั้นตอน และ

กฎเกณฑ์บางอย่างซับซ้อนมาก เช่น การยกเสาหลักเมือง ตัวหลักจะต้องทำด้วยไม้มงคล หรือหินก็ได้ ต้องตั้งขึ้นที่ชัยภูมิที่เหมาะสมตามฤกษ์ยามดี เพื่อให้เป็นมิ่งขวัญแก่ประชาชนยึดถือเป็นหลักแห่งจิตใจ เป็นหลักชัยให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 47-48) เพราะเชื่อกันว่า เสาเอกของเมืองที่ฝังลงไปเป็นศูนย์รวมของความมั่นคง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 565) นอกจากนี้ หลักเมืองยังทำหน้าที่เป็นเสมือนหลักชัยให้ประชาชนอยู่รวมกัน ทำให้คนในบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขรุ่งเรืองสถาพรตลอดไป (แก้วตา จันทรานุสรณ์, 2551: 176-182) จากคติความเชื่อดังกล่าว ทำให้หัวเมืองต่างๆ ในดินแดนสยาม ครั้งแรกที่จะสร้างเมืองก็ต้องประกอบพิธีฝังเสาหลักเมืองประจำเมืองนั้นก่อน

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมเกี่ยวกับหลักเมืองก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามสังคมพลวัตไปตามสมัย เมื่อหัวเมืองต่างๆ ซึ่งมีเจ้าเมืองเป็นผู้นำได้ถูกปฏิรูปโดยรัฐส่วนกลางให้หน่วยงานของราชการในพื้นที่ปกครองของตนเอง ทาวิธีตั้งรากฐานความมั่นคงของท้องถิ่นให้เจริญขึ้น จัดหาวิธีใหม่ๆ ให้จังหวัดของตัวเอง สร้างเทคนิคลึกลับในรูปแบบที่ทันสมัยเพื่อสร้างมูลค่าในเนื้อหาและส่งเสริมให้เป็นประเพณีพิธีกรรมในท้องถิ่น แม้ว่าบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไป สังคมที่เป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความทันสมัยกับความเชื่อน่าจะสวนทางกัน แต่กลับทำให้มนุษย์ในโลกสมัยใหม่หันมาสนใจกับความเชื่อมากขึ้น เช่นเดียวกับความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมือง

แต่ละจังหวัดของประเทศไทยในปัจจุบัน ล้วนมีเสาหลักเมืองประจำยึดถือความศรัทธาและการปฏิบัติต่อหลักเมือง ถึงอย่างไรสภาพลักษณะของเสาหลักเมืองย่อมปรากฏออกมาให้เห็นมากกว่าเป็นเพียงเสาประจำเมืองต้นหนึ่งๆ เท่านั้น ยังหมายถึงที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นศูนย์กลางของกลุ่มคน และยังแสดงถึงความมั่นคงของบ้านเมืองอีกด้วย ถือว่าหลักเมืองนั้นมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการสังคมบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นมีระเบียบภายในตัว โดยผ่านจากความสำนึกภายในให้จิตใจของคนไม่กระทำผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง เพราะกลัวอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาลหลักเมือง

อาจกล่าวได้ว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมืองแต่เดิม มีพื้นฐานมาจากคติความเชื่อว่ามีผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหลักเมืองอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการประกอบพิธีกรรม คือ การทำบางสิ่งบางอย่างโดยนำเอาสิ่งของไปให้ผีหรือเทวดา เราเรียกว่าบวงสรวงบูชา เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยชีวิตปลอดภัย ไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ให้มีความสุขความเจริญและความอุดมสมบูรณ์ มีการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรมทั้งแบบพุทธ พราหมณ์ และผีให้ผสมผสานกัน การบูชาบวงสรวง ผีมหศักดิ์หลักเมือง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ ให้ผู้คนและสังคมให้ปฏิบัติหน้าที่ในการทำมาหากิน ยังแสดงถึงความกตัญญูต่อผีวิญญาณเทพเทวาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลหลักเมือง ความเชื่อและความสำคัญของเสาหลักเมืองมีมานานแล้ว เช่น กล่าวถึงตำนานเมืองโยนกนาคพันธ์ได้เกิดแผ่นดินไหวจนเมืองถล่มกลายเป็นหนองน้ำ ขุนลึงจิงตั้งเมืองใหม่ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1037 และตำนานท้าวศรีสุนทรเชียงแสน พระยาลาวเคียงสร้างพระนครใหม่ขึ้น ก่อนสร้างเมืองได้ฝังหลักเมืองในปี พ.ศ. 1534 และตำนานจามเทวีวงศ์ เจ้าอนันตยศ กับพระนางจามเทวี ได้ไปหาพรหมฤาษีที่เขาเขลางค์มีการนมรมิตเมื่อขึ้นใหม่แล้วเอาแผ่นศิลาบาตตั้งไว้กลางเมือง จึงกลายมาเป็นหลักเมืองปัจจุบัน (กล้วยไม้ ณ อยุธยา, 2525: 8-9) รวมถึงตำนานวรรณกรรมคำแดงที่กล่าวถึงเสาอินทขิลว่า มีพระอินทร์ตนหนึ่งกล่าวกับฤาษี มีเสาศิลาเล่มหนึ่งวิเศษนักแล แล้วพระอินทร์ก็เรียกกุมภภัณฑ์สองตนไปขุดเอาแท่งศิลาอินทขิลเอามาใส่เสาหลักแล้วตั้งไว้อันที่สมควรให้ผู้คนมาบูชาเพื่อเป็นสิริมงคลในเมืองล้านนาปัจจุบัน

(สงวน โขติสุขรัตน์, 2515: 53-60) และตำนานการสร้างเมืองเชียงใหม่ที่กล่าวถึงพระยาเม็งราย ได้เชิญพระยาจำเมืองและพ่อขุนรามคำแหงมาปรึกษากันทำพิธีฝังเสาหลักเมือง เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1839 ได้ตั้งชื่อเมืองว่า นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ เป็นจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน (สวัสต์ ขวนเซย, ม.ป.ป.: 823)

อีสาน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของล้านช้าง ก็มีคติคล้ายกับล้านนา เพราะล้านช้างกับล้านนามีการแลกเปลี่ยน ปรับ เปลี่ยน ผสมผสานวัฒนธรรมทางความเชื่อเข้าด้วยกัน อดีตโบราณเมืองมหาสารคามก็เช่นกันถือว่าเป็นเมืองที่เก่าแก่อีกแห่งหนึ่ง มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญและยาวนานมาหลายร้อยปี ได้พบหลักฐานทางพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลาย และปลิวของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะสมัยทวารวดี เช่น บริเวณเมืองกันทรวิชัย (โคกพระ) และเมืองนครจำปาศรี โดยพบหลักฐานเป็นพระยืนกันทรวิชัย พระพิมพ์ดินเผา ตลอดจนพระบรมสารีริกธาตุ ที่อำเภอนาคูน นอกจากนั้นแล้วยังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ผ่านทางชนชาติขอม ในรูปแบบสมัยลพบุรี เช่น กุสันตรัตน์ กุบ้านเขวา กุบ้านแดง และกุอื่นๆ รวมไปถึงจนถึงเทวรูปและเครื่องปั้นดินเผาของขอมอยู่ตามผิวดินทั่วไป จังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองขนาดเล็กที่แยกออกมาจากเมืองท่ง (ร้อยเอ็ด) ก็รับเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับหลักเมือง ดังปรากฏในพงศาวดารอีสานว่า เมืองสารคามได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อปีฉลู สัปตศก จุลศักราช 1227 พ.ศ. 2408 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 โดยพระขัติยวงศา (ใบ) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด มีใบบอกกราบบังคมทูลขอตั้งบ้านลาดกุดนางเฒ่า ขึ้นเป็นเมืองมหาสารคาม ให้ท้าวมหาชัย (กวด) บุตรอุปฮาดสิงห์ เมืองร้อยเอ็ด เป็นพระเจริญราชเดช วรเชษฐขัติยพงศ์ เป็นเจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก ให้ท้าวบัวทอง บุตรอุปฮาด ภู เป็นนครฮาด ให้ท้าวไชยวงศา สิง หลานพระขัติยวงศา สุหนต์ เป็นอัครบุตร ขึ้นเมืองร้อยเอ็ด (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2546: 180-185)

ท้าวมหาชัยและคณะได้นำไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ปี พ.ศ. 2402 คณะที่นำไปบอกทูลเกล้าฯ และศึกษาวิชาการปกครองที่อยู่กรุงเทพฯ สมัยนั้นเรียกว่าเรียนเมือง เป็นเวลานานถึง 6 ปี จึงได้รับเอาวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ กลับมาสร้างเมือง ตั้งเมืองที่ฝั่งกุดนางเฒ่า โดยตั้งกองบัญชาการบริเวณที่สูงเนิน แล้วสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขึ้น ณ บริเวณใกล้ที่ทำการ (ที่ตั้งศาลหลักเมืองปัจจุบัน) เนินสูงเป็นที่ตั้งกองบัญชาการชั่วคราว ต่อมาภายหลังได้สร้างวัดขึ้น ชื่อวัดดอนเมือง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดข้าวฮ้าว ต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดธัญญาวาส ตามลำดับกองบัญชาการได้ย้ายไปที่ริมกุดนางเฒ่า แล้วย้ายไปริมหนองกระทุ่มด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรี แล้วย้ายมาสู่ส่วนที่เป็นตลาดปัจจุบัน พ.ศ. 2494 นายเชื่อม ศิริสนธิ ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามสมัยนั้นได้คิดที่จะสร้างศาลหลักเมืองใหม่ให้สง่างามสมฐานะ จึงได้ของบประมาณ แล้วออกแบบก่อสร้างศาลหลักเมืองหลังใหม่ สร้างเป็นศาลถาวรแบบอิฐถือปูน แล้วเสร็จ พ.ศ. 2495 ในสมัยหลวงอนุมิตราชกิจ พ.ศ. 2502 ได้มีการขยายบริเวณที่ตั้งศาลหลักเมืองออกไปให้กว้าง สร้างพื้นคอนกรีตและรั้วเหล็กถาวร โดยความดำริอุปการะของ นายนวน มีชำนาญ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมัยนั้น สำเร็จเรียบร้อยเดือนตุลาคม พ.ศ. 2502

ปี พ.ศ. 2527 นายสมบุรณ์ พรหมเมศรี ผู้ว่าราชการจังหวัด หมอบหมายให้ผู้เกี่ยวข้องของบูรณะหลักเมืองใหม่ โดยมอบหมายให้นายดิลก บุญเสริม ติดต่อกับกรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินงานแล้วเสร็จปี พ.ศ. 2529 เป็นอาคารจตุรมุข 4 หน้า ยอดปราสาท หลังคาเป็นปูนซีเมนต์ มีทางขึ้น 4 ทิศหลักเมืองประดิษฐานบนแท่น 8 เหลี่ยมปิดทองสวยงามโดดเด่น ปี พ.ศ. 2546 มีการต่อเติมมุขรอบนอก

ทำให้กว้างขึ้นเพื่อทำพิธีกรรมทางสงฆ์ พ.ศ. 2552 ต่อเติมทำป้ายศาลหลักเมืองใหม่ และสร้างศาลาที่บวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน

ศาลหลักเมืองมหาสารคาม ผ่านการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพัฒนาการมาตลอด มีการประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้ทันยุคสมัย ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคาม เป็นที่ให้เชิดหน้าชูตาให้กับคนบ้านเมืองมหาสารคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดมหาสารคาม ปีหนึ่งเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินจะเสด็จมาพระราชทานปริญญาอย่างน้อยปีละครั้ง ถ้าปีไหนโอกาสดีและบริเวณศาลหลักเมืองสวยงามจะกราบบังคมทูลให้เสด็จสักการะศาลหลักเมือง การประกอบบุญพิธีกรรมมีภาครัฐและชาวท้องถิ่นรวมกันมีการประกอบพิธีที่ศาลหลักเมืองการปฏิบัติทำแบบผสมผสานระหว่างคติแบบพุทธ พราหมณ์ ผี จนกลายเป็นงานบุญประเพณีพิธีกรรมประจำปีของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น หน่วยงานของรัฐ พระสงฆ์ นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชน ร่างทรง ลูกฝั่ง ลูกเทียน และผู้ศรัทธาทั่วไป มาร่วมงานพิธีเป็นจำนวนมากแต่ละปี

บุญพิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมืองและงานบุญบวงสรวงบูชาแม่โพสพของชาวจังหวัดมหาสารคามได้กำหนดเอาประมาณช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ให้เป็นงานบุญเบิกฟ้าของจังหวัดมหาสารคาม จึงทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับบวงสรวงแม่โพสพและสู่ขวัญกุ่มข้าวใหญ่สองงานนี้ต้องจัดพิธีกรรมให้สัมพันธ์กันเพราะมีความหมายกับบุญเมือง บุญเบิกฟ้าเป็นบุญสืบชะตาบ้านเมืองจะสร้างความอุดมสมบูรณ์ด้วย น้ำ ป่า สัตว์ คน ร่วมไปถึงสรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติด้วย (บุญยงค์ เกิดเทศ, 2550: 116-125) คติความเชื่อของคนอีสานว่าหลังจากการทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีการทำบุญสู่ขวัญข้าว หรือบุญคุณลานที่คนอีสานเรียกกัน แต่ก่อนใครที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จก่อนและตีข้าวเรียบร้อยแล้วจะทำบุญคุณลานก่อน จะนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดพุทธมนต์ที่ลานข้าวของตนเองและเชิญพ่อพราหมณ์ไปทำพิธีสู่ขวัญข้าวเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ข้าวและผู้เป็นเจ้าของนา มีการทำพิธีสงฆ์และพราหมณ์ทั้งสองอย่างเพราะมีความเชื่อว่าทำบุญเพื่ออุทิศให้ผีวิญญาณที่คอยดูแลข้าวกล้าในนา

ชาวจังหวัดมหาสารคามมีความเชื่อว่า เทพเทวาอารักษ์ ผีวิญญาณเหล่านี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ที่ศาลหลักเมือง มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยดูแลคุ้มครองบ้านเมือง ผู้คนสัตว์ สิ่งของ รวมถึงทรัพยากรต่างๆ และยังช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรกรรมของชาวนาอีกด้วย ชาวมหาสารคามจัดงานบุญเบิกฟ้าช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ พิธีกรรมมีหลายที่หลายจุด แต่จะต้องทำพิธีให้สัมพันธ์กันระหว่างพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับพิธีบุญบวงสรวงแม่โพสพและสู่ขวัญกุ่มข้าวใหญ่ ถึงจะอยู่ต่างสถานที่ก็ถือเป็นงานอันเดียวกันของจังหวัดมหาสารคามแต่มุ่งหมายให้พิธีกรรมสัมพันธ์กัน จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี พิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมืองกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพ และสู่ขวัญข้าวถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความหมายมากต่อชาวนาและชาวสารคามจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวอีสาน จึงยึดถือประเพณีพิธีกรรมนี้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาพลวัตบุญพิธีเกี่ยวกับศาลหลักเมืองมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบผสมผสานทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยแบ่งออกได้ดังนี้

1. ประชากร เป็นประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม คือเป็นกลุ่มบุคคลที่มาปฏิบัติสัมพันธ์กับศาลหลักเมืองทางความเชื่อ และผู้เข้าร่วมในการจัดงานบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม ตลอดช่วงศึกษาวิจัย จำนวน 61 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะผู้ปกครอง ประกอบด้วย เจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม จำนวน 9 รูป

2.2 กลุ่มที่มีความรู้ด้านบุญพิธีกรรมที่ศาลหลักเมืองและบุญพิธีที่เกี่ยวข้องกันและเป็นบุคคลที่มาปฏิบัติพิธีกรรมเป็นประจำ จำนวน 2 คน ผู้ที่เคยทำวิจัยเกี่ยวกับหลักเมือง จำนวน 2 คนและผู้รู้ทั่วไป 3 คน รวม 7 คน

2.3 กลุ่มผู้ที่ทำหน้าที่งานพิธีประจำ ร่างเทียม (ร่างทรง) เจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 คน กับเทียมงานผู้ช่วยร่างเทียมเจ้าพ่อหลักเมือง จำนวน 5 คน รวม 7 คน

2.4 พรหมณ์ผู้ทำพิธี คือ บุคคลที่ได้รับมอบหมายในงานบุญพิธีประจำอยู่ที่ศาลหลักเมือง จังหวัดมหาสารคามตลอด จำนวน 2 คน และผู้ช่วยพรหมณ์ จำนวน 3 คน รวมเป็น 5 คน

2.5 ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ที่ศาลหลักเมือง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 3 คน

2.6 กลุ่มบุคคลทั่วไป คือ สุ่มตัวอย่างจากบุคคลที่มาร่วมงานบุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน

รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด จำนวน 61 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาวิจัยรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ลงเก็บข้อมูลในเขตพื้นที่วิจัยที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
2. แบบสัมภาษณ์ โดยการใช้ 2 วิธี สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง
3. แบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)
4. แบบบันทึกเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่เป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิ
5. กล้องถ่ายภาพ ในการเก็บภาพ เพื่อเป็นภาพประกอบในการศึกษาวิจัย
6. บันทึกเสียง เพื่อสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งประเภทเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาดำเนินการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายในการศึกษาวิจัย มีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา คือตีความหมายโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทำการวิเคราะห์

กรอบแนวคิด

แนวคิดและทฤษฎีที่ผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎี

1. แนวคิดประเพณีประติษฐ์
2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
3. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักเมือง หมายถึง เสาไม้ที่ตั้งอยู่ตรงกลางในเรือนอาคารที่เรียกว่า ศาลประจำเมืองมหาสารคาม ที่ผู้คนให้ความเคารพและเชื่อว่าเป็นแกนกลางของเมืองมหาสารคาม

ศาลหลักเมือง หมายถึง เรือนอาคารที่เป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง รวมถึงบริเวณรอบๆ เรือนอาคารที่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

เจ้าพ่อหลักเมือง หมายถึง เทพารักษ์ผู้เป็นใหญ่ซึ่งสถิตอยู่ที่หลักเมือง เพื่อให้ความคุ้มครองเมืองและประชาชนให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ ในที่นี้หมายถึงเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม

บุญพิธี หมายถึง การจัดการประกอบบุญพิธีกรรมในช่วงระหว่างที่ชาวสารคามจัดงานเทศกาลประจำปีของจังหวัด ช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรม โดยจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี

ร่างทรง หมายถึง บุคคลที่เจ้าพ่อหลักเมืองเข้าประทับร่างแล้วนำประกอบพิธีกรรม

ร่างเทียม หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ตัวแทนเจ้าพ่อหลักเมือง

พลวัต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลหลักเมืองมหาสารคาม อันประกอบด้วย

1. สถานที่บวงสรวง
2. ระยะเวลาประกอบพิธี
3. บุคคลที่เข้าร่วมพิธีบวงสรวง
4. เครื่องบูชาในพิธีบวงสรวง
5. ขั้นตอนพิธีบวงสรวง
6. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องบุญพิธีศาลหลักเมือง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบพัฒนาการศาลหลักเมืองมหาสารคาม
2. ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงการประกอบบุญพิธีเกี่ยวกับศาลหลักเมืองมหาสารคาม

3. ได้ทราบเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบุญพิธีกรรมที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาวิจัย พยายามทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นตามวัตถุประสงค์ โดยใช้แนวคิดประเพณีประติษฐ์ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นกรอบในการมองการเปลี่ยนแปลงประติษฐ์บุญพิธีที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม ดังนี้

แนวคิดประเพณีประติษฐ์

คำว่า ประเพณีประติษฐ์ (Invented Tradition) เป็นคำที่เริ่มปรากฏขึ้น ในงานศึกษาของอีริก ฮอบส์บอว์ม (Eric Hobsbawm) และเทอร์เรนซ์ เรนเจอร์ (Terrance Ranger) ที่ชื่อว่า The Invention of Tradition โดย ฮอบส์บอว์ม (Hobsbawm) มองประเพณีประติษฐ์ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอันเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม ที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ (Set of Practices) เช่น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า ตำนาน คติชน ประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์ต่างๆ หรือที่รวมเรียกว่า วัตถุโบราณ (Ancient Material) โดยมีความเด่นชัดในแง่ของการพยายามอ้างอิงอดีตของสังคมแล้วนำมาสร้างเป็นประเพณีประติษฐ์ จนเกิดการปฏิบัติซ้ำ (Repetition) การปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (Formalization) และปฏิบัติอย่างมีพิธีการ (Ritualization) ด้วยการอ้างอิงที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจนเป็นที่ยอมรับโดยปริยาย (Automatically Implies) เพื่อรับใช้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในช่วงเวลาที่กำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (Eric Hobsbawm, 1983: 1)

ฮอบส์บอว์ม ได้อธิบายถึงการผลิตซ้ำปรากฏการณ์ทางสังคมที่นำรูปแบบเดิมที่สังคมยังปฏิบัติอยู่มาประติษฐ์สร้างใหม่เพื่อตอบสนองทางสังคม เพราะยังโหยหาความเป็นอดีตของสังคม นอกจากนี้ประเพณีประติษฐ์ยังนำไปสู่ความเข้าใจหรือฟื้นวัฒนธรรมหรือประเพณีเดิม เป็นการเปลี่ยนรูปแบบเดิมที่มีอยู่ ทั้งเป็นการอ้างความสัมพันธ์เดิมแบบดั้งเดิม อดีตรวมทั้งการผลิตสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ในขณะที่เดียวกันประเพณีประติษฐ์ยังเป็นเครื่องมือรับใช้ตอบสนองกลุ่มบุคคลที่มาเกี่ยวข้องกับอำนาจ กาลัญจนพันธุ์ (2553: 154) ได้อธิบายว่าประเพณีประติษฐ์ ชุมชนและหลายหน่วยงานของสังคมได้ยึดเป็นตายตัว ชุมชนชาวบ้านเป็นอุดมการณ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีให้มีความกลมกลืน หลายหน่วยงานผู้คนสังคมมีการปฏิบัติสืบเนื่องอยู่หลายอย่างยังมีการซ้อนทับสัมพันธ์ผสมผสานรวมกันอยู่ ประเพณีประติษฐ์มีความสำคัญในพันธะแห่งความร่วมมือ ชุมชนสมาชิกต่างก็สร้างสรรค์ในสิ่งที่ตั้งงามให้เกิดขึ้นต่อชุมชนตัวเอง สังคมได้มีสิ่งซับซ้อนมากขึ้นเพราะเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม สิ่งที่เคยปฏิบัติมาต้องนำมาประติษฐ์ซ้ำและพัฒนาให้ใหม่ เพื่อนำไปสู่ความพึงพอใจและตอบสนองของสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ออกุสต์ คองต์, เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ และอิมิล เดอร์คไฮม์ ว่าชีวิตทางสังคมของมนุษย์

กลุ่มคน สังคม กฎเกณฑ์ และกระบวนการทางสังคม ที่ยึดเหนี่ยวหรือแบ่งแยกผู้คน ทั้งในสถานะที่เป็นปัจเจก และในฐานะของสมาชิกของสมาคม กลุ่ม หรือสถาบัน สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อน มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีส่วนที่พึ่งพากัน แต่ละส่วนของสังคมมีอิทธิพลต่อกัน แต่ละส่วนคงอยู่ได้ เพราะมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อบำรุงรักษาให้คงอยู่ หรือเกิดเสถียรภาพของสังคม ความคงอยู่ของแต่ละส่วนสามารถอธิบายหน้าที่ในสังคมโดยรวมได้ มีกลไกที่บูรณาการซึ่งกันและกัน ที่สำคัญคือ ความเชื่อ ค่านิยม ที่สมาชิกในสังคมต่างจะมุ่งไปสู่ความสมดุล หรือให้มีเสถียรภาพดีขึ้นกว่าเดิม ไม่ว่าจะมีส่วนใดเข้ามาบรรจบกันส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม สังคมมีแนวโน้มที่จะปรับตัวเองไปสู่จุดสมดุลให้ได้ เมื่อมีเรื่องที่ไม่เป็นปกติปรากฏขึ้นแม้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใหม่ก็ตาม ด้วยโครงสร้างหน้าที่ระบบของสังคมสามารถปรับและพัฒนากระบวนการการจัดการให้สมดุลกับสังคมได้

คองด์ มีความคิดแบบบรรทัดฐานเกี่ยวกับสังคมที่ดี (Good Society) สังคมที่ดีต้องมีดุลยภาพ (equilibrium) เขานำเสนอทฤษฎีอินทรีย์ทางสังคม (Organism) โดยมองเปรียบเทียบสังคมกับอวัยวะทางร่างกายคล้ายๆ กัน โดยเฉพาะการทำหน้าที่เขาจึงเรียกว่า “ทฤษฎีอินทรีย์ทางสังคม” (Social Organism) เช่น เขาเปรียบเซลล์เหมือนกับครอบครัว และเนื้อเยื่อเกี่ยวกับการแบ่งชนชั้นทางสังคมอวัยวะกับเมือง และชุมชน เป็นต้น

ขณะที่ สเปนเซอร์ ก็เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว แต่เขามองที่สังคมทั้งหมดโดยเน้นที่ตัวผู้กระทำเป็นหลัก เขาแบ่งอินทรีย์ไว้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับสังคม (Social Organism)
2. ระดับปัจเจก (Individual Organism)

ขณะที่ทั้ง 2 อย่างเจริญขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ยิ่งมีความสลับซับซ้อนและแตกต่างกันยิ่งขึ้น ยิ่งแตกต่างกันทำให้หน้าที่แตกต่างกันไปด้วย และต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน

เดอริคโฮม สนใจโครงสร้างในระดับสังคม (Social Organism) และการปฏิสัมพันธ์กัน โดยเสนอว่าทุกอย่างขึ้นอยู่กับความต้องการทางสังคม (Social Need) อันประกอบไปด้วย

1. สาเหตุทางสังคม (Social Cause)
2. หน้าที่ทางสังคม (Social Function)

สังคมเกิดจากการต้องการอยู่ร่วมกันแบบสมานฉันท์ของสมาชิกในสังคม สิ่งที่ทำให้เกิดการสมานฉันท์ที่สมบูรณ์แบบคือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Potential Communication) หมายถึง ระบบสัญลักษณ์ร่วม (Shared Symbolic systems) โดยผ่านการเรียนรู้ระเบียบทางสังคม (home.kku.ac.th/yenjth/structural%20theory.doc)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรม (Culture) ยังหมายถึงความดีอันจะก่อให้เกิดความงอกงามที่เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ทั้งยังเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญ ความเสื่อมของสังคม วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่เหมาะสมมีความดีงาม สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า ฉะนั้นการทำความเข้าใจในกระบวนการวัฒนธรรมจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดกรอบ หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของสังคม วัฒนธรรมมีคุณประโยชน์หลายประการ คือ ช่วยให้มีมนุษย์สะดวกสบายขึ้น ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ ช่วยเหนี่ยวนำสมาชิกในสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วย ให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรือง (สุธีระ ปัญญาพงศ์, 2540: ม.ป.ป.) จากการแพร่กระจายวัฒนธรรม แรกเริ่มมนุษย์เรามีการนับถือธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ เทวดา ผี และผสมผสานเข้ากับ ความเชื่อใหม่ คือหลักศาสนา อย่างการบูชาศาลหลักเมือง ที่แรกอินเดียมีการบูชาหลักศิลาตั้งมาก่อน และคนอินเดียมีการเดินทางทำการค้าขายจึงนำศาสนาและวัฒนธรรมเข้ามาด้วย เมื่อเดินทางมาถึงอยุธยาสยามประเทศ ไทยปัจจุบันนี้ก็นำหลักวิธีการปฏิบัติต่อศาสนา คนไทยก็มีการพลวัตเอาวิธีการของคนอินเดียมาประยุกต์เข้ากับความเชื่อของตนเอง จึงมีการสร้างหลักบูชาของตนเองขึ้นจึงกลายมาเป็นหลักเมืองปัจจุบันนี้ ที่แรกพิธีการฝังเสาหลักเมืองจะมีเฉพาะที่เมืองใหญ่ๆ เช่น ที่เมืองศรีเทพ เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ และกรุงเทพฯ เป็นต้น ต่อมาวัฒนธรรมสร้างเสาหลักเมืองก็แพร่กระจายไปทั่วเมืองไทย รวมไปถึง ลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม และอีกหลายประเทศที่นิยมลัทธิบูชาหลักศิลาตั้ง และหลักเมือง เพราะอิทธิพลการเผยแพร่วัฒนธรรมไปสู่ดินแดนต่างๆ และอาณาเขตต่างๆ การกระจายทางวัฒนธรรมอันได้แก่ สิ่งที่ค้นพบและสิ่งประดิษฐ์จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง เช่น การแพร่กระจายสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท (สุจรรยา จันทศิริ, 2558)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ประเพณี (tradition) คำว่าพิธีกรรม (rite) กับมีความหมายใกล้เคียงกันมาก บางครั้งก็ใช้ในความหมายเดียวกัน แต่เท่าที่ผ่านมา คำแรกน่าจะมีความหมายกว้างกว่าคือ กิเลสวิถีชีวิต (way of life) ในขณะที่คำว่า พิธีกรรมมีความหมายไปในเชิงพิธีการ หรือกิจกรรมเฉพาะกิจมากกว่า พิธีกรรมที่พบในสังคมไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ พิธีกรรมตามเทศกาล (festival) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต (rite of passage) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ พิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องในเรื่อง ภูติ ผี วิญญาณ เทวดา เป็นพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ซึ่งสังคมไทยได้ยึดถือสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ถ้าพิจารณาตามหลักมานุษยวิทยา จะเห็นได้ว่าสังคมไทยยึดถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง ภูติ ผี วิญญาณ เทวดา ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่ง และมีบทบาทชัดเจนในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญที่จะสร้างบรรยากาศในการประกอบพิธีกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เราจึงตั้งใจให้ผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และคล้อยตามในการประกอบพิธีกรรม

จากวัฒนธรรมของอินเดียที่มีการบูชาหลักศิลาตั้งเป็นการบูชาดวงสรวงบนบานต่อเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วประสพผลสำเร็จ คนไทยจึงปฏิบัติตามและยึดถือแนวทางแบบคนอินเดียเพราะ

คนไทยได้รับอิทธิพลและรับวัฒนธรรมมาจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ความปฏิสัมพันธ์กับความเชื่อ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ โดยเฉพาะประเพณีและพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง (Turner, V, 1970: 49-51) เสนอแนวคิดที่ว่า ประเพณี พิธีกรรม เป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นที่ได้แสดงออกมาในลักษณะการดำเนินชีวิตในสังคมนั้นๆ จะปรากฏออกมาในรูปแบบพิธีกรรมและมีความหมาย ความสำคัญต่อคนในสังคมนั้น เป็นการสร้างความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนนั้น ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง มีส่วนเหมือนและส่วนต่างจากพิธีกรรมอื่นๆ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม กิ่งแก้ว อรรถากร กล่าวถึงพิธีกรรม เป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมสร้างขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในจิตใจทำแล้วผู้ทำมีความสุข มีความหวังและความเชื่อว่าพิธีกรรมต้องทำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดเป็นสิริมงคล อยู่เย็นเป็นสุข ลักษณะของพิธีกรรมมีอยู่ 2 ประการ คือ เน้นเรื่องของจิตใจและเน้นเรื่องของสัญลักษณ์ ในสังคมไทยมักมีการประกอบพิธีกรรมตามโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2520: 96)

ความเชื่อและความพึงพาระหว่างคนกับเจ้าพ่อมหศักดิ์หลักเมือง ชาวบ้านชาวเมืองมีความเชื่อว่า ชุมชนหรือเมืองต้องการมีความสุข ต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติหนุนและยังเชื่อว่ามหศักดิ์หลักบ้านหลักเมืองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองดูแลรักษาความปลอดภัยและในเรื่องต่างๆ ได้ โดยให้ชุมชนทำตามฮีตตามครอง อย่าทะเลาะเบาะแว้งกัน เคารพคนเฒ่าคนแก่และให้เคารพซึ่งกันและกันให้ยึดกติกาของชุมชน ถึงวันถึงเดือน ต้องมีการทำบุญเลี้ยงเจ้าพ่อมหศักดิ์หลักเมือง ชุมชนไหนมีดอนปู่ตาเมื่อถึงเดือนที่จะต้องเลี้ยงปู่ตาก็ร่วมกลุ่มกันไปทำบุญที่ดอนปู่ตา ชุมชนเมืองมีหลักเมืองก็ไปทำบุญที่หลักเมือง เพราะฝักกลุ่มนี้มีพระคุณต่อเราเป็นผีบรรพชนของเรา ท่านดูแลพวกเราอยู่ (บุญยงค์ เกิดเทศ, 2557: 223-227)

พิธีกรรมกับความเชื่อ ให้ความหมาย ความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมไม่ว่าจะมีความเชื่อต่อสิ่งใดก็ตาม เพราะต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานก่อนจึงมีพิธีกรรมตามมาแล้วก็สร้างความคิดวิธีการที่มีความสัมพันธ์กัน อาจารย์กล่าวว่าความเชื่อในสังคมไทยมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1 ความเชื่อเฉพาะถิ่น คือให้ผู้คนในพื้นที่ละแวกนั้นตกลงกันเองกำหนดงานประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นเอง 2 ความเชื่อส่วนรวม คือกำหนดการนัดหมายงานกันทั่วประเทศ เป็นประเพณีส่วนรวม (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530: 190-192)

พิธีกรรมเกี่ยวกับผีเทวดาสีงศักดิ์สิทธิ์หรือวิญญาณ ชาวอีสานเชื่อว่าท่านมีอำนาจมีอิทธิฤทธิ์ให้คุณและให้โทษได้ ผีที่ให้คุณมากโดยเฉพาะผีแถนและผีบรรพบุรุษชาวอีสานเชื่อว่าท่านเป็นผู้นำฟ้าฝนลงมาสู่กลุ่มบุคคลที่ทำบุญพิธีกรรมบวงสรวงให้ท่าน ถ้าเราเคารพยำเกรงทำพิธีกรรมเลี้ยงดูสม่ำเสมอมาตลอด ฝักกลุ่มนี้จะอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้ การปฏิบัติต่อวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องผ่านร่างทรงหรือเฒ่าจ้ำที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน มาทำหน้าที่ติดต่อกับสิ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ว่าชาวบ้านจะต้องปฏิบัติอย่างไรต่อผี วิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อทำตามสิ่งที่ท่านต้องการแล้วชาวอีสานเชื่อว่าท่านจะมีความอุดมสมบูรณ์ อยู่เย็นเป็นสุข และจะได้ทำมาหากินดำรงชีพอย่างไม้อัดไม่อยาก (ถาวร ดำเนตร, 2545: 111)

พิธีทำบุญผีเลี้ยงผีเจ้านายหรือผีหลักเมือง เป็นการแสดงออกถึงวิธีการดำเนินชีวิตของผู้คน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเชื่อ โดยมีการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ

ต่อผีเจ้านายหรือผีหลักเมืองและผีบรรพบุรุษที่มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองให้ได้รับความอยู่เย็นเป็นสุข ชาวอีสานเชื่อว่า ถ้าฝักชีวิตและจิตใจไว้กับผีเจ้านายผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ท่านคุ้มครองรักษาเป็นการฝากขวัญและกำลังใจไว้กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มนุษย์เรามองว่ามีพลังอำนาจมากกว่ามนุษย์ จึงฝากชีวิตเอาไว้จะปลอดภัย การที่เราจะไปขอให้ท่านความคุ้มครองรักษาต้องไปทำพิธีกรรมด้วยตนเอง และให้เต่าจ้ำหรือร่างทรงเป็นผู้พาไปปฏิบัติติดต่อสื่อสารกันจึงจะได้ความ เมื่อถึงเวลาทำบุญเลี้ยงเดือนเลี้ยงปีจะต้องไปร่วมเป็นการแสดงถึงความเคารพและกตัญญูต่อผีเจ้านายผีหลักเมืองและผีบรรพบุรุษของเรา (วิรัตน์ สมใจ, 2540: 87-91)

การทำบุญเลี้ยงปูตาผีหลักเมือง จารุวรรณ ธรรมวัตร ในวัฒนธรรมข้าวว่า ก่อนจะลงทำนาเมื่อถึงเดือน 6 เดือน 7 ต้องมีการทำบุญเลี้ยงผีบ้านผีเมืองก่อน ชุมชนที่เป็นเมืองก็กำหนดวันดีไปรวมกันที่บริเวณศาลมเหศักดิ์หลักเมืองโดยนิมนต์พระสงฆ์ 7 รูป 9 รูปก็ได้ไปสวดพุทธมนต์ นำอาหารหวานคาวต่างๆ ไปถวายพระสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งก็แบ่งให้ผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลหลักเมือง ส่วนในหมู่บ้านต่างๆ ที่ไม่ใช่ชุมชนเมืองก็ทำบุญเลี้ยงบ้าน โดยกำหนดเอาที่ศาลปูตาศาลากลางบ้านก็ได้ นิมนต์พระสงฆ์ไปสวด 3 วัน 3 คืน วันสุดท้ายก็ทำบุญตักบาตรร่วมกันอาหารแบ่งออกเป็นสองส่วนเหมือนกัน ส่วนหนึ่งถวายพระ อีกส่วนหนึ่งแบ่งให้ผี เมื่อเสร็จทุกขั้นตอนแล้วก็ลงทำนากัน (จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, 2553: 141)

รูปลักษณะใหม่ของผีคุ้มครองหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การทำบุญพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีปูตาประจำหมู่บ้าน ถือเป็นรูปแบบโครงสร้างของสังคมจัดให้ผู้คนในสังคมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน ให้เอาจุดหมายเดียวกัน บุญพิธีกรรมบงบอกถึงวิถีชีวิตของชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มกันทำบุญเป็นการสร้างความหวังเกี่ยวกับความเป็นอยู่ดีกินดีและปลอดภัยโดยพึ่งผีปูตาและผีมเหศักดิ์หลักเมือง เพราะท่านเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ (ยุคิโอะ ฮายาชิ, 2541: 8-11)

พิธีกรรมเลี้ยงผีมเหศักดิ์ ผีหลักเมือง คติความเชื่อว่า ถ้าบวงสรวงบูชาประจำทุกๆ ปี และทำพิธีกรรมต่อเจ้าพ่อแล้วเชื่อว่าเจ้าพ่อจะทำหน้าที่คุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข และคอยช่วยเหลือชาวบ้านให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เช่น ธรรมชาติ การเกษตร หรือปัจจัย 4 ความสงบสุขของบ้านเมืองและอื่นๆ อีกมากมาย ผีมเหศักดิ์หรือผีหลักเมืองเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ต่อบ้านเมืองไว้อย่างมาก เมื่อตายไปถูกเชิญดวงวิญญาณไปสถิตที่หลักเมืองจึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านชาวเมือง (วิจิตรา ขอนยาง, 2532: 589)

พิธีเลี้ยงจัดขึ้นเพื่อเป็นการบอกกล่าวขอบคุณผีบ้านผีเมืองที่คอยช่วยดูแลรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข และถึงความอุดมสมบูรณ์ เรื่องการเกษตรได้ผลผลิตดี ช่วยให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านให้ความเคารพความศรัทธาต่อปูตาและมเหศักดิ์หลักเมือง ยึดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ไม่มีผู้ใดไปล่วงละเมิดทำผิดหรือบุกรุกเข้าไป เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน (บุญยงค์ เกิดเทศ, 2537: 64)

ความเชื่อและความเกรงกลัวในอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมือง ทำให้ผู้คนที่อยู่ภายใต้ความเชื่อไม่กล้าที่จะประพฤติดินฟ้าผืนนรกเกณฑ์ของสังคม ความเชื่อจึงเป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมสังคมลักษณะเป็นกฎหมายในตัว ทำให้เจ้าพ่อหลักเมืองมีอำนาจและควบคุมได้ ความเชื่อยังสามารถตอบสนองของสังคม ถึงแม้อิทธิพลทางพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีมีส่วนลดบทบาทใน

ด้านการควบคุมสังคม แต่ยังไม่สามารถลดความเชื่อต่อหลักเมืองได้ ดังนั้นอิทธิพลพระพุทธศาสนา และเทคโนโลยีและความเชื่อเรื่องผี เทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยดูแลสังคมให้มีความสุขได้ความเชื่อมีส่วนช่วยในการสร้างเมืองในระดับหนึ่ง ทำให้การเมืองการปกครองอยู่ในระบบง่ายขึ้น เพราะสังคมมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมือง ทุกคนส่วนมากไม่กล้าที่จะทำผิดต่อสังคม ต่อบุคคล และสังคม คนทั้งหลายมีความเชื่อว่าใครทำผิดต่อสังคม อำนาจของเจ้าพ่อหลักเมืองสามารถทำโทษบุคคลที่ทำผิดได้ การชำระโทษมี 2 ทาง คือ ทางตรงทำให้เกิดเหตุทันที และทางอ้อมค่อยๆ ทำให้เสียหายอย่างช้าๆ (พิสมัย แสงจันทร์เทศ, 2536: 273)

ผี เทวดา ปูตา มเหศักดิ์หลักเมือง มีอิทธิพลต่อชาวไทยอีสานมาแต่เนิ่นแล้ว กลุ่มนี้เป็นผีบรรพบุรุษของเราเป็นปู่ตายายของเราที่ทานได้เสียชีวิตไปนานแล้ว เมื่อท่านตายไปแล้วท่านไม่ไปไหนท่านยังห่วงลูกหลานอยู่จึงคอยดูแลช่วยเหลือพวกเราอยู่ ด้วยความมีในจิตสำนึกของมนุษย์เราผู้มีพระคุณต่อเราต้องทำการเลี้ยงตอบแทนบุญคุณของท่าน เมื่อถึงวันเดือนที่เราจะต้องทำบุญเลี้ยงท่านโดยนำข้าว บึงปลา ต้มไก่ น้ำ หมาก พลุ เหล้า บุหรี่ ผลไม้ต่างๆ และอย่างอื่นที่กินได้ให้เอาไปทำบุญเลี้ยง ให้นิมนต์พระสงฆ์ไปสวดพุทธมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่งานได้ถวายภัตตาหารและเครื่องไทยทานในงานทำบุญเลี้ยงวิญญาณของบรรพบุรุษ (กฤษณา เสนาวงษ์, 2544: 124)

ความเชื่อพื้นถิ่นและความเชื่อทางศาสนาถูกเคารพรวมกันอย่างกลมกลืน การสร้างเสาหลักเมืองนั้นสร้างบนพื้นฐานทางศาสนาเป็นสำคัญ แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นความเชื่อพื้นถิ่นมาแต่เดิมอย่างชัดเจน คือศาลหลักเมืองถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางอำนาจบนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ ส่วนมากจะถูกสร้างขึ้นตรงกลางใจเมือง บางจังหวัดจะสร้างที่บริเวณใกล้หนองน้ำก็มี เช่น หลักเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด บริเวณตรงนั้นเป็นบึงพลาญชัยขนาดใหญ่ บรรยากาศร่มรื่นเย็นสบายน้ำเต็มบึง และเป็นแหล่งท่องเที่ยว การผสมผสานและความกลมกลืนความเชื่อพื้นเดิมที่มีการเคารพเทวดา ผี วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนา (อรุณโรจน์ กลิ่นฟุ้ง, 2552: 52)

การเลี้ยงผีอารักษ์เป็นการเอาใจใส่ต่อเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลเราอยู่ ผีเจ้านาย ผีบรรพบุรุษมเหศักดิ์หลักเมือง เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนกับผี คนให้อารักษ์ได้รับเครื่องสังเวยเทวดาได้รับเครื่องบวงสรวงผีได้รับอาหารวิญญาณได้อยู่ดีกินดี เมื่อได้สมปรารถนาแล้วก็จะช่วยเหลือผู้คน ต้องให้ความคุ้มครองคนสร้างความอุดมสมบูรณ์ ข้าวน้ำดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ สร้างความเจริญให้สังคมทั้งสองฝ่าย ระหว่างผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และคนให้มีความสัมพันธ์อยู่ด้วยกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553: 36-38)

พิธีกรรมชาวไทยที่เขตเทศบาลเมืองปัตตานีนั้นนิยมเคารพกราบไหว้สักการบูชาเสาหลักเมืองปัตตานี และนิยมไปทำบุญปฏิบัติศาสนกิจที่วัดไทย นอกจากไหว้ศาลหลักเมืองปัตตานีแล้ว กลุ่มชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี ยังนิยมกราบไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอีกด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวไทยและชาวจีนได้ใกล้ชิดกันด้วยความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ส่วนชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีนั้นจะมีความคล้ายคลึงกับชาวไทยที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน ส่วนมากยังคงนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมากกว่าเสาหลักเมืองปัตตานี เพราะว่าศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาคู่กับประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีมานานแล้วจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ระหว่างความสัมพันธ์ของชาวจีนกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ชาวจีนถือว่าตัวเองเป็นลูกหลานของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวทั้งชาวจีนในเขตเทศบาล และชาวจีนนอกเขตเทศบาลเมืองปัตตานี รวมทั้งชาวจีนจากจังหวัดอื่นๆ ชาวต่างชาติก็ให้ความเคารพ

ศรัทธาต่อเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเช่นกัน ถึงแม้ศาลหลักเมืองปัตตานีจะเป็นของใหม่ที่สร้างขึ้นในภายหลัง เหมือนกับในหลายๆ จังหวัดในประเทศไทย ชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีก็ยังให้ความศรัทธา และนับถือศาลหลักเมืองปัตตานีด้วย ศาลหลักเมืองปัตตานีเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นคู่บ้านคู่เมืองปัตตานีเพื่อความสุข ความสันติสุขในเมืองปัตตานี

ความเชื่อเดิมบุคคลนั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์อาจได้เป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในเมืองมาก่อน เมื่อสิ้นชีพไปแล้วได้มีผู้อันเชิญวิญญาณมาเป็นเทพปกปักษ์รักษา คุ่มครองให้ความร่มเย็นแก่ประชาชนที่เคยปกครองเข้ามาในแคว้นของตน เรียกว่ามหะศักดิ์หลักเมือง ส่วนวิญญาณที่เคยทำคุณงามความดีแก่ประชาชนแต่ไม่ได้เป็นเจ้าเป็นกษัตริย์ก็ถูกเชิญมาเช่นกัน ก็เรียกว่า ผีปุต้าบ้านหรือผีปุต้าเมือง เมื่อเชิญมาแล้วจะสร้างหอหรือศาลให้เป็นที่สิงสถิต ในอีสานจะมีหอหรือศาลมีอยู่ทุกบ้านทุกเมือง และให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยโบราณเมื่อครั้งที่ อีสานปกครองด้วยระบบอาญาสี่ ก่อนที่จะไปปรับศึกจะมีการเลี้ยงบวงสรวงบูชาขอพรจากมหะศักดิ์หลักเมือง เพื่อเอาชัยชนะและเชิญเจ้าพ่อมหะศักดิ์ติดตามไปคุ้มครอง เมื่อไปตั้งทัพอยู่ ณ ที่ใดก็จะสร้างหอหรือศาลชั่วคราวไว้เป็นที่ประทับของเจ้าพ่อมหะศักดิ์ที่ติดตามไปคุ้มครอง หากยามเป็นปกติ หรือบ้านเมืองมีเหตุเภทภัยประการใดก็จะมีการบวงสรวงเชิญวิญญาณมาสอบถามถึงเหตุการณ์และหาวิธีแก้ไขเสมอ

พิธีการขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อมหะศักดิ์หลักเมืองด้วยการบำบอบานศาลกล่าว ตามความเชื่อและความต้องการของชาวบ้านว่าเจ้าพ่อหลักเมืองสามารถช่วยเหลือได้ เช่น อยากให้เจ้าพ่อหลักเมืองดูแลความเป็นอยู่ความปลอดภัยในชีวิตประจำวันและในหน้าที่การงานต่างๆ ชาวบ้านต้องไปทำพิธีขอบำบอบานศาลกล่าว เช่น บอนบานในการสอบเรียนต่อ สอบเข้าทำงาน หรือ รอการบรรจุเข้าทำงาน ขอให้ไม่ถูกเกณฑ์ทหาร ไม่ให้เจ็บป่วย สอบเลื่อนตำแหน่ง ขอความดี และ ขึ้นพิเศษตามความต้องการ เกิดคดีความ การสมัครเป็นนักรบเมือง การค้าขายธุรกิจ หรือทำมาหากินในสาขาอาชีพต่างๆ เชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองช่วยให้ผู้ที่ทำการบอนบานศาลกล่าวประสบความสำเร็จในสิ่งที่บอนบานเอาไว้

ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมือง จึงมีการบำหรือบอนบานต่อเจ้าพ่อหลักเมือง ผู้คนทั้งหลายจึงนิยมไปบอนบานกับเจ้าพ่อหลักเมือง วิธีการบอนบานต่อเจ้าพ่อหลักเมืองสังคมไทยทำกันมาตั้งแต่ช้านานและตั้งแต่สมัยเริ่มตั้งเสาหลักเมืองขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน เราจะเห็นจากข้อความของ ศาสนาพราหมณ์ว่า การบูชาหลักศิ่วลึงค์ เป็นการบูชาขุณหรือบวงสรวงด้วยสัตว์ต่างๆ ข้าวตอก ดอกไม้ น้ำหรือน้ำนม ฯลฯ เป็นการบวงสรวงบูชาและสวดมนต์อ้อนวอนขอพรต่อพรหมหรือเทพเทวา ถือว่าเป็นการปฏิบัติต่อพรหมเทพเทวาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนอินเดียมีความเชื่อว่าถ้าปฏิบัติต่อหลักศิ่วลึงค์ ทำการบวงสรวงหรือบูชาขุณแล้ว พรหมหรือเทพได้รับสิ่งของจากการบูชาบวงสรวงแล้ว พรหมหรือเทพก็จะบันดาลประทานพรให้กับผู้ที่สวดทำการบวงสรวงบูชาขุณนั้น

พิธีกรรมดังกล่าวทำแล้วก่อให้เกิดพลังกำลังใจและความมั่นใจ สามารถที่จะตัดสินใจ แก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น เชิงธุรกิจ สามารถที่จะกล้าลงทุน เพราะมีความเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมืองสามารถช่วยได้จากการบอกกล่าว ของนักธุรกิจคนหนึ่งกับการบอนบานเจ้าพ่อหลักเมือง นายจิระศักดิ์ คณาสวัสดิ์ เป็นนักธุรกิจชั้นนำของจังหวัดมหาสารคาม และเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลในเมืองมหาสารคามด้วย เป็นผู้มีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลักเมือง

งานบุญพิธีประจำปีของชาวจังหวัดมหาสารคาม มีความเกี่ยวข้องกับศาลหลักเมืองมาแต่เดิม คติความเดิมของชาวจังหวัดมหาสารคาม การทำบุญแต่ละครั้งให้ยึดเอาพิธีทั้ง 3 ฝ่าย คือ 1 พิธีทางพุทธศาสนา 2 พิธีพราหมณ์ 3 พิธีการเลี้ยงบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง ทั้งสามพิธีต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นประเพณีบุญประจำเมืองเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้าพ่อหลักเมือง ฝับริรพบุรุษฝับ้านฝัเมืองตอบแทนบุญคุณท่านที่ท่านดูแลชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 110-111)

จากแนวคิดที่มีความเชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับสังคม ท่านมีหน้าที่ปกป้องดูแลความเป็นอยู่ของชาวมหาสารคาม เช่น การประกอบอาชีพ การเกษตร และความอุดมสมบูรณ์ ตลอดความเจริญความสงบสุขของสังคมชาวเมืองมหาสารคาม และยังมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นผู้มีพระคุณ คอยช่วยเหลือไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายแก่บ้านแกเมืองประชาชนที่อยู่ใต้การดูแลรักษาคุ้มครองของเจ้าพ่อหลักเมือง จะได้รับความปลอดภัยปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ โขคดี ประสบผลสำเร็จ ทำให้บุคคลต่างๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและยอมรับและเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ขอจากเจ้าพ่อหลักเมืองจะสำเร็จ จากความเชื่อและความศรัทธาทำให้เรายอมรับและนับถือเจ้าพ่อหลักเมืองว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้ปกครองบ้านเมืองให้ปลอดภัย และความอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุลผล เงินเพ็ง (2536: 59) ได้ศึกษาเรื่องคติความเชื่อกับเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคาม ให้ทัศนคติว่า เป็นการปฏิบัติสืบทอดกันมาชานาน จากรุ่นสู่อีกรุ่น เพื่อสำนึกบุญคุณต่อเจ้าพ่อหลักเมืองที่ปกป้องดูแลคุ้มครองบ้านเมือง ให้ผู้ที่อยู่อาศัยมีความสุข ความร่มเย็น พ้นจากภัยพิบัติทั้งปวงภัยจากเจ็บไข้ อุบัติเหตุ อุบัติภัยทั้งปวง และเป็นสิ่งยึดเพื่อเพิ่มพลังใจให้ประชาชน เกิดความมั่นใจกล้าที่จะตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง การตัดสินใจในการประกอบอาชีพ การตัดสินใจในการทำงานใหญ่ พลังใจที่จะต่อสู้ในยามที่เกิดปัญหาต่างๆ เกิดความอุ่นใจว่ามีเจ้าพ่อหลักเมืองคอยช่วยเหลือจะต้องประสบความสำเร็จ ซึ่งก็เป็นพลในการกระทำหรือความหวังนั้นสำเร็จได้ด้วยพลังและความมั่นใจที่เกิดจากความเชื่อศรัทธาต่อเจ้าพ่อหลักเมือง

ยุทธกาน ดิสกุล (2553: 40) ได้ศึกษาประเพณีประดิฐและอัตลักษณ์ชุมชนครองแหการรื้อฟื้นของเก่าเอามาสร้างใหม่เพื่อเอามาสืบทอดให้เป็นอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตแบบชุมชนเดิมในอดีต โดยนำเอารูปแบบความเชื่อของคนยุคเดิมเอามาประดิษฐ์ใหม่เพื่อให้คนรุ่นปัจจุบันได้เข้าใจและรู้ความหมายว่าถึงจะเป็นประเพณีพิธีกรรมของคนยุคปัจจุบันก็เพราะสืบเนื่องมาจากพัฒนาการพิธีกรรมจากอดีตถึงปัจจุบัน

บุญยงค์ เกิดเทศ (2537: 1) ศึกษาวิจัยสถาบันดอนปู่ตาและบทบาทพฤติกรรมของเผ่าจ้้าในชุมชนอีสาน พบว่าความเชื่อพิธีที่บรรพชนรุ่นก่อนปฏิบัติสืบทอดกันมาเกี่ยวกับ บาบ บุญ คุณ โทษ ขวัญ เทวดา ฝั วิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์แลพิธีกรรม กลุ่มนี้มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนอีสาน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดาครูบาอาจารย์ คนอีสานมีคติที่ว่าถ้าบุคคลใดไม่รู้จักบุญคุณของผู้มีพระคุณคนนั้นจะไม่เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน เช่นความเชื่อเรื่องฝัวิญญาณ

เมื่อเวลาบิดามารดาเสียชีวิตไปเหล่าลูกหลานก็มีการทำบุญอุทิศให้หรือทำบุญต่อบาตรอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ถือเป็นกรการกตัญญูต่อบิดามารดา

ธนศ วงศ์ยานนาวา (2556: 279) ได้ศึกษาการโหยหาอดีต ว่าการฟื้นอดีตของสังคมเก่ามาสร้างประดิษฐ์พัฒนาพิธีกรรมเก่าเสริมเติมแต่งเพื่อตอบสนองสังคมของตน ประเพณีนั้นจึงถูกลือสร้างหรือนากลับมาสร้างใหม่ผลักดันความเชื่อเก่าให้คนรุ่นใหม่ตอบสนอง ด้วยผลปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงมีการแข่งขันแบบเสรีนิยมและเชื่อมโยงอดีตของคนในชุมชน เอาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนมาแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

จิรนนท์ ดีประเสริฐ (2537: 59-64) ได้ศึกษาวิจัยการสะเดาะเคราะห์ เสียหายแก่บนที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่าการสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อเฉพาะตัวที่เกิดขึ้นอยู่กับผู้คนโดยเราไม่สามารถที่จะรู้ล่วงหน้าได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็อาศัยอำนาจศักดิ์สิทธิ์เจ้าพ่อหลักเมืองช่วยปัดเป่าเคราะห์ออกให้เมื่อเคราะห์หนักๆที่ไม่สามารถแก้ได้ก็อาศัยเจ้าพ่อหลักเมืองช่วยให้เคราะห์เบาลงจากหนักกลายเป็นเบา เมื่อรู้ว่าเคราะห์จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้าก็บอกกล่าวเจ้าพ่อว่าอย่าให้เคราะห์เกิดขึ้นกับเราเลย การเสียหายนเป็นแนวทางหนึ่งที่เราสามารถตัดสินใจในการกระทำบางสิ่งบางอย่างที่เราต้องการ เมื่อเราอธิษฐานว่าเราอยากทำสิ่งนี้ผลการเสียหายนออกมาตามความอธิษฐานก็ลงมือปฏิบัติได้ ถ้าการเสียหายนออกมาทางลบเราก็หยุดการกระทำนั้นเสียก่อน นั่นคือผลของการเสียหายน การบนบานศาลกล่าวเป็นวิธีหนึ่งบริเวณศาลหลักเมืองโดยอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลช่วยบันดาลให้ตามที่เราไปบนบานไว้เมื่อได้สมปรารถนาแล้วก็จะไปแก้บนที่บริเวณศาลหลักเมืองถ้าไม่ไปแก้บนตามที่กล่าวไว้อาจได้รับอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตก็ได้

วิรัตน์ สมใจ (2540: 1-2) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประเพณีพิธีกรรมกับความเชื่อเลี้ยงบ้านเลี้ยงเมือง พบว่าชุมชนเป็นผู้สร้างเอกลักษณ์ออกกฎเกณฑ์ให้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมาให้มีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี การเลี้ยงผีวิญญาณเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ทำขึ้นเพื่อต้องการตอบสนองความต้องการของสังคม บุญประเพณีพิธีกรรมเป็นแนวรูปแบบโครงสร้างของชุมชนต้องยึดปฏิบัติร่วมกัน ส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พฤติกรรมของมนุษย์ต้องการที่ยึดเหนี่ยวจิตใจจึงทำบุญพิธีกรรมเกี่ยวกับให้สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ผีวิญญาณเทพเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรามองไม่เห็นคอยช่วยเหลือเรา เช่น เราทำการเกษตรก็บวงสรวงขอน้ำฝนมาทำเกษตรต้องการความปลอดภัยก็บวงสรวงบอกกล่าวขอให้สิ่งศักดิ์คุ้มครองรักษาเรา เพราะเรามีความเชื่อที่ผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเราได้

กฤษณา เสนาวงษ์ (2544: 102-134) ได้ศึกษาบุญพิธีกรรมของบ้านนางไย ว่า วิถีชีวิตของบ้านนางไยก็ไม่ต่างกับชุมชนอื่นคือยึดตามธรรมเนียมโบราณ ใช้หลักพุทธพราหมณ์ผสมผสานกัน มีการทำบุญพิธีกรรมตามความเชื่อ เรื่อง บาป บุญ คุณโทษ ผีวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การดำรงชีวิต การสร้างที่อยู่อาศัยและบุญประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ล้วนเกิดจากคติความเชื่อจึงทำประเพณีพิธีกรรมขึ้น เมื่อชุมชนทำประเพณีพิธีกรรมแล้วก็สร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตของผู้คนและสังคมส่วนรวม

ถาวร ดำเนตร (2545: 1-4) ได้ศึกษาวิจัยประเพณีพิธีกรรมกับความเชื่อเจ้าจอมปากช่อง ภูเวียงว่า ความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งที่เป็นไปของสรรพสิ่งรวมทั้งระบบธรรมชาติหน้าจะมีอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นไป เมื่อมนุษย์มองเห็นความเปลี่ยนแปลง

ความเสียหายของธรรมชาติจึงเกิดความกลัว จึงหาวิธีคิดป้องกันตัวเองมีการอ่อนน้อมทำพิธีกรรม ต่อรองกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ในทุกแห่งหนคนอิสานเชื่อว่ามีเจ้ามีจอมดำรงรักษาอยู่ เช่น ในน้ำ ต้นไม้ ป่า ภูเขา พื้นดิน ท้องฟ้าอากาศ แม้แต่ที่อยู่อาศัยของเราก็เชื่อว่า มีเจ้าที่เจ้าทางรักษาอยู่ จึงทำพิธีกรรมบางสิ่งบางอย่างเพื่อต่อรองแลกเปลี่ยนกัน เมื่อผีวิญญาณเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับ สิ่งของบวงสรวงที่พอใจแล้วก็จะช่วยเหลือสิ่งที่มนุษย์ต้องการให้

พยุงค์ มุลวาปี (2548: 90) ได้ศึกษาวิจัยเสากลักเมืองกับชุมชนปัตตานี พบว่าชาวไทยมุสลิมให้ความเห็นเดียวกับหลักเมืองเป็นคติความเชื่อของคนไทยแต่กำเนิดรวมคนไทยเชื้อสายจีนและอินเดียตามหลักของพุทธพราหมณ์ผี คนไทยมุสลิมไม่สามารถกราบไหว้ได้เพราะขัดกับหลักศาสนา แต่ชาวไทยมุสลิมก็ไม่ลบหลู่เพราะเข้าใจความหมายที่มีการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น เพราะว่าการต้องการสร้างขึ้นเพื่อความเป็นปึกแผ่น ความร่มเย็นเป็นสุขสันติสุขของชาวปัตตานีด้วย ผู้คนในจังหวัดปัตตานีพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อชาวไทยพุทธสายไทยสายจีนอินเดียและไทยมุสลิม แม้ว่าชาวไทยมุสลิมจะไม่สามารถกราบไหว้ได้คนมุสลิมก็เข้าไปนั่งเล่นพักผ่อนตามสบายหรือเข้าไปทำกิจกรรมได้ คนไทยมุสลิมท้องถิ่นก็มีรายได้จากการทำพวงมาลัยสวยๆ ดอกไม้หรืออย่างอื่นที่คนไทยนำไปกราบไหว้บูชาตามคติความเชื่อ แม้ศาลหลักเมืองที่อยู่ในกลุ่มหลายชาติพันธุ์หลายศาสนาไม่ถือว่าเป็นปัญหาไรสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยยึดหลักจุดหมายเดียวกัน คือชาติบ้านเมืองต้องการความสงบสุขร่มเย็นของคนในชาตินั้นเอง

ปรีดี นุชิต (2549: 83) ได้ศึกษาวิจัยพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเลี้ยงบ้าน ศาลหลักเมืองพระวอพระตาอำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู ชาวหนองบัวลำภูมีความเชื่อเมื่อได้มา ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงศาลหลักเมืองพระวอพระตาแล้วทำให้สุขภาพจิตสุขภาพกายดีขึ้น ส่งผลให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตเกิดความมั่นคงในการดำรงอยู่อย่างมีความสุขของชาวหนองบัวลำภู พร้อมทั้งความเชื่อในการบนบานต่างๆ ที่ไปบนบานแล้วเชื่อดวงวิญญาณของพระวอพระตาช่วยให้เกิดสิ่งดีๆ เกิดขึ้นได้ตามความต้องการ พร้อมทั้งความเชื่อเรื่องศาลหลักเมืองพระวอพระตาช่วยให้เครือญาติเกิดความสามัคคีปองดองกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครอบครัวและสังคมมีการเคารพผู้อาวุโส ทำให้ครอบครัวชุมชนเกิดความอบอุ่นขึ้นภายใต้การดูแลของศาลหลักเมืองพระวอพระตา

สาธนี ภูสนาม (2549: 78) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนต่อ ศาลหลักเมืองจังหวัดขอนแก่น หลักเมืองเป็นศูนย์รวมใจของคนในจังหวัดเป็นนิมิตมงคลให้คนอยู่ร่วมกันเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขตามคติทางศาสนา โดยผ่านการผสมผสานกลมกลืนพุทธพราหมณ์ผี ยึดคติความเชื่อการบนบานสานกล่าวเพื่อสำเร็จโชคลาภ การงาน การศึกษา อาชีพ ความปลอดภัย โรคภัยไข้เจ็บ คติความ การลงแข่งขันการเลือกตั้งและอื่นๆ คุณสาธนี ภูสนาม ได้แบ่งผู้คลมาประกอบ พิธีกรรมไว้ 3 ประเภท หนึ่ง กลุ่มที่ให้ความเคารพศรัทธาอยู่เดิมตั้งแต่แรกเริ่มสร้างจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนถึงลูกหลานมาเคารพกราบไว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว กลุ่มที่สอง คือผู้ที่ได้รับการบอกกล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ก็จะพากันมาบนบาน เมื่อสำเร็จก็จะพากันมาแก้บน กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่มาเป็นครั้งคราว เช่นมาเยี่ยมญาติ มาประชุมสัมมนา มาทัศนจร เป็นต้น ก็มักจะเข้าไปกราบไหว้ตาม คติความเชื่อของคนไทย

แก้วตา จันทรานุสรณ์ (2551: 176-182) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องคนจีนกับการผลิตสร้าง วัฒนธรรมสาธารณะในเทศบาลนครขอนแก่น พบว่าหลักเมืองขอนแก่นกลายเป็นพื้นที่ประกอบสร้าง

ความหมายเพื่อแสดงอัตลักษณ์ที่หลากหลาย การจัดพิธีเกี่ยวกับมเหสักข์ และสิ่งประกอบสร้าง ความหมายของหลักเมืองโดยผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ อธิบายความหมายเพื่อให้เชื่อมโยงกับขวัญและ กำลังใจของประชาชน ดังนั้น ความหมายของหลักเมืองในยุคสร้างบ้านแปลงเมืองจึงเป็นสัญลักษณ์ อำนาจ ศักยภาพ อุดมการณ์ การบริหารจัดการ มีการสร้างความหมายให้ศักดิ์สิทธิ์โดยผ่านพิธีกรรม พระมหากษัตริย์และข้าราชการนำคติความเชื่อเรื่องศาลหลักเมืองมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับส่วนกลาง เนื่องจากมีอดีตร่วมกัน ภายหลังจากปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยโปรดเกล้าฯ ยกเลิก ระบบเก่ามาเป็นระบบใหม่ ศาลหลักเมืองจึงเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจรัฐ ซึ่งอ้างอิงประเพณีโบราณ เกี่ยวกับการสร้างบ้านเมือง การทำพิธีกรรมอย่างหนึ่งเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองจึงสร้างขึ้น สิ่งนั้น คือการยกเสาหลักเมืองขึ้นในที่อันเป็นชัยภูมิสำคัญ ให้เป็นมิ่งขวัญแก่พสกนิกรสำหรับยึดถือ เป็นหลักชัยทางจิตใจว่า บ้านเมืองที่สร้างขึ้นนั้นมีรากฐานฝังไว้อย่างแน่นอนแล้ว การสร้างบ้านเมือง สมัยโบราณย่อมเป็นที่อาศัยแห่งขวัญและจิตใจของประชาชนรวมอยู่ด้วย เพราะประชาชนเป็นส่วน หนึ่งของบ้านเมือง ถ้าประชาชนมีจิตใจมั่นคงเชื่อในหลักบ้านหลักเมืองที่สร้างขึ้น ก็จะเป็นการผดุง กำลังใจให้มั่นคงแน่วแน่ในการดำรงชีพ มีความเชื่อมั่นว่าหลักเมืองได้ตั้งแล้ว โดยอำนาจของ หลักเมืองจะเป็นหลักชัยให้ประชาชนผู้รวมกันอยู่ในบ้านเมืองนั้นอยู่เย็นเป็นสุขรุ่งเรืองสถาพรตลอดไป

ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม (2560: 313) ศึกษาเรื่อง สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ศาลหลักเมืองขอนแก่น (ผลประโยชน์ขัดแย้งอำนาจรัฐกับชุมชนท้องถิ่น) พบว่าหลักเมืองขอนแก่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เริ่มมีการพัฒนาส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองโดยกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นที่รวมเอา ทายาทจีนโพ้นทะเลเขาสูงตำแหน่งบริหารของเทศบาลนครขอนแก่นพิธีกรรมต่างๆก็ได้ปรับเปลี่ยน โดยการนำเอาความเชื่อที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานกันทั้งผีพุทธพราหมณ์ยิ่งไปกว่านั้นพื้นที่ ศาลหลักเมืองขอนแก่นก็ได้กลายเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ทางธุรกิจของกลุ่มคนจีน และเป็นที่ยอมรับของพลังในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนตามแผนพัฒนาเทศบาลนคร ขอนแก่น ด้วยการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ก็อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐส่วนกลาง การเปลี่ยนแปลงอำนาจทุนส่วนท้องถิ่นอิทธิพลของความคิดสากลเรื่องการปกครองและการพัฒนา โดยใช้ทุนทางสัญลักษณ์เช่นพิธีกรรมความเชื่อเป็นเงื่อนไขในการสร้างและรักษาทุนทางเศรษฐกิจ การเมือง

อรุณโรจน์ กลิ่นพุ่ม (2552: 52) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องหลักบ้าน เสา พุทธ พราหมณ์ผี พบว่า ความเชื่อพื้นถิ่นและความเชื่อทางศาสนา เป็นฐานนำมาเคารพร่วมกันอย่างกลมกลืน ในกรณีสร้างเสา หลักเมืองสร้างขึ้นบนพื้นฐานทางศาสนา หลักเมืองสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ผนึก ความกลมกลืนของศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่นเดิม แม้จะถูกถ่ายทอดอย่างลงตัว หากมองลึกลงไป ในด้านคติความเชื่อจะพบว่ามี ความแตกต่างกันอยู่ การสร้างเสาศักดิ์สิทธิ์ของคนท้องถิ่นจะถูกสร้างขึ้น บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าตรงนั้นเป็นที่สถิตสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรอยู่ โดยเฉพาะพื้นที่ตรงนั้นจะมีความต่าง ตรงที่มีความเชื่อว่ามี ความลึกลับอำนาจบางอย่างหน้าเคารพยำเกรง จึงกำหนดตรงนั้นสร้างเสาศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา ไม่จำเป็นต้องเป็นกลางบ้าน ที่ดอน ภูเขา ป่า คุน้ำ หนองน้ำ ที่วัด ก็ได้ ส่วนความเหมือน หลักเมืองสร้างขึ้นเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนมีการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน มีการบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสังคมยึดประเพณีและพิธีกรรมร่วมกัน

เบญจกัญจน์ ฐานวิเศษ (2556: 22) ได้ศึกษาวิจัยแนวความคิดและรูปแบบของสถาปัตยกรรมปราสาทที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร ว่าการบูรณะศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้มองเห็นสถานการณ์บ้านเมืองในยุคบ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์มีความสงบร่มเย็นจึงดำริรับสั่งให้มีการบูรณะใหม่ พระองค์มองว่าหลักเมืองกรุงเทพมหานคร ถือเป็นหลักศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองควรมีการปรับปรุงต่อเติมซ่อมแซมให้ทันสมัยไม่ให้ทรุดโทรมเพราะจะมีผลต่อบ้านเมืองเมื่อหลักเมืองเจริญบ้านเมืองก็เจริญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง บูรณหลักเมืองถึง 2 ครั้ง บูรณครั้งที่ 1 พ.ศ. 2511 สำหรับครั้งที่ 2 พ.ศ. 2525

บุญยสุภรณ์ อเนกสุข และอารีรัตน์ เรื่องกำเนิด (2550: 80) ประเพณีบุญก่าฟ้า ภาพรวมได้รับอิทธิพลทางด้านเกษตรกรรมยึดปัจจัยทางธรรมชาติความอุดมสมบูรณ์เป็นที่ตั้ง โดยนัยพิธีนี้ทำพิธีกรรมเพื่อติดต่อขอฝนกับผีเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่ต่างๆ ทำรูปแบบพิธีผสมมี พุทธพราหมณ์ ผีรวมกัน

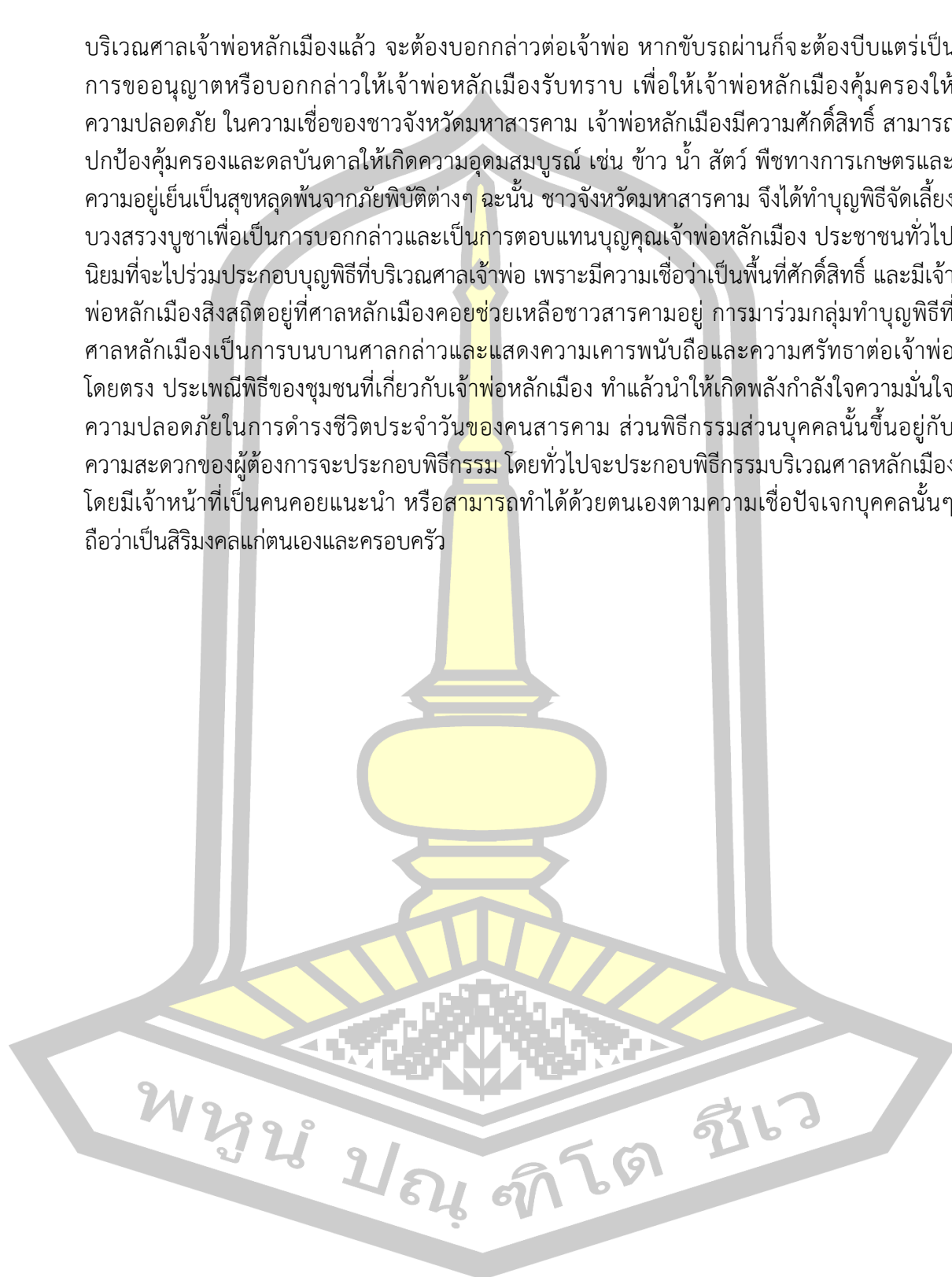
จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ (2553: 35) วัฒนธรรมข้าว ข้าวเป็นอาหารหลักเป็นชีวิตจิตวิญญาณของผู้คนมาอย่างยาวนาน เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงอารยธรรมของมนุษย์ จนเกิดความเชื่อขึ้นมาจึงมีการทำประเพณีบุญพิธีให้กับข้าว เกือบทุกบุญพิธีพุทธพราหมณ์ผี มีคติของข้าวที่บ่งอยู่จึงเกิดวัฒนธรรมข้าวของเหล่ามวลมนุษย์

วิกรณ์ มากดี (2536: 28-65) บุญเบิกฟ้าสารคาม การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว โดยพื้นฐานของการทำเกษตรกรรม ทุกพื้นที่ก่อนลงมือทำนามีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือความอุดมสมบูรณ์ได้ เชื่อว่าเทพประทานฝนให้ผีวิญญาณเป็นผู้ช่วยดูแลข้าวกล้าในนา ศาสนาช่วยหนุนบุญกุศลจึงทำพิธีบวงสรวงบูชาช่วงขึ้น 3 ค่ำเดือน 3

สรุปว่า พิธีกรรมและความเชื่อจัดว่าเป็นวัฒนธรรมทางนามธรรมที่มีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมทางรูปธรรม การทำความเข้าใจวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางความเชื่อและศาสนาถือกำเนิดจากความกลัว ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ และความสงสัยปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวมนุษย์ ในสมัยโบราณ มนุษย์ดำเนินชีวิตในท่ามกลางปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่ว่าจะเป็นความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว พายุฝน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ภาวะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ฯลฯ ทำให้เกิดความกลัวและเชื่อว่าต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลึกลับอยู่เหนือปรากฏการณ์เหล่านี้ซึ่งสามารถบันดาลคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ฉะนั้นมนุษย์จึงพยายามหาวิธีการอ่อนน้อมเอาใจหรือต่อรองกับอำนาจลึกลับของธรรมชาติด้วยพิธีการบูชา บนบานหรือเซ่นไหว้ ในขณะที่เดียวกัน ก็สามารถให้เกิดภัยอันตรายแก่มนุษย์ได้ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภททรงคุณธรรม มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในแง่คอยให้การปกป้องคุ้มครองพิทักษ์รักษาและอำนวยความสะดวกผลความดีให้แก่มนุษย์ด้วยมหรสพภาพของเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ความสัมพันธ์ที่มนุษย์กระทำต่อศาลหลักเมือง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลก็จะให้ผลดีตอบแทน

แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์อาจได้รับโชคร้ายหรือสูญเสียผลประโยชน์ได้เช่นกัน ถ้าหากปฏิบัติตนไม่ถูกไม่ควรต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคามผู้วิจัย เชื่อว่าบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่ที่ต้องห้าม ใครจะเข้าไปละเมิดหรือทำมิดีมิร้ายในสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือเป็นการรบกวนไม่ได้ เพราะชาวมหาสารคามเชื่อว่าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองคือที่ประทับของเจ้าพ่อหลักเมือง สำหรับชาวจังหวัดมหาสารคาม เมื่อเดินทางผ่านศาลเจ้าพ่อหรือจะมาทำสิ่งใดใน

บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแล้ว จะต้องบอกกล่าวต่อเจ้าพ่อ หากขับรถผ่านก็ต้องบีบแตรเป็นการขออนุญาตหรือบอกกล่าวให้เจ้าพ่อหลักเมืองรับทราบ เพื่อให้เจ้าพ่อหลักเมืองคุ้มครองให้ความปลอดภัย ในความเชื่อของชาวจังหวัดมหาสารคาม เจ้าพ่อหลักเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องคุ้มครองและดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เช่น ข้าว น้ำ สัตว์ พืชทางการเกษตรและความอยู่เย็นเป็นสุขหลุดพ้นจากภัยพิบัติต่างๆ ฉะนั้น ชาวจังหวัดมหาสารคาม จึงได้ทำบุญพิธีจัดเลี้ยงบวงสรวงบูชาเพื่อเป็นการบอกกล่าวและเป็นการตอบแทนบุญคุณเจ้าพ่อหลักเมือง ประชาชนทั่วไปนิยมที่จะไปร่วมประกอบบุญพิธีที่บริเวณศาลเจ้าพ่อ เพราะมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีเจ้าพ่อหลักเมืองสิงสถิตอยู่ที่ศาลหลักเมืองคอยช่วยเหลือชาวสารคามอยู่ การมาร่วมกลุ่มทำบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองเป็นการบวงสรวงศาลกล่าวและแสดงความเคารพนับถือและความศรัทธาต่อเจ้าพ่อโดยตรง ประเพณีพิธีของชุมชนที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อหลักเมือง ทำแล้วทำให้เกิดพลังกำลังใจความมั่นใจ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันของคนสารคาม ส่วนพิธีกรรมส่วนบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ต้องการจะประกอบพิธีกรรม โดยทั่วไปจะประกอบพิธีกรรมบริเวณศาลหลักเมือง โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นคนคอยแนะนำ หรือสามารถทำได้ด้วยตนเองตามความเชื่อปัจเจกบุคคลนั้นๆ ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

บทที่ 2

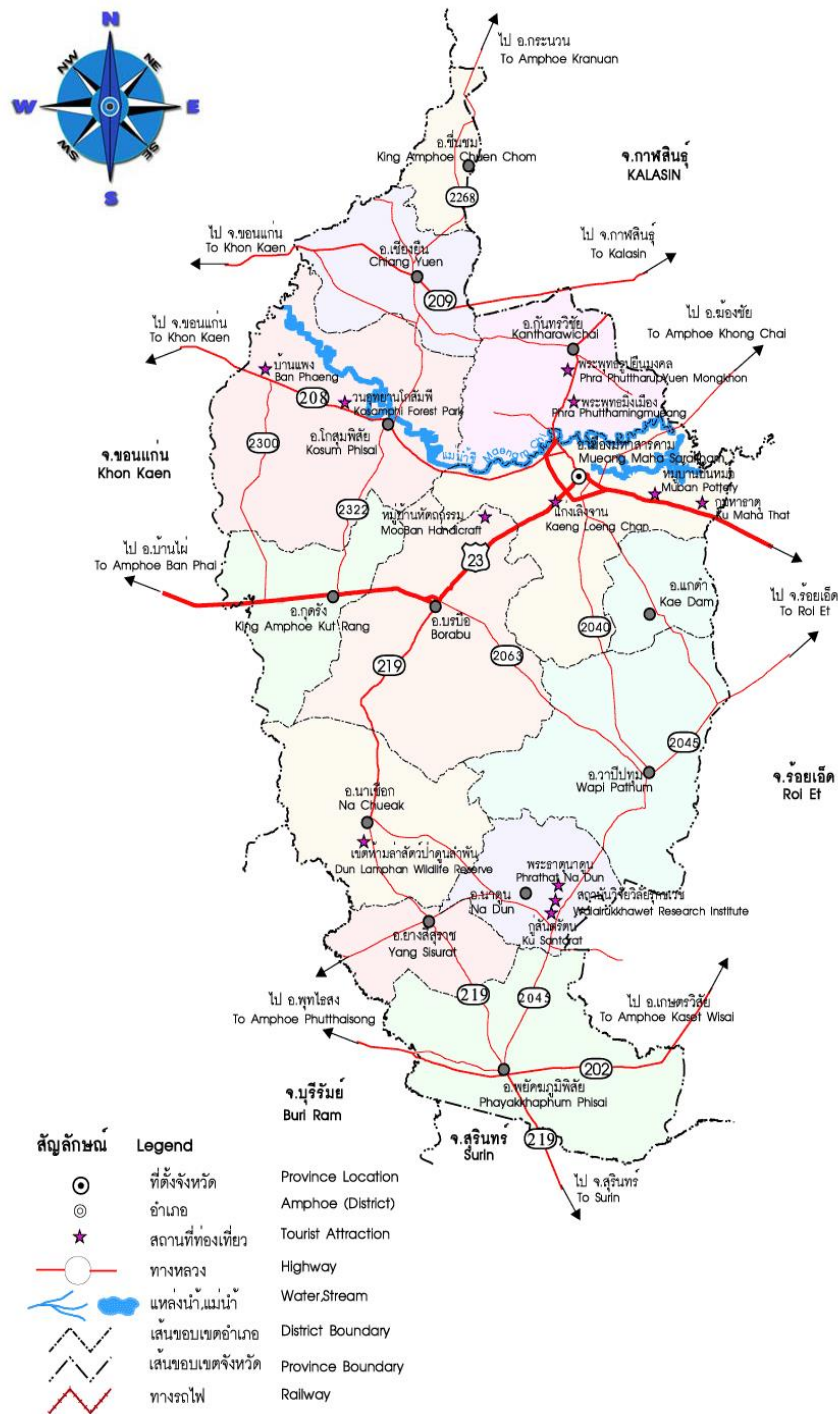
บริบทพื้นที่

บริบททั่วไปจังหวัดมหาสารคาม

เมืองมหาสารคามถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญและยาวนานมาหลายร้อยปี เพราะได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลายและปัลลวะของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะสมัยทวารวดี เช่น บริเวณเมืองกันทรวิชัย (โคกพระ) และเมืองนครจำปาศรี โดยพบหลักฐาน เป็นพระยืนกันทรวิชัย พระพิมพ์ดินเผา ตลอดจน พระบรมสารีริกธาตุ นอกจากนี้แล้วยังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ผ่านทางชนชาติขอม ในรูปแบบสมัยลพบุรี เช่น กุสันตรัตน์ กุบ้านเขวา กุบ้านแดง และคู่อื่น ๆ รวมไปถึงจนถึงเทวรูปและเครื่องปั้นดินเผาของขอมอยู่ตามผิวดินทั่วๆ จังหวัดมหาสารคามตั้งอยู่ตอนกลางของภาคอีสาน มีชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยพื้นเมืองพูดภาษาอีสาน ชาวไทยย้อและชาวผู้ไท ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ฮีตสิบสอง ประกอบอาชีพด้านกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของคนอีสานทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ขึ้นเป็นเมืองมหาสารคาม เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2408 โดยแยกพื้นที่ และพลเมืองราวสองพันคนมาจากเมืองร้อยเอ็ด และโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวมหาชัย (กวด ภาณุตานนท์) เป็นพระเจียรราชเดชเจ้าเมือง มีท้าวบัวทองเป็นผู้ช่วยขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองมหาสารคามขึ้นตรงกับกรุงเทพมหานคร

เมื่อปี พ.ศ. 2412 และร้อยเอ็ดได้แบ่งพลเมืองให้อีกเจ็ดพันคน พลเมืองเดิมอพยพมาจากเมืองจำปาศักดิ์ ท้าวมหาชัย และท้าวบัวทองนั้นเป็นหลานโดยตรงของพระยาขัติยวงศา (สีลัง) เจ้าเมืองคนที่ 2 ของเมืองร้อยเอ็ด เดิมกองบัญชาการของเมืองมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่เนินสูงแห่งหนึ่งใกล้กุดนางไย ได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและศาลมเหศักดิ์ขึ้นเป็นที่สักการะของชาวเมือง ได้สร้างวัดดอนเมืองแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดข้าวฮ้าว (วัดธัญญาवास) ได้ย้ายกองบัญชาการไปอยู่ริมหนองกระทุ่มด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2456 หม่อมเจ้าณพมาศ นวรัตน์ เป็นปลัดมณฑลประจำจังหวัด โดยความเห็นชอบของพระมหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยะศิริ) ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งศาลากลางหลังเดิม (ที่ว่าการอำเภอเมืองปัจจุบัน) และในปี พ.ศ. 2542 ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน มีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัด รวม 49 คน การปกครองแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 133 ตำบล 1,944 หมู่บ้าน และ 30 ชุมชน ระยะทางจากอำเภอเมืองมหาสารคามไปยังอำเภอต่างๆ เรียงจากใกล้สุด ดังนี้ อำเภอกันทรวิชัย 18 กิโลเมตร อำเภอแกดำ 25 กิโลเมตร อำเภอบรบือ 26 กิโลเมตร อำเภอโกสุมพิสัย 30 กิโลเมตร อำเภอกุฉินารายณ์ 39 กิโลเมตร อำเภอเชียงยืน 39 กิโลเมตร อำเภอนาคู 43 กิโลเมตร อำเภอนาเชือก 58 กิโลเมตร อำเภอชื่นชม 59 กิโลเมตร อำเภอนาคู 67 กิโลเมตร อำเภอเวียงสา 74 กิโลเมตร และอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย 85 กิโลเมตร โดยมีประชากรทั้งหมด 963,484 คน

(mkho.moph.go.th/mko/frontend/web/uploads/./6.%20 ข้อมูลทั่วไป_มหาสารคาม.doc)
(ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดมหาสารคาม

ความเชื่อของคนอิสาน

คนอิสานเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือคน คืออำนาจของผี พราหมณ์พุทธ ฝีมหายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นระบบความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์ทั่วโลก เมื่อหลายหมื่นหลายพันปีมาแล้ว ศาสนาพราหมณ์ คืออำนาจของเทพที่สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ให้มนุษย์ได้มีเทพวิษณุ (พระนารายณ์) ศิวะ (พระอิศวร) พรหม (พระพรหม) ศาสนาพุทธหมายถึงอำนาจของหลักธรรมสามารถพัฒนาจากคนธรรมดาเปลี่ยนจิตใจคนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงส่งรู้จักสิ่งไหนดีสิ่งไหนชั่วมีการรักษากายวาจาใจที่ต่อกันและกันเพื่อความสงบสุขของโลก ระหว่าง ฝีม พราหมณ์พุทธ ล้วนมีอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นความเชื่อของมนุษย์ ที่ถูกมนุษย์ด้วยกันสร้างขึ้น ตั้งแต่ยุคดั้งเดิมสืบทอดถึงปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นความเชื่อแบบคติทางศาสนาผสมผสานรวมกัน ความเชื่อที่เกี่ยวข้องต่อกันมา ศาสนาสอนให้เป็นคนดีกตัญญูรู้คุณและยังเชื่อว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้คุ้มครองพวกเราและครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข (พระอริยานุวัตรเขมาจารีเถระ, 2536: 1-65) ถือเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวท้องถิ่นกับวิถีชีวิตของผู้คนยึดการดำรงชีพ การทำมาหากิน การสร้างที่อยู่อาศัย และหาวิธีการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้สร้างขึ้นให้สัมพันธ์กันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เอาประเพณีบุญพิธีตามฮีต 12 คอง 14 มาปฏิบัติ เรียกสั้นๆ ว่าประเพณีอิสาน สุริยา สมุทคุปดีและพัฒนา กิติอาษา ฮีตบ้านคองเมืองว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอิสาน ว่ามันเป็นความรู้และความเชื่อที่จัดไว้อย่างมีระบบระเบียบจากโครงสร้างที่ถ่ายทอดด้วยประสบการณ์ของชาวอิสาน (สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา, 2536: 11) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tambiah พิธีกรรมกับความเชื่อให้มีความสอดคล้องกันระหว่างโครงสร้างกับความคิดของสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในสังคม (Tambiah, 1970: 157) ในพงศาวดารล้านช้าง พื้นฐานอุดมการณ์ของชาวอิสานเกิดจากการผสมผสานของระบบความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาพราหมณ์และผี ซึ่งแสดงออกในการดำเนินชีวิต มีพิธีกรรมและจารีตของชุมชนอิสาน อุดมการณ์และค่านิยมของชาวอิสานถูกสร้างแล้วส่งผ่านสื่อสู่ประชาชน สื่อที่สำคัญได้แก่ วรรณกรรมอิสานที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ปรัชญาชีวิต ค่านิยม และอุดมการณ์ที่ผู้สร้างวรรณกรรมพยายามถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นในสังคมอิสาน สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของคนอิสานโดยทั่วไป (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, สุวิทย์ ธีรศาวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2535: 40)

โลกทัศน์ของชาวอิสาน มองปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นตัวตั้ง กำหนดความหมายของความเชื่อ มีการสืบทอดแนวความเชื่อโดยผ่านคนหลายยุคสมัยมาตลอด การนับถือผีหรือวิญญาณเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของชาวอิสาน เพราะคนอิสานมีความเชื่อว่าบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายที่เสียชีวิตแล้ว ดวงวิญญาณของกลุ่มคนเหล่านี้จะไม่ไปไหน เมื่อตายไปแล้วดวงจิตเกาะเกี่ยวกับสิ่งที่ตัวเองเคยอยู่เคยนอนเคยอาศัย วิญญาณก็สถิตอยู่บริเวณแถวนั้น ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่สำนึกถึงบุญคุณของท่านก็จะนำข้าวปลาอาหารและของที่จำเป็นไปให้ดวงวิญญาณ (ธวัช ปุณโณทก, 2550: 350-392)

การศึกษาคติความเชื่อของชาวอิสานและกลุ่มแควแม่น้ำโขง พบว่า โลกและจักรวาลในทัศน์ของชาวอิสานมีความเชื่อเรื่องการทำเนิดโลกโดยยึดแกนเป็นตัวตั้ง เชื่อว่าแกนให้ความอุดมสมบูรณ์ด้วยฟ้าฝนธรรมชาติสิ่งมีชีวิตและอื่นๆ อีกมากมาย ธวัช ปุณโณทก พูดถึงเรื่องปู่สังกะสา ย่าสังกะสี

ที่คนอีสานเชื่อว่าเป็นมนุษย์คู่แรกที่เป็นต้นต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ การนับถือภูตผีวิญญาณของอีสาน เช่น ผีแถน เชื่อว่าเป็นผีที่มีอำนาจมากต่อมาก็ผีฟ้าผีป่าผีตมเหศักดิ์หลักเมือง เป็นต้น จึงมีการจัดงาน ประเพณีบุญพิธีต่างๆ ขึ้น บุญเพิ่ม อิทธิรัตน์และอุดร หวานอารมณ์ แปลงานเขียนของ ยุคิโอะ ฮายาชิ นักวิจัยชาวญี่ปุ่น รูปลักษณะใหม่ของผีคุ้มครองหมู่บ้านในชาวไทยและลาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ผีคุ้มครองเป็นเสมือนการสร้างแก่นสารของสังคม มีการสร้างพิธีกรรมในรูปแบบ รวมกลุ่มของคนในพื้นที่เป็นการสืบทอด เจตนาความจำนงของคนยุคก่อนเพื่อให้คนรุ่นหลังนำมา พัฒนาในรูปแบบความเป็นรูปลักษณะเฉพาะชาวอีสานหรือหล่มกลุ่มแม่น้ำโขง มีการสร้างผีให้มีความเป็นตัวตนขึ้นมาและนำผู้คนเข้ามาอยู่ในข่ายความเคารพต่อผี จุดมุ่งหมายคนโบราณเพื่อให้คน สัมพันธ์กับผีวิญญาณ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้มีการสืบทอดเอาไว้ ถ้าขาดความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติมนุษย์จะไม่มีอะไรเลย (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552: 2-19)

อีสานปัจจุบัน เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาการในรูปแบบใหม่ ๆ เป็นแหล่งจุดสนใจของคนทั่วไป เดียวนี้อีสานมีความพร้อมหลายอย่าง เช่น มีสถานที่ศึกษาที่ดีหลายแห่งด้วยกัน เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเอกชน วิทยาลัยพลศึกษา และอีกมากมายในหลายจังหวัดทั่วไปในอีสาน และสามารถนำความรู้มาพัฒนา เขตบริเวณพื้นที่แถบนี้ให้ดีขึ้น ดังที่เห็นในปัจจุบัน สถานพยาบาลที่อีสานก็ถือว่าดีมาก ๆ มีทั้งของรัฐ และเอกชน เช่น ที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์จังหวัดขอนแก่น โรงพยาบาลของรัฐมีทุกจังหวัดในอำเภอ และสถานีอนามัยก็มีทุกตำบล ด้านเศรษฐกิจ อีสานมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากมี เกือบทั่วทุกจังหวัด และบริเวณตะเข็บชายแดนมีถนนหนทางมีสะพานเชื่อมกันระหว่างประเทศ เช่น เส้นทางสะพานเชื่อมต่อเขมร ลาว พม่า ทำให้บริเวณตรงนั้นเกิดเศรษฐกิจเจริญเติบโตมาก การคมนาคม ถนนหนทาง รถพานะ ถือว่าเท่ากับทุกจังหวัดของไทยถือว่าทันสมัยอยู่ทุกเวลา การเกษตรกรรม ของอีสานมีความพร้อมในการเพาะปลูก เช่น ปลูกข้าว ถั่วฝักยาว มัน อ้อย ยางพารา และพืชหมุนเวียน หลายอย่าง เพราะสร้างมีการเขื่อนสำหรับเก็บน้ำมีหลายแห่งเพื่อทำการเพาะปลูก แหล่งท่องเที่ยว เกิดขึ้นมากมายในพื้นที่อีสาน ศูนย์วัฒนธรรมอีสานซึ่งอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มตั้งแต่ปี 2525 ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ได้จัดตั้งสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน ร่วมกับ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ มีจังหวัดในภาคอีสานทั้งหมด 20 จังหวัด ที่รวบรวมวัฒนธรรมอีสานไว้ เป็นมรดกสืบทอดต่อไป แต่ก่อนคนไม่ค่อยชอบอีสานเท่าไฉน เพราะแห้งแล้งกันดาร อีสานไม่ใช่สังคม ที่ล้ำหลังอย่างที่คุณอื่นคิดต่างๆ ไป แต่แท้จริงแล้วอีสานเป็นแหล่งอารยธรรมมาอย่างยาวนานเป็น แหล่งมรดกที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้เราได้ศึกษาจากอดีตถึงปัจจุบันและมุ่งสู่ออนาคต อีสานมีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว มีภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง

ความเชื่อเกี่ยวกับหลักเมือง

คติการสร้างศาลหลักเมืองอาจได้รับคติมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในระบบความเชื่อที่ เกี่ยวกับจักรวาลวิทยา โดยมีความเชื่อว่า โลกมนุษย์มีศูนย์กลางอยู่ที่เขาพระสุเมรุ ซึ่งบนเขาแห่งนี้มี เทพเจ้าสูงสุดสถิตอยู่ มนุษย์ที่ต้องการสวัสดิภาพในชีวิตหรือการดำรงชีวิตจะต้องทำพิธีให้เทพเจ้าที่ทำ หน้าที่รักษาโลกเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะทำให้โลกดำเนินไปเป็นปกติสุข ทำให้มนุษย์ประกอบพิธีบูชา

เพื่อรับสวัสดิภาพและความอุดมสมบูรณ์ เมื่อคติจักรวาลวิทยาได้แพร่หลายเข้ามายังอุษาคเนย์ทำให้ชาวสยามรับเอาคตินี้ผ่านทางอาณาจักรขอมโบราณและส่งผ่านความเชื่อแพร่หลายไปยังภูมิภาคต่างๆ รวมถึงภาคอีสานซึ่งเดิมมีคติความเชื่อเกี่ยวกับผิอยู่แล้ว จึงรับเอาคติแบบพราหมณ์มาผสมผสาน ต่อเมื่อศาสนาพุทธเข้าแพร่เข้ามาทำให้เกิดการผสมผสานพุทธพราหมณ์และผีกลายเป็นบุญพิธีผสม

สมัยขุนบรมราชาผู้เป็นบรรพบุรุษต้นตระกูลของคนไทยลุ่มแม่น้ำโขง ได้รับเลือกจากพระยาแฉกหลวงฟ้าดินพระราชบิดาให้ลงมาปกครองโลกมนุษย์ พระยาแฉกฟ้าหลวงได้สั่งให้ขุนบรมราชาและชาวโลกทั้งหลายให้ความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ โดยกล่าวว่า ให้เจ้าเจียมผีเฒ่า เจียมเจ้ายีน หากพ่อแม่ผู้ตายไป ให้เมียนคราบส่งสการ แล้วปลุกเสียงให้อยู่ และส่งข้าวส่งน้ำสู่มือผู้วัน จะเกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้ นอกจากนั้นพระยาแฉกฟ้ายังทราบว่าเป็นโลกมนุษย์มีพวกผีเปรต ผียักษ์ คอยเบียดเบียนทำร้ายมนุษย์อยู่มากมาย จึงสั่งให้เฒ่าไล เฒ่าเยอ แม่อย่างม แม่มด ลงมาช่วยขุนบรมปราบพวกผีเหล่านี้ เมื่อเฒ่าไล เฒ่าเยอ แม่อย่างม แม่มด ตายไปก็เป็นมเหศักดิ์รักษาบ้านเมือง เป็นผีบรรพบุรุษของชาวเมือง คนไทยลุ่มแม่น้ำโขงมีความเชื่อมเหศักดิ์ตั้งแต่นั้นมา (กุสุมาชัยวิจิตร, 2531: 30-52) ตามประเพณีไทยแต่โบราณมา เมื่อมีการตั้งเมืองใหม่ขึ้น ณ ที่ใดก็ตามเมื่อสร้างที่อยู่อาศัยแล้วต่อมาสิ่งที่จะต้องทำประการแรกคือ หาฤกษ์ยามวันเวลาดี สำหรับทำพิธีฝังเสาหลักเมืองก่อนให้เป็นจุดศูนย์กลางทำพิธีกรรมต่างๆ หลังจากนั้นก็ดำเนินการสร้างบ้านสร้างเมืองต่อไป เสาหลักเมืองที่ได้รับการฝังไว้เป็นปฐมนั้นถือได้ว่าเป็นการสร้างบ้านเมืองแบบถาวรอย่างแน่นอน ไม่ว่าที่เมืองไหนๆ ก็ตามเมื่อสร้างหลักเมืองเสร็จแล้วมักจะเป็นจุดที่คนเคารพบูชาของชาวเมืองนั้น

หลักเมือง เชื้อแบบผสมผสานระหว่าง ภูติ ผี วิญญาณ เทพเทวา ระบบความเชื่อย้อมรวมถึงศาสนาและความเชื่อในลัทธิต่างๆ ศาสนาในความหมายกว้าง ๆ คือการบวงสรวงบูชาหรือการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ ศาสนาตามทัศนะทางมานุษยวิทยาจึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นศาสนาและความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งสากลที่เรพบเห็นได้ในทุกสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (ยศ สันตสมบัติ, 2559: 214)

มเหศักดิ์ หมายถึง เทวดาผู้ใหญ่ เป็นคำอีสาน เดิมเคยเป็นเจ้าของเมืองในถิ่นนั้นๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531: 630) ผีที่เป็นผู้พิทักษ์อารักขารักษา เช่น ผีแฉก ซึ่งชาวอีสานเชื่อกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดโลก เป็นผู้ที่สามารถลดบันดาลให้ฝนฟ้าตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นก็ยังมีผีที่เชื่อว่าสิงสถิตตามธรรมชาติต่างๆ เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง แม่ธรณี แม่โพสพ รุกขเทวดา นางไม้ และยังมีผีประจำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ผีเตา ผีนางดั่ง ผีนางสาก เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมืองก็เชื่อว่ามีเทพยดาที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาบ้านเมือง ในชุมชนเล็กๆ ตามชนบทมักมีหลักบ้านหรือใจบ้าน (ศูนย์กลางของหมู่บ้าน) มีสัญลักษณ์ต่างรูปแบบกันไปก็เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ อยู่กึ่งกลางชุมชน และใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านด้วย ชุมชนบางแห่งเมื่อเจริญขึ้นเป็นตำบลเป็นจังหวัด ก็จะมีศาลหลักเมืองเช่นกัน

มเหศักดิ์หลักเมือง เป็นวิญญาณของเจ้าเมืองผู้ทรงทศพิธราชธรรม เคยปกครองบ้านเมืองมาก่อน ความเชื่อเช่นนี้มีอยู่ภูมิภาคของไทย แต่จะมีการเรียกชื่อแตกต่างกัน มเหศักดิ์เป็นคำเรียก

เจ้าผีที่เคยเป็นเจ้าเมืองดั้งเดิมของชนชาติไทย ปู่ตาเป็นมเหศักดิ์ของหมู่บ้าน เจ้าพอมเหศักดิ์คือปู่ตาของเมือง คำว่าพระเสื่อเมืองทรงเมืองคือผีรักษาเมืองใหญ่ เช่น เมืองไทย ลาว พม่า กัมพูชา เป็นต้น ผีปู่ตา มเหศักดิ์ เสื่อเมือง เหล่านี้จะต้องมีการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกๆ ปี ผีปู่ตา มเหศักดิ์ ของภาคอีสานจะนิยมไหว้ในวันพุธ เดือนหก ส่วนการเซ่นไหว้ส่วนตัวกระทำได้เสมอตามกาลที่บนไว้ (เพชร จันทราช, 2515: 112-128)

วิจิตรา ขอนยาง กล่าวว่า ผีมเหศักดิ์ หรือผีหลักเมืองมีหน้าที่คุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข และคอยช่วยเหลือชาวบ้านด้านการเกษตรด้วย ผีมเหศักดิ์หรือผีหลักเมืองเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ต่อบ้านเมืองไว้อย่างมาก เมื่อตายไปแล้วจึงได้เชิญดวงวิญญาณมาสถิตอยู่ที่ศาลให้เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน มีการกราบไหว้บูชาบวงสรวงประจำทุกๆ ปี (วิจิตรา ขอนยาง, 2532: 589)

การปฏิบัติบุญพิธีกรรมที่ศาลปู่ตาศาลหลักบ้านหรือศาลหลักเมืองเป็นการตอบแทนบุญคุณท่าน คนอีสานมีความเชื่อว่าผีกลุ่มนี้มีผลดีทั้งด้านการเกษตรกรรมสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่พื้นดิน คน สัตว์ ธรรมชาติ เมื่อคนอีสานมาทำบุญพิธีกรรมที่ศาล ผีที่ศาลก็จะนำความไปบอกแก่ผีแถนแถนก็จะเปิดประตูน้ำฝนให้แก่ชาวโลก (บุญยงค์ เกิดเทศ, 2537: 6)

ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ มนุษย์เชื่อว่า เมื่อญาติพี่น้องตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่างๆ บ้างก็ไปเกิดใหม่ บ้างก็ยงวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ ผีเหล่านี้คือผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายาย บางทีก็เรียก ผีเรือน ส่วนผีวีรบุรุษนั้นคือบุคคล เมื่อยังมีชีวิต เป็นคนดีที่มีความเก่งกล้าสามารถเป็นพิเศษ เป็นผู้นำ เป็นเจ้าเมืองหรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองหรือนครบั้งซึ่งเมื่อตายไปก็ยังมิผู้เคารพนับถืออย่าง เช่น ผีเจ้าเมืองของชาวไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ย่าโมของชาวโคราช พระยาพิชัยดาบหักของชาวอุดรดิตถ์ เจ้าพ่อพญาแลของชาวชัยภูมิ หรือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของชาวปัตตานี ตลอดจนพระเจ้าตากสิน และรัชกาลที่ 5 ที่มีผู้นับถือกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ ทั้งผีบรรพบุรุษ และผีวีรบุรุษจัดว่า เป็นผีดีเพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้แล้วยังคอยควบคุมให้ลูกหลานผู้คนในหมู่บ้านมิให้ทำผิดขนบจารีตประเพณี หากลูกหลานทำผิดประเพณีที่เรียกว่า ซิด (เหนื่อ) หรือ ซะล่า (อีสาน) เช่น พี่น้องทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกสาวหลานสาวถูกผู้ชายแตะเนื้อต้องตัว ที่เรียกว่า ทำผิดผี คนในครอบครัวก็ต้องทำพิธีขอขมาต่อวิญญาณผีปู่ย่า หรือปู่ตา

ความเชื่อเรื่องผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของมนุษย์ คนอีสานมองว่าความที่มองไม่เห็นตัวตนของสิ่งเหล่านี้ย่อมมีความพิเศษเหนือกว่ามนุษย์อย่างแน่นอน คนอีสานจึงทำบุญพิธีกรรมที่มีต่อผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยการต่อลงระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนต้องการความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านการเกษตร ข้าว น้ำ พืช ผลผลิตและความปลอดภัย ส่วนผีวิญญาณ เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องการเครื่องบวงสรวงที่เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และเครื่องอำนวยความสะดวกบางอย่าง จึงทำพิธีแรกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันโดยการผ่านบุญและพิธีกรรม (กฤษณา เสนาวงษ์, 2544: 124)

บำเพ็ญ ญ อุบล กล่าวว่า มเหศักดิ์ หมายถึง เทพดาผู้เป็นใหญ่ในการปกครองรักษาให้ความร่มเย็นแก่ประชาชนในโลกมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ชั้นสูงสุด มีพระอิศวรและท้าวจะตุโลกบาลทั้ง 4

2. ชั้นลองลงมา คือ เทพที่ปกปักรักษา ให้ความร่มเย็นแก่ประชาชน (บำเพ็ญ ฌ อุบล, 2532: 101-102)

การนับถือผีนั้น คงสืบเนื่องมาจากลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) ซึ่งความเชื่อนี้ เจริญเติบโตมาจากลัทธิที่เชื่อถืออำนาจเหนือธรรมชาติ (Animism) อันเป็นต้นกำเนิดของลัทธิ ประเพณีหลายๆ อย่างและเป็นที่มาของศาสนาบางประเภทด้วย คติความเชื่อเกี่ยวกับผีเป็นความเชื่อ ของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นพัฒนาการของความเชื่อระดับหนึ่งของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไป ตามโครงสร้างและสภาพของสังคม ในสังคมที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีมากขึ้นจะ ละทิ้งหรือลดหย่อนความเชื่อเกี่ยวกับผีลงไป จะหันมานับถือพระเจ้าซึ่งก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์ เหนือธรรมชาติเหมือนผี แต่เรียกชื่อและมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป เท่านั้น ไม่ได้มุ่งสนองความต้องการในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่จะพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับ ชีวิตหลังความตาย เสนอความคิดความเชื่อเกี่ยวกับชาติหน้าที่เป็นเหตุเป็นผล มีหลักปรัชญาที่ซับซ้อน มากยิ่งขึ้น นับเป็นพัฒนาการความเชื่อระดับหนึ่ง que แสดงถึงภูมิปัญญาในระดับสูงของมนุษย์ ซึ่งนักมานุษยวิทยากำหนดให้ความเชื่อในลักษณะนี้เป็นศาสนาของสังคมสมัยประวัติศาสตร์ และให้การนับถือผีเป็นศาสนาในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

คติความเชื่อพิธีการตั้งศาลหลักเมืองแรกเริ่มมาจากประเพณีพราหมณ์ ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ใน ชมพูทวีปหรือบริเวณประเทศอินเดียในปัจจุบัน แล้วประเพณีพราหมณ์นี้เอง ได้แพร่เข้ามาในแหลมทอง เพราะการเดินทางพร้อมกับการค้าขายของพ่อค้าชาวอินเดียในสมัยโบราณ โดยกลุ่มพราหมณ์มา ตั้งรากฐานวัฒนธรรมที่เมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นเมืองใหญ่ของภาคใต้ในสมัยนั้น จนกระทั่ง ประเพณีพราหมณ์เผยแพร่มายังเมืองสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยากรุงธนบุรี ถึงยุครัตนโกสินทร์ แม้แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ก็ตามประเพณีพราหมณ์หลายอย่างก็เป็นพิธีที่นับเนื่องอยู่ ในการพระราชพิธีต่างๆ สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายเรื่องเสาหลักเมืองไว้ใน หนังสือวรรณคดี ฉบับเดือนเมษายน พ.ศ. 2491 ตอนหนึ่งว่า หลักเมืองเป็นประเพณีพราหมณ์ มีมาแต่อินเดีย คนไทยตั้งเสาหลักเมืองขึ้นตามธรรมเนียมพราหมณ์ การเกิดขึ้นหลักเมืองนั้นคงจะเป็น ด้วยประชุมชน อยู่เป็นหมู่บ้านก็มี หมู่บ้านหลายๆ หมู่รวมกันเป็นตำบลตำบล ตั้งขึ้นเป็นอำเภอ อำเภอหนึ่งเดิมเรียกว่าเมืองเมืองหลายๆ เมือง รวมเป็นเมืองใหญ่ๆ เมืองใหญ่ๆ หลายๆ เมืองรวมเป็น มหานคร (สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ, 2491: 84)

หลักเมืองเก่าแก่ในสยามประเทศ คือ หลักเมืองศรีเทพในแถบเพชรบูรณ์ทำด้วยศิลาจารึก เดียวนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถาน เรียกเป็นภาษาอินเดียในสันสกฤตว่า ซิล แปลว่า เสาหรือตะปู ภาษามคธว่า อินทซิล แปลว่า เสาหรือตะปูของพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ หลักเมืองศรีเทพทำเป็นรูปตาคูหัวเห็นด สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 1893 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง ก็โปรดฯ ให้มีพิธี กลบบัตรสุเมเพลิงเพื่อตั้งเสาหลักเมือง ในการชูดินปฐมฤกษ์ตรงใต้ต้นหมื่นนั้นเองพราหมณ์ ผู้ประกอบพิธีชูดบหอยสังข์สีขาวจึงถือเป็นมงคล ได้ถือหอยสังข์กับปราสาทและต้นหมื่นเป็น สัญลักษณ์ ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ก็เล่าเรื่องราวที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสถาปนากรุงเทพฯ ขึ้นเป็นนครหลวงแห่งใหม่ ก็ได้กล่าวถึงการตั้ง เสาหลักเมืองกรุงเทพฯ ไว้ตอนหนึ่งว่า ทรงดำรัสสั่งให้พระยาธรรมมาธิกรณ์กับพระยาวิจิตรนาวิ เป็นแม่กองคุมช่างและบ่าวไพร่ไปกะที่สร้างพระนครใหม่ข้างฝั่งตะวันออกใต้ตั้งพิพิธเสาหลักเมือง

ณ วันอาทิตย์ เดือนหก ขึ้นสิบค่ำ ฤกษ์เพลาย่ำรุ่ง 54 นาที ในการตั้งศาลหลักเมืองของไทยทุกเมือง นั้นมิใช่ว่าจะเป็นเพียงเสาหลักเมืองเป็นเสาไม้หรือเสาหินธรรมดาต้นหนึ่งเท่านั้นก็หาไม่อย่างใด แต่ความจริงนั้นในปลายเสาหลักเมืองซึ่งมักจะทำเป็นหัวเม็ดทรงมณฑป เขาจะบรรจุดวงชะตาของเมือง เอาไว้เพื่อก่อให้เกิดสิริมงคลความเจริญรุ่งเรืองและความหมายอื่นๆ อีกมากมายในแผนดวงชะตาเมือง ที่บรรจุไว้ในเสาหลักเมือง (อรุณโรจน์ กลิ่นฟุ้ง, 2552: 9)

การวางชะตาเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญที่เดียวซึ่งโหรหลวงจะต้องพิธีผูกดวงชะตาของเมือง พร้อมกับทำนายเหตุการณ์บ้านเมืองล่วงหน้าได้ มีเรื่องเล่ากันมาว่า เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้โหรผูกชะตาเมืองกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นใหม่นั้นโหรหลวง ได้ทูลเกล้าฯ ถวายดวงเมืองมี 2 แบบคือ 1 ดวงเมืองบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองไม่มีเหตุวุ่นวาย แต่ทว่า จะต้องมียุทธภัยหนึ่ง ที่ประเทศไทยต้องตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ 2 ดวงเมืองประเทศไทยจะมีแต่เรื่องยุ่งวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด แต่ทว่าจะสามารถรักษาเอกราชได้ตลอดไป ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเลือกดวงเมืองตามแบบหลัง เพราะพระองค์คงจะทรงเห็นว่าการที่จะต้องตกไปเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่นนั้น แม้บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองแค่ไหนก็ไม่มี ความหมายอันใดเมื่อสิ้นความเป็นไทย เสาหลักเมืองที่กรุงเทพฯ ทำด้วยไม้ได้ตั้งพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น 10 ค่ำ ฤกษ์ เวลาย่ำรุ่งแล้ว 54 นาที ตรงกับปีชวดจัตวาศก จุลศักราช 1144 พ.ศ. 2325 หลักเมืองนี้เดิมที่มีหลังคาเป็นรูปศาลา มาถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรง ก่อสร้างและปรับปรุงถาวรวัตถุใหม่โปรดฯ ให้ยกยอดปราสาทต่างๆ ตามแบบศาลที่กรุงเก่า และที่ ศาลเสื่อเมืองทรงเมือง ศาลพระกาฬและศาลเจตคุปต์เดิมหลังคาเป็นศาลาก็โปรดฯ ให้ก่อปราสาท เหมือนศาลเจ้าหลักเมือง (เบญจกาญจน์ ฐานวิเศษ, 2556: 17) (ภาพที่ 2)

ภาพโดยสมพงษ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 2 ศาลหลักเมืองกรุงเทพฯ

การตั้งศาลหลักเมืองถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างระบบบ้านเมืองเพราะในสังคมของคนมีความสลับซับซ้อนปะปนผสมผสานกันอยู่ แต่ก็ต้องมีระบบแบบแผนโครงสร้างภายในตัวสังคมเป็นฐานเดิมอยู่โดยยึดหลักความเชื่อเดิมที่มนุษย์เชื่อและกลัวต่อสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น เชื่อว่ามีผีเทพเทวาสีงศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ตามทีต่างๆ สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้มนุษย์ได้รับความปลอดภัยและเสียหายได้จากการปฏิบัติต่อสิ่งที่เราเชื่ออยู่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถนำผู้คนสังคมให้เจริญรุ่งเรืองอยู่ดีมีสุขได้ถ้าปฏิบัติดีต่อผี เทพเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเดิมนั้นมีการผสมผสานกันกับความเชื่อใหม่ คือหลักศาสนาแล้วพัฒนาการมาเป็นจารีตประเพณีบุญพิธีจนเป็นวัฒนธรรมที่ดั่งามของไทยได้อย่างชัดเจน อย่างเช่น ประเพณีตั้งศาลหลักเมืองก็ถือเป็นสัญลักษณ์ในการพัฒนาสังคมภายในตัว ถึงระบบกฎหมายของบ้านเมืองจะมีความสลับซับซ้อนกันอยู่ก็ไม่เป็นปัญหาหรือขัดข้องประการใดสังคมก็ยอมรับและเคารพ และยึดเป็นตัวกฎบังคับของผู้คนและสังคมให้เดินหน้าพัฒนาไปตามสมัย การสร้างศาลหลักเมืองได้ขยายแพร่เข้าไปในทุกจังหวัดของไทย ผู้วิจัยยกตัวอย่างภาคอีสานแต่ก่อนไม่มีศาลหลักเมือง เดิมปรากฏหลักฐานยุคแรก สุโขทัย ออยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงกรุงเทพฯ วัฒนธรรมการตั้งศาลหลักเมืองก็ขยายแพร่ไปทั่วหัวเมืองต่างๆ อย่างภาคอีสานถือได้ว่าประเพณีตั้งศาลหลักเมืองมีทุกจังหวัดก็ว่าได้

หลักเมืองในภาคอีสาน

ภาคอีสานได้รับวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีตั้งเสาหลักเมือง ความเจริญของกรุงเทพฯ ที่แพร่ขยายอิทธิพลมาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนไปถึงฝากฝั่งแม่น้ำโขง คิดความเชื่อ การตั้งศาลหลักเมือง แต่ก่อนภาคอีสานหลักเมืองยังไม่มีปรากฏชัดอะไรเลย จนมาถึงยุค ร. 4 ถึง ร. 5 จึงปรากฏหลักเมืองขึ้นชัดเจน ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงเทพฯ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่หัวเมืองต่างๆ ของไทยอยากสร้างเหมือนกันกับกรุงเทพฯ จึงไปเอารูปแบบมาพัฒนาที่ถิ่นของตัวเอง

การสร้างศาลหลักเมืองทั่วไปในภาคอีสาน เช่น ศาลหลักเมืองโคราชสร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2199-2231 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ศาลหลักเมืองเดิมเป็นเสาไม้เล็กๆ 6 ต้น กาลเวลาผ่านไปศาลหลักเมืองเริ่มชำรุดทรุดโทรม จึงมีการบูรณะศาลหลักเมืองใหม่ในปี พ.ศ. 2504 โดยทำการเปลี่ยนเสาต้นใหม่ สร้างศาลาทรงประยุกต์ครอบตัวเสาประดับผนังข้างเคียงด้วยประติมากรรมแบบปูนต่ำ บอกเล่าเรื่องราวเมืองโคราชในสมัยคุณหญิงโม หรือท่านท้าวสุรนารี ทำพิธีเปิดในปี 2506 มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จมาทำพิธีสังเวยในปี 2509 กรมศิลปากรยังได้ขึ้นทะเบียนศาลหลักเมืองนครราชสีมาเป็นโบราณสถานไว้ด้วย (<http://wekorat.com/2016/01/10/korat-city-pillar-shrine/>) ศาลหลักเมืองอุบลราชธานีผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (ขณะนั้น) ได้นิมนต์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร) เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพมหานคร มาสร้างเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2515 เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2519 ศาลหลักเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด เดิมศาลเป็นหอไม้ 3 หลัง ต่อมาศาลเกิดการชำรุดเสียหายและเก่าแก่มาก จึงทำการสร้างใหม่ ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองใหม่ ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ชื่อพระมหะศักดิ์กานภาพ ศาลหลักเมืองจังหวัดขอนแก่น เดิมอยู่บ้านโนนเมือง อำเภอชุมแพจังหวัดขอนแก่น

เมื่อปี พ.ศ. 2498 ประมาณเดือน 4 ได้มีคนแก่มากราบเรียนท่านเจ้าคุณพระราชสาธธรรมณี หลวงพ่อกัณฑ์ เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดศรีนวล เล่าว่ามีชาวาคคนหนึ่งเขาได้ไปนอนพักที่โรงนาฝั้นประหลาดว่าเห็นคนแก่หนุ่มชุดขาวบ่นว่า อยากจะไปอยู่ในเมืองเพื่อเป็นขวัญของเมืองจึงไปเชิญมาอยู่ในเมือง ลักษณะหลักเมืองเป็นเสาหินทราย รูปทรง 8 เหลี่ยม สูงประมาณ 3 เมตร มีลายสลักตัวหนังสือขอม พิธีตั้งศาลหลักเมืองมีนิมนต์พระมาสวดมีพิธีพุทธและพราหมณ์ ณ ที่สนามศาลาสุโขทัย ท่านเจ้าคุณได้ตั้งชื่อว่า ศาลเทพารักษ์หลักเมือง มีนามย่อว่า อินทร์ตา สร้างเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2499 (แก้วตา จันทธานุสรณ์, 2551: 174)

ศาลหลักเมืองมหาสารคาม ในพงศาวดารอีสานหลักฐานการสร้างเมืองมหาสารคาม โปรดเกล้าให้ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ปี ฉลู สัปตศก จุลศักราช 1227 พ.ศ. 2408 โดยมีพระขัติยวงศาไชย เป็นเจ้าเมืองคนแรก จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการแต่งตั้งเป็นเมือง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2408 (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 11-12) ศาลหลักเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งเมืองเมื่อ พ.ศ. 2336 ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีประวัติความเป็นมานับแต่ครั้งตั้งเมืองจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน จากพงศาวดารที่เป็นเอกสารหนังสือโบราณตัวหนังสือไทยน้อยที่เก็บรักษาไว้ที่วัดภูแล่นช้าง กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ (ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดกาฬสินธุ์, 2526)

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองยโสธรจากพงศาวดารบ้านสิงห์ท่าเล่าว่า ปี พ.ศ. 2318 เจ้าคำสู ผู้นำสมัยนั้นพร้อมบ่าวไพร่พากันไปหักร้างถางพงที่ดงขวางท่าชีเสร็จแล้วจะพากันปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัย จึงได้เห็นสิ่งปาฏิหาริย์ของผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาตงแห่งนั้นและได้หักต้นไม้ใหญ่ให้ดูเป็นที่น่าอัศจรรย์ จึงให้คณะหม่อมทำนายดู จึงรู้ว่าเป็นดวงวิญญาณ คือ ฝิพระละงุมกับพระละง่า มาทำอิทธิฤทธิ์จึงได้นำไม้ต้นนั้นมาทำเป็นเสาหลักเมือง แล้วเชิญดวงวิญญาณฝิทั้งสองมาสถิตเป็นองค์เจ้าพ่อรักษาหลักบ้านเมือง ศาลหลักเมืองมีอายุและเก่าแก่มาก จึงมีการสร้างศาลหลักเมืองใหม่ขึ้น แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ปีพ.ศ. 2530 ศิลปะไทยประยุกต์ผสมจีน ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองอุดรธานี ในพื้นที่บริเวณศาลหลักเมืองอุดรธานีมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญคือ หลวงพ่อพระพุทธรูปโพธิ์ทองและท้าวเวสสุวรรณ ประวัติการสร้างศาลหลักเมืองอุดรธานีสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2502 โดยได้อัญเชิญดวงพระวิญญาณของพลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ผู้ทรงก่อตั้งเมืองอุดรธานีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2436 ให้ดวงวิญญาณมาสถิต ณ ศาลหลักเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการสร้างศาลหลักเมืองหลังใหม่แทนหลังเดิมที่ทรุดโทรมลักษณะการสร้างตัวอาคารจะเป็นสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ผสมผสานศิลปะภาคอีสาน

ศาลหลักเมืองสุรินทร์ไม่พบหลักฐานว่าสร้างมาสมัยใด จนมาถึงปี พ.ศ. 2511 จังหวัดสุรินทร์ได้ดำเนินการให้กรมศิลปากรออกแบบก่อสร้างตัวศาลหลักเมือง รูปแบบผสมผสานระหว่างศิลปะแบบเขมรและไทยเข้าด้วยกันอย่างสวยงามใหญ่โตอลังการ เสาหลักเมืองทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์สูง 3 เมตร วัตถุประสงค์ 1 เมตร แกะสลักตกแต่งโดยเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพิธีเจิมเสาหลักเมือง ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต และพระราชทานดำรัสว่า “การสร้างเสาหลักเมืองนี้ดี เป็นหลักแหล่งความสามัคคี ขอให้ชาวสุรินทร์จงมีความสามัคคีกัน สร้างความเจริญก้าวหน้า และขอให้ชาวสุรินทร์จงมีความร่มเย็นเป็นสุข ” ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในสมัยนั้น ได้อัญเชิญเสาหลักเมืองมายังจังหวัดสุรินทร์ มีการแห่ไปรอบเมืองและอัญเชิญเสาหลักเมืองขึ้นบนแท่นประดิษฐานไว้ที่ศาลหลักเมืองเมื่อวันที่ 15 มี.ค. 2517 และ

มีพิธีฉลองสมโภช (<http://www.mapculture.org/>) หลักเมืองบุรีรัมย์ปรากฏหลักฐานเดิมมีเสาหลักอยู่ถึง 2 เสา ต้นที่ 1 เป็นเสาไม้แต่งเสาเป็นรูป 8 เหลี่ยม มีความกว้างของหน้าตัดเสาประมาณ 38.5 เซนติเมตร. (ประมาณ 16 นิ้ว) ความยาวของเสาไม่ทราบแต่ที่ไหลพ้นจากพื้นมีความสูง 1.15 เมตร ต้นที่ 2 หัวเสาดกแต่งเป็นลวดลายประณีตสวยงาม ปลายยอดแต่งเรียงสอตามเหลี่ยมเสาทั้ง 8 เหลี่ยมเป็นรูปทรงบัวตูม ทำการก่อสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2548 -2550 ให้เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมเลียนแบบมาจากปราสาทหินพนมรุ้ง คงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นบุรีรัมย์อย่างชัดเจน เป็นรูปแบบศิลปกรรมขอมโบราณ สมัยพระเจ้าสุริยวงศาที่ 2 บริเวณศาลหลักเมือง เคยเป็นจุดเจ้าพระยามหาจักรี (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ใช้เป็นจุดพักรบ เพราะเห็นว่าบริเวณนี้เป็นทำเลที่เหมาะสม มีสระน้ำ มีต้นแปะขนาดใหญ่ เลย์โปรดเกล้าให้ตั้งชื่อเมืองนี้ว่าเมืองแปะก่อนที่จะมาเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองบุรีรัมย์ (เสาหลักเมืองบุรีรัมย์ วิดีทัศน์ วันที่ 9 ธันวาคม 2553)

ศาลหลักเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู คือศาลพระวอพระตาได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2518 สร้างเสร็จแล้วประกอบพิธีเปิดเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 ศาลหลักเมืองได้ทำการก่อสร้างขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์และรำลึกถึงคุณงามความดีของพระวอพระตา ผู้มาสร้างบ้านแปลงเมืองหนองบัวลุ่มภู ลักษณะของศาลเป็นศาลาจัตุรมุขทรงไทย มีขนาดและสัดส่วนสวยงามรูปแบบการก่อสร้างเป็นแบบภาคกลางจึงมีความวิจิตรเป็นพิเศษ ศาลหลักเมืองหนองคาย สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนหนองคาย เริ่มทำพิธีหาไม้มาทำเป็นตัวเสาหลักเมือง เมื่อวันที่ 8 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 แรม 11 ค่ำ เดือน 8 ปีเถาะ ฤกษ์เวลา 09 นาฬิกา 39 นาที ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์โดยพระไตรโลกจารย์ วัดศรีเมือง เมื่อวันที่ 23 เดือนเมษายน พ.ศ. 2543 ขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะโรง ฤกษ์เวลา 09 นาฬิกา 19 นาที สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จเป็นองค์ประธานทำพิธีเปิด เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 4 ปีมะแม ศาลหลักเมืองมีเครื่องยอดของอาคารเป็นสถาปัตยกรรมไทยแบบจัตุรมุข เรือนยอดเป็นพระธาตุมีระเบียงล้อมรอบ 4 ทิศ (<http://www.annaontour.com/>)

ศาลหลักเมืองจังหวัดนครพนม ประกอบพิธีบวงสรวงตัดไม้กันกราเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2538 เวลา 11.39 น. ทำเป็นเสาหลักเมือง ความยาว 4.675 เมตรฝังลงในพื้นดิน 1.975 เมตร พ้นจากพื้นขึ้นมา 2.70 เมตร 108 นิ้ว สำหรับยอดเสาหลักเมืองใช้ไม้ชัยพฤกษ์มาเป็นยอดเสาหลักเมือง ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2539 ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระกรุณาโปรดเกล้าให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงประกอบพิธีเปิดศาลหลักเมืองจังหวัดนครพนม ในวันพุธที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2539 ศาลหลักเมืองมุกดาหารไม่ปรากฏหลักฐานว่าตั้งมาแต่ พ.ศ.ใด ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์ราชการจังหวัดมุกดาหาร หน้าศาลากลางจังหวัดตัวศาลเป็นแบบทรงไทย จัตุรมุข กว้าง 4 เมตร ยาว 7 เมตร มีมุขยื่นออกมาด้านหน้า 2 เมตรสูง 8.50 เมตร บริเวณรอบตัวอาคารเป็นระเบียงโดยรอบ ยกพื้นสูง 0.850 เมตร ความกว้าง 16 เมตร ยาว 19 เมตร เสาหลักเมือง เป็นเสากลมเกลี้ยง ยอดทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ต่อปลี ทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ลงรักปิดทองสวยงาม น่าจะเป็นศาลที่สร้างขึ้นใหม่ซ้อนทับบริเวณที่ตั้งศาลหลักเมืองเดิม

ศาลหลักเมืองจังหวัดอำนาจเจริญตั้งอยู่ที่สวนมิ่งเมืองเฉลิมพระเกียรติ ตำบลบุ่ง อำเภอมิ่งเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2538 ตั้งอยู่ในพื้นที่สวนมิ่งเมืองเฉลิมพระเกียรติ ฉลองสิริราชสมบัติ

ครบ 50 ปี ขนาดกว้าง 27.7 เมตร ยาว 27.7 เมตร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเสด็จพระราชดำเนินเปิดศาลหลักเมือง เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 หลักเมืองเพื่อทรงพระสุหร่าย และทรงเจิมในวันเสาร์ที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2544 ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร (<http://place.thai-tour.com/amnatcharoen/mueangam-natcharoen>)

ในภาคอีสานมีคติความเชื่อเดิมคือการนับถือแต่ผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน ผีปู่ตา ยังไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับหลักเมืองมาก่อนเลย ประเพณีนี้อาจรับเอาคติมาจากกรุงเทพฯ ในสมัยต่อมาแล้วนำมาสร้างที่ของตนเอง แต่ความเชื่อเรื่องหลักเมืองของคนไทยนั้นมิมีมานานแล้วตั้งแต่สมัยลัทธิพราหมณ์เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลัทธินี้มีการนับถือเทพผู้เป็นใหญ่บนสวรรค์ คติที่ว่าเทพต่างๆ นั้นไม่สามารถจับต้องได้จึงสร้างสัญลักษณ์ตัวแทนเทพขึ้นมาเพื่อให้สามารถจับต้องได้จึงทำหลักศิ่วลึงค์ขึ้นมาเพื่อบูชาและสร้างอาคารสถานที่ให้ตัวแทนของเทพอยู่ ผนวกเข้ากับคนพื้นถิ่นที่นับถือผี วิญญาณ เทพเทวา และเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สถิตอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ภูเขา ต้นไม้ ในน้ำ ในอากาศ จอมปลวก ฯลฯ จึงพัฒนาการความเชื่อจากสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ พลวัติมาจนสามารถจับต้องได้ โดยสร้างสัญลักษณ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา เพื่อเป็นตัวแทนของความสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถจับต้องได้ หลักเมืองก็เหมือนกันสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ในรูปธรรมและนามธรรม แล้วกำหนดขึ้นมาหลักเมืองไม่ใช่เพียงเสาไม้หรือหินธรรมดา กำหนดให้เสาไม้หรือหินให้มีความหมายขึ้นแล้วทำพิธีกรรม มีการเชื่อเชิญหรือบอกกล่าว วิญญาณ เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาสถิตย์ประจำอยู่เสาไม้และแท่งศิลา สร้างอาคารสถานที่ให้เหมาะสมสวยงามมีการตั้งกฎกติกาขึ้นแล้วให้ปฏิบัติตาม ศาลหลักเมืองมีการสร้างขึ้นในทุกๆ จังหวัดของไทยและมีการพัฒนาการมาถึงปัจจุบัน

บทที่ 3

ความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคามและบุญพิธีศาลหลักเมืองมหาสารคาม

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อตอบโจทย์ในประเด็นความเป็นมาของศาลหลักเมืองมหาสารคาม และการประกอบพุทธพิธีที่เคยปฏิบัติมา รวมถึงบุญพิธีที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมที่ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม โดยจะกล่าวถึงประเด็นดังต่อไปนี้

ความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคาม

พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เดิมยังเป็นป่าดงดอนอู่มีร่องรอยผู้คนเคยอาศัยอยู่กินที่ตรงนี้มานาน มีเมืองเก่าและพระพุทธรูปทางพระพุทธศาสนาปรากฏอยู่ แต่ความชัดเจนทางด้านพิธีเกี่ยวกับศาลหลักเมืองยังไม่ปรากฏชัด ผู้คนพื้นถิ่นเดิมอาจจะมีเชื่อเรื่องทำพิธีไหว้ผีวิญญาณเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่เพราะเป็นความเชื่อพิธีโบราณอีสาน เมื่อมาถึงยุคสยามมีอิทธิพลแพร่ขยายมาสู่แดนอีสานความเจริญรุ่งเรืองและรูปแบบการพัฒนาที่ดีกว่าเมืองอื่นๆ ความต้องการอยากสร้างเมืองและมีผู้คนจำนวนมากพอที่จะพัฒนาพื้นที่ตรงนี้ให้เป็นเมืองใหม่แบบสยามได้ จึงได้พาคณะเดินทางไปขอความเห็นชอบจากสยามอนุญาตให้สร้างเมือง เมื่อได้รับโปรดเกล้าให้สร้างเมืองแล้วจึงศึกษารูปแบบการสร้างบ้านเมืองมาพร้อม ความเป็นมาศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามจึงได้ถูกสร้างมาพร้อมๆ กันกับการสร้างที่อยู่อาศัยของบ้านเมือง การเปลี่ยนแปลงของสังคมและศาลหลักเมืองก็เปลี่ยนตามไป มีพลวัตการพัฒนาการและประดิษฐ์สร้างใหม่ๆ การพัฒนาการของศาลหลักเมืองจึงแบ่งออกเป็น 4 ยุคคือ

ยุคที่ 1 ปี พ.ศ. 2408 ได้รับโปรดเกล้าให้ตั้งเมืองมหาสารคามในครั้งนั้นได้แยกออกจากเมืองร้อยเอ็ดมาตั้งเป็นจังหวัดใหม่เพื่อขยายจังหวัดให้มากขึ้นกว่าเดิม เมื่อสร้างบ้านเมืองที่อยู่อาศัยเสร็จเรียบร้อยแล้วประการต่อมา ก็หาตำแหน่งที่ตั้งศาลหลักเมืองให้เหมือนกันกับสยามเพราะเป็นจุดศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นจุดทำบุญพิธีของชาวบ้านตั้งกฎกติกาขึ้นมาให้เคารพนับถืออย่างเกรงหาผู้มีความรู้เรื่องศาลหลักเมืองมาปฏิบัติดูแลและอย่างอื่นที่เกี่ยวข้อง มหาสารคามว่าสร้างศาลหลักเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2408 พร้อมกันกับการสร้างเมืองสารคาม ดังปรากฏในพงศาวดารอีสานว่า เมืองสารคามได้รับการโปรดเกล้าฯ ตั้งเมื่อปีฉลู สัปตศก จุลศักราช 1227 พ.ศ. 2408 สมัยรัชกาลที่ 4 โดยพระชติยวงศา (ใบ) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด มีใบบอกกราบทูลขอตั้งบ้านลาดกุดนางใยขึ้นเป็นเมืองมหาสารคาม ให้ท้าวมหาชัยกวาด บุตรอุปฮาดสิงห์ เมืองร้อยเอ็ด เป็นพระเจริญราชเดชวรเชษฐชติยวงศ์ เป็นเจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก ให้ท้าวบัวทอง บุตรอุปฮาดภู เป็นอัครหาตให้ท้าวไชยวงศา (สิง) หลานของพระชติยวงศา (สุนต์) เป็นอัครบุตรขึ้นเมืองร้อยเอ็ด (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2546: 180-185) ประเพณีตั้งหลักเมือง เป็นประเพณีที่รับมาจากกรุงรัตนโกสินทร์ ท้าวมหาชัยกวาดลงไปกราบทูลที่กรุงเทพฯ เพื่อขอตั้งเมืองใหม่ขึ้น ในการนั้นถ้าจะมีการขอตั้งเมืองใหม่กลุ่มบุคคลนั้นจะต้องมีการศึกษาแบบแผนของการสร้างบ้านเมืองก่อน สมัยนั้นเรียกว่าเรียนเมืองต้องศึกษานานถึง 6 ปี จึงจะจบการเรียนตามหลักสูตร พูลผล เงินเพ็ง สัมภาษณ์สันต์ ศรีสถิต ฒ บ้านเลขที่ 1,369/ 1

ถนนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ว่าที่แรกการตั้งศาลหลักเมื่อนั้นเป็นเช่นไร ไม่ปรากฏภาพหลักฐานอย่างชัดเจน มีเพียงผู้รู้ได้กล่าวต่อๆ กันมาว่าเมื่อก่อนศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคามเป็นเพียงศาลไม้เก่าๆ บริเวณรอบๆ ศาลหลักเมืองมีการปลูกต้นดอกจำปาขาว (ต้นดอกกลิ่นหอม) ปัจจุบันต้นดอกจำปาก็ยังเหลืออยู่ทางการได้ปลูกเสริมมีระเบียบสวยงาม คติความเชื่อที่ปลูกต้นดอกจำปาสีขาวคือเมื่อดอกไม้ดอกออกดอกสามารถเอามาบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้ ถ้าบุคคลได้ไปเด็ดดอกจำปาเล่น เจ้าพ่อหลักเมืองจะโกรธ แล้วมีการลงโทษผู้ที่ไปเด็ดดอกไม้ด้วยวิธีต่างๆ นานา แต่ถ้าบุคคลใดเด็ดเอาดอกจำปามาเพื่อบูชาเจ้าพ่อหลักเมืองเจ้าพ่อหลักเมืองก็จะทำการดูแลรักษาบุคคลนั้นให้ปลอดภัยไม่ให้เกิดอันตราย (สันต์ ศรีสถิต, พุลผล เงินเพ็ง. สัมภาษณ์ ตุลาคม : 2536) (ภาพที่ 3)

ภาพโดยพิพิธภัณฑ์จังหวัดมหาสารคาม (2536)

ภาพที่ 3 ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามยุคที่ 2 (เดิมเรียกเจ้าพ่อหลักเมือง) พ.ศ. 2408

ยุคที่ 2 อาจเรียกว่ายุคบูรณปฏิสังขรณ์เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2495 นายเช่อม ศิริสนธิ มาเป็น ผู้ว่าจังหวัดมหาสารคาม ดำริว่าควรจะบูรณศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามขึ้นใหม่ให้สมฐานะกับการพัฒนาบ้านเมือง จึงมีการขออนุญาตและออกแบบแปลนศาลหลักเมืองใหม่ ได้เงินงบประมาณพอจึงลงมือสร้างใหม่แบบอิฐถือปูนอย่างถาวร ทาด้วยสีแดง (ค่าย จันทจร, 2505: 261) สร้างเสร็จภายในปี พ.ศ. 2499 สมัยนั้น หลวงอนุมิตราชกิจ เป็นผู้ว่าจังหวัดมหาสารคาม มีแผ่นทองจารึกอักษรไว้ด้วย ปี พ.ศ. 2502 ได้มีการขยายบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ออกไปให้กว้างกว่าเดิม มีการสร้างพื้นคอนกรีตบริเวณพื้นที่ของศาลทำรั้วเหล็กอย่างถาวร ต่อมานายนวน มีชำนาญ ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามสมัยนั้น เป็นผู้รับเรื่องการขยายพื้นที่ศาลหลักเมืองต่อ มีนายแฉล้ม

สวัสดีชัย ปลัดจังหวัด เป็นคนควบคุมการสร้าง และนายบุญช่วย อัครถาวร ช่างออกแบบตัวศาลหลักเมือง กับนายสงวน เทพา นายศักดิ์สันต์ โรจน์แสงรัตน์ และนายสุภาพ นีลานุช สำเร็จเรียบร้อยในเดือน ตุลาคม ปี พ.ศ. 2502 ภาพที่ปรากฏอยู่ด้านบนผู้วิจัยสันนิษฐานว่าคงจะผ่านการบูรณะศาลหลักเมืองมาแล้ว เพราะจากงานวิจัยของพุลพล เงินเพ็ง ได้ไปสัมภาษณ์ คุณสันต์ ศรีสถิต บอกว่าศาลหลักเมือง สาระคาม แต่ก่อนนั้นเป็นศาลไม้ปลูกต้นจำปาขาวรอบๆ บริเวณศาลหลักเมือง แต่ภาพที่เห็นข้างบนนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นบูรณะครั้งที่ 2 เป็นแน่เพราะมีการเปลี่ยนสภาพไปเป็นปูนมีมุข 4 หน้าแล้ว (ภาพที่ 4)

ภาพโดยพิพิธภัณฑ์จังหวัดมหาสารคาม (2536)

ภาพที่ 4 การวางศิลาฤกษ์สร้างศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม ยุคที่ 3 พ.ศ. 2527

ยุคที่ 3 เรียกว่าถาวรวัตถุ เริ่มจากปี พ.ศ. 2527 ลักษณะรูปร่างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดมหาสารคาม มองดูไม่สง่างาม เพราะมีความเก่าแก่และทุดโทรมมากอีกอย่างหนึ่งจากความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ มีการขยายถนนยกระดับถนนให้สูงขึ้น และลาดยางมะตอย ทำให้พื้นที่ถนนสูงกว่าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมองดูแล้วไม่โอ้อ่างงาม และบริเวณแห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชากราบไหว้ของชาวจังหวัดมหาสารคาม ประกอบกับความทันสมัยของสังคม แต่ก่อนบ้านช่องที่อยู่อาศัยของผู้คนก็ยังไม่ทันสมัยเหมือนปัจจุบัน ยุคนี้การพัฒนาสร้างบ้าน ถนน แหล่งการศึกษา รถรา สถานีอนามัย และอื่นๆ อีกมาก แต่ศาลหลักเมืองก็ยังไม่เป็นสภาพเดิมไม่สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ นายสมบุญ พรหมเมศร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามสมัยนั้น จึงมีดำริในที่ประชุมว่า ศาลหลักเมืองสาระคามควรที่จะสร้างขึ้นใหม่ เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของชาวจังหวัดมหาสารคาม

ได้มอบหมายให้ทางเทศบาลดำเนินงานออกแบบก่อสร้างศาลหลักเมืองหลังใหม่ โดยมีนายเกียรติ นาคะพงษ์ นายกเทศมนตรีตำบลตลาด มอบให้นายดิลก บุญเสริม เป็นผู้ดำเนินงานติดต่อประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาออกแบบแปลนการก่อสร้างใหม่ และให้ไปศึกษาวิธีระเบียบขั้นตอนในการสร้างศาลหลักเมืองจึงได้ติดต่อกรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง การสร้างครั้งนี้ได้ตกลงกัน กับคณะกรรมการผู้ดำเนินงานได้มีมติการสร้างโดยให้นำวัสดุสิ่งของและวัตถุที่เป็นองค์ประกอบ ศาลหลักเมืองเอาใหม่ทั้งหมด

กรมศิลปากรได้นำรูปแบบแปลนจากศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร แต่จะแตกต่างกัน อยู่ที่ตัวอาคาร ศาลจังหวัดมหาสารคามลักษณะจะเป็นจัตุรมุข 4 หน้าหลังคายอดปราสาทเป็น ปูนซีเมนต์ทั้งหมดมีทางขึ้นตัวศาล 4 ด้านด้วยกันทาด้วยสีขาว ส่วนบริเวณที่ตั้งเสาหลักเมืองอยู่ ตรงกลางของศาลตั้งบนแท่น 8 เหลี่ยมมองดูสง่างามโดดเด่นเห็นชัดยืนอยู่ข้างนอกศาลก็มองเห็น หลักเมืองได้อย่างชัดเจน ส่วนที่เป็นตัวเสาหลักเมือง กรมศิลปากรได้นำเอาต้นไม้ประจำ เมืองมหาสารคามมาเป็นตัวเสาคือไม้ชัยพฤกษ์ (ต้นคูณ) ตรงปลายเสาทำรูปหัวเม็ดทรงมณฑล มีการบรรจุแผ่นยันต์ปิดทองอย่างสวยงาม ความยาวของเสา 180 เซนติเมตร กรมศิลปากรได้ทำ หลักเมืองไว้ 2 หลัก หลักที่ 1 เป็นหลักจริงประดิษฐานที่ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามหลักที่สอง ทำขึ้นเพื่อเป็นหลักจำลอง หลักจริงประดิษฐานเอาไว้เพื่อทำพิธีบวงสรวงหรืออย่างอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ พิธีกรรม ส่วนหลักที่ 2 เอาไว้เพื่อทำการแห่ในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ และเอาไว้เพื่อการศึกษา ทางความหมายของหลักเมือง ศาลหลักเมืองได้ทำการสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2529 หลังจากทำเสร็จแล้ว ได้มีการกำหนดพิธีบวงสรวงฉลองทำบุญใหญ่ เชิญเจ้าพ่อหลักเมืองเข้าสถิตที่บริเวณศาลหลักเมือง มีการสมโภชตลอดคืน มีพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 53-57) (ภาพที่ 5)

ภาพโดยพิพิธภัณฑจังหวัดมหาสารคาม (2536)

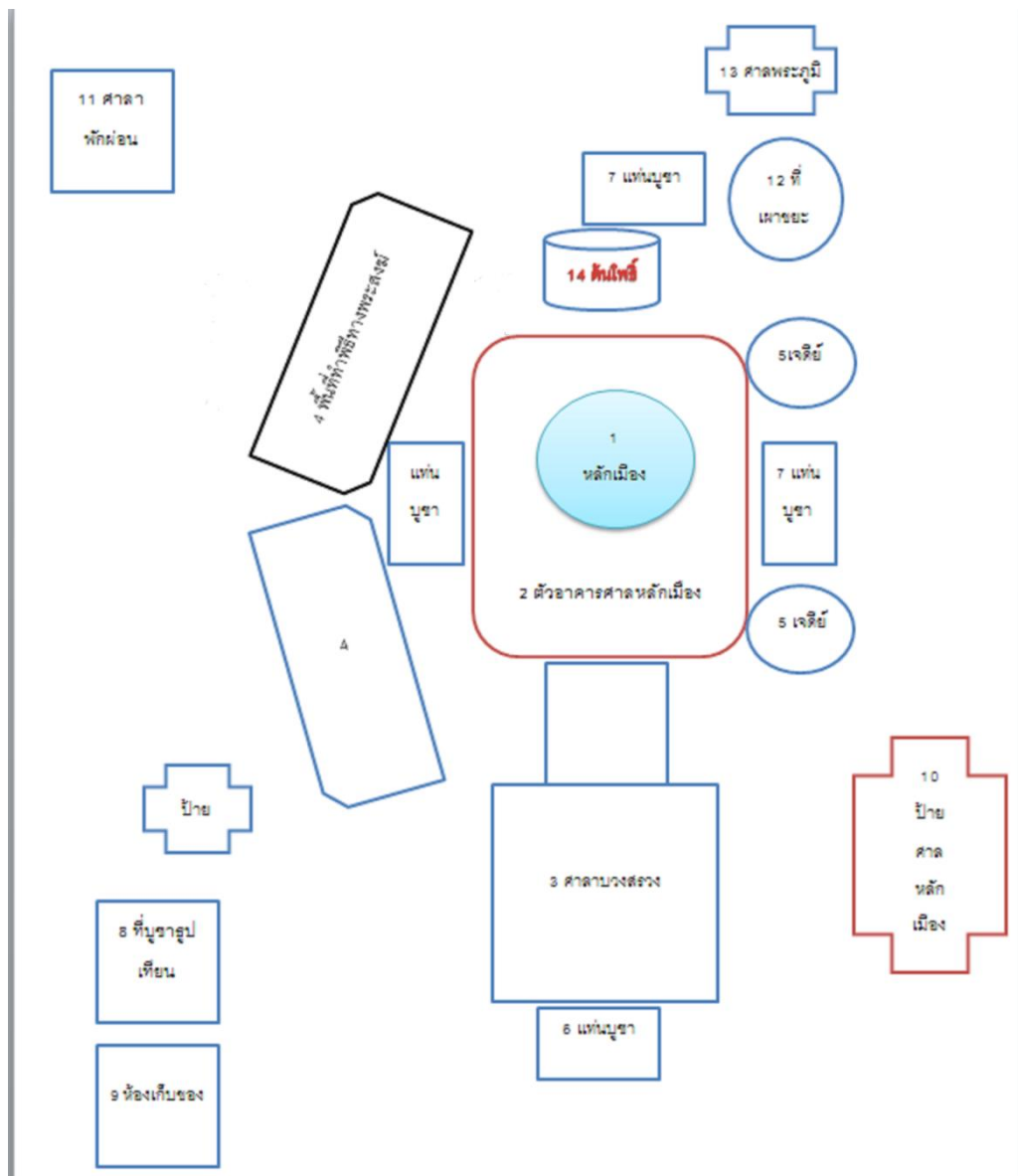
ภาพที่ 5 ศาลหลักเมืองขณะกำลังก่อสร้างอยู่ แต่ก่อนใช้คำว่าเจ้าพ่อหลักเมือง พ.ศ. 2529

ยุคที่ 4 ช่วงปี พ.ศ. 2535 นายวีระชัย แนวนบุญเนียร ได้ย้ายเข้ามารับตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามคนใหม่ ตามธรรมเนียมวัฒนธรรมไทยที่เคยปฏิบัติกันมากล่าวคือ บุคคลผู้ใดไปทำงานที่ไหนรับตำแหน่งอะไรบุคคลนั้นต้องไปรายงานตัวกับบุคคลที่สำคัญๆ หรือบอกกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในพื้นที่ให้รับทราบเสียก่อน จุดสำคัญที่จะไปรายงานนมัสการบอกกล่าวคือวัดมหาชัยเป็นที่พำนักของเจ้าคณะจังหวัดสารคามฝ่ายมหานิกาย และวัดป่าประชาบำรุง เจ้าคณะจังหวัดสารคามฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ผู้นำที่มาใหม่ทุกคนต้องไปนมัสการพบปะพูดคุยบุคคลสำคัญฝ่ายศาสนา ก่อน จากนั้นจึงไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดมหาสารคาม คือ พระกัณทรวิชัยพระประจำคูบ้านคูเมือง ประดิษฐานอยู่ศาลากลางเก่า จังหวัดมหาสารคาม และที่สำคัญต้องไปบอกกล่าวที่ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามโดยเอาดอกไม้ธูปเทียนและแผ่นทองคำไปติดที่เสาผูกด้วยผ้า 7 สีและบอกกล่าวให้ท่านทราบ การปฏิบัติอย่างนี้ระหว่างเจ้าพ่อหลักเมืองและบุคคลสำคัญจะดูแลคุ้มครองรักษาเวลาทำงานจะไม่มีอุปสรรคใดๆ นายวีระชัย แนวนบุญเนียร ได้ไปกราบบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองได้สังเกตบริเวณรอบๆ ศาลแล้วเห็นว่า สถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีบางสิ่งบางส่วนสภาพทรุดโทรม ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงพื้นที่ภูมิทัศน์บริเวณศาลใหม่ กำแพงเขตของศาลก็มีคนเข้าออกง่ายเกินไปสูงปรกไม่สะอาดพื้นที่เป็นลุ่มๆ ดอนๆ จุดสำคัญคือตัวศาลดูโดดๆ เกินไป จึงคิดจะปรับปรุงตัวศาลและบริเวณพื้นที่รอบๆ ศาลหลักเมืองใหม่เมื่อท่านผู้ว่าทำงานไประยะหนึ่งจึงดำริในที่ประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมืองและศาลหลักเมืองจึงแต่งตั้งคณะทำงานต่อเติมตัวศาลปรับภูมิทัศน์พื้นที่ให้สมกับเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจังหวัดมหาสารคาม (ภาพที่ 6)

ภาพโดยพิพิธภัณฑสถานจังหวัดมหาสารคาม (2546)

ภาพที่ 6 ศาลหลักเมืองการเปลี่ยนแปลง เมื่อปี พ.ศ. 2546

ภาพที่ 7 แผนผังและองค์ประกอบในบริเวณพื้นที่ศาลหลักเมืองสาคมน

องค์ประกอบในแผนภาพพื้นที่บริเวณศาลหลักเมือง ประกอบด้วย

1. เสาหลักเมือง
2. ตัวอาคารศาลหลักเมือง
3. ศาลาบางสรองเจ้าพ่อหลักเมือง
4. ศาลาทำพิธีทางสงฆ์ 2 หลัง
5. เจดีย์เก่า 2 หลัง
6. แท่นบูชาขนาดเล็ก 4 ทิศ 4 อัน

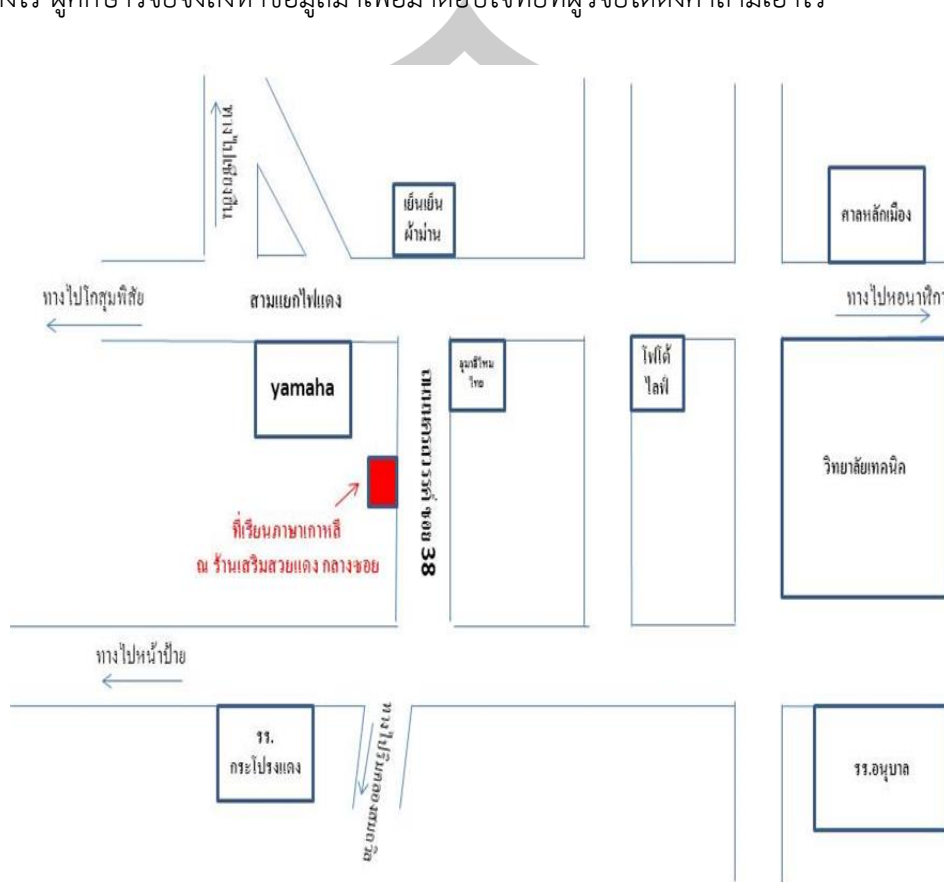
7. แทนบูชาขนาดใหญ่ใต้ศาลาบวงสรวง 1 อัน
8. ศาลาบริการรูปเทียนดอกไม้เพื่อบูชา 1 หลัง
9. ศาลาเก็บวัสดุอุปกรณ์ 1 หลัง
10. ป้ายศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
11. ศาลาหนึ่งพักผ่อนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 1 หลัง
12. เต้าเผาขยะลักษณะทรงจีน 1 หลัง
13. ศาลพระภูมิทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของศาลหลักเมือง 1 หลัง
14. ต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ที่ทิศตะวันออกศาลหลักเมือง
15. ต้นดอกจำปาขาวจำนวนมาก
16. ม้านั่งพักผ่อนจำนวนมาก
17. ต้นยางใหญ่
18. ต้นศักดิ์

ผู้ศึกษาพยายามหาข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของศาลหลักเมืองมหาสารคามว่ามีความเป็นไปมาอย่างไร ยุคใดสมัยใดและยังไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงรูปฐานของตัวศาลหลักเมืองอย่างไรเห็นแต่งงานวิจัยของ เต็ม วิภาคย์พจนกิจว่าจังหวัดมหาสารคามได้เกณฑ์คนมาจากเมืองร้อยเอ็ดจำนวนหนึ่งได้มาดูพื้นที่ว่าจะสร้างเมืองใหม่กำหนดเอาพื้นที่บริเวณกุดนางเียวและได้สร้างวัดเป็นกองบัญชาการชื่อวัดข้าวฮ้าว หรือวัดธัญญาวาสปัจจุบัน เมื่อได้นำผู้คนมาดูที่บริเวณจะตั้งเมืองใหม่ว่าเป็นพื้นที่ซึ่งภูมิดีพอและมีความอุดมสมบูรณ์ดีหรือไม่ เหมาะที่จะสร้างบ้านเมืองได้ จึงได้นำคณะเที่ยวลงไปเมืองสยามเพื่อขออนุญาตสร้างเมืองในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยพระขัติยวงศา (ใบ) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดเป็นผู้นำคณะที่มงานไป (เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2546 : 180-185)

ขณะที่ พูลผล เงินเพ็ง ได้ทำวิจัยคติความเชื่อต่อศาลหลักเมืองมหาสารคาม พบว่าจังหวัดมหาสารคามตั้งปรากฏในพงศาวดารอีสานว่า ได้รับการโปรดเกล้าฯให้ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2408 ปีฉลู สัปตศก จุลศักราช 1227 สมัยรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏรูปลักษณะการตั้งเมืองออกรูปแบบมาอย่างใดยังไม่ชัด เห็นแต่ข้อความว่าได้มาเริ่มที่บ้านกุดนางเียวมีการตั้งกองบัญชาการที่วัดและหลักจากการสร้างบ้าน วัด กองบัญชาการยังได้ตั้งศาลหลักเมืองขึ้นเพื่อทำพิธีกรรมบริเวณที่ตั้งศาลหลักเมืองปัจจุบัน แต่รูปฐานกายภาพของตัวศาลไม่เห็นมีแต่ข้อความว่าแรกเริ่มศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามเป็นศาลไม้ (พูลผล เงินเพ็ง, 2536:54-55)

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงหาแนวทางวิธีการสืบค้นประวัติศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามว่าแรกเริ่มมีมาอย่างไรและความสำคัญของศาลหลักเมืองกับชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ทุกวันนี้ ทางจังหวัดมหาสารคามได้ไปทำบุญพิธีกรรมที่บริเวณศาลหลักเมือง ผู้ศึกษาเห็นปรากฏการเปลี่ยนแปลงของศาลหลักเมือง จากข้อความข้างต้นว่าเป็นเพียงศาลไม้ปัจจุบันรูปกายของศาลได้เปลี่ยนแปลงไปและบุญพิธีที่เกิดขึ้นในที่ตรงนั้นก็มีการจัดทำพิธีอย่างยิ่งใหญ่ มีการเตรียมบริเวณพื้นที่เห็นประดิษฐ์สิ่งของเครื่องบวงสรวงบูชาศาลหลักเมืองจำนวนมาก ผู้คนหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในจุดนั้น มีกำหนดระยะเวลาและขั้นตอนพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองอย่างชัดเจนร่วมทั้งมี

บุญพิธีบวงสรวงแม่โพสพว่าเป็นบุญพิธีที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมืองทำไมจึงเกี่ยวข้งกันและสำคัญอย่างไร ผู้ศึกษาวิจัยจึงลงหาข้อมูลมาเพื่อมาตอบโจทย์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเอาไว้

ที่มา : <http://lakmuangschool.ac.th/contact>

ภาพที่ 8 ผังแสดงตำแหน่งศาลหลักเมืองและองค์ประกอบในบริเวณพื้นที่เมืองมหาสารคาม

บุญพิธีที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองงานประจำเมืองสารคามช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นงานประเพณีพิธีที่ผสมผสานรวมกันระหว่างพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพและสู่ขวัญลูกข้าวและยังเป็นบุญเบิกฟ้ากาชาดสารคามอีกด้วย คนอีสานเชื่อว่าในระหว่างช่วงเดือนนี้ ฟ้าจะไขประตูฝนให้ตกลงสู่บนพื้นโลกมนุษย์และเป็นช่วงที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงคิดจะตอบแทนบุญคุณข้าวและแม่โพสพ ความเชื่อเรื่องฝนเป็นความเชื่อมาตั้งแต่โบราณกาลว่าในระหว่างขึ้นสามค่ำเดือนสามแถบที่อยู่บนฟ้าผู้เป็นเทพแห่งฝนจะเปิดประตูน้ำให้ลงมายังโลกมนุษย์แต่ต้องมีเงื่อนไขอยู่ว่ามนุษย์จะต้องทำบุญพิธีกรรมใหญ่ให้สำนึกถึงบุญคุณแถบและข้าว คนทั่วไปเชื่อว่าแม่โพสพได้สละชีวิตมาเป็นข้าวให้มนุษย์ได้กินจึงทำบุญพิธีขึ้น การบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกับบวงสรวงแม่โพสพจัดเข้าในบุญพิธีเพื่อการเกษตรเป็นพิธีหนุนความอุดมสมบูรณ์ของชาวนาคติความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลหลักเมืองว่าท่านสามารถช่วยเหลือมนุษย์ได้ เพราะท่าน

มีอำนาจเหนือมนุษย์เชื่อว่าท่านยังเป็นผู้ติดต่อขอฝนกับพระยาแถนได้ ลักษณะการประกอบพิธีกรรมเป็นการเช่นสรวงอ้อนวอนเทพเจ้ากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ การกระทำพิธีกรรมอย่างนี้เป็น การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงกำหนดวันรวมกลุ่มกันทำบุญ ประเพณีขึ้นและให้เป็นบุญประจำเมือง มีการรวบรวมข้าวทั่วจังหวัดสรวงทุกขอบครัวทั่วจังหวัดที่ทำนาต้องบริจาคข้าวเปลือก เพื่อนำมาประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวในวันบุญเบิกฟ้าและงานกาชาดสรวง (วิกรม ภาคตี, 2536 :161) องค์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองประกอบด้วย

1. สถานที่ทำบุญพิธี ที่ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามอยู่ตรงหน้าโรงเรียนหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ติดกับถนนพมาศดำรงสฝังตรงข้ามเป็นโรงเรียนเทคนิคมหาสารคาม ถนนเส้นทางสรวงไปโกสุมพิสัย

2. ระยะเวลาการทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง เอาช่วงเวลาขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วและชาวอีสานเชื่อว่าเป็นวันฟ้าจะไขประตูฟ้าเพื่อให้ฝนตกลงมาสู่บนพื้นโลกมนุษย์ คนอีสานเชื่อว่าระยะเดือนนี้เป็นเดือนแห่งมหามงคลมีมาฆบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ความเชื่อเรื่องแถนและข้าวๆมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่แล้ว และยังเชื่อว่าเดือนนี้กบไม่มีปากนาคไม่มีขี้ หมากขามป้อมตำหวาน กบไม่มีปาก แปลว่า ก็ยังเหลือหมากขามป้อมตำหวานอยู่เพราะกบไม่มีปากกิน นาคไม่มีขี้ แปลว่า ยังเต็มท้องอยู่ยังไม่ได้ออกหมากขามป้อมตำหวานแปลว่า มะขามป้อมจะหวานเฉพาะเดือนนี้ ให้คนไปกินมะขามป้อมเดือนนี้จะเป็นยาสมุนไพรคนที่เจ็บป่วยไข้กินแล้วสุขภาพจะดีขึ้น ทั้งกบ นาค มะขามป้อม ไม่กินไม่ถ่ายสุขภาพดีถือเป็นความสุขของมนุษย์เราอยู่แล้ว (บุญเบิกฟ้าและงานกาชาดจังหวัดมหาสารคาม, 2533: 16-19)

คติความเชื่อระยะเวลาทำบุญพิธีบวงสรวงเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองสรวงทำเป็นประจำทุกๆ ปีทางอีสานยึดทำเนียมโบราณที่ว่า เดือน 3 ถึงเดือน 7 ต้องทำการบวงสรวงปวงพลีเลี้ยงผี มีผีปู่ตา ผีเจ้านาย ผีเจ้าพ่อมเหศักดิ์หลักเมืองเป็นต้น ที่ขาดไม่ได้เลย คือต้องกล่าวถึงผีแถนด้วยถือว่าท่านเป็นใหญ่กว่าผีทั้งหลาย เมื่อเดือน 3 ถึงเดือน 7 เป็นเดือนพญาแถนนำฝนมาสู่พื้นโลกมนุษย์ คนอีสานจึงนิยมเอาบุญในช่วงนี้ เวลาทำบุญพิธีที่ศาลปู่ตาหรือศาลหลักเมืองวันสุดท้ายจะนำบั้งไฟมาเสียดายที่ศาลปู่ตาหรือศาลหลักเมืองถือเป็นการบูชาพญาแถนและภูมิเจ้าที่ที่สถิตอยู่ในศาล (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536 : 3-9) คนอีสานกับการทำบุญพิธีจะยึดการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์เป็นปัจจัยหลักอย่างเช่นทำประเพณีบุญบั้งไฟจะเกี่ยวเนื่องกับศาลปู่ตา ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์หรือศาลหลักเมืองเป็นจุดที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกัน มนุษย์ทำบั้งไฟบูชาพญาแถนเพื่อขอฝนแต่ต้องผ่านพิธีกรรมในระยะเวลาช่วงทำบุญช่วงเดือน 3 ถึงเดือน 7 ให้จุดบั้งไฟเบิกฟ้าเสียก่อน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536: 3-9)

จะอย่างไรก็ตาม ระยะเวลาประกอบบุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพล้วนเกี่ยวข้องกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของชาวนาเป็นสำคัญ คนอีสานมองว่าการทำบุญพิธีบวงสรวงมีคติความเชื่อว่าการทำบุญพิธีบวงสรวงแต่ละครั้งเพื่อต้องการความอยู่เย็นเป็นสุขความเจริญก้าวหน้าและความอุดมสมบูรณ์ของชาวบ้าน อย่างทำพิธีบวงสรวงที่ศาลหลักเมืองเพื่อต้องการให้เทพเทวาวิญญานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองช่วยเหลือให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขและปลอดภัยในเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ รวมไปถึงความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรอีกด้วย อย่างความเชื่อวาระระยะเวลาประกอบบุญพิธีระหว่างขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 คนอีสานเชื่อว่าฟ้าจะไขประตูฝนเพื่อให้ฝนตกลงสู่พื้นโลกมนุษย์

เพราะเมืองมนุษย์ได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ต่อผู้มีพระคุณ เช่น แถนแม่โพสพ ผีบรรพบุรุษ ปู่ตา ผีเจ้านาย ผีเจ้าเมือง ผีเจ้าพ่อมเหศักดิ์หลักเมือง กลุ่มนี้ล้วนมีพระคุณต่อมนุษย์มากจึงได้ทำบุญ พิธีบวงสรวงปวงพลีด้วยอาหารหวานคาวต่างๆ มีพิธีทางศาสนาพระสงฆ์มาสวดพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล ให้พ่อพรหมณ์มาทำพิธีเชิญเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนฟ้าและดินมารับเครื่องบวงสรวงสังเวย เชิญวิญญาณต่างๆที่มีพระคุณก็ให้มารับเอาเครื่องอาหารหวานคาวที่ผู้คนทั้งหลายได้นำมาบวงสรวง ประเพณีพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองที่ผู้คนปฏิบัติเป็นประจำ เช่น

1. เนื่องในวันปีใหม่
2. ประเพณีบุญเบิกฟ้าประจำเมือง
3. ประเพณีบุญเบิกบ้าน
4. ประเพณีสงกรานต์
5. ประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองประจำปี

ประเพณีดังกล่าวนี้ชาวสารคามจะต้องปฏิบัติอยู่ตลอดถ้าวาระหว่างชาวบ้านและ เจ้าพ่อหลักเมืองจะไตสัมพันธ์กันตลอด ชาวบ้านจึงเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองไม่เคยขาด ส่วนหน้าที่เจ้าพ่อก็คอยช่วยเหลือผู้คนในเรื่องราวต่างๆ ต่างคนต่างอาศัยกัน (พุลผล เงินเพ็ง, 2536 : 108-110)

3. บุคคลที่เข้าร่วมพิธี การเตรียมบุคคลมาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองและบวงสรวงแม่โพสพ ให้จัดประชุมระดับจังหวัดร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวันงานเสียก่อน ตกลงได้วันจัดงานแล้ว ให้มีการขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์บริเวณสถานที่ศาลหลักเมืองสารคามและให้สื่อสถานีวิทยุและโทรทัศน์ประชาสัมพันธ์ด้วย เพราะเป็นงานประจำจังหวัด เหตุที่ใช้สื่อสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่วยประชาสัมพันธ์ทำให้คนรับรู้ข่าวสารทั่วจังหวัดรวมถึงทั่วประเทศด้วย ทุกวันนี้มีการสื่อสารกันไปทั่วโลก คนจังหวัดสารคามหรือคนไทยไปทำงานอยู่ต่างประเทศก็ได้รับรู้เหมือนกันว่า จังหวัดมหาสารคามกำลังจัดงานบุญประเพณีพิธีประจำปี กลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมมีหลายภาคส่วน เช่น หน่วยงานของรัฐ ส่วนข้าราชการ เอกชน นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชนทั่วไป บุคคลที่มาร่วมพิธีบวงสรวงมีทั้งกลุ่มบุคคลเดิมและเพิ่มเข้ามาเรียกว่า ประดิษฐ์บุคคลเข้าร่วมพิธีบวงสรวงเพิ่ม คือ

3.1 พ่อพรหมณ์ ผู้นำทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองมีความเกี่ยวข้องกับพิธีดังกล่าวพรหมณ์ในภาคอีสานมีความสามารถ 2 อย่างคือ 1 ทำพิธีทางพุทธศาสนาได้ 2 พิธีพรหมณ์ก็ได้ บุคคลที่เป็นพรหมณ์ต้องมีความรู้ด้านพิธีกรรมกับองค์ประกอบในงานพิธีบวงสรวงว่ามีอะไรบ้าง เช่น บทคำบวงสรวง มีขันบายศรี ชันห้า ชันแปด รูปเทียน หมาก เหล้า พลู บุหรี่ ดอกไม้ ผลไม้ อาหารหวานคาว เป็นต้น และเรื่องรู้ฤกษ์ยามวันดีก็ต้องรู้ศาสตร์พิธีพรหมณ์จะเน้นมาก

3.2 ร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมือง พิธีบวงสรวงบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองผู้ที่เป็นร่างเทียมเจ้าพ่อต้องมาร่วมเป็นประจำจะขาดไม่ได้เลยถ้าไม่จำเป็น เพราะถือเป็นตัวแทนของเจ้าพ่อ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เมื่อมีเหตุการณ์ไม่ปกติช่วงประกอบพิธีกรรมเจ้าพ่อหลักเมืองก็จะบอกร่างทรงว่าควรจะมีอะไรบ้างขาดเหลืออะไรมาน้อยเพียงใดก็จะผ่านร่างทรงได้ทันทีในช่วงประกอบพิธีกรรม

3.3 คณะเทียมงานเป้ามโหรี เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบพิธีร่วมในพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ดนตรีเอามาประกอบเป็นการเล่นเพื่อบูชาเชิญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาร่วมสถิตอยู่ในบริเวณพิธีกรรม เชื่อว่าถ้าเทพเทวาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้ฟังดนตรี

ที่ไพเราะ เพลงที่ถูกใจ จะปล่อยหรือมอบสิ่งที่เป็นสิริมงคลมาเพิ่มพลังให้สูงขึ้น และอีกความเชื่อที่ว่า เวลาทำพิธีดนตรีสร้างความสุขหนุนพลังงานจะก่อให้เกิดพลังกายและจิตใจมีความเข้มแข็งขึ้นมาทันที ส่งผลเชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำ การเกษตรกรรม เศรษฐกิจ และความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คน เวลาทำพิธีบวงสรวงพราหมณ์กล่าวคำบูชาเชษฐเทพเทวา ขณะที่คณะเทียมงานเล่นดนตรี ประกอบช่วงเป็นจังหวะไปด้วย ทำให้พิธีกรรมเกิดความขลัง สร้างพลังคลื่นแห่งความสิริมงคลของงาน ดนตรีเป็นสัญลักษณ์แห่งความสุข สนุกสนานเพลิดเพลินบันเทิงใจ สร้างความพอใจเมื่อได้ยิน แม้แต่ในคติพุทธศาสนามีพระอินทร์มาเล่นดนตรีให้พระพุทธเจ้าฟังเหมือนกัน ส่วนคติพราหมณ์มักมีดนตรี ประกอบในทุกพิธีกรรม เพราะมีความเชื่อมโยงกับเทพ ความเชื่อของชาวอีสานดนตรีที่นำไปประกอบ พิธีบวงสรวงในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างบรรยากาศในงานให้ดีขึ้นคนที่มาร่วมงานได้เห็น ความหลากหลายและคนอีสานเชื่อว่าคนตรีเล่นเพื่อบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง (พิสมัย แสงจันทร์เทศ, 2536: 47)

3.4 พ่อเมือง ผู้ว่าราชการจังหวัด ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของผู้นำทางราชการ ตามคติความเชื่อของสังคมไทยทุกภาค นิยมให้ผู้ นำเป็นประธานในการประกอบพิธีกรรม เช่น จุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัย ตีฆ้องชัยส่งสัญญาณในงาน วางศิลาฤกษ์ ยกฉัตรหรือฉ้อฟ้า เปิดงาน และ เปิดป้ายตามหน่วยงานต่าง แม้แต่พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นคติคนไทยอีสานและเพื่อนบ้าน ของเราสองฝั่งโขง ลาว พม่า เขมร ประเพณีพิธีก็คล้ายๆ กัน ให้พ่อบ้านพ่อเมืองเป็นประธาน ในการประกอบพิธีกรรม

3.5 ผู้อาวุโสในท้องถิ่น เป็นบุคคลคนที่มีอายุอยู่ประจำที่จังหวัดสาคามหรือเป็น บุคคลที่มีพระคุณในการปฏิบัติหน้าที่การงานหรือผู้นำพาสร้างบ้านแปลงเมืองให้เจริญรุ่งเรืองจึงได้รับ เชิญมาร่วมงานบุญพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม

3.6 กลุ่มหน่วยงานทั่วไป งานบวงสรวงที่ศาลหลักเมืองสาคามคณะหรือตัวแทน ของหน่วยงานต่างๆภาครัฐเอกชนรัฐวิสาหกิจพ่อค้าประชาชนทั่วไปที่อยู่ในเขตเมืองสาคาม ต้องมา มีส่วนร่วมเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาต่อเจ้าพ่อหลักเมืองและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต้องมาร่วมประกอบพิธีกรรม

3.7 นางลำ คณะเทียมงานลำบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมืองสาคาม โดยมีตัวแทนจาก สถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น จากคณะมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคาม แล้วแต่บางปีว่าจะมีสถาบันใดเสนอตัวเป็นตัวแทนในการพ้อง บวงสรวงที่ศาลหลักเมืองมหาสารคาม

3.8 กลุ่มผู้สวดสรภัญญะ การสวดสรภัญญะเป็นสวดบูชาคุณและสรรเสริญเจ้าพ่อ หลักเมืองที่มีพระคุณอยู่คู่บ้านคู่มือเมืองมหาสารคามมานาน การสวดโดยคณะนักเรียนโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นตัวแทนสวดสรภัญญะ

3.9 บุคคลทั่วไป คือประชาชนทั่วไปที่มีความเชื่อความศรัทธาต่อเจ้าพ่อหลักเมือง เคยมาจุดธูปบูชาเจ้าพ่อหรือเคยมาบนบานเอาไว้ หรืออีกอย่างหนึ่งคือ ลูกฝั่งลูกเทียน ที่มาให้ เจ้าพ่อหลักเมืองช่วยเหลือเมื่อได้รับผลตามที่บนบานไว้แล้ว ก็สมัครเป็นลูกทำนองเป็นลูกเป็นหลาน ของเจ้าพ่อหลักเมือง

4. เครื่องบวงสรวงบูชา ปัจจุบันเครื่องบูชาเป็นการเปลี่ยนแปลงนำของเก่าเดิมมา ประดิษฐ์ตกแต่งเพิ่มเข้าให้มากกว่าเดิมและนำเครื่องบูชาที่นำเข้ามาพัฒนาเป็นเครื่องบูชาเสริม กล่าวคือ

1. ชั้นธ 5
2. ชั้นธ 8
3. ชั้นบายศรีใหญ่จำนวน คู่หนึ่ง
4. เหล้าขาว
5. เหล้าไห
6. หมาก
7. พลุ
8. บุหรี่
9. ไก่ต้ม
10. ดอกดาวเรือง
11. ดอกจำปาขาว
12. หัวหมู
13. มะพร้าว น้ำหอมอ่อน
14. ขนุน
15. กล้วย
16. ส้ม
17. องุ่น
18. แก้วมังกร
19. แอปเปิ้ล
20. แตงหอม
21. ฝรั่ง
22. ผลไม้อื่น ๆ
23. ข้าวเหนียว
24. ข้าวสวย
25. แกลงทั่วไป
26. ขนมจีน
27. น้ำยาขนมจีน
28. ปลาบั้ง
29. ขนมหวาน

ส่วนเครื่องดนตรี หรือมโหรีจะนำมาประกอบพิธีกรรม ประกอบด้วย

1. สังข์
2. กระจดิ่ง
3. ฆ้อง

4. บัณฑิต

5. ปี

5. ขั้นตอนพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง การประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองมีการเพิ่มประติษฐานขั้นตอนพิธีการเข้ามาเสริมอีกเพราะมีหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องในพิธีที่ตรงนี้ พราหมณ์เจ้าพิธีตรวจสอบเครื่องบวงสรวงบูชาครบถ้วน สถานที่เรียบบร้อยดี รางทรง ประธานพิธี ส่วนราชการผู้อาวุโส คณะทีมงานเป่ามโหรี คณะรำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมือง กลุ่มร้องสรภัญญะบูชาเจ้าพ่อหน่วยงานทั่วไป กลุ่มที่รับผิดชอบโดยตรง นักธุรกิจ พ่อค้าประชาชนทั่วไป จึงเริ่มทำพิธีตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้มีหน้าที่เข้าประจำที่ที่ตัวเองรับผิดชอบสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ ให้พิธีกรแจ้งขั้นตอนของพิธีการต่างๆ ทุกอย่างต้องมีกำหนดการและระยะเวลาของงานพิธี ในกำหนดการอยู่กับพิธีกรจะต้องมีรายละเอียดบ่งบอกถึงความหมายและขั้นตอนของพิธีกรรม

2. สวดสรภัญญะบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง จากคณะมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เป็นการสวดสรรเสริญองค์คุณงานความดีของเจ้าพ่อหลักเมืองที่อยู่คู่บ้านคู่มืองมาตั้งแต่แรกเริ่มสร้างเมืองมา

3. รำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมืองโดยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ลักษณะทำรำคติความเชื่อว่าการที่รำถวายเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นการแสดงศิลปะความสวยงามๆ จัดถวายเพื่อให้เจ้าพ่อหลักเมืองได้เห็นลูกหลานแสดงความสามารถทางด้านศิลป์

4. เชิญประธานผู้ว่าราชการจังหวัด ไปที่แท่นพิธีเพื่อจุดธูปเทียนบูชาบวงสรวงที่แท่นพิธีจะมีเจ้าหน้าที่จุดเทียนชนวนรออยู่เมื่อจุดธูปเทียนเรียบร้อยแล้วประธานจะกราบลง 3 ครั้ง หลังจากนั้นประธานจะกลับมานั่งที่เดิม

5. พราหมณ์ประกอบพิธี มีการกล่าวคำโองการเชิญเทพเทวาวิญญานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วสารทิศให้มารับทราบว่าการจัดงานบุญพิธีบวงสรวงครั้งนี้ว่ามีจุดประสงค์อะไร พ่อพราหมณ์เจ้าพิธีเป็นผู้กล่าวในเรื่องการทำบุญงาน

6. มโหรีเล่นระบำคนตรีไปพร้อมกับพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง โดยเล่นเป็นจังหวะตามขั้นตอนที่พราหมณ์กล่าวจบลง เพลงที่มาเล่นจะเป็นเพลงเกี่ยวกับเชิญเทพและเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประชุมกันที่บริเวณลานพิธี คติความเชื่อที่คนตรีเล่นเพื่อให้เทพเทวาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดความพอใจยินดีในเสียงดนตรี เสียงดนตรีเป็นการเชิญชวนเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ให้มารวมกันที่บริเวณงาน คติเราเชื่อว่าเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มางานกันมากก็จะเป็นมงคลกับงานพิธีมากเท่านั้น

7. เจ้าหน้าที่ประจำห้องก็จะตั้งห้องชัยประกอบไปตามจังหวะของพราหมณ์ที่ทำพิธีกรรมอยู่ โดยเฉพาะเมื่อพราหมณ์สวดโองการเชิญเทวตาเสร็จแต่ละตอน เจ้าหน้าที่จะรู้ว่าควรตั้งห้องชัยในต่อนไหน และตั้งจังหวะอย่างไร

8. เชิญประธานพิธีเดินไปที่บริเวณแท่นบวงสรวง เพื่อวางพวงมาลัยและเครื่องสักการะที่ศาลหลักเมือง ตามคิดว่าต้องให้ผู้เป็นประธานวางพวงมาลัยเสียก่อนต่อด้วยแขกผู้มีเกียรติตามลำดับรองลงมาเป็นการให้เกียรติผู้ใหญ่ก่อน

9. เชิญข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แยกผู้มีเกียรติและตัวแทนทุกภาคส่วนร่วมวางพวงมาลัย อาจเป็นตัวแทนของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหลักเมืองเหมือนกัน และยังเชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองได้เข้าไปดูแลคุ้มครองรักษาความปลอดภัยให้ทั่วทุกหน่วยงานหรือองค์กรในจังหวัดมหาสารคาม

10. หลังจากนั้น เชิญท่านประธานพิธีมาที่แท่นบูชาจตุรูป 16 ดอกเทียน 9 เล่ม แล้วอธิษฐานขอพรจากเจ้าพ่อหลักเมือง เพราะระหว่างเจ้าเมืองผู้ที่อยู่และผู้คนที่ทั่วจังหวัดมหาสารคาม กับผีเจ้าเมืองผู้ดูแลผีทั่วจังหวัดมหาสารคามพูดคุยกันและขอให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

11. หลังจากประธานพิธีไปจตุรูปเทียนอธิษฐานแล้ว ก็จะเชิญแยกผู้ใหญ่และหน่วยงานต่างๆ เดินไปที่แท่นพิธีพร้อมกันเพื่อจตุรูปอธิษฐานกันต่อไปตามลำดับ

12. ประธานพิธีเดินไปที่ศาลหลักเมือง เพื่อทำการผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง หลังจากผูกผ้า 7 สี เสร็จแล้วก็กลับไปนั่งที่เดิม

13. เชิญแยกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานต่างๆ เดินไปที่ศาลหลักเมืองพร้อมกัน เพื่อทำการผูกผ้า 7 สีเหมือนกัน เมื่อเสร็จแล้วก็ให้ไปนั่งที่เดิม

14. เจ้าหน้าที่ทำการจุดพลุ แสง สี เสียง เป็นการเสร็จพิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมือง ขั้นตอนและพิธีกรรมการบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานบุญเบิกฟ้ามักจะทำพิธีระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 โดยผ่านทุกขั้นตอนที่ทางคณะผู้จัดงานได้เตรียมไว้ หลังจากการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองแล้ว วันต่อไปก็จะเป็นพิธีบวงสรวงแม่โพสพทั้ง 2 งานนี้ต้องทำพิธีให้สัมพันธ์กัน

พิธีที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธีศาลหลักเมือง

พิธีบวงสรวงบูชาแม่โพสพเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกันกับพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองโดยใช้อองค์ประกอบร่วมพิธีของเดิมยังเหลืออยู่และของใหม่มีเพิ่มเข้ามาอยู่ตลอดช่วงจัดงาน มีประติษฐานสิ่งของเพิ่มสร้างองค์ประกอบเพิ่มเข้ามาอีกและจัดงานให้ใหญ่ขึ้น องค์ประกอบ คือ

1. สถานที่ทำพิธีบวงสรวง สถานที่ประกอบพิธีบวงสรวงแม่โพสพบุญประเพณีประจำปี ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ทางจังหวัดมหาสารคามได้กำหนดเอาสถานที่ลานสาธารณะบ้านหมี่ ตำบลเขวาสาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นจุดประกอบพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

2. บุคคลร่วมพิธี พิธีบวงสรวงแม่โพสพปัจจุบันก็เหมือนกันกับพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง มีบุคคลที่ทำพิธีเดิมและเพิ่มบุคคลเข้ามาเรียกว่าประติษฐานบุคคลเข้ามาร่วมพิธีเพิ่ม ดังนี้

2.1 พระสงฆ์ พิธีนี้พุทธศาสนาเข้ามาร่วมด้วย โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ที่บริเวณงานพิธีบวงสรวงแม่โพสพ นิมนต์พระเถระระดับผู้ปกครองทางคณะสงฆ์ ตามประเพณีนิยม นิมนต์ 9 รูป เพราะคติคนไทยและหลักพุทธศาสนาถือ 9 มงคล มาเจริญพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่งานพิธี

2.2 พ่อขามแม่ขาม ผู้คนจำนวนมากในตำบลบ้านหมี่อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม และที่มาจากต่างถิ่นต่างก็แต่งชุดขาวมาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพเพราะเชื่อว่าถ้าได้เข้าพิธีนี้เป็นการตอบแทนบุญคุณพระศาสนาและแม่โพสพ

2.3 นางรำ การฟ้อนรำถวายจะมีนิติตจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามไปลำบวงสรวงที่งานพิธี เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ข้าวมแม่โพสพและแขกที่ไปร่วมงานบุญพิธีก็จะได้เห็นขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ

2.4 พ่อพราหมณ์ มาทำหน้าที่เป็นหมอสวดมนต์ช่วยข้าวมแม่โพสพแบบพราหมณ์ถือหนังสือตำราบวงสรวง เพื่อทำการสวดมนต์ช่วย พ่อพราหมณ์เป็นผู้ได้รับเลือกจากหน่วยงานทางจังหวัดเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านบุญพิธีกรรมและชำนาญในการทำนายทายทักความเป็นไปในเหตุการณ์ต่างๆ ของบ้านเมืองและฟ้าฝนว่าจะมีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรหรือไม่อย่างไร

2.5 คณะผู้ช่วยพ่อพราหมณ์ เป็นบุคคลที่พ่อพราหมณ์คัดเลือกมาร่วมพิธี มาช่วยดูสิ่งของและสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของพิธีกรรม เทียมผู้ช่วยยังต้องรู้ความหมายเข้าใจตำราพราหมณ์ด้วย

2.6 ประธานพิธี ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม มาเป็นประธานเพราะเป็นงานประจำปีของจังหวัด

2.7 ตัวแทนหน่วยงานทั่วไป มีภาครัฐเอกชนแขกผู้มีเกียรติหน่วยงานต่างๆ ประชาชนทั่วไป มีองค์การบริหารเทศบาลตำบลในเมืองมหาสารคามเป็นผู้รับผิดชอบงาน ที่ขาดไม่ได้เลยคือ หน่วยงานการเกษตรทั่วจังหวัดมหาสารคามให้มาร่วม

2.8 ชาวนา เพราะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ชาวนาต้องมาการทำนาปลูกข้าวหวังให้ได้ผลผลิตมากๆ การบริจาคข้าวของชาวนาไปร่วมบุญพิธีสู่ขวัญถือว่าได้ทดแทนบุญคุณข้าวที่มีพระคุณต่อเราจึงได้ไปร่วมงาน

3. ระยะเวลาประกอบพิธี คือเอาช่วงขึ้น 3 เดือน 3 ของทุกปีเพราะเป็นช่วงเดือนมาฆบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย เป็นเดือนที่ชาวนาได้เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จและได้ขนขึ้นยุ้งฉางแล้วและชาวนายังเชื่อว่าเป็นเดือนแห่งฟ้าจะเปิดประตูน้ำลงมาสู่โลกมนุษย์

4. สิ่งของบูชา การบวงสรวงแม่โพสพเครื่องบูชาในพิธีมีทั้งเก่าและใหม่มีเพิ่มเข้ามาอีกเครื่องบูชาแต่ละปีมีการเปลี่ยนแปลงประดิษฐ์ทำให้ดีพัฒนาขึ้น องค์ประกอบเครื่องบูชา คือ

4.1 ประเภทเครื่องบูชา

1. ใบคูณ 9 ใบ
2. ใบยอ 9 ใบ
3. ชั้นหมากเบ็ง 1 คู่ และพานบายศรีใหญ่ 5 ชั้น 1 ชุด
4. กระทงใหญ่เก้าห้อง ใส่เครื่องบัตพลีต่างๆ มีหมากพลู บุหรี่ ข้าวตอกดอกสามปีบเหี่ยว (บานไม่รู้โรย) ดอกกรัก ถั่วงา

5. ต้นกล้วย
6. ต้นอ้อย
7. ชั้น 5 ชั้น 8 (พานใส่ดอกไม้และเทียนจำนวนอย่างละ 5 คู่และ 8 คู่ (ตามลำดับ)

8. เทียนกิ่ง

9. รูป

10. ประทีป

11. แป้งหอม

12. น้ำหอม
 13. พานใส่แหวน หวี กระจก
 14. เครื่องนอน มีสาดอ่อน (เสื่อ) หมอนลาย หมอนพิง แป้งน้ำ
 15. พักแพง ขนุน กล้วยตานี กล้วยอ็อง (กล้วยน้ำว้า) ข้าวต้มมัด เผือก มัน
มันแข็ง มันอ่อน มันนก ข้าวต้มใส่น้ำอ้อย
 16. เงินคาย 1 บาท กับ 1 เฟื้อง
- 4.2 ประเภทอาหารคาวหวาน ไก่ตัว ไข่ไก่ ขนมจีนน้ำยา ทองหยิบทองหยอด ขนมชั้น
สายไหม สาकु
- 4.3 ประเภทเครื่องดื่ม เหล้าไห เหล้าขาว น้ำหวานแดงเขียวส้ม น้ำฝน น้ำขวด
นมกล่อง
- 4.4 ประเภทผลไม้ มะพร้าว น้ำหอมอ่อน ขนุน กล้วย ส้ม องุ่น ขนุน แก้วมังกร
แอปเปิ้ล แดงหอม ฝรั่ง
- 4.5 สัตว์ประจำทิศต่างๆ ดังนี้
1. ทิศบูรพา มีครุฑเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูน้ำ
 2. ทิศอาคเนย์ มีแมวเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูลม
 3. ทิศทักษิณ มีราชสีห์เป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูทอง
 4. ทิศหรดี มีเสื่อเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูตะกั่วหรือประตูหิน
 5. ทิศปัจฉิม มีนาคเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูเหล็ก
 6. ทิศพายัพ มีหนูเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูหิน
 7. ทิศอุดร มีช้างเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูเงิน
 8. ทิศอีสาน มีงัว (วัว) เป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูดิน
- 4.6 เครื่องส่งสัญญาณในการประกอบพิธี ดังนี้
1. ช้องใหญ่
 2. กลองเพล
 3. ระฆัง
 4. โปง
5. ขั้นตอนพิธีบวงสรวง เริ่มจากเมื่อทุกอย่างพร้อมการเตรียมสถานที่เรียบร้อยสิ่งของที่
เป็นองค์ประกอบเรียบร้อยแล้ว บุคคลที่มาพร้อมพิธีก็พร้อม ประธานพิธีพร้อม พระสงฆ์เข้าสู่พิธี
พื่อพราหมณ์เป็นผู้บอกเวลาฤกษ์ดี โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้
1. เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดประธานพิธีจุดธูปเทียนบูชาที่โต๊ะหมู่บูชา ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัด
ไม่ว่างก็จะเชิญตัวแทนประธานจุดธูปเทียน เมื่อจุดธูปเทียนเสร็จประธานพิธีกราบพระ 3 ครั้ง แล้วมา
นั่งที่เดิม
 2. พื่อพราหมณ์เจ้าพิธีจะกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระรับศีล เมื่อขั้นตอนรับศีล
จบลงแล้วอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ต่อ พระสงฆ์จะเชิญเทวดามาชุมนุมเป็นสักขีพยาน
ในการสวดพระพุทธมนต์ในงานทำบุญพิธีดังกล่าว

3. หลังจากสวดพระพุทธรูปเสร็จแล้วจะมีการถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ เมื่อถวายเสร็จพระสงฆ์ให้พร ต่อด้วยประพรมน้ำมนต์ให้ผู้ที่มาร่วมงาน และประพรมน้ำมนต์ที่กองข้าวใหญ่ เสร็จพิธีทางพระสงฆ์

4. รำบูชาแม่โพสพโดยมหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นผู้รำ การพ้อนรำบวงสรวงบูชาแม่โพสพ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ข้าวและแม่โพสพรวมถึงแขกที่ไปร่วมงานบุญพิธีสู่ขวัญข้าว

5. พราหมณ์จะเชิญท่านประธานพิธีมาที่แท่นบูชาเพื่อจุดธูปเทียนบูชา

6. พ่อพราหมณ์กล่าวบทโองการต่างๆตามพิธีพราหมณ์จนเสร็จตามขั้นตอน

7. ต่อจากนั้นพ่อพราหมณ์ก็จะประพรมน้ำมนต์ที่ผ่านพิธีทางพระสงฆ์สวดยันต์แล้วเอามาพรมที่กองข้าวอีกครั้งหนึ่งแล้วต่อด้วยพรมน้ำมิดฟาย

8. เชิญประธานและแขกผู้มีเกียรติไปรดดอกไม้ลงที่เครื่องบวงสรวงบูชา

9. หลังจากไปรดดอกไม้แล้วจะทำพิธีเสี่ยงทายฟ้าฝนด้วยวิธีโบราณคือเสี่ยงทายกระดูกคางไก่ที่นำไปบวงสรวง จะเชิญประธานพิธีไปร่วมเสี่ยงทาย ผลลักษณะคางไก่ออกมาเป็นลักษณะอย่างไรพ่อพราหมณ์เป็นผู้พยากรณ์และประกาศให้แขกผู้ไปร่วมงานได้ฟังกัน

10. หลังประกาศคำพยากรณ์แล้ว ประธานพิธีเดินไปที่ห้องซัยทำการตีแล้วให้ทางผู้ที่ไปร่วมงานส่งเสียงไชโยพร้อมกัน

11. หลังจากเสี่ยงทายแล้วขั้นตอนสุดท้ายของพิธีสู่ขวัญข้าวจะเป็นการผูกข้อต่อแขนให้กันเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ พ่อพราหมณ์จะเป็นผู้ทำพิธีผูกแขนให้แขกผู้ไปร่วมงาน

12. หลังจากพิธีพราหมณ์แล้วทำพิธีหาบปุ๋ยคอกใส่แปลงนา คณะกลุ่มผู้ที่มาร่วมงานพร้อมกับประธานพิธีร่วมหาบปุ๋ยไปที่แปลงนา เป็นการใส่ปุ๋ยให้ดิน เพื่อต้องการให้ดินดีเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน

13. สุดท้ายนำข้าวเปลือกที่เอามาทำพิธีไปถวายให้วัดพระสงฆ์เป็นผู้รับ การทำบุญทำทานข้าวถวายพระสงฆ์คือหวังได้เพิ่มผลผลิตดี ขาวนามีคติว่าการทำนาต้องให้ได้ 4 ส่วน คือ กิน ทาน ปัน แจก โดยมีความหมายดังนี้

1. กิน คือส่วนที่หนึ่งการทำนาเพื่อได้กิน

2. ทาน คือส่วนที่สองเพื่อได้ทำบุญทำทานเข้าวัดและตามโอกาสต่างๆ

3. ปัน คือส่วนที่สามเพื่อแบ่งปันให้ลูกให้หลานหรือญาติพี่น้องของเรา

4. แจก คือส่วนที่สี่ให้แจกทานแก่คนที่ไม่มีข้าวกิน

จะได้ว่า การสร้างศาลหลักเมืองมหาสารคาม แม้ว่าเดิมจะเป็นคติความเชื่อที่เกี่ยวกับผี แต่ก็ได้รับอิทธิพลการสร้างหลักเมืองมาจากส่วนกลาง ซึ่งได้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองมหาสารคาม ได้กลายเป็นศูนย์กลางความเชื่อและกลายเป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรม โดยทำเป็นประจำทุกปี ถือว่าเป็นพิธีกรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม โดยเริ่มจากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในการประกอบพิธี ต่อมามีการพัฒนาพิธีกรรมที่ปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียกว่า เป็นงานกาชาดที่มีผู้คนและหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมอย่างน่าสนใจยิ่ง

บทที่ 4

พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ร่วมงานบุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง รวมถึงพิธีบวงสรวงแม่โพสพได้เห็นปรากฏการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้น เช่น เห็นพิธีกรรมที่ศาลหลักเมืองมีการตกแต่งประดับประดาสถานที่ที่มีผู้คนหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในพิธี มีระยะเวลาทำพิธีอย่างชัดเจนเห็นสิ่งของบวงสรวงบูชามากมายของบูชาพื้นถิ่นเดิมและของบูชาที่นำเข้ามาเพิ่มมีการประดิษฐ์สิ่งของบูชาหลายอย่าง มีการทำขั้นตอนพิธีอย่างพิถีพิถัน สถานที่บวงสรวงแม่โพสพก็ไปจัดอยู่ที่บ้านหมี ตำบลเขวาสยามเมืองมหาสารคาม มีการปรับปรุงพื้นที่ทำพิธีบวงสรวงประดับประดาตกแต่งสถานที่อย่างสวยงามมีรูปเหมือนแม่โพสพมีสัตว์ประจำทิศทำกองข้าวเปลือกให้เป็นกองสูงประดับด้วยสิ่งของบูชาต่างๆ มีผู้คนหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมพิธี เช่น พระสงฆ์ พราหมณ์ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานทั่วไปรวมถึงพ่อค้าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่งผลให้บุญพิธีศาลหลักเมืองแบบเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง เป็นพิธีที่ให้กลุ่มคนเข้ามาจัดการทำพิธีกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนกับเจ้าพ่อหลักเมือง พิธีกรรมเป็นขั้นตอนหนึ่งกับระบบการดำรงวิถีชีวิตของผู้คนด้วยเหตุที่ว่าระบบโครงสร้างของสังคมที่มีความหลากหลายและบ้านเมืองก็เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อก็เปลี่ยนตามด้วย การทำบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองก็เป็นความเชื่อทำแล้วสังคมเกิดสบายอกสบายใจและมีความหวังขึ้น ว่าความอยู่ดีความปลอดภัยและความเจริญของบ้านเมืองไปด้วยกันแบบองค์รวม ทำพิธีกรรมเพื่อต่อรองเงื่อนไขและข้อดกลงระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยวิธีการแรกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยให้คนจัดหาสิ่งของที่เป็นเครื่องบูชาเอามาบวงสรวงทำพิธีแล้วท่านก็จะช่วยเราตามที่เราขอเพราะได้รับสิ่งของที่จัดหาให้ พิธีบวงสรวงแม่โพสพก็เหมือนกันถ้าทำบุญเกี่ยวกับข้าวก็เพื่อต้องการได้ข้าวให้มากขึ้นหลังจากผ่านทำพิธีแล้วก็เอาข้าวมาถวายพระที่วัด เราเชื่อว่าชีวิตของคนอยู่ด้วยบุญกุศลจึงนิยมทำบุญเอาข้าวมาทานเป็นการต่อเม리트พันธุ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ชาวจังหวัดมหาสารคามจึงได้เอาวิถีของชาวนามาเป็นงานบุญประจำปีของจังหวัดและชาวมหาสารคามเชื่อว่าทำบุญพิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมืองและบูชาแม่โพสพแล้วว่าคุณจะอยู่เย็นเป็นสุขอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรกรรม เศรษฐกิจและความเจริญ

อย่างไรก็ตามบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองผ่านการประดิษฐ์สร้างบุญมาอย่างยาวนาน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนปรับปรุงพลวัตและพัฒนารูปแบบพิธีให้ทันยุคโลกาภิวัตน์แบบทุนนิยมสมัยใหม่ เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบวิถีปฏิบัติ จะแยกอภิปรายในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสถานที่ พื้นที่ศาลหลักเมืองเห็นได้ว่าเป็นการประยุกต์ตัวศาลให้ เป็นรูปกายแบบสากล จากการศึกษาความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคามว่าผ่านการปรับปรุงมาแล้ว 4 ยุค และองค์ประกอบในพื้นที่ศาลหลักเมืองก็ปรับปรุงไปพร้อมกันโดยกรมศิลป์เป็น

ควบคุมดูแล บริเวณพื้นที่ศาลหลักเมืองก็มีการขยายเขตให้กว้างกว่าเดิมสะดวกต่อการทำพิธีกรรมงานใหญ่ๆ ปัจจุบันในพื้นที่บริเวณศาลหลักเมืองได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมบางสิ่งขึ้น เพื่อสะดวกต่อการประกอบใช้ในพิธีกรรมที่จำเป็นมีองค์ประกอบหลายอย่าง คือ

1.1 เดิมนี่ตัวรูปกายศาลหลักเมืองลักษณะเป็นจัตุรมุข 4 หน้าความหมาย 4 ทิศ คือความเป็นใหญ่ในทิศทั้ง 4 มี 1) ท้าวธรรมรักษาโลกทิศตะวันออกทำหน้าที่ปกครองคนธรรพ์ 2) ท้าววิรุฬหก รักษาโลกทิศใต้ ทำหน้าที่ปกครองกุมภภัณฑ์ 3) ท้าววิรูปักษ์ รักษาโลกทิศตะวันตก ทำหน้าที่ปกครองพญานาค 4) ท้าวภูเวกรักษาโลกทิศเหนือทำหน้าที่ปกครองยักษ์ อีกชื่อหนึ่งว่า ท้าวเวสวัณหรือท้าวเวสสุวรรณ เทพทั้ง 4 เหมือนกันหมด ล้วนแต่มีกำลังมาก มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก มีรัศมี มียศ มีความยินดีในความดี ทรงหลังศาลหลักเมืองยอดปราสาทเป็นปูนซีเมนต์ทั้งหมด มีทางขึ้นตัวศาล 4 ด้านทำด้วยสีขาวทั้งหมด ตัวอาคารหลังใหญ่โถงทำแอมซันยกสูงโดดเด่นสวยงามเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวจังหวัดมหาสารคามได้

1.2 เสาหลักเมืองทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ (ต้นคูณ) หมายถึง มีโชคชัย มีชัยชนะเหนือศัตรูและอุปสรรคต่างๆ ภาษาอีสานต้นคูณ หมายถึง ทวีคูณขึ้น สูงขึ้น ภาษากลางและอีสานรวมว่า บ้านเมืองมีโชคชัยทวีคูณสูงยิ่งๆ ขึ้นไป ความยาว 108 เซนติเมตรความหมายคือมงคล 108 ประการตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาหรือพระอรหันต์ 108 พระองค์ เป็นหัวใจของศาลหลักเมืองตัวเสากลมทำด้วยสีแดง หัวเสาทำเป็นหัวเม็ดทรงมณฑป ทาสีด้วยสีทองคำ บรรจุแผ่นยันต์ดวงเมืองสารคาม แผ่นเสาทำ 8 เหลี่ยม สีทองหมายถึงมงคลมรรค 8 ประการ ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าคือ 1 สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ เข้าใจจากปัญญาต่อสิ่งเป็นจริง 2 สัมมาสังกัปปะความดำริชอบ การนึกคิดที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม 3 สัมมาวาจา มีวาจาชอบ การพูด การเจรจา ด้วยถ้อยคำที่ถูกต้องตามธรรม 4 สัมมาภังคะ ทำการงานชอบกระทำที่ถูกต้อง 5 สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ในทางที่ถูกต้องทำอาชีพที่สุจริต 6 สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามที่ถูกต้องในสิ่งที่ดี 7 สัมมาสติ ความระลึกตั้งสติรอบคอบ ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด 8 สัมมาสมาธิ ความตั้งใจ ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ความหมายของเสาหลักเมืองเป็นคติธรรม

1.3 ศาลาบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมืองทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กหลังใหญ่พอประมาณ หลังคาเป็นกระเบื้องสีแดงทรงไทยประยุกต์ ตัวอาคารทาสีขาวภายใต้ศาลาทำแทนขนาดใหญ่สูงประมาณสะเอวคน สร้างเพื่อวางสิ่งของบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นแทนหินอ่อนสีขาวสวยงาม สร้างศาลาคู่แทนบูชาขนาดใหญ่พอดีกับพื้นที่ เวลาทำพิธีกรรมเมื่อฝนตกหรือแดดร้อนก็จะมีปัญหาอะไรทำพิธีได้

1.4 ศาลาพิธีสงฆ์ สร้างศาลาทำพิธีกรรมทางสงฆ์ 2 หลัง พิธีเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองตามประเพณีของชาวอีสานจะมีพิธีทางพระพุทธศาสนาด้วยความไม่พอดีจึงได้สร้างศาลาขึ้นเพื่อสะดวกต่อประกอบพิธีทางสงฆ์จึงสร้างขึ้นทางทิศเหนือของศาลติดกันกับตัวศาลหลักเมือง

1.5 ทำแท่นบูชาขนาดเล็ก 4 ทิศ เวลาผู้คนไปทำพิธีศาลหลักเมืองส่วนตัวพร้อมๆ กันก็จะไม่ติดขัดกับบรอกิวเอาที่ตรงไหนก็ได้มีทั้ง 4 จุด

1.6 สร้างศาลาบริการรูปเทียนดอกไม้เพื่อบูชา 1 หลัง ศาลาเก็บวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ อีก 1 หลัง

1.7 สร้างป้ายศาลเจ้าพ่อหลักเมืองใหม่อยู่ตรงหน้าศาลหลักเมืองติดกับถนนเวลาผู้คนผ่านไปมาก็จะรู้ว่านี่คือบริเวณที่ตั้งศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม และได้สร้างรั้วล้อมรอบบริเวณพื้นที่ศาลหลักเมืองมีทางเข้าไปที่ศาล 4 ด้าน

1.8 ทำศาลาทรงไทยประยุกต์ เป็นปูนเสริมเหล็กทาสีขาว หลังคากระเบื้องดินเผาทิศตะวันออกเฉียงเหนือของศาลหลักเมือง 1 หลัง (ภาพที่ 7)

1.9 ทำเตาเผาขยะลักษณะทรงจันทน์อยู่ทางทิศตะวันออกศาลหลักเมือง 1 หลัง

1.10 ทำม้านั่งจำนวนมากไว้รองรับผู้คน

ภาพโดยสมพงษ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 9 ฤกษ์ทำพิธีบวงสรวง พ.ศ. 2561

การเตรียมพื้นที่ทำพิธีปรับปรุงสิ่งของประดับประดาตกแต่งให้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน เพราะสถานที่ต้องเป็นจุดที่สำคัญทำความสะอาดทุกซอกมุมทาสีตัวอาคารใหม่จัดภูมิทัศน์ในพื้นที่ว่างงานมีคนและหน่วยงานต่างๆ มาเป็นจำนวนมาก มีหน่วยงานของรัฐเอกชน พ่อค้าประชาชนมาร่วมเป็นจำนวนมากเวลาผู้มาร่วมงานเห็นภาพการเตรียมพื้นที่บวงสรวงเห็นว่าพัฒนาการไปมาก การประดิษฐ์พิธีกรรมในรูปแบบพลวัติสิ่งของและองค์ประกอบต่างๆในพิธีเห็นแล้วทำให้จิตใจของผู้คนเกิดความเชื่อมั่นกับงานพิธีที่จัดขึ้น องค์ประกอบต้องสำคัญกับบุญพิธี สถานที่ที่เป็นจุดสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองมหาสารคาม เชื่อว่าในพื้นที่มีเจ้าภูมิเจ้าที่เทพารักษ์และวิญญาณบรรพบุรุษสถิตอยู่ตามหลักพุทธศาสนาว่าพื้นภูมิ สืบสายะดีบ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองดี (แสง จันทรงาม, 2534: 182-185) ตรงกันกับงานเขียนของมาลินี กลางประพันธ์ พื้นที่ภูมิทัศน์ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมเข้าด้วยกันและ

ให้คำนึงถึงรูปแบบโครงสร้างของสังคมที่มีความหลากหลายจึงกำหนดสถานที่ทำประโยชน์ร่วมกัน (มาลินี กลางประพันธ์, 2550: 99) พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องเป็นที่ยอมรับของผู้คนในท้องถิ่นและให้สอดคล้องกับคติความเชื่อตามหลักศาสนาสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบศาสนกิจร่วมกัน ที่ตรงนั้นให้เป็นพื้นที่ความหลากหลายเช่น สิ่งก่อสร้างอาคารสถานที่ คน เทพ วิญญาณรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน สร้างขึ้นโดยผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ จัดให้มีประเพณีพิธีกรรมและการจัดสรรแสดงร่วมกัน (เอียรชยา อักษรดิษฐ์, 2552: 82-84)

รูปลักษณะสิ่งก่อสร้างพื้นภูมิสถานของปูตามเหศักดิ์หลักเมืองเป็นที่อยู่ของวิญญาณบรรพชนและเทพยดาสถิตอยู่ ต้องสร้างให้สมกับเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์สมกับเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ต้องทำรูปแบบไม่เหมือนที่อยู่ของคน ทำวิหารให้ท่าน พื้นที่บริเวณปรับภูมิทัศน์ให้จัดเครื่องสังเวด้วยดอกไม้ ธูปเทียน ข้าว น้ำ อาหารหวานคาว เหล้า หมาก พลุ บุหรี่ และสิ่งของที่เจ้าพ่อหลักเมืองท่านชอบแล้วบอกกล่าวขอให้ท่านช่วยเหลือ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2537: 32-33) บริเวณพื้นที่ศาลเป็นเขตหวงห้ามอย่าให้คนไปล่วงเกิน ไม่ควรไปปลุกด้วยกาย วาใจ เพาะเป็นพื้นที่คนทั้งหลายเคารพสักการบูชา ต้องทำความเคารพยำเกรงต่อสถานที่ เพราะเชื่อว่าบริเวณศาลเจ้าพ่อเป็นที่ประทับองค์เจ้าพ่อหลักเมืองและเป็นบริเวณที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ และเราก็เชื่อว่าท่านเป็นผู้ดูแลรักษาคุ้มครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข (ถาวร ดำเนตร, 2545: 93)

สถานที่ประกอบพิธีมีความสำคัญเลยทีเดียวรูปร่างกายภาพของศาลและองค์ประกอบทำให้ยิ่งใหญ่และเหมาะสมกับความเชื่อ จัดพื้นที่ให้สะอาดสงบร่มเย็น ขณะทำพิธีบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกลุ่มบุคคลทั่วไปที่มาร่วมพิธีบวงสรวง เห็นภาพบรรยากาศเกิดเคารพในสถานที่สิ่งก่อสร้างทุกอย่างมีความหมาย จึงส่งผลแรงบันดาลใจให้คิดไปในทางที่เป็นกุศโลบายถึงความสุขความเจริญของบ้านของเมืองและในหน้าที่การงานของตัวเอง เพราะเชื่อว่าในสถานที่ที่มีเจ้าพ่อหลักเมืองท่านรู้ว่าพวกเรากำลังคิดอะไรอยู่ถ้าคิดไม่ดีเป็นทางอกุศลท่านจะไม่ช่วยเหลือเราเลยเวลาทำพิธีกรรมให้คิดแต่เรื่องดีๆ ที่เป็นมงคลเท่านั้น (สง่า พัฒนชีวะพูล, 2538: 108-113)

การสร้างศาลหลักเมืองจะมาพร้อมกับการตั้งเมืองปี 2408 ศาลหลักเมืองครั้งแรกจะเป็นเพียงศาลไม้จากค้ำบอกเหล่าต่อกันมาที่มีการสร้างปรับปรุงเรื่อยมาเพราะมันมีความเชื่อของคนไทยมานานเกี่ยวกับเทพารักษ์และวิญญาณคุ้มครองจึงทำสถานที่คือทำตัวศาลให้สวยงามให้เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นมาอยู่ท่านเป็นเทวดาต้องอยู่วิมารเลยสมมุติตัวศาลเป็นวิมารของท่านเมื่อสร้างเสร็จจึงประกอบพิธีเชิญดวงวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประจำอยู่ คนส่วนมากมีความเชื่อเรื่องการช่วยเหลือจากเจ้าพ่อหลักเมืองเจ้าพ่อคือผู้เป็นใหญ่ที่ท่านสามารถช่วยเราได้ จึงนิยมมาบอกกล่าวกับท่าน เช่น สอบเข้าทำงาน ขอตั้งร้านค้าขายของ เปิดร้านอาหาร ขอลูก ของหาย ขอความปลอดภัย แม้แต่การรักษาความเจ็บป่วยก็มาทำพิธีบนบานบอกกล่าวแก่ท่าน กลุ่มที่ลงแข่งขันเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล ตำบล ในเมืองก็ไปบวงสรวงอ้อนวอนขอพรจากท่าน เพื่อให้ท่านช่วยเหลือหนึ่งในทีมงานก็มีท่าน (วัลลภ วรรณปะเถาว์, 2559: สัมภาษณ์)

ความเชื่อของชาวชุมชนในเขตเทศบาลตำบลในเมืองสารคาม มีความเชื่อว่าพื้นที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ มีเจ้าพ่อหลักเมืองประทับอยู่ และเทพเทวาวิญญาณทั้งหลายอยู่ด้วย ไม่มีใครกล้าที่จะไปทำล่วงเกินหรือทำเรื่องที่ไม่ดีไม่ร้ายในพื้นที่ตรงนั้น เพราะกลัวในอำนาจของท่าน ศาลเจ้าพ่อเริ่มมีมาตั้งแต่ตั้งเมืองสารคามเป็นต้นมา มีความเชื่อว่าท่านเป็นผู้ดูแลให้มี

ความสุข ความเจริญ พัฒนา และความรุ่งเรืองแก่ชาวสารคาม ชุมชนในพื้นที่เมืองสารคามจึงให้ความสำคัญต่อบุญพิธีประเพณีที่มีต่อศาลหลักเมือง และงานบุญประจำเมือง ไม่เคยขาดเวลาว่างก็ไปร่วมงานเป็นประจำ เพราะท่านมีพระคุณต่อเราดูแลเราและเป็นงานบุญของเมืองเรา ชุมชนในเมืองที่ไปร่วมพิธีบวงสรวง คือ

1. ชุมชนตักสิลา
2. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 1
3. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 2
4. ชุมชนศรีสวัสดิ์ 3
5. ชุมชนปัจฉิมทัศน์ 1
6. ชุมชนปัจฉิมทัศน์ 2
7. ชุมชนธัญญา 1
8. ชุมชนธัญญา 2
9. ชุมชนธัญญา 3
10. ชุมชนธัญญา 4
11. ชุมชนสามัคคี 1
12. ชุมชนสามัคคี 2
13. ชุมชนศรีมหาสารคาม
14. ชุมชนเครือข่าย 1
15. ชุมชนเครือข่าย 2
16. ชุมชนนาควิชัย 1
17. ชุมชนนาควิชัย 2
18. ชุมชนนาควิชัย 3
19. ชุมชนมหาชัย
20. ชุมชนโพธิ์ศรี 1
21. ชุมชนโพธิ์ศรี 2
22. ชุมชนอภิสิทธิ์ 1
23. ชุมชนอภิสิทธิ์ 2
24. ชุมชนอุทัยทิศ 1
25. ชุมชนอุทัยทิศ 2
26. ชุมชนอุทัยทิศ 3
27. ชุมชนอุทัยทิศ 4
28. ชุมชนสองเหนือ
29. ชุมชนสองใต้
30. ชุมชนบ้านแมด

การสร้างศาลหลักเมืองน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลาง เพราะมีรูปแบบการสร้างแบบภาคกลางและภาคอื่นๆ ก็จะคล้ายๆ กัน มีความสวยงามทุกอย่างล้วนมีความสำคัญและมี

ความหมายหมัดในพื้นที่บริเวณศาล เห็นว่ามันเป็นพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์มีเจ้าพ่อทรงสถิตอยู่และรวมไปถึงบริวารของเจ้าพ่อด้วยที่มาคอยช่วยเหลืองานเจ้าพ่อ เป็นพื้นที่ของเทพารักษ์ต้องสร้างให้สมกับเทวดาคือให้เป็นหอเทวดาอย่าไปลบหลู่ เป็นสถานที่ต้องห้ามให้เฉพาะบุคคลที่เข้าไปทำพิธีกรรมต่อเจ้าพ่อเท่านั้น พ่อจรรยา มีโธสงค์ ท่านเชื่อว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเจ้าพ่อก็อยู่ที่นั่นด้วยจึงมาขอให้เจ้าพ่อท่านช่วยในบริเวณที่ของท่าน พ่อจรรยาทำพิธีขอให้เจ้าพ่อท่านช่วย อยู่ 2 ข้อด้วยกัน คือ 1 ขอให้เจ้าพ่อท่านช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ 2 ขอให้เจ้าพ่อท่านช่วยให้เลิกดื่มสุรา พ่อจรรยาท่านได้นำพวงมาลัย ดอกไม้ธูปเทียน น้ำ ผลไม้ หมาก พลู บุหรี่ ไปทำการขอให้ท่านช่วย ปรากฏว่าพ่อจรรยา มีโธสงค์ ท่านได้หยุดสูบบุหรี่และหยุดดื่มสุราจริง แต่ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ไม่หยุดได้เลยทีเดียว (จรรยา มีโธสงค์, 2559: สัมภาษณ์)

ศาลหลักเมืองเป็นสิ่งประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อทำพิธีกรรม ผู้คนชอบวาดภาพจินตนาการกับความเชื่อให้ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นและสูงส่ง จึงทำวิหารตัวศาลหลักเมืองให้สูงส่งสง่างามเหมือนสิ่งก่อสร้างในวัด ตัวเทพารักษ์หรือเจ้าพ่อหลักเมืองที่คนเคารพยกย่องว่าเป็นสิ่งสูงส่ง จึงไม่แปลกเลยที่ทำตัวศาลหลักเมืองและองค์ประกอบที่มีความหมายในพื้นที่ศาลทำยิ่งใหญ่ขนาดนั้นเพราะความสูงส่งนั่นเอง และพิธีที่ชาวจังหวัดมหาสารคามจัดขึ้นก็เป็นพิธีที่สูงส่ง ฉะนั้นลูกหลานชาวสารคามจะประกอบงานบุญพิธีประเพณีอะไรก็ตามแต่จะต้องไปทำพิธีบอกกล่าวเชิญท่านจตุรบุรุษบอกท่านหรือทำพิธีบวงสรวงเสียก่อนเพราะท่านเป็นเจ้าเป็นจอมผู้ติดต่อกับเบื้องสูงได้และคอยดูแลชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข (ถาศักดิ์ แก้วชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

2 การเปลี่ยนแปลงระยะเวลาประกอบพิธี แรกเริ่มความเป็นมาและระยะเวลาทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองและบวงสรวงแม่โพสพ เมื่อปี พ.ศ. 2528 นายสาย โสรธร เกษตรอำเภอยะยี่น ได้ชักชวนชาวบ้านแบก ตำบลนาทอง อำเภอยะยี่น พื้นฟูประเพณีหาบฝุ่นปุ๋ยคอกไปใส่แปลงนาทุกครัวเรือนเพื่อเป็นการฟื้นฟูประเพณีบำรุงดินแบบอีสานและปรากฏว่า ชาวบ้านแบกได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านพอใจมาก ปีพ.ศ. 2529 ไปจัดที่บ้านหนองซอน อำเภอยะยี่น ในปีนี้ นายนิคม มากดี เกษตรจังหวัด ได้เชิญสื่อมวลชนไปทำข่าว เผยแพร่ด้วย ปีนั้นนอกจากจะปลูกชาวบ้านให้ช่วยกันหาบฝุ่นปุ๋ยคอกไปใส่แปลงนาแล้วยังได้ทำบุญพิธีเลี้ยงเจ้าที่โดยการบวงสรวงบูชาเทพแม่ธรณีด้วยที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝนและการเกษตรของชาวนา เครื่องสังเวยต่างๆ มีเหล้า ไห ไก่ต้มทั้งตัว และของหวานกล้วยอ้อยพร้อมมูลตามแบบพิธีดั้งเดิมที่คนอีสานเคยทำกันมา ถือเป็นประเพณีที่สมบูรณ์ของชาวอีสาน คณะสื่อมวลชนจังหวัดมหาสารคาม นำโดย นายประสาสน์ รัตนปัญญา ประธานชมรมฯ เห็นว่าเป็นประเพณีที่ดีและน่าจะนำมาเป็นงานประจำปีของจังหวัดมหาสารคามด้วย จึงได้ทำโครงการงานบุญเบิกฟ้า เสนอต่อ นายไสว พรหมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้น เพื่อให้จัดร่วมกับงานกาชาดประจำปีจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดได้นำเรื่องนี้เข้าหารือในที่ประจำประจำเดือนของจังหวัด โดยได้นิมนต์ พระอรียานูวัตี เจ้าอาวาสวัดมหาชัย ซึ่งเป็นปราชญ์ที่ชาวอีสานยกย่องให้มาให้คำแนะนำ ที่สุดก็มีความเห็นสมควรที่จะจัดเป็นงานประจำปีควบกับงานกาชาด แต่ในปี 2530 นั้น นายไสว พรหมณี ได้รับคำสั่งให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาเสียก่อน เลยไม่มีการจัดงานบุญเบิกฟ้าในปีนั้น เมื่อ ดร.จินต์ วิภาตะกัลป์ ได้มารับตำแหน่งผู้ว่าราชการคนใหม่ นายประสาสน์ รัตนปัญญา ได้นำเรื่องนี้เสนอผู้ว่าคนใหม่ ซึ่งก็เห็นด้วยที่จะจัดงานนี้ให้เป็นงานประเพณีประจำปีของจังหวัดมหาสารคาม โดยการจัดร่วมกับงานกาชาดใน

ปี 2531 เป็นปีแรกให้จัดวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นต้นมา โดยให้มีพิธีบวงสรวงเจ้าที่คือศาลหลักเมือง และบวงสรวงแม่โพสพเพื่อบูชาฟ้าดิน งานบุญเบิกฟ้าจึงเริ่มตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เดิมนี้อายุระยะเวลาประกอบพิธีไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมีแต่เพิ่มเสริมเวลาทำพิธีกรรมขึ้นอีก ด้วยเหตุผลที่พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองได้มีกลุ่มบุคคลหลากหลายภาคส่วนต่างสาขาอาชีพเป็นจำนวนมากมาร่วมในพิธีนี้ด้วยต้องเพิ่มเวลาให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมจัดการต่อพิธีกรรม สิ่งที่เพิ่มเวลาทำพิธี คือ

1. เพิ่มเวลาให้คณะผู้มาสวดสรภัญญะถวายเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนที่พราหมณ์จะทำพิธีให้สวดสรภัญญะโดยคณะนิสิตอาชีวศึกษามหาสารคามมาสวดบูชาคุณเจ้าพ่อหลักเมืองเสียก่อน เป็นการเพิ่มเวลาให้มีส่วนร่วมทำพิธีด้วย

2. เพิ่มเวลาให้คณะนางรำถวายเจ้าพ่อหลักเมืองหลังจากทำพิธีสวดสรภัญญะของคณะอาชีวศึกษาแล้วต่อมาเป็นการรำบวงสรวงโดยให้คณะนางรำจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม คณะดุริยางคศิลป์ ร่วมรำบวงสรวงบูชาด้วย

3. เพิ่มเวลาให้ดนตรีพื้นบ้านหมอลำใส่แคนเล่นช่วงก่อนพราหมณ์ทำพิธีให้หมอลำเป่าใส่หมอลำ ทำนองพื้นบ้านล้ายกย่องคุณงามความดีของเจ้าพ่อหลักเมืองเสียก่อนเพื่อรอเวลาฤกษ์ดีที่ทำการบวงสรวงตามตำราของพราหมณ์

4. เพิ่มเวลาให้คณะกลุ่มมโหรี ดนตรีประกอบพราหมณ์เล่นเป็นจังหวะขณะประกอบพิธี เป็นดนตรีชุดประกอบพิธีพราหมณ์โดยเฉพาะ คณะนี้แต่งชุดขาวเป็นชุดของพราหมณ์

5. เพิ่มเวลาให้ตัวแทนหน่วยงานที่เชิญมาสักการศาลเจ้าพ่อหลักเมือง แต่ละหน่วยงานล้วนก็อยู่ในจังหวัดมหาสารคามต้องมาทำความเข้าใจความเคารพสักการะบูชาเพื่อให้ท่านคุ้มครองหน่วยงานที่ทำอยู่ประจำจังหวัดถือเป็นหน้าที่ในส่วนงานจะต้องมาร่วมพิธีบวงสรวง

สัมภาษณ์ พ่อฤกษ์ศักดิ์ แก้วชุมพล การเปลี่ยนเพิ่มขึ้นตอนเวลาประกอบพิธี ว่าท่านพยายามระมัดระวังมากในการประกอบพิธีถ้าเราไปทำโดยพลการมันจะมีผลกระทบที่ไม่ดีตามมาทำให้บ้านเมืองไม่เจริญมีแต่เรื่องวุ่นวาย อย่างงานบุญเบิกฟ้าบ้านเรา จัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์มันเป็นเรื่องของบ้านของเมืองต้องทำให้ดีถ้าทำไม่ดีแล้ว บ้านเมืองจะฉิบหายเกิดความวุ่นวายผู้คนจะอดอยากตายจากสภาวะแห้งแล้งฝนก็ไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล ถ้าทำพิธีดีและถูกต้องตามระยะเวลาที่คนโบราณกำหนดมาเราต้องทำตามนั้น คนโบราณเขาอาศัยประสบการณ์เห็นเหตุการณ์ต่างๆ นานามานานแล้ว ทำพิธีอะไรทำแล้วเกิดความอุดมสมบูรณ์ในช่วงไหนระยะเวลาเท่าไร ถ้าทำพิธีแล้วเสียหายล่มจมคนโบราณรู้หมดเราต้องยึดตามนั้น แต่ในกรณีที่เพิ่มเวลาให้กับสิ่งที่คุณคนนำมาบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและบวงสรวงแม่โพสพ ถ้าสิ่งนั้นมีความหมายและเป็นสิ่งที่ดีงามนั้นเอามาเสริมได้ เช่น ร้องสรภัญญะ เป่าแคน รำถวายหรือเล่นดนตรีและอย่างอื่นที่มีความหมายสามารถนำมาบูชาได้ (ฤกษ์ศักดิ์ แก้วชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

งานบุญศาลหลักเมืองเป็นงานใหญ่ระดับจังหวัดการเพิ่มเติมเวลาหรือประดิษฐ์เวลาเสริมก่อนพราหมณ์จะทำพิธีหรือขณะทำพิธีและหลังพิธีถ้ามีเวลามาก ถ้ามีสิ่งที่คุณคิดว่าสิ่งที่เอาเข้ามาว่ามันมีประโยชน์และมีความหมายก็สามารถนำเข้ามาขึ้นเวลาพิธีพราหมณ์ เวลาของพราหมณ์ฤกษ์ดีมีแต่เวลาที่เหลือควรให้มี เช่น พิธีของชาวบ้านที่มีความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีความรู้ด้านกลอนลำก็รำถวายก่อนถ้ามีแคนก็เอามาเป่า มีกลองยาวก็เอามาเล่นเสริมได้ ถ้าวายอย่าทำให้พิธีต้องเสียเวลาทำเวลาให้มีค่าเป็นการประดิษฐ์เพิ่มเวลาทำพิธีนั่นเอง และเวลาการประกอบพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ต้องทำพิธีตอนเช้าจึงจะดี ท่านยึดคติตามพระวินัยของพระสงฆ์ให้รับเครื่องภัตตาหารตอนเช้าไปถึงเที่ยง ถ้าหลังเที่ยงไปแล้วผิดพระวินัยไม่เจริญต้องตามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เทพเทวดาก็เหมือนกัน ต้องรับเครื่องสังเวทในตอนเช้า เทพเทวดาทั้งหลายก็เคารพพระพุทธเจ้าก็ประพฤติปฏิบัติตามพระองค์ เพราะฉะนั้น การที่เราจะทำการสังเวทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องทำในระยะเวลาตอนเช้าจึงจะดี (พ่อพุทธ เนื่องวงษา, 2560: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับความเห็นของ บุญญาภิวัดน์ นิลวรรณ ผู้นำทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานบุญเบิกฟ้าและงานกาชาดประจำปี 2558 เป็นปีที่จังหวัดมหาสารคาม ฉลองการตั้งเมืองมาครบ 150 ปี ถือว่าเป็นพิธีใหญ่จัดยิ่งใหญ่ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ว่าท่านมีความคิดอย่างไรกับการนำสิ่งใหม่เข้ามาร่วมพิธีเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น นำเด็กนักเรียนมาร้องสรภัญญะ นำนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มาล่ำถวายเป็นการแต่งชุดแบบแสดงโชว์เอาแคนมาเป่าไซหมอลำเอาคนอยู่ในหน่วยงานต่างๆ มีผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยรัฐ เอกชน พ่อค้า ประชาชน ที่อยู่ในจังหวัดมหาสารคามมาร่วมจำนวนมาก และมีการจุดพลุดะลี่ยเป็นจำนวนร้อยๆ ลูก บุญญาภิวัดน์ นิลวรรณ ให้เหตุผลว่า การที่นำมาเพิ่มเป็นการเพิ่มเวลาให้มีให้มีค่า คือขณะระยะเวลาช่วงเช้าของวันงานคนจำนวนมากเพราะเป็นงานประจำจังหวัด ต้องให้คนในจังหวัดเข้ามาจัดการพิธีร่วมกัน อันไหนชนิดที่เข้าพิธีได้ก็เอาเข้ามาเป็นการถวายเทพหรือถวายผีเจ้าเมืองของเรา เช่น สรภัญญะก็สวดบูชาคุณเจ้าพ่อหลักเมือง การล่ำก็เป็นการล่ำถวายบูชา ผู้คนตามหน่วยงานที่เชิญมาก็มาแสดงความเคารพบูชาเจ้าที่และเป็นงานของจังหวัด ต้องมาพลุดะลี่ยก็จุดฉลองบูชาเป็นแสงสีเสียงแห่งชัยชนะเป็นต้น ที่กล่าวมาคือเพิ่มเวลาประดิษฐ์เวลาเสริมให้มีค่าทุกอย่างที่เอาเข้ามาร่วมพิธีล้วนเป็นสิ่งที่ดีงาม และผู้คนก็ยอมรับว่าเป็นการสร้างประดิษฐ์บุญพิธีกรรมในยุคสมัยใหม่ (บุญญาภิวัดน์ นิลวรรณ, 2560: สัมภาษณ์)

3. การเปลี่ยนแปลงบุคคลร่วมทำพิธี ปัจจุบันบุคคลที่เข้าร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองมีจำนวนมากขึ้นกว่าเดิมเพราะความสำคัญของงานมีความหมายจึงมีกลุ่มบุคคลหน่วยงานต่างๆ ไปร่วมเป็นจำนวนมาก คนคือสิ่งประดิษฐ์เข้ามาร่วมพิธี องค์ประกอบงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองคือคน โดยใช้บุคคลจำนวนมากที่อยู่ในหน่วยงานต่างๆ มาเป็นสิ่งประดิษฐ์ประกอบสร้างพิธีเพื่อให้งานมีความสำคัญและเป็นการสร้างคนให้เป็นเครื่องบูชาไปในตัว มียศ ตำแหน่งหน้าที่การงาน เพศชายหญิงเด็กผู้ใหญ่ ที่กล่าวมาถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องในพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองก็เป็นการประดิษฐ์คนเป็นสิ่งบูชา ส่วนบุคคลที่ยังคงเดิมคือบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงมีพ่อพราหมณ์ผู้นำทำพิธีเป็นหลัก ร้างทรงเจ้าพ่อหลักเมือง ผู้ร่วมพิธีขาดไม่ได้ เพื่อเกิดเหตุอาเพศประการใด ร้างทรงเป็นผู้รู้ได้เลย เจ้าพ่อจะบอกเองว่ามันเกิดอะไรขึ้น ผู้อาวุโสพร้อมกับชาวบ้านทั่วไปไม่เกี่ยวกับสาขาอาชีพต่างก็มาร่วม เพราะเป็นพิธีที่มีความหมายต่อบ้านเมืองตัวเองและครอบครัว จุดเปลี่ยนบุคคลคือนำผู้กลุ่มคนต่างสาขาอาชีพเข้ามาเป็นสิ่งประดิษฐ์บูชาศาลหลักเมืองมหาสารคาม คือ

3.1 เพิ่มบุคคลคณะพ่อนลำถวายเจ้าพ่อหลักเมือง แต่งชุดสวยงามประดับประดาเป็นกลุ่มบุคคลที่ประดิษฐ์เข้าพิธีบูชา มาพ่อนถวายเจ้าพ่อหลักเมือง กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ให้เกิดบันเทิง สร้างความสุข อารมณ์ยินดีปรีดา สนุกสนาน เพลิดเพลินจิตใจ และทรงเมตตาชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดการงาน การพ่อนลำเพื่อขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล โดยเฉพาะประเพณีอีสานควรนำเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม การพ่อนลำเป็นสิ่งที่พึงพอของคนผิวิญญาณเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเมื่อท่านได้รับการพ่อนถวายแล้วท่านจะห่มแห่สิ่งที่มีมนุษย์ต้องการให้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ,

2546: 82) ชาวอีสานมีคติความเชื่อเรื่องการบวงสรวงบูชาเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผิวิญญานที่อยู่ตาม ท้องไร่ท้องนา ป่า ภูเขา หนองน้ำ ท้องฟ้าอากาศทั่วไป การล่ำบวงสรวงบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหล่านี้ถือว่า มนุษย์ได้ทำพิธีกรรมแสดงของคนให้เป็นสิ่งบูชาถวายเป็นการให้ความสุขแก่ท่าน พิธีพราหมณ์ ล้วนบูชาผิวิญญานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยรูปเสียง กลิ่น รสและสัมผัส ให้เกิดความสบายหูสบายตาเจริญกาย และใจสนุกสนานเปลิดเปลิน จะเห็นได้ทั่วไปประเพณีอีสานและประเทศลาว การพ้อนล่ำถวายในพิธี ของอีสานเป็นการบูชาผีแถนเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนอีสานมีความผูกพันกับงานบุญประเพณีต่างๆ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย คนอีสานยึดการเกษตรเป็นที่ตั้ง ถ้ามีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ และผลผลิตต่างๆ ดีแน่นอนจึงทำพิธีล่ำถวายในงานประเพณีทั่วไปของคนชาวอีสาน (พงษ์ลัดดา เถินมงคล, 2539: 88-91) พิธีพ้อนบูชาบวงสรวงที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคามเป็นการรำถวายเพื่อตอบแทนคุณ เชื่อว่า เจ้าพ่อหลักเมืองจะฝังพ้อใจที่ใต้เห็นลูกหลานรำถวายท่านเมื่อท่านได้เห็นลูกหลานมาล่ำถวายแล้วท่าน ก็จะพยายามตอบแทนผู้คนช่วยเหลือในสิ่งต่างๆ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตรกรรม ความเจริญ เศรษฐกิจ การศึกษา คมนาคม ไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น และมหาสารคามก็ถือว่าดี ใช้ได้ไม่เป็นรองใครในอีสาน (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 115) การพ้อนของชาวอีสานเป็นการบูชาสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ ศาลหลักเมือง พระบรมธาตุเจดีย์ ปราสาทคู่ ลานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี (อุรารมณ จันทมาลา, สำเนา: 235-236) การพ้อนเป็นการสร้างผลประโยชน์ให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553: 454) (ภาพที่ 10)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 10 นิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมือง ณ บริเวณลานพิธี

รำถวายเจ้าจอมปากของภูเวียง เป็นธรรมเนียมเคยปฏิบัติมา เจ้าที่ ผีเจ้าจอม ผีเจ้านาย เจ้าพ่อมหศักดิ์หลักเมือง เหล่านี้มีความผูกพันรั้งกับเสียงแคนเสียงดนตรีและพิธีรำจะทำให้เกิดความสุขต่อบ้านต่อเมือง (ถาวร ดำเนตร, 2545: 75) การรำถวายต่อภูมิหลักบ้านและศาลหลักเมือง คณะหมอลำได้ประดิษฐ์ชุดตกแต่งอย่างสวยงาม มาลำถวายเทพารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านและศาลหลักเมือง เชื่อว่าท่านจะช่วยให้คณะหมอลำได้รับความนิยมนิยมชมชอบต่อพี่น้องชาวไทยทั่วไปและแฟน ๆ หมอลำ จึงนำคณะเทียมงานหมอลำใจเกินร้อยทั้งหมดไปรำถวายที่ศาลหลักบ้าน และศาลหลักเมือง เพื่อให้ภูมิเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้เห็นได้ฟังเมื่อท่านพอใจแล้วท่านก็จะอวยชัยให้คณะหมอลำประสบความสำเร็จตามความมุ่งมาดปรารถนาเวลาเดินทางไปทำการแสดงที่ไหนก็บอกกล่าวท่านให้ตามไปคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัย (ภูกัน ปุริสาย, 2560: สัมภาษณ์) การรำบูชาถวายเจ้าพ่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการให้ความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินต่อเจ้าพ่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจต่อท่าน เพราะท่านคอยเป็นธุระปกป้องรักษาดูแลช่วยเหลือชาวเมืองสารคามให้อยู่เย็นเป็นสุข (พ่อล้วน ไชยผิง, 2559: สัมภาษณ์) การรำบวงสรวงบูชาผีเจ้านายเป็นการรำถวายเพื่อเพิ่มความสุขให้ผีเจ้านายและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีรำนั้นเมื่อเรารำบูชาถวายแล้วจะทำให้ผีเจ้านายและสิ่งศักดิ์ทั้งหลายเกิดความความเพลิดเพลินสนุกสนานพอใจไปกับเสียงเพลงและทำนองครองทำของคณะรำที่เตรียมนำมาบูชา เมื่อเจ้าพ่อพอใจแล้ว ท่านจะอวยพรให้ลูกหลานชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญรุ่งเรือง (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2526: 553-555) การพ้อนรำที่กลุ่มผู้จัดงานได้เตรียมนำไปรำถวายสมควรอย่างยิ่ง เพราะคนคือคัวแปลของประเพณีพิธีกรรมให้มีการคิดสรรเรื่องเอาแต่บุคคลที่สาว ๆ หนุ่ม ๆ มีความอ่อนช้อยพร้อมเพรียงกันขณะรำถวายเป็นการสร้างคนเป็นเครื่องประดิษฐ์บูชา (นพมาศ วงษ์ราชา, 2559: สัมภาษณ์)

3.2 กลุ่มบุคคลสวดสรภัญญะ กลุ่มนี้แต่งตัวชุดเรียบริ้วสะอาดเหมือนกันกับชุดไปสวดสรภัญญะที่วัดมาสวดบูชาคุณเจ้าพ่อมีทสวดนมัสการต่อคุณพระรัตนตรัยคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า เวลาสวดมีขันดอกไม้ธูปเทียน ต่อด้วยบทสวดสรรเสริญคุณความงามความดีของเจ้าพ่อหลักเมืองที่ได้ดูแลคุ้มครองชาวเมืองมหาสารคามตลอดมา นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เดิมแรกที่สวดสรภัญญะคติพุทธเป็นการบูชาพระรัตนตรัยสามที่มีพระคุณเป็นอย่างสูง แต่มีคนประดิษฐ์ประยุกต์ และพลวัตเอามาสวดบูชาเทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่ต่างๆ เช่น สวดที่วัดพระธาตุเจดีย์ ปราสาท กู ศาลเจ้าพ่อมหศักดิ์หลักเมือง เป็นต้น สวดสรภัญญะเป็นการตอบแทนบุญคุณสิ่งเหล่านี้ที่คอยช่วยเหลือพวกเราตามความเชื่อ

พิธีการสวดสรภัญญะให้เทียมงานทั้งหมด 10 คน แต่งชุดขาวใส่ผ้าถุง มีผ้าเชวียงบานั่งห่างกันพอประมาณ ทุกคนจะต้องมีพานพุ่มดอกไม้ คนอีสานเรียกว่าขันหมากเบ็งไม่ต้องมีขัน 5 เพราะในตัวขันหมากเบ็งมีครบแล้วทั้งดอกไม้ธูปเทียนเข้าจัดใส่ครบหมด บทสวดสรภัญญะที่นำมาสวดจะต้องมีการท่องจำเอาให้ได้ขึ้นใจทำไม่จึงต้องท่องให้ได้ขึ้นใจ ความหมายเพื่อให้บทที่สวดมีความขลังศักดิ์สิทธิ์ไม่ต้องมาอ่านข้างนอกให้คนได้เห็นบทสวดมันอยู่ในใจแล้ว แต่ทุกวันนี้บุคคลที่จะมาสวดสรภัญญะถวายเจ้าพ่อหลักเมืองในงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองบุญเบิกฟ้าสารคาม อนุญาตใช้แผ่นกระดาษโรเนียวได้ไม่มีเวลาท่องจำจึงอนุโลมตามความจำเป็น การสวดบูชาเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าพ่อหลักเมือง เริ่มตั้งฝั่งเสาหลักเมืองมาแล้วเชิญดวงวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในศาลหลักเมืองตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2408 เป็นต้นมา ศาลหลักเมืองได้อยู่คู่บ้านเมืองมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้คนชาวมหาสารคามมีความเชื่อมาแต่เดิมว่าเจ้าพ่อหลักเมืองท่านเป็นผู้มีฤทธิ์อำนาจและสามารถบันดาลคุ้มครองชาวเมืองสารคามให้อยู่เย็นเป็นสุขแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลายได้ (สุรทิน นารากริมย์, 2559: สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยสังเกตกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมสวดสรภัญญะส่วนมากจะเป็นคนวัยสาว อายุระหว่าง 15 -18 ปี ตามทำเนียมโบราณคนที่เข้าร่วมพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นิยมจะเอาแต่นางพรหมจรรย์เท่านั้น เพราะคติให้ถือปฏิบัติเป็นพิธีกรรมที่สะอาดบริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์ เทพยาดา อารักษ์ ท่านก็จะชอบความบริสุทธิ์จึงนิยมตามนั้น เหมือนกันกับสิ่งของที่เป็นเครื่องสักการบูชาต้องเอาใหม่หมด อันไหนใช้แล้วถือว่าไม่ถูกต้องเป็นโมฆะ สาวๆ ที่มาสวดสรภัญญะก็เหมือนกันต้องใหม่บริสุทธิ์ตามคติเดิม พ่อฤๅษีแก้วชุมพล บ้านเลขที่ 40 ถนนริมคลองสมถวิล ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ว่าการที่สวดสรภัญญะที่บริเวณศาลหลักเมืองเป็นสิ่งใหม่ที่คนสังคมนำเพิ่มเข้ามาเป็นสิ่งประดิษฐ์เพิ่มพิธีกรรมให้มีความมากขึ้นผสมพิธีให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้น การสวดนั้นจะเริ่มบทธะโมก่อนเพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ที่มีพระคุณสูงส่งต่อด้วยบทบูชาดอกไม้ธูปเทียน แล้วสวดสาธยายบทคุณของเจ้าพ่อหลักเมืองเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2408 จนถึงปัจจุบัน (ฤๅษีแก้วชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

3.3 เทียมบุคคลเล่นดนตรีในช่วงประกอบทำพิธีพราหมณ์ ดนตรีเป็นสิ่งประดิษฐ์คนร่วมบูชาพิธีบวงสรวง เป็นความเชื่อของพิธีพราหมณ์โดยตรงมีคณหนึ่งมายืนอยู่ใกล้ๆ พราหมณ์ยืนเรียงแถวเล่นเป็นจังหวะ ขณะพราหมณ์ประกอบพิธีพราหมณ์กล่าวบทต่างๆ ตามจังหวะขั้นตอนของพราหมณ์ไปและคณะดนตรีก็เล่นไปตามที่ผู้นำพิธีแต่งเอาไว้ เครื่องดนตรีประกอบ ด้วยสังข์ ปี่กลอง บัณเฑาะว์ กระจดิ่ง ซ้อง เหล่านี้นำเข้าประดิษฐ์ร่วมพิธี (ภาพที่ 11)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 11 คณะเทียมงานมโหรีพิธีพราหมณ์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

มโหรีเป็นองค์ประกอบพิธีประดิษฐ์คนเล่นดนตรีบุชาร่วมพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ความหมายเล่นเพื่อบูชาและเชื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มารวมอยู่ในบริเวณงานพิธี คิดเชื่อว่า ถ้าเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้ฟังดนตรีที่ไพเราะเพลงที่ถูกใจจะปล่อยหรือมอบสิ่งที่เป็น สิริมงคลมาร่วมพิธีเพิ่มพลังแห่งความขลังทำให้บริเวณแห่งนั้นเกิดศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาทันทีและอีกความเชื่อว่า เวลาทำพิธีบวงสรวงดนตรีจะสร้างความสุขสนุกสนานหนุนพลังกายและจิตใจให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยน้ำ การเกษตร เศรษฐกิจ และความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนที่มาร่วมงาน เวลาทำพิธีบวงสรวง พราหมณ์กล่าวคำบูชาเชิญเทพเทวา คณะเทียมเล่นดนตรีประกอบเป็นจังหวะไปด้วย ดี่ซ้องดังสนั่น ผนวกกันเข้าทำให้พิธีเกิดความคลั่งสร้างพลังคลั่งแห่งความเป็นสิริมงคลของงาน ดนตรีเป็นสัญลักษณ์ แห่งความสุขสนุกสนานเปลือยบันเทิงใจสร้างความพอใจเมื่อได้ยิน คติพุทธศาสนามีพระอินทร์มา เล่นดนตรีให้พระองค์ฟังเหมือนกัน คติพราหมณ์ดนตรีมีประจำเทพขาดไม่ได้เหมือนกัน ความเชื่อของ ชาวอีสานคนตรีที่นำไปประกอบพิธีเล่นในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างบรรยากาศในงานให้ดีขึ้น ให้คนที่มาร่วมงานได้เห็นความหลากหลายเป็นงานที่หน้าสงเสริมสนับสนุน เล่นเพื่อบูชาบวงสรวง เจ้าพ่อหลักเมือง (พิสมัย แสงจันทร์เทศ, 2536: 47) การเอาเครื่องดนตรีมาร่วมพิธีบวงสรวงว่า เสียงดนตรีเป็นเสียงเชื่อเชิญดวงจิตเทพยดาวงวิญญานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาร่วมกันที่บริเวณ ลานพิธี เครื่องดนตรีประกอบพิธี คือ สังข์ กระดัง ข้อง กลอง บัณเฑาะว์ ปี่ จังหวะและเสียงของดนตรี เป็นการนำพลังดวงจิตเทพมาเข้าพิธี เทพจะปล่อยพลังเข้าร่วมให้พิธีขลังศักดิ์สิทธิ์ เสริมมนต์เสน่ห์ สีสันงานในขณะประกอบพิธี ผู้คนชอบเสียงดนตรีเสียงเพลงเสียงรำผีวิญญานเทพาลักษณะก็ชอบ เสียงดนตรีเหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่นการรำผีฟ้า ถ้าไม่มีเสียงแคนเสียงลำผู้เป็นผีฟ้าก็ไม่ลงเทียม พิธีลงเทียมผีเจ้านายและผีหลักเมืองก็เหมือนกันอาศัยเสียงแคนเสียงลำในการเชิญท่านมาลงเทียม ร้างทรง (บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ, 2560: สัมภาษณ์) เวลาพราหมณ์กล่าวบวงสรวงจะมีวรรคตอน จังหวะที่คณะเล่นดนตรีเป่ามโหรีเป็นตอนๆ ไป มีจังหวะบทเชิญเทพารักษ์เทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ลงมาชุมนุมกัน ณ สถานที่ตรงนี้ เสียง สังข์ กระดัง ข้อง กลอง บัณเฑาะว์ ปี่ เมื่อเวลาเทพยดา ได้ยินเสียงดนตรีดังกล่าวแล้วเกิดความไพเราะอยากมาชมมาเห็น เหมือนกับเสียงเรียกท่านแล้วท่าน ต้องมาตามเสียงที่ได้ เพราะเสียงเป็นมนต์เสน่ห์ให้มาอยากชมอยากสัมผัสจึงต้องมา ต่างองค์ต่างได้ยิน ต่างมารวมกันอยู่ ณ ลานพิธีบวงสรวง เมื่อเทพารักษ์เทพยดาทั้งหลายได้มาอยู่ที่บริเวณตรงนี้แล้ว ท่านได้ยินเสียงพราหมณ์เชื่อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดรับเครื่องบวงสรวงบูชาของครบ มีดอกไม้ กล้วย เตียน ผลไม้หลายอย่าง อาหารที่เป็นของหวาน ของคาว น้ำ เหล้า หมาก พลุ บุหรี่ ได้ฟังดนตรีไปด้วย และอื่นๆ อีกมากมายที่เป็นองค์ประกอบ มีแต่สิ่งดีๆ ทั้งนี้ เมื่อเทพยดาทั้งหลายได้รับ เครื่องสังเวद्यแล้วพราหมณ์กล่าวขออ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดช่วยเหลือตามที่มนุษย์ ต้องการ (ฤกษ์ศักดิ์ แก้วชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

ดนตรีคือส่วนประกอบพิธีเลี้ยงเดือน เลี้ยงปี เลี้ยงผีเจ้านาย ของอำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ เวลาพราหมณ์เสียงดนตรีจะทำให้เกิดความพอใจเร้าใจ ผู้ทำพิธีเกิดความมั่นใจว่าเรื่ง กล้าหาญ ขณะประกอบพิธีกรรมเพิ่มความมั่นใจ สร้างพลังงานในตัวขึ้นเพิ่ม ความขลังความศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าดนตรีเป็นสิ่งที่ติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับผู้ที่มาร่วมงานพิธีกรรม ดนตรี จะสร้างบรรยากาศงานให้เกิดความรู้สึกว่ามีวิญญานเทพยดามาร่วมงานเป็นจำนวนมากมาร่วมกัน

เพราะมีการใช้เสียงดนตรีเป็นจุดดึงความสนใจดึงดูดวิญญาณทั้งหลายให้มารวมกันอยู่ ณ สถานที่ พิธีกรรม และดนตรียังสร้างสิ่งที่สวยงามสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้ประเพณีพิธีเกิดความขลังสมบูรณ์ดี (วิรัตน์ สมใจ, 2540: 143) ดนตรีเป็นส่วนประกอบของพิธีกรรมนำมาเพื่อสร้างความบันเทิงเร้าใจร่า เริงสนุกสนาน เจ้าพ่อหลักเมืองท่านเห็นลูกหลานบ้านเมืองมีความสุขเจ้าพ่อหลักเมืองก็มีความสุข เหมือนกัน ทั้งคนและผีเทวดาสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ถือว่ามีความสุขด้วยกันเมื่อได้ฟังเสียงดนตรี เมื่อประกอบพิธี บวงสรวงเสร็จแล้ว เจ้าพ่อหลักเมืองก็อำนวยการพรให้ชาวสารคามประสบแต่ความสำเร็จตลอดจน ให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขอุดมสมบูรณ์มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป (พุลผล เงินเพ็ง, 23 พฤษภาคม 2560 : สัมภาษณ์) (ภาพที่ 12)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 12 พราหมณ์ บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ ทำพิธีกล่าวคำบูชาบวงสรวง

3.4 พราหมณ์ คือผู้นำทำพิธีเป็นผู้กำหนดการทำพิธีกรรมจัดองค์ประกอบเครื่องบูชา จัดหาวิธีการคิดหาสิ่งประดิษฐ์ร่วมพิธีเพื่อให้ดีขึ้นมงคลและศักดิ์สิทธิ์ขึ้นไป หาวิธีการให้คนหันมาอง ความสำคัญตามลัทธิพราหมณ์เป็นรูปแบบความเชื่อหนึ่งที่มีอิทธิพลและมีบทบาทต่อสังคมเป็นบุคคล ที่เกี่ยวข้องโดยตรง พราหมณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงจัดหาและวางแผนปฏิบัติ จัดหากุ่มบุคคล ต่างสาขาอาชีพที่มีความสำคัญเข้าร่วมพิธีจัดสถานที่บวงสรวงหาเครื่องบูชาที่มีค่าเอามาประดิษฐ์ เป็นเครื่องบูชากำหนดระยะเวลาและขั้นตอนพิธีเอาไว้ วิธีของคนอีสานยังนำรูปแบบการผสมผสาน ทางความเชื่อเข้ากันอย่างกลมกลืน มีพุทธ พราหมณ์ และผี ความเชื่อของพุทธศาสนาจะสอน

เรื่องคุณงามความดีให้ถือศีลเป็นหลัก ความเชื่อของพราหมณ์จะเน้นเรื่องการเข้าถึงเทพเจ้าเหล่าเทวา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนความเชื่อเรื่องผี ก็คือวิญญาณ บรรพบุรุษคุ้มครองเรา (วัชรวงศ์กัณหา, 2555: 29) พิธีพราหมณ์จะเน้นเกี่ยวกับตัวบุคคลผู้นำทำพิธี ต้องมีความรู้ชำนาญและประสบการณ์ มีภาวะผู้นำ จิตวิญญาณ ทำให้งานมีความหมายทุกคนที่มาร่วมงานมองเห็นตัวพราหมณ์กำลังทำพิธี อันศักดิ์สิทธิ์เกิดความเคารพศรัทธาย้ำแกลงต่อเจ้าพ่อพราหมณ์ (วิกรม ภาคตี, 2536: 211)

จุดสูงสุดของพราหมณ์ คือเข้าถึงพรหมมีความเชื่อว่าพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุด พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างโลกตลอดจนสรรพสิ่งต่างๆ รวมไปถึงการกำหนดชะตาของผู้คนและสัตว์ต่างๆ ที่อยู่บนพื้นแห่งโลก ทุกชีวิตต้องไปตามลิขิตของพรหม มนุษย์ต้องทำให้พรหมพอใจเมื่อท่านพอใจแล้วท่านจะให้พรและให้โชคลาภและสิ่งที่เราต้องการตามมา จึงมีการทำพิธีกรรมบวงสรวงบูชา โดยให้พราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีกรรมมีการอ้อนวอนบอกกล่าว (พิน ดอกบัว, 2549: 38)

พราหมณ์เป็นลัทธิคติที่มีความเชื่อต่อพิธีกรรมทำตัวแสดงความเคารพบวงสรวงบูชาเทพจะยึดหลักปฏิบัติในรูปแบบของพิธีกรรม ให้ความสำคัญกับเทพผู้เป็นใหญ่หลายองค์ เพราะเชื่อว่าท่านเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ที่มนุษย์ไม่สามารถจะทำได้เทพจะบันดาลสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่บนโลกมนุษย์ให้เป็นไปตามประสงค์ของเทพเจ้า เมื่อมนุษย์มีความกลัวต่อสิ่งที่ไม่ดีแต่ต้องการสิ่งมงคลและโชคลาภวาสนาจึงให้พราหมณ์ทำพิธีกรรมเพื่อขอ (ทรงธรรม ปานสกุล, 2548: 2) ผู้นำประกอบพิธีบวงสรวงบูชาที่ศาลหลักเมือง เป็นบุคคลที่มีบทบาทอย่างชัดเจนในการประกอบพิธีกรรมมีส่วนสำคัญสร้างบรรยากาศในพิธีให้มีความศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีเห็นเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาและคอยตามขณะประกอบพิธี ทำให้พิธีเกิดเป็นสิริมงคลและเชื่อมั่นว่าบุญพิธีประจำเมืองจะเจริญรุ่งเรืองจะไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ (พุลผล เงินเพ็ง, 2536 : 145) ทางกรมจังหวัดมหาสารคามให้มีผู้นำประกอบพิธีพราหมณ์ให้มี 2 คน ต้องเตรียมไว้สองคน อีกคนหนึ่งไม่ว่าก็ยังมีเหลืออีกคนหนึ่งที่จะต้องมาปฏิบัติหน้าที่แทน ว่าพราหมณ์จริงและพราหมณ์สมมติ พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองส่วนมากจะเป็นพราหมณ์สมมติ พราหมณ์ไม่ค่อยมีแต่สมมติขึ้นมาได้ เพราะตัวพราหมณ์คือตัวสัญลักษณ์ เจ้าพิธีมีความหมายมาก มันเป็นรูปแบบของพราหมณ์ เมื่อสมมติหรือแต่งตั้งเข้ามาแล้วต้องเข้าใจรู้ความหมายมีประสบการณ์และต้องชำนาญทุกอย่างที่เป็นองค์ประกอบของพิธี (พ่อฤๅษีศักดิ์ แก้วชุมพล, 256: สัมภาษณ์)

3.5 ร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมือง ร่างทรงเป็นผู้หญิงเรียกว่านางเทียม คนที่จะมาทำหน้าที่นี่ต้องได้รับเลือกเจ้าพ่อหลักเมืองทรงเป็นผู้ออกไปหาเลือกเอง ท่านพอใจใครชอบใครเลือกเอา คนดีมีเมตตาธรรม เสียสละอดทน เหมาะสมที่จะรับใช้บ้านเมือง พุลผล เงินเพ็ง ว่านางเทียมเจ้าพ่อหลักเมืองทรงเลือกเอาเองเป็นตัวแทนท่าน คอยช่วยเหลือชาวจังหวัดมหาสารคาม ผู้คนจึงมุ่งไปที่ตัวร่างเทียม เพื่อติดต่อสอบถามเรื่องราวต่างๆ แม่ศรีประไพ คำวิเชียร ซึ่งเป็นร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมืองสารคาม อยู่บ้านเลขที่ 23/115 ถนนริมคลองสมถวิล ซอย 11 บูรพาอุทิศ 9 ตำบลตลาดอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นหน้าที่ของร่างเทียมที่จะต้องไปปฏิบัติต่อศาลหลักเมือง งานสำคัญระดับงานประจำเมือง ผู้เป็นร่างจะต้องอยู่ในพิธีงานบวงสรวง ถ้าไม่ไปร่วมก็ถือว่าไม่ครบองค์ประกอบงานพิธี การทำพิธีแต่ละครั้งต้องมีความพร้อม สถานที่ ระยะเวลา สิ่งของที่นำมาบูชา ผู้นำ บุคคลสำคัญ พ่อค้าประชาชน ทุกอย่างต้องพร้อม ขาดอันใดอันหนึ่งถือว่าไม่สมบูรณ์ จะทำให้งานพิธีบวงสรวงไม่ดี ดีไม่ถึงงานบุญเบิกฟ้าประจำจังหวัดอาจเกิดอาเพศ มีสิ่งไม่ดีขึ้น จะมีไฟไหม้

ลมพัด ฟ้าผ้า ไฟดับ เกิดอุบัติเหตุหรือกลุ่มผู้จัดงานจะล้มป่วย (แม่ศรีประไพ คำวิเชียร, 2560: สัมภาษณ์) ร่างทรงเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวพันกับภูมิจิตใจกับเจ้าพ่อพะยาแล เวลามีกงานทุกครั้งเกี่ยวกับเจ้าพ่อพะยาแล ร่างทรงจะไปร่วมสังเกตและเป็นกำลังใจให้งานพิธีเสมือนตัวเจ้าพ่อกำลังนั่งดูชาวบ้านทำพิธีเพิ่มพลังกำลังใจในงาน เมื่อเวลาบุคคลที่อยู่ในงานมองไปเห็นร่างทรงเจ้าพ่ออยู่ก็จะสร้างบรรยากาศให้งานมีความเชื่อมั่นขึ้น เหมือนกับว่ามีเจ้าพ่อกำลังนั่งดูลูกหลานทำพิธีบวงสรวงอยู่ (สง่า พัฒนชีวะกุล, 2538: 112)

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองสังเกตเห็น ว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่สำคัญของบ้านเมืองกว่าได้ เพราะเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นบุคคลที่คัดเรียกเอาให้มาเป็นตัวแทนของเจ้าพ่อและยังเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่มาติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าพ่อกับชาวบ้าน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แม่ศรีประไพ ร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคาม ที่มาร่วมพิธีกรรมบวงสรวงศาลหลักเมืองว่า เมื่อเจ้าพ่อหลักเมืองได้ไว้วางใจเราให้เรามาเป็นร่างเทียมของท่าน ก็ถือเสียว่าเราคือผู้ที่โชคดีกว่าคนทั้งหลายที่เจ้าพ่อหลักเมืองทรงสรรหามา เป็นร่างทรงเมื่อเวลามาร่วมงานก็จะทำให้เป็นบุคคลที่ทำให้งานเกิดความมั่นใจ สร้างบรรยากาศเกิดเป็นมงคลเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ร่างทรงกับเจ้าพ่อว่าท่านต้องการให้เราปฏิบัติอย่างไรจะขึ้นอยู่กับผู้ติดต่อสื่อสารกันระหว่างร่างทรงกับชาวบ้าน

3.6 ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม จะขาดเสียมิได้เลย ถือว่าท่านคือสิ่งประเสริฐที่สำคัญที่จะต้องเข้าร่วมพิธีกรรม ต้องให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษ ต้องมาเป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นจะเป็นประธานผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง ถือเป็นการให้เกียรติต่อผีเจ้าเมือง เพราะเป็นระหว่างผู้นำเมืองด้วยกันเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยตามทำเนียมปฏิบัติกันมา คติความเชื่อของไทยอีสานมีความเชื่อว่า ผีประจำที่ศาลหลักเมืองเป็นผีเจ้าเมืองใหญ่กว่าผีทั้งหลายในจังหวัดต้องให้บุคคลที่เป็นเจ้าเมืองมาเป็นประธานระดับเจ้าเมืองเหมือนกัน การเตรียมบุคคลที่เกี่ยวข้องมาร่วมงาน ร่างเทียมจะต้องให้เจ้าพ่อหลักเมืองประทับทรง เพื่อสอบถามกับท่านว่าต้องการให้ใครมาบ้างใครเกี่ยวข้องบ้างและต้องการอย่างไร สมัยนั้นต้องปฏิบัติอย่างนี้ สมัยนี้แล้วแต่ความเหมาะสมกับงานพิธีนั้นๆ (พิสมัย แสงจันทร์เทศ, 2536: 152) บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ร่างทรงติดต่อสอบถามกับเจ้าพ่อหลักเมืองเสียก่อน เจ้าพ่อหลักเมืองต้องการอย่างไรจะให้ใครมาหน่วยงานไหนที่ขาดไม่ได้และบุคคลสำคัญต่อบ้านต่อเมืองต้องทำอย่างไร แต่สมัยนี้เจ้าพ่อหลักเมืองอนุญาตให้ทุกคนมาร่วมได้ เพราะเป็นลูกหลานของท่านหมด (พุลผล เงินเพ็ง, 2536: 83) กลุ่มบุคคลที่มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานบุญเดือนสาม ขึ้นสามค่ำ ร่วมความว่ากลุ่มบุคคลต่างสาขาอาชีพไม่เกี่ยวกับเพศวัยที่นำเข้าร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง งานระดับเมืองต้องเชิญเจ้าเมืองมาเป็นประธานงาน ถือเป็นคนประกอบพิธีให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความเชื่อของไทยและพม่ามีความเชื่อที่คล้ายๆ กันคือ งานต้องเชิญแขกผู้ใหญ่ของบ้านเมืองมาร่วมรวมไปถึงผู้อาวุโสมาด้วยงานพิธีที่จัดขึ้นจึงจะได้สูงส่ง แล้วงานก็จะเป็นมงคล เพราะมีผู้ใหญ่มาส่งเสริมสนับสนุนคอยเป็นกำลังใจ งานบวงสรวงศาลหลักเมืองและแม่โพสพบุญเบิกฟ้าสารคามก็เหมือนกัน ต้องมีเจ้าเมืองมาเป็นประธานงานพิธี ธรรมเนียมเราที่ยึดปฏิบัติกันมา ต้องเชิญพ่อเมืองไปจุดธูปเทียนบูชาที่แทนบวงสรวง เมื่อจุดธูปเทียนบูชาเสร็จแล้วให้พ่อเมืองไปนั่งประจำที่เดิม พ่อพราหมณ์จะทำพิธีของท่าน เมื่อเสร็จพิธีทางพราหมณ์กล่าวบวงสรวงแล้วก็จะเชิญพ่อเมืองเดินไปผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง ต้องให้ประธานเมืองผูกผ้า ก่อนหลังจากนั้นจะเป็นบุคคลทั่วไปผูกผ้า 7 สีต่อไป (บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ, 2560: สัมภาษณ์)

การที่เชิญพ่อเมืองคือผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธานพิธีนั้นเป็นการดี เพราะเจ้าพ่อหลักเมืองบอกว่าจะทำอะไรต้องให้ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองมาเป็นประธาน จัดงานอะไรก็แล้วแต่ต้องมีผู้ใหญ่มาร่วมด้วยมาเป็นประธานจึงเป็นบ้านเป็นเมือง ถ้าไม่มีผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสมาร่วมก็จะไปเป็นบ้านเป็นเมือง (ประกอบ คำวิเชียร, 2560 : สัมภาษณ์) (ภาพที่ 13)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 13 พราหมณ์เชิญตัวแทนหน่วยงานทั่วไปร่วมปักธูปเทียนที่เครื่องสังเวศ

3.7 อาวุโส คนที่มีอายุสำคัญกับพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองเป็นอย่างมากเพราะผู้อาวุโสคือสิ่งที่น่าสนใจเข้าร่วมพิธีเป็นประติษฐานพิธีคือให้บุคคลที่อาวุโสมาเป็นเกียรติพิธีประกอบพร้อมผู้อาวุโสคือผู้ที่มีอายุสูงมีทั้งวัยอายุวุฒิคุณวุฒิมาเป็นขวัญกำลังใจในการประกอบพิธี (วิรัตน์ สมใจ, 2540: 131) สัมภาษณ์ผู้อาวุโส พ่อล้วน ไชยผง อายุ 80 ปี บ้านโนนแสง หมู่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้อาวุโสว่า ไปร่วมงานอะไรก็แล้วแต่ถือว่ามีความสูงเพราะอายุสูงต้องใช้ผู้อาวุโสเป็นกำลังใจในงานมานั่งเป็นเจ้าเป็นจอมเป็นขวัญกำลังใจให้ลูกให้หลานทำพิธีเวลาประกอบพิธีคนแก่คนเฒ่าจะสร้างพลังกำลังใจให้ผู้บวงสรวงศาลหลักเมือง เกิดความมั่นใจช่วงทำพิธีแม้แต่คนที่มาร่วมงานมองเห็นผู้อาวุโสมาร่วมด้วยก็จะสร้างความมั่นใจให้งานมีความขลังศักดิ์สิทธิ์ขึ้นโดยเฉพาะบุคคลที่มีอายุมากๆ มีศีล มีธรรมยิ่งดี เพราะงานจะเป็นสิริมงคล อยาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปผู้นำประกอบพิธีกรรมต้องเป็นบุคคลมีทั้งอายุ มีศีลธรรม มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญด้านพิธีกรรม (พ่อล้วน ไชยผง, 2560: สัมภาษณ์)

สรุปผู้อาวุโสที่มาร่วมงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองงานบุญเบิกฟ้าและงานกาชาดจังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาว่าผู้อาวุโสที่เข้าร่วมพิธีมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. ผู้อาวุโสเป็นบุคคลที่เคยปฏิบัติพิธีกรรมต่อศาลหลักเมืองมานาน พิธีกรรมใดที่ร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมืองไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ได้ติดธุระพันดวงหรือเจ็บไขได้ป่วยไม่สามารถมาได้ ก็จะมอบหมายให้ผู้อาวุโสที่เคยปฏิบัติอยู่ประจำมาทำพิธีแทน ถือว่าท่านก็มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมต่อหลักเมือง สิ่งของต่างๆ ที่ควรนำมาบวงสรวงบูชาศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ผู้อาวุโสท่านนี้ก็จะแนะนำและทำพิธีแทนได้

2. ผู้อาวุโสที่เคยมีตำแหน่งหน้าที่การงานต่อบ้านต่อเมืองมานาน ท่านเป็นบุคคลที่เคยมีความดีความชอบ เคยบริหารงานสร้างบ้านแปลงเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและคอยช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากลำบากได้รับความเดือดร้อน ก็เอาหน้าที่ตำแหน่งของท่านเข้าช่วยเหลือทันที ถือว่าท่านเป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อสังคมจึงได้รับเกียรติมาร่วมงานพิธี

3. ผู้อาวุโสโดยอายุ คือบุคคลที่เกิดอยู่เมืองสารคามมานานเห็นบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงและเห็นเหตุการณ์ต่างๆที่มีความเป็นไป อีกอย่างหนึ่งท่านเป็นบุคคลเคยเข้าวัดถือศีลฟังธรรมเป็นบุคคลที่หน้าเคารพเลื่อมใสของชาวบ้านและเป็นที่ยอมรับของสังคมท่านจึงได้ถูกเชิญมาร่วมพิธีและศรัทธาความเชื่อของคนไทยและชาวอีสานถือว่าถ้าบุคคลที่มีอายุมีศีลมีธรรมมาร่วมงานก็จะทำให้งานนั้นเป็นมงคล และอีกความเชื่อหนึ่งว่าคนมีอายุสูงมากมาร่วมงาน ก็จะทำให้ประเพณีพิธีกรรมเจริญสูงยิ่งขึ้นไป (ภาพที่ 14)

ภาพโดยสมพงษ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 14 ผู้อาวุโสในท้องถิ่นร่วมพิธี

3.8 หน่วยงานทั่วไป ที่มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานบุญเบิกฟ้าสารคาม เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นอย่างมาก จัดพิธีครั้งนี้ได้นำบุคคลที่อยู่ในหน่วยงานต่างๆมาร่วมเป็นจำนวนมากเป็นการประติษฐานหน่วยงานร่วมพิธีให้งานสำคัญขึ้นหลายหน่วยงานจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับพิธีนี้เพราะเป็นงานของจังหวัดและมีความเชื่อว่าถ้าเราร่วมพิธีบวงสรวงที่บริเวณศาลหลักเมืองจะทำให้เจ้าพ่อหลักเมืองพอใจ เพราะคนมหาสารคามเชื่อว่าท่านเป็นผู้ดูแลทุกอย่างในจังหวัดมหาสารคาม ถ้าเราร่วมพิธีบวงสรวงแล้วจะทำให้เกิดสบายใจสบายกายเวลาปฏิบัติหน้าที่หรือการดำรงชีวิตประจำวันก็จะมีกำลังใจยิ่งขึ้นไป ผู้วิจัยไปร่วมพิธีจะเห็นและสังเกตได้ว่ามีหลายหน่วยงานที่มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง คือ

1. ผู้บริหารเมืองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
2. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม
3. หน่วยงานของอำเภอเมืองมหาสารคาม
4. หน่วยงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
5. หน่วยงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม
6. หน่วยงานจากสถานีตำรวจจังหวัดมหาสารคาม
7. หน่วยงานจากโรงพยาบาลจังหวัดมหาสารคาม
8. หน่วยงานหอการค้าจังหวัดมหาสารคาม
9. สถาบันการศึกษาของจังหวัดมหาสารคาม
10. กรมทางหลวงมหาสารคาม
11. การท่องเที่ยวประจำจังหวัดมหาสารคาม
12. นักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชนทั่วไป

กลุ่มหน่วยงานทั่วไปที่มาร่วมพิธีกรรมบวงสรวงศาลหลักเมืองงานบุญเบิกฟ้าสารคาม ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มีหลายภาคส่วนที่ให้ความสำคัญกับบุญประจำปีกับทางจังหวัดได้กำหนดเอาเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ หลายภาคส่วนมีส่วนร่วมประกอบพิธี นางสมพร เมตตาริกานนท์ ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ท่านได้แจ้งสำนักงานวัฒนธรรมประจำอำเภอทุกอำเภอภายในจังหวัดมหาสารคาม ให้มาร่วมงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง เพราะเป็นงานของจังหวัด ถือเป็นหน้าที่ที่เราต้องมาร่วม (สมพร เมตตาริกานนท์, 2560: สัมภาษณ์) พนักงานข้าราชการ วัฒนธรรมประจำอำเภอทุกๆ อำเภอของจังหวัด ก็ได้มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองงานบุญเบิกฟ้า มีรายชื่อ ดังนี้

พูน ปรณ ทิโต ชิว

ตารางที่ 1 รายชื่อข้าราชการวัฒนธรรมประจำอำเภอต่างๆ อำเภอของจังหวัดมหาสารคาม

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หมายเหตุ
1	นางสมพร เมตตาริกานนท์	วัฒนธรรมประจำจังหวัด	
2	นางวนิดา ตั้งใจ	ผอ.กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวัง	
3	นางธนาวรรณ มัชฌมพันธ์	ผอ. ส่งเสริมศาสนา	
4	นางสุกัลยา จันทร์พล	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	
5	นายสายล รอดพานิช	วัฒนธรรมประจำอำเภอนาดูน	
6	นางพิสมัย พวงศรีเคน	วัฒนธรรมประจำอำเภอยางสีสุราช	
7	นางรมย์วดี ประเสริฐศิลป์พลมา	วัฒนธรรมประจำอำเภอโกสุมพิสัย	
8	นายพงษ์สันต์ ชันโยธา	วัฒนธรรมประจำอำเภอนาเชือก	
9	นายสมบูรณ์ ไชยปัดชา	วัฒนธรรมประจำอำเภอกุฉีรัง	
10	นางชวาลวรรณณัฐ อำเคน	วัฒนธรรมประจำอำเภอเขียงยืน	
11	นางเพ็ญศรี ประสีระตา	วัฒนธรรมประจำอำเภอเมือง	
12	นายศุภชาติ บุญเพ็ญ	วัฒนธรรมประจำอำเภอแกดดำ	
13	นางอาริตา พิสัยพันธ์	วัฒนธรรมประจำอำเภอชื่นชม	
14	นายพิสิฐ สุโพธิ์	วัฒนธรรมประจำอำเภอวาปีปทุม	
15	นายอนันต์ สิงห์เจริญกิจ	วัฒนธรรมประจำอำเภอกันทรวิชัย	
16	นายสิทธิพล เวียงธรรม	วัฒนธรรมประจำอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย	
17	นางลักณา จันทร์ลอย	วัฒนธรรมประจำอำเภอบรบือ	
18	นางฐานวีร์ จันทร์ศิริสร	นักวิชาการวัฒนธรรม	
19	นางนวลฉวี งามะณีศรี	นักวิชาการวัฒนธรรม	
20	นางสุจิรา ศรีตาพรหม	นักวิชาการวัฒนธรรม	
21	นางทองสุข น้อยหว่า	นักวิชาการวัฒนธรรม	
22	นางศศิธร สิงขรอาจ	นักวิชาการวัฒนธรรม	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายชื่อข้าราชการวัฒนธรรมประจำอำเภอทุกๆ อำเภอของจังหวัดมหาสารคาม

23	นางบาลสวย จันทรแดง	นักจัดการงานทั่วไป	
24	นางณัฐภรณ์ ธาแสง	นักวิชาการเงินและการบัญชี	
25	นายสุรศักดิ์ ระโยธี	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล	
26	นายฉัตรชัย จันเต	พนักงานสภาวัฒนธรรม	
27	นายสรสิทธิ์ อุทโท	พนักงานขับรถ	
28	นางปราณี ทันบาล	แม่บ้าน	

การเข้าร่วมของหน่วยงานเป็นการเสริมคนเพื่อเสริมพิธีถ้าเป็นภาษาสมัยใหม่ก็เป็น การประดิษฐ์คนร่วมเสริมพิธีให้มีค่ามากขึ้นคน หน่วยงานก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่รับใช้สังคม ทางวัฒนธรรมอยู่ในหน่วยงานนี้เป็นหน้าที่โดยตรงเป็นประเพณีพิธีทางวัฒนธรรม พิธีบวงสรวง ศาลหลักเมือง เป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความหมายต่อโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคม (อนันต์ สิงห์เจริญกิจ, 2560: สัมภาษณ์) บุคคลทั่วไปที่มาร่วมงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองบุญเดือนสาม ของมหาสารคาม มีผู้คนเป็นจำนวนมาก จะมีระดับผู้บริหารหน่วยงานทุกๆ หน่วยงานในจังหวัดก็ว่าได้ ถ้าผู้บริหารมาไม่ได้ก็ให้ตัวแทนมาร่วม ความสำคัญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองออกมามีอยู่ 3 ประเด็น คือ

1. เพื่อเป็นการท่องเที่ยวระดับจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อความสามัคคีของจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพการเกษตรของชาวนา

ผู้คนหลายหน่วยงานที่มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองบุญเดือนสามไม่ใช่ว่าจะมา ทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองงานประจำปีจังหวัดเท่านั้น แต่ยังเชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มองไม่เห็นแต่คุ้มครองได้ (พุลผล เงินเพ็ง, 2560: สัมภาษณ์.)

3.9 กลุ่มบุคคลทั่วไป ผู้ที่มาร่วมงานพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง เป็นกลุ่มบุคคลที่ ศรัทธาต่อเจ้าพ่อหลักเมือง เชื่อว่าเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นแต่สามารถช่วยคนได้ ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่ต้นแล้วผีวิญญาณ อารักษ์ เทพยาดาทิ้งหลายเหล่านี้ไม่สามารถมองเห็นนอก เสียจากความบังเอิญจึงจะเห็น พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองคนทั่วไปได้รับรู้กำหนดงานบุญเดือนสาม ก็จะเตรียมตัวร่วมพิธี กลุ่มบุคคลทั่วไปที่มาร่วมบวงสรวงศาลหลักเมืองนั้น ไม่มีการเจาะจงเกี่ยวกับ ตำแหน่งหน้าที่การงานอะไร คือมีทุกตำแหน่งหน้าที่การงานเราไม่สามารถจะไปสอบถามบุคคลทั่วไป ได้ว่าใครมีหน้าที่อะไรทำงานอะไรมีตำแหน่งที่ไหนไม่สามารถสอบถามได้ แต่รู้ว่าบุคคลที่มาร่วมงาน พิธีมีทุกตำแหน่งหน้าที่การงาน ความสำคัญที่คนมาร่วมคือบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องประเพณี

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแล้วจะส่งผลให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและงานของจังหวัดรวมถึง ประเพณีพิธีนี้เป็น การส่งเสริมการเกษตรของชาวนาอีสานอีกด้วย (พุลผล เงินเพ็ง, 2560: สัมภาษณ์)

สรุปผู้วิจัยจัดกลุ่มบุคคลทั่วไปที่มาร่วมงาน คือ

1. ลูกฝั่งลูกเทียน คือเป็นบุคคลที่เคยมาให้เจ้าพ่อหลักเมืองช่วยโดยวิธีการขอจะให้ ร่างทรงเจ้าพ่อเป็นผู้ติดต่อด้วยวิธีเชิญเจ้าพ่อเข้าเทียมร่างแล้วพูดคุยกันส่วนมากจะขอเรื่อง ช่วยรักษา ความเจ็บป่วย สอบเข้าทำงาน แข่งขันเลือกตั้ง ขอลูก ขอโชคขอลาภ

2. ผู้เคารพต่อเจ้าพ่อ คือผู้ที่ขอเป็นบริวารเป็นลูกเป็นหลานเจ้าพ่อเวลามา สถานที่ของท่านก็จุดธูปเทียนและนำสิ่งของมาถวายท่านแล้วบอกกล่าวอ่อนวอนให้เจ้าพ่อคุ้มครอง ดูแลรักษาในเรื่องต่างๆ เวลาซึ่งรถผ่านไปมาก็จะบีบแตรส่งสัญญาณบอกให้ท่านทราบว่าคุณหลานจะ เดินทางไปในที่ต่างๆ ก็บอกให้ท่านนำตามคุ้มครอง

3. กลุ่มที่มาทำการช้ขายในงานบุญเบิกฟ้าประจำปีของสารคามคนเป็นจำนวนมาก ที่รู้ข่าวงานประจำปีก็จะเดินทางมา กลุ่มนี้ต้องการให้เจ้าพ่อช่วยดิงดูคนมาซื้อของที่ตนเองนำมาขาย จึงไปร่วมพิธีบวงสรวงจุดธูปเทียนและนำสิ่งของไปร่วมแล้วบอกกล่าวให้เจ้าพ่อช่วยเพราะเจ้าพ่อหลักเมือง คือเจ้าภูมิเจ้าที่ที่สามารถช่วยได้

4. คนทั่วไป กลุ่มนี้เป็นชาวบ้านในท้องถิ่นต้องไปร่วมเพื่อความสามัคคีพร้อม เพียงกันเวลาคนต่างถิ่นมาเห็นก็จะมองดูว่าบ้านเมืองให้ความร่วมมือดีเป็นหน้าตาของจังหวัดได้และ อีกอย่างหนึ่งคือเป็นพิธีกรรมมาแต่โบราณเมื่อถึงฤดูเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้วต้องมีการทำบุญเลี้ยงผีเจ้าที่คนอีสานเชื่อว่าท่านเป็นผู้ดูแลข้าวกล้าในนาเมื่อถึงเวลาทำบุญเลี้ยงก็ มาร่วมกัน (ภาพที่ 15)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 15 บุคคลทั่วไปมาร่วมพิธีบวงสรวง

4. การเปลี่ยนแปลงเครื่องบูชา เดิมเครื่องบูชาที่นำมาบวงที่ศาลหลักเมืองจะไม่มีมากเหมือนปัจจุบัน มีแต่ผลไม้เฉพาะถิ่นเท่านั้นและเครื่องที่เป็นองค์ประกอบสิ่งของบูชาสาก็เป็นของที่หาได้ในท้องถิ่น ซึ่งแบ่งประเภทได้ คือ

1. ประเภทเครื่องบูชา มีบายศรี 1 คู่ อ้อยเอาเป็นต้น ต้นกล้วย ชั้น 5 ชั้น 8 เทียนรูป ชั้นหมากเบ็งเล็ก ดอกไม้ หมาก พลุบุหรี ถ้าจะใช้ดอกไม้ต้องเป็นดอกจำปาขาว ทำให้ไม่จืดใช้ดอกจำปาขาวเฉพาะเจ้าพ่อหลักเมืองสารคามเท่านั้นที่ท่านชอบดอกจำปาขาว
2. ประเภทเครื่องเซ่นสรวง มีหัวหมู ไก่ ไข่ ปิ้งปลา ขนมจีน น้ำแกง ข้าวเหนียว ขนมหวาน ข้าวปาด สาकु ข้าวลอดช่อง ขนมชั้น ประเภทผลไม้ 9 อย่าง มีมะพร้าวอ่อน เอาเป็นแขงกล้วย ฝรั่ง แดงไทย ขนุน สับปะรด ส้ม มะละกอสุก มะม่วง (ภาพที่ 16)
3. ประเภทเครื่องตีมี เหล้าขาว 1 ขวด เหล้าสาโท 1 ไห น้ำฝน
4. ประเภทเครื่องดนตรี เดิมใช้พิณ แคน กลองตะโพน และเสียงลำ

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 16 เครื่องบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง

เครื่องบูชาปัจจุบัน พบว่ามีการนำสิ่งของเพิ่มเข้ามาจำนวนมากมีทั้งของไทย จีน ฝรั่ง เรียกว่าประดิษฐ์เครื่องบูชาร่วมสมัย เครื่องบูชาต้องมีความหมายโดยให้ผู้ทำพิธีกับร่างทรงเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบดูสิ่งของที่ควรแก่เคารพและมีความหมาย สังคมเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เราต้องหาสิ่งของที่เทพพอใจและมีความหมายถูกลักษณะกับมงคล สัมภาษณ์พ่อฤๅษีศรีไทร บ้านเลขที่ 40 ถนนริมคลองสมถวิล อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ว่าคนชอบอะไร ผีเทวดาอารักษ์

ก็ชอบอย่างนั้นเหมือนกัน คนชอบสิ่งดีๆ เทวดาอารักษ์ก็ชอบสิ่งดีๆ ก็นำเอาแต่สิ่งดีและเป็นมงคล จึงจะเป็นสิริมงคล ส่วนของที่คนคิดว่าเอามาบวงสรวงแล้วเป็นอัมภมฺคมีผลเสียหายภายหลังจะไม่เอามาเลยเพราะกลัวความพินาศจะเกิดขึ้นตามมาภายหลัง (ถาศักดิ์ แก้วชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยลงพื้นที่ร่วมพิธีสังเวยเห็นสิ่งของบูชาแตกต่างจากเดิมไปมากมีการนำวัสดุอุปกรณ์ตามท้องถิ่นมาพลวัตประดิษฐ์สร้างรูปแบบที่สวยงามทันสมัยใหญ่ขึ้นและมีความหมายมีผลไม้นำเข้าจากประเทศจีนและของฝรั่งผู้คนชอบบริโภค มีเครื่องต้มเป็นของบริษัทและของชาวบ้านผลิตขึ้น มีเครื่องอาหารกินตามท้องถิ่นและมาจากทะเลก็มี จึงมีการสอบถามและสัมภาษณ์บางคนที่รู้ความหมายเครื่องพิธีที่นำมาบวงสรวงบูชาบวงสรวงศาลหลักเมืองจึงได้คำตอบส่วนประกอบและความหมายของเครื่องสักการบูชา จึงได้แยกประเภทเครื่องบูชาและความหมาย คือ

1. ประเภทเครื่องบูชา

1.1 เครื่องบูชา มีบายศรีใหญ่ 1 คู่ ชั้น 5 ชั้น 8 เทียน รูป ชั้นหมากเบ็งเล็ก ดอกไม้ หมาก พลูบุหรี เครื่องบูชาเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบพิธีบวงสรวงศาลศาลหลักเมืองทุกครั้ง ไม่ว่าจะประเพณีประเพณีใดเดือนไหนก็ตามต้องมีไม่ให้ขาด ความเชื่อของชาวบ้านมีการปฏิบัติสืบทอดกันมานาน แต่เครื่องพิธีแฝงด้วยสัญลักษณ์และความหมายทางพิธีกรรมจึงได้รักษารูปแบบพิธีการถึงปัจจุบัน

1.2 บายศรีใหญ่ 1 คู่ ประเพณีนิยมทั่วไปนำบายศรีมาบวงสรวงศาลหลักเมืองจะต้องเอาเป็น 7 ชั้น สัมภาษณ์พระชาติ ดิขปัญญา หมู่ 4 วัดบ้านโนนแต่ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม ท่านเป็นผู้ทำชั้นบายศรีบวงสรวงทั่วไปเป็นประจำ ชั้นบายศรีในงานบวงสรวงศาลหลักเมืองต้องทำเป็นชุดใหญ่ให้สวยงามเพราะเป็นงานใหญ่ระดับจังหวัด เวลาผู้คนมาร่วมงานได้เห็นสวยงามดีสร้างสรรคหน้าชื่นชม เหตุผลที่ทำชั้นบายศรี 7 ชั้นมาบูชา หมายถึงบารมี 7 ชั้น เปรียบเทียบสวรรค์ 6 ชั้นร่วมกับพื้นดินรวมเป็น 7 ชั้น คือบารมี 7 ชั้น เจ้าพ่อหลักเมืองจัดเข้าอยู่ในระดับเทวดา เป็นชั้นระดับชั้นสวรรค์ (พระชาติ ดิขปัญญา, 2560: สัมภาษณ์)

1.3 ดอกจำปาขาวของคู่กันกับเจ้าพ่อหลักเมืองสารคามมานาน ดอกดาวเรืองเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน รูป เทียน ชั้น 5 ชั้น 8 มีความหมายได้หลายอย่างในทางพุทธศาสนาให้ความหมายชั้น 5 ว่า 1. รูปในร่างกายของเราไม่เที่ยง 2. เวทนาอาการที่เกิดขึ้นไม่เที่ยง 3. สัญญาที่เคยมีมันไม่เที่ยง 4. สังขารร่างกายมันไม่เที่ยง 5. วิญญาณของเราไม่เที่ยง ชั้น 8 หมายถึงความประพาสชอบทั้ง 8 อย่าง คือ 1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3. สัมมาวาจา มีวาจาชอบ 4. สัมมากัมมัฏตะ การทำกรรมชอบ 5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ 7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ 8. สัมมาสมาธิ จิตตั้งมั่นชอบ หลักอริยมรรค 8 นี้ เป็นหลักการปฏิบัติที่วางให้เป็นแนวทางนำไปสู่ความสุข อันเป็นความสุขสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่า เป็นความสุขที่หลุดพ้นจากสังสารวัฏคนจึงนิยมยกเอามาเป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธี การนำดอกไม้รูปเทียน ชั้นห้าชั้นแปด มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นการอ่อนน้อมถ่อมตนคารวะต่อหลักธรรมพุทธศาสนาและเทพวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบริเวณศาลหลักเมือง รูปหอมจุดแล้วนำมาปักที่เครื่องบวงสรวงเชิญตัวแทนหน่วยงานต่างๆ มาร่วมปักเพื่อบอกกล่าวว่พวกเขาเจ้าทั้งหลายได้มาร่วมพิธีบูชาศาลหลักเมืองเพื่อขอความเป็นสิริมงคลแก่ งานบุญเมืองและหน่วยงานของตนเองให้แคล้วคลาดปลอดภัยและเจริญรุ่งเรือง

1.4 หมาก พลุ บุหรี่ เราเห็นผู้คนที่ทั่วไปคนเฒ่าคนแก่ปัจจุบัน เห็นสูบบุหรี่ เคี้ยวหมาก เป็นความสุขมีชีวิตชีวาในกานกินหมากสูบบุหรี่ สัมภาษณ์พ่อฤๅษี ก้าวชุมพล เลขที่ 40 ถนนริมครองถมนวิน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ว่าหมากพลุบุหรี่ เป็นของบูชาเทพยดา วิญญาณเราจะสังเกตได้ว่าคนชอบสิ่งเหล่านี้เทวดาก็ชอบเหมือนกันมันเป็นของกินได้และเป็นยาเพื่อ สุขภาพไปในตัวจำเป็นต้องมีและอีกอย่างหนึ่งคือความสำคัญของหมากพลุบุหรี่ เวลามีคนมาทรงเจ้า พ่อหลักเมืองเมื่อท่านได้เข้ามาประทับเทียมร่างของท่านจะถามหาหมากพลุมาเคี้ยวเป็นสิ่งแรกเลยต่อ ด้วยพยายามสูบ นี่คือหลักฐานว่าหมากพลุบุหรี่จำเป็นต้องมีขาดไม่ได้เลย (ฤๅษี ก้าวชุมพล, 2560: สัมภาษณ์)

2. ประเภทเครื่องเซ่นสรวง เครื่องเซ่นไม่ต่างอะไรกับผู้คนมากนัคนชอบสิ่งไหน ผีก็ชอบสิ่งนั้นเหมือนกัน แยกประเภทอาหารที่นำมาเซ่นสรวงออกเป็น 2 อย่าง คือ

2.1 ประเภทเนื้อสัตว์ มีหัวหมู ไก่ ไข่ ปลา น้ำจืดและปลาทะเล ขนมนจีน น้ำแกงขนมนจีน หัวหมูต้องต้มให้สุก ไก่เอาเป็นตัวถอนขนหนึ่งให้สุกเต็มที่เวลาทำนายเหตุการณ์ก็จะ ทำนายตามลักษณะของกระดูกคางไก่ ไข่ไก่พื้นบ้านเป็นไข่ใหม่ๆ ต้มให้สุกเป็นของบูชาและทำนาย ตามลักษณะของไข่เหมือนกัน ปลาเอาตัวใหญ่ๆ ปลาทั่วไปส่วนมากนิยมเอาปลาช่อน ปลาตุ๊ก ปลาหมอ ปิ้งให้สุก ต้มก็มี ปลาทุทะเลทำเป็นน้ำขนมนจีนนี้คือประเภทของคาว

2.2 ประเภทผลไม้ให้เอา 9 อย่างเป็นหลัก มีมะพร้าว น้ำหอมอ่อนเอาเป็นแขง กล้วยเป็นแขง แอปเปิ้ล ฝรั่ง องุ่น แก้วมังกร ทับทิม แตงหอม ขนุน สับปะรด ส้ม มะละกอสุก อ้อย เอาเป็นต้น ส่วนที่เป็นของหวานจะมีขนมชั้น ทองหยิบทองหยอด ข้าวลอดช่องสาคุ ส่วนอื่นที่ผู้วิจัย สังเกตการณ์ขณะประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองเห็นผลไม้ต่างๆ มากมายผู้ที่มีความศรัทธานำเอา ผลไม้ของตนเองมาร่วมพิธีถวายเจ้าพ่อหลักเมืองในวันพิธีบวงสรวงเป็นจำนวนมาก

3. ประเภทเครื่องดื่ม ที่นำมาเป็นเครื่องบูชาบวงสรวงศาลหลักเมือง ผู้จัดงานมีความเชื่อว่าเครื่องดื่มจะช่วยหวังผลต่อเทพารักษ์มีแต่ของดีๆ ประเภทเครื่องดื่ม คือ

3.1 เหล้าขาว 1 ขวด เหล้าสาโท 1 ไห เหล้าที่เอาเข้าพิธีบวงสรวง ความเชื่อ ของคนทั่วไปเหล้าเป็นของบูชาเทพยดา ผีวิญญาณ ถือว่ามีความสำคัญ ความหมายของเหล้าคือ กินแล้วทำให้สนุกสนาน เทพผีวิญญาณท่านดื่มแล้วก็จะสนุกสนาน ดื่มกินอืมเรียบร้อยแล้วก็จะช่วย ตามที่เราปรารถนา งานบุญเบิกฟ้าประจำเมืองมหาสารคามก็จะได้สนุกสนานเหมือนกัน งานบวช งานแต่งงาน เลี้ยงปู่ตา หรืองานบวงสรวงสุขวัญทั่วไป ขาดไม่ได้เลยเหล้าเป็นองค์ประกอบพิธีที่สำคัญ

3.2 น้ำฝน คือน้ำบริสุทธิ์มาจากฟ้า ต้องเตรียมไว้ให้มากๆ เตรียมใส่แก้ว ใบใหญ่ๆ ใส่ น้ำให้เต็มและน้ำดื่มชนิดขวดเพิ่มด้วย เชื่อว่ามีเทพยอารักษ์ผีวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมา เยอะจึงต้องใช้น้ำมากแล้วจะไม่อึม ควรเป็นน้ำฝนจึงเหมาะสมถือน้ำฝนมาจากที่สูง

3.3 น้ำหวานเป็นน้ำอัดลม มีน้ำแดง น้ำส้ม น้ำเขียว สีอะไรก็ได้ แต่ขอให้ความหวานและนมกล่อม มีความเชื่อว่าดื่มแล้วมีความหวานอร่อยจิตใจ จะทำให้งานบุญเบิกฟ้าสารคาม ทำให้ผู้คนติดอกติดใจเหมือนกันกับดื่มน้ำหวานดื่มแล้วติดใจงานก็จะเจริญรุ่งเรืองดี

4. ประเภทเครื่องดนตรีที่นำมาเป็นองค์ประกอบบูชาบวงสรวง พิธีบวงสรวง เชื่อว่า ดนตรีเป็นเครื่องบันเทิง เชื่อเชิญเทพและวิญญาณให้มาร่วมกันที่จุดพิธีกรรม ชุดดนตรีคือ

4.1. สังข์

4.2 ปี

4.3 กลอง

4.4 บัณเฑาะว์

4.5 กระดัง

4.6 ฆ้อง

5. ประเภทของใช้ในพิธีพราหมณ์ ทำพิธีบวงสรวงบูชาต้องใส่ทรงเครื่องให้ครบตามธรรมเนียมของพราหมณ์ เพราะงานบวงสรวงศาลหลักเมืองเป็นงานระดับจังหวัด จุดเด่นคือผู้ที่เป็นผู้นำประกอบพิธีบวงสรวง ต้องนำเครื่องของตนเองมาใส่ให้เต็มเครื่อง คนไทยและคนอีสานมีความเชื่อว่า ถ้าไม่ใส่ชุดพราหมณ์ก็ไม่ใช่พราหมณ์ ต้องใส่ชุดประจำพราหมณ์ สิ่งของที่พราหมณ์ต้องใช้ คือ

5.1 เสื้อคลุมชุดขาวแขนยาวประดับตกแต่งด้วยสีเงิน สีเหลืองทอง

5.2 เสื้อชุดซับในสีขาว

5.3 ผ้าทรงกระเบน สีขาวผสมสีเหลืองทอง

5.4 ตำรา

5.5 ไม้เท้า

5. การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพิธีบวงสรวง การประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานพิธีประเพณีประจำปีของจังหวัดมหาสารคามแต่ก่อนเดิมพิธีมีความเรียบง่ายไม่มีอะไรที่ซับซ้อนเหมือนปัจจุบัน ผู้คนที่รู้ว่าวันเวลาที่ทางผู้จัดงานได้นัดหมายให้คนไปร่วมกันเพื่อทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองก็ไปร่วมที่ตรงบริเวณลานพิธีศาลหลักเมือง เมื่อผู้คนไปพร้อมกันเจ้าพิธีแจ้งลำดับขั้นตอนระเบียบ คือ

5.1 เมื่อถึงเวลาฤกษ์ดีเจ้าพิธีจะเชิญประธานมาจุดธูปเทียนที่แท่นพิธีบวงสรวง

5.2 ผู้นำทำพิธีกล่าวเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาร่วมเป็นสักขีพยาน

ที่ลานพิธี

5.3 ตีฆ้องชัย 3 ครั้ง

5.4 พราหมณ์กล่าวบทอวคัการตั้งแต่บท บูชาพระรัตนตรัย นะโมต่อด้วยบทต่างๆ

5.5 เมื่อพราหมณ์กล่าวจบลงแล้วให้ตีฆ้องอีก 3 ที

5.6 หลังจากผ่านพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์ต่อมาก็เป็นการเสวยทางคางไกวว่าปีนี้ความเป็นไปจะเป็นลักษณะอย่างไร

5.7 ประธานพิธีให้ไปผูกผ้า 7 สี ที่เสาหลักเมือง

5.8 ผู้ที่ไปร่วมงานก็ไปผูกผ้า 7 สี ที่เสาหลักเมืองเหมือนกันเป็นเสร็จพิธี

ปัจจุบันขั้นตอนพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาปรับปรุงประติษฐ์ขั้นตอนพิธีเพิ่มขึ้น เพราะมีเงื่อนไขไกลไกลโครงสร้างของสังคมที่มีองค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นระบบเดียวกันทับซ้อนกันอยู่ พิธีจึงเปลี่ยนให้ประเพณีเป็นศูนย์กลางรวมคนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประเพณี ขั้นตอนพิธีเปลี่ยนเพราะผลของสังคม บุญพิธีประจำเมืองเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัดมหาสารคาม และทุกๆ จังหวัดทั่วไทย ได้มีการจัดประเพณีอย่างออกหน้าออกตาให้จังหวัดของตัวเองออกมาให้ได้ดีที่สุด ผู้จัดงานผู้มาร่วมพิธีและบุคคลที่เข้าร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองมหาสารคาม

ต่างก็ได้มีการวางรูปแบบแผนพิธีให้เป็นระเบียบแต่จะไม่นอกกรอบยังแฝงความเชื่อและความศรัทธา ต่อพิธีกรรมเหมือนเดิม เหตุที่ขั้นตอนพิธีได้เปลี่ยนแปลงไปมีกลุ่มที่เข้าร่วมพิธีเพิ่ม คือ คณะเพื่อนรำ มาเพิ่ม คณะสวดสรภัญญะ คณะเล่นมโหรีประโคมดนตรี ขั้นตอนของประเพณีพิธี ขั้นตอนผู้อาวุโส และผู้ทรงเกียรติรับเชิญ ขั้นตอนของหน่วยงานทั่วไปที่มาร่วม ขั้นตอนพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีเพิ่ม ที่กล่าวมาต่างก็เข้าอยู่ในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองโดยลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ผู้นำทำพิธีแจ้งกล่าวขั้นตอนและระเบียบการบวงสรวงผู้มีหน้าที่เข้าประจำที่ ที่ตัวเองรับผิดชอบและปฏิบัติ
2. รำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมืองโดยคณะมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
3. คณะสวดสรภัญญะนิสิตอาชีวศึกษามหาสารคาม
4. เชิญประธานคือผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ไปที่แท่นพิธีเพื่อจุดธูปเทียน บูชาบวงสรวง

5. พราหมณ์เริ่มประกอบพิธีกรรม มีการกล่าวคำโองการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชิญเทพเทวาทั้ง 8 ทิศ วิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วสารทิศให้มารับเครื่องสังเวยเครื่องบวงสรวง

พราหมณ์กล่าวคำบูชาครู สมันตา จักกะวาเลส อันทะรา คัจฉันตุ เทเวตา สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุณันตุ สัคคะโมกขะกัง ต่อด้วยเชิญเทวดา ธริตวา นะ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา อะวิจิตตะจิตตา ปรีตตัง ภาณันตุ สัคคะ กาเม จะ รูเป คิริสิขะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐเฐ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคะหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละละละวิสะเม ยักคะคันธัพพะนาคา ติมุณันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ ธัมมะสะวะนะกาโล อะยมัพะทันตา

สาธุ โอกาสะ โอกาสะ ข้าพเจ้าจะขออน้อมเกล้านมัสการประณมขึ้นเหนือเศียรสิโรดม ด้วยเทพดาเจ้าจงเปรมปรีปราโมทย์มนัสรา จ้านงแห่งองค์บรมกษัตริย์ชาติตวยวงค์อันเรืองเดช อิกทั้งทั่วไทยเทศทั่วทุกทิศา ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญเทพดาเจ้า จงมาสู่สโมสรประชุมช่วยอำนวยชัย ที่ข้าพเจ้าจะได้ทำการเคารพนบไหว้บูชาครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขออัญเชิญท่านจงมาสู่ยังโรงพิธี ขออัญเชิญเทวีทุกชั้นฟ้า จงลงมาช่วยอำนวยผล ขออัญเชิญเทพทั้งหลายในสากล จงมาดลช่วย อำนวยชัย ขออัญเชิญองค์อินทร์ป็นดาวดึงสา จอมเทวาทุกสถานวิมานใหญ่ จงเสด็จจากฟากฟ้ามา ไหวๆ เพื่อจะได้รู้เห็นเป็นพยาน ขออัญเชิญพระพรหมผู้มีฤทธิ์ ประกาศิตพรชัยในสยามเปี่ยมไปด้วย เมตตากรุณาธรรม ทั้งโลกสามต่างสยบนบประณม ขออัญเชิญเทวาทกชั้นฟ้า จงลงมาเป็นเกณฑ์ เป็นปฐม ครั้นว่าได้ฤกษ์ดีที่อุดม เป็นปฐมมงคลฤกษ์ให้เบิกชัยด้วยเทอญ ณ บัดนี้พวกข้าพเจ้าชาว จังหวัดมหาสารคามทั้งหลาย ได้ทำการทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในงานบุญเบิกฟ้าและงานกาชาด ประจำปี โดยมีนายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม เป็นประธาน รองผู้ว่า นายออบจ นายอำเภอเมือง นายกเทศบาลเมือง ผู้กำกับ การ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ผู้อำนวยการการศึกษา พร้อมด้วยคณะเทียมงานบริหารจังหวัดทุกหน่วยงานภายในจังหวัด และทายกทายิกา พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ขอเชิญเทพเทวาสังค์ดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงมาปกป้องรักษาอวยพรชัยงานบุญเบิกฟ้าของ ชาวจังหวัดมหาสารคาม ให้มีความเจริญรุ่งเรือง ปราศจากโรคภัย ให้งานแคลวคลาดปลอดภัย จากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายทั้งปวงด้วยเทอญ

เมื่อพราหมณ์กล่าวมาถึงจุดนี้คณะเล่นปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการเป็นจังหวะ ขึ้นตอนของพิธีบวงสรวง และอีกอย่างหนึ่งเพื่อให้ผู้ทำพิธีจะได้พักหายใจ ยุคกินน้ำด้วยผู้เป็นพราหมณ์ ประกอบพิธีบวงสรวงจะต้องใช้เสียงเป็นตัวขับเคลื่อนงานพยายามเสียงอย่าให้พรั้าให้ตก ความสม่ำเสมอของเสียงจะเป็นตัวสร้างงานพิธีกรรมจะก่อให้เกิดความสะกดกราบรื่น สร้างจุดศูนย์รวมจิตใจคนมาอยู่ที่ตัวของผู้ทำพิธี เมื่อคณะเล่นปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการจบลงแล้ว พราหมณ์ก็เริ่มต่อด้วยบทอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในที่ต่างๆ ให้มาร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง บุญเบิกฟ้าและกาดชาตของจังหวัดมหาสารคามต่อ

สาธุ สาธุ สาธุ สักเค ในช่องฉกามาพจรสวรรค์ กามะ อยู่ในรูปภพอันจังหวัดวงศ์ คิริสิขะระตะภู อยู่ในห้วงมหรณพสิงขรเขตต์และขุนเขา จันตะลิกเข เทพยดาเจ้าอยู่เนืองแน่น ในอากาศ วิมานะ อยู่ในวิมานมาศรัตนมณฑลทิรทอง ที่เป รัฐฐะ เทพยดาเจ้าที่อาศัยอยู่ในราชรถแก้ว และเรือนหลวง จะคามะ เทพยดาเจ้าทั้งปวงที่อยู่ในบ้านน้อยและเรือนใหญ่ ตะรุวะนะคะหะเน เทพยดา เจ้าที่สถิตอยู่ที่ต้นไม้พฤษภาสานต์ เคหะวัตถุมหิ เขตเต เทพยดาเจ้าที่อาศัยตามบ้านเรือนไร่และ โรงนา ภูมมา เทพยดาเจ้าที่อาศัยอยู่บนพื้นภูมิภาค จายันตุ เทวา เทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย วันนี้ ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญท่านให้เสด็จลงมาสมรสประชุมช่วย ชะละละวิสะเม เทพยดาเจ้าที่อยู่ในห้อง เหวมา ผิงน้ำและบนบกก็ได้เสมอกัน ยกชะคันธัพพนาคา ใช้แต่เท่านั้น อีกคนธรรพ์และนาคราช ยกษาผู้เป็นใหญ่ ติภูฐานตา สันติเกยง เทพยดาเจ้าที่มีความสุขทุกตำบล มุนิวะระ วะจะนัง อีกทั้งฤาษี มูรินาถทุกแห่งหน ท่านที่ศักดิ์ฤทธิรณด้วยตะบะเดชา สาระโว ดูก่อนเทพยดาเจ้าทั้งปวง เม จงเกษมศานต์ ตามลำดับ สุนันตุ จงเจียโสตสดับบรรณอันล้ำเลิศ ธัมมัสสะวะนะกาโล ซึ่งธรรมะของพระพุทธเจ้า นี้แหละประเสริฐในโลกิ อะยมมะทันตา วันนี้ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญท่าน ให้ลงมาช่วย อำนวยพระพรชัย ให้แก่บรรดาข้าพเจ้าทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชายที่ได้ประณมนอนั่งอยู่ในพิธี พระองค์จงมาประจักษ์ราศี ให้ มีแต่ความเจริญยิ่งวัฒนา ด้วยใจเป็นศรัทธา สร้างบารมีอย่าได้ผิดเคืองข้องขัด ทรัพย์สินสมบัติจึงมากมี อันตรายอย่าอย่าโย โรคภัยไม่มีมาบิทา จงสมความมุ่งมาตปรารถนา ให้สูงยิ่งด้วยปัญญา ทำสิ่งใดนั้น หนาจงได้ผล ครั้นปฏิบัติท่องบ่นในตำรา เวทย์มนต์คาถาให้ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วยบุญฤทธิ์ ทุกประการเทอญ ฯ

เมื่อพราหมณ์กล่าวมาถึงจุดนี้คณะเล่นปีพาทย์บรรเลงเพลงสรรเสริญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่อ เพราะเป็นขึ้นตอนของพิธีกรรมปีพาทย์บรรเลงเพลงสรรเสริญสิ่งศักดิ์สิทธิ์จบลงพราหมณ์ก็เริ่มต่อด้วยบท

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม สิบนิ้วของข้าพเจ้า จะยอยกขึ้นหว่างคิ้วขลิไหว้ พระศรัทธาตรัยโมลีโลก อุบัติ อยู่ในโอชะทั้งสามภพ ไม่เทียมเทียบเปรียบปรารถ ครบถึงสอง ตัสสะ ภาคะวะโต แห่งพระองค์ ทรงเครื่องสิขาเพศ ข้าพเจ้าขอยกขึ้นเหนือเศศ ต่างประทุมเมศประทุมทอง เนตรของข้าพเจ้าทั้งสองต่างประทีปแก้ว อะระหะโต แห่งพระองค์ทรงหักเสียแล้วซึ่งกิเลส สัมมาสัมพุทธัสสะ ท่านตรัสรู้ เนยยะธรรมด้วยพระองค์เอง ทรงพระปัญญาเล็งสัพพัญญู ซึ่งเป็นบรมครูผู้หลักโลก หวังจะพาสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามจัดดูโลกโอชะสงสารมาประหารหัก ซึ่งสารประจักษ์อันประกอบไปด้วยกำและกง ไม่ยอมให้สัตว์นั้นเวียนวงอยู่ในภพทั้งสาม จึงได้พระนามว่า อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ดับซึ่งโทโส

โมโหหาย โลกจะละลายในทางบาป ทรงอสรพิษร้ายแรงพระเดช ทรงลิกขาภทเป็นชินอรส ย่อมจะเปลื้องปลดตัดกิเลส พระองค์เล็งเห็นเหตุแล้วจึงหลบหนี ขอประทานเสริมสร้างบารมีปกเกล้าแก่ศีกแกข้าพเจ้านี้เถิด ถึงตรงนี้แล้วต่อด้วยบท

โย พุทโธ อันว่าพระสรรเพชญ์ทุกพระองค์ ผู้ทรงพระนามสี่ประการ นามคุณเบื้องต้นเป็นประธาน คือพระอะระหัง สัมมาสัมพุทโธ พระองค์ทรงสถิต ยังรัตนบัลลังก์อันวิจิตร ก็บังเกิดด้วยบุญฤทธิ์บารมี วาระโพธิมุเล ได้ควงไม้พระศรีมหาโพธิ์พฤษภมวงศ มาระสะเสนัง ยังพญามารกับพวกพล ให้พินาศลิกหนี ส้ารวมอินทรีย์ของพระองค์ ตั้งปะมะมามีพุทัง ข้าพเจ้าจะน้อมเศียรศิริโรตม์ ไหว้ไปพร้อมทั้งหมัดด้วยกายวาจาจวมสุจริต โย ัมโม อันว่าพระนวลโลกุตระเจ้าเก่าประการสิบทั้งปรียัติ เป็นปรียาสารอย่างยิ่ง นิยากัสสะ ธรรมนี้แหละจะนำชายหญิงให้มีสุข ดับสังขารทุกขให้สิ้นโคก เข้าสู่ศิวะโมกข์นิพพานเมือง โย สังโฆ ข้าพเจ้าจะขอน้อมกายถวายบูชา พร้อมไปด้วยสังจาอันถือนันแห่งพระสงฆ์ผู้ทรงพรหมจรรย์จารีตธรรม จงมาช่วยอุปลัมภัก้าชุกิจ ซึ่งองค์เทพได้ลงสู่ร่าง สิ่งสถิต เกื้อหนุนจนเจือช่วยเหลือนมนุษย์ ด้วยใจปราศจากราคี มีแต่ความบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ประดุจดั่งประทีปแก้วส่องนำทาง สิ่งใดที่เห็นว่าขัดขวาง ก็ได้ถอดส้าห้ถากถางอย่างน่านิยม ให้พร้อมสมบูรณ์พูนอุดม ประหนึ่งร่มโพธิ์แก้วร่มโพธิ์ทองที่สอดส่องเสริมสร้าง ด้วยเล็งเห็นความสว่าง ตามทางธรรมธิ์คุณ จึงยึดเหนี่ยวพระพุทศคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เป็นบันไดเดิน จึงตั้งใจมิให้เหินห่างหาย โดยน้ำจิตผ่องใสศรัทธากล้า หวังจะช่วยเหล่าชาวประชา ด้วยความศรัทธาบารมีในครั้งนี้เถิด

6. คณะมโหรีจะเล่นประโคมดนตรีไปพร้อมกับพิธีบวงสรวงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
 7. เจ้าหน้าที่ประจำห้องตีไปเรื่อยๆ ตามจังหวะของพราหมณ์ที่ทำพิธีกรรมอยู่
 8. เชิญประธานพิธีเดินไปที่บริเวณแท่นบวงสรวง เพื่อเป็นประธานวางพวงมาลัยและเครื่องสักการะที่ศาลหลักเมือง
 9. เชิญผู้อาวุโสข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แขกผู้มีเกียรติและตัวแทนทุกภาคส่วนร่วมวางพวงมาลัย
 10. เชิญท่านประธานพิธีมาที่แท่นบูชาจตุรูป 16 ดอกเทียน 9 เล่ม แล้วอธิษฐานขอพรจากเจ้าพ่อหลักเมือง
 11. เชิญแขกผู้ใหญ่และหน่วยงานต่างๆ เดินไปที่แท่นพิธีพร้อมกันเพื่อจตุรูปอธิษฐานกันต่อไปตามลำดับ
 12. เชิญประธานพิธีผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง
 13. เชิญแขกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ไปที่ศาลหลักเมืองพร้อมกัน เพื่อทำการผูกผ้า 7 สีเหมือนกัน
 14. เจ้าหน้าที่ทำการจุดพลุ แสงสี เสียง เป็นการเสร็จพิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมือง
- ความหมายขั้นตอนพิธีที่เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมเข้ามา คือ การพัฒนาการของบ้านเมืองหลายสิ่งหลายอย่างก็เปลี่ยนแปลงตามไปพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองก็เปลี่ยนตามเหมือนกัน มีการปรับปรุงประดิษฐ์พัฒนาให้ทันสมัยกับสภาวะความต้องการของสังคม เพื่อไม่ให้ประเพณีพิธีมันแบบเดิมหรือหล้าหลังต้องประดิษฐ์ซ้ำๆปรับปรุงและพัฒนาอยู่ตลอดไป ขั้นตอนพิธีบวงสรวงที่เปลี่ยนแปลงเพราะความทันสมัยเป็นสังคมวัตถุและเป็นยุคพัฒนาปัญญาคนทุกสิ่งอย่างจึงพัฒนาไปตามการ ตัวผู้นำทำพิธีต้องการให้ช่วงขณะประกอบพิธีเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นขลังขึ้นและเพิ่มพลัง

ศรัทธาจากผู้คนจึงนำสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีบูชาหลายอย่างมาร่วมเสริมเป็นขั้นตอนพิธีคือ

1. เสริมขั้นตอนการแสดงฟ้อนลำเพิ่มจากสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2. เพิ่มขั้นตอนพิธีสวดสรภัญญะบูชาคุณความงามความดีของเจ้าพ่อหลักเมือง
3. เพิ่มขั้นตอนของคณะดนตรีขณะเล่นประกอบพิธีเวลาพราหมณ์กล่าวแต่ละบท และตอนช่วงที่สำคัญๆ ไปถึงช่วงไหนยุคให้คนตรีเล่นประกอบไปด้วยแต่ละช่วงเนื้อหาของเพลง ทำนองต้องให้เข้ากันเป็นผสมผสานเพิ่มให้พิธีศักดิ์สิทธิ์พิธีมีพลังเข้มขลังกระตุ้นศรัทธาเชื่อมั่นต่อพิธีบวงสรวง พราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีกำหนดในช่วงขั้นตอนของพิธีกรรม
4. แต่งคำบวงสรวงเพิ่มบางตอนนอกกรอบในบทคำองค์การเป็นคำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์บ้านเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนว่าควรจะมีตรงไหนคำไหนผู้คนที่ต้องการอะไร เช่น คำกล่าวต้องการเศรษฐกิจการเมืองความอุดมสมบูรณ์และความร่มเย็นเป็นสุข คำกล่าวต้องตอบสนองผู้คนสังคมกับบ้านเมือง
5. เพิ่มเปลี่ยนระบบเครื่องเสียงให้มีความเป็นทันสมัยตามที่ผู้คนที่ต้องการเวลาประกอบพิธีให้ได้ยินเสียงชัดเจนดังกัวลาเพราะผู้ทำพิธีต้องใช้เสียงเป็นตัวดึงดูดจิตใจของผู้คนดนตรีที่ใช้เครื่องเสียงประกอบเวลาเล่นจะเพิ่มเสียงดังได้เป็นอย่างดี
6. เพิ่มการแต่งตัวของพราหมณ์ต้องแต่งให้ครบองค์ประกอบของชุดพราหมณ์ถือตำราศักดิ์สิทธิ์เวลาประกอบพิธี ไม้เท้าและอื่นๆต้องทำให้ครบเต็มรูปแบบ
7. เพิ่มขั้นตอนตีฆ้องชัย ฆ้องเอามาตีเพิ่มเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาทำบุญพิธีต้องมีฆ้องเพื่อให้คนและเทวดาอนุโมทนาสาธุไปด้วยจึงจะเป็นมงคล
8. เพิ่มการแต่งกายให้ผู้คนที่ไปร่วมต้องแต่งตัวเหมาะสมกับงานพิธีบวงสรวงให้แต่งชุดสุภาพปกติเน้นขาวสะอาดไม่เจิดจ้าเกินไปแต่ห้ามแต่งชุดดำคนไทยนิยมถือเพราะเป็นงานอับมงคล
9. เพิ่มจัดหาพลูตะลี่ยจัดมาเต็มเอาแสงสีเวลาจุดขึ้นไปให้สีของพลูสวยงามออกมาดีเสียงของพลูต้องดังให้คนที่อยู่ไกลได้ยินและได้เห็นสีของพลูและตะลี่ย

การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธีศาลหลักเมือง

ปัจจุบันขั้นตอนพิธีบวงสรวงแม่โพสพเปลี่ยนไปแตกต่างกับที่เคยปฏิบัติมาที่มีการพัฒนาระบบทำพิธีดีขึ้นกว่าเดิม หลายสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมเปลี่ยนแปลง เช่น ปรับเปลี่ยนสถานที่ทำพิธีกรรม ผู้คนหลายภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบุญพิธีเพิ่มขึ้น เพิ่มเวลาทำพิธีมากขึ้น มีการประดิษฐ์สิ่งของบูชาที่เป็นของถ้อยถิ่นและสิ่งของบูชานำเข้าจากต่างประเทศนำมาประดับตกแต่งเป็นเครื่องบูชา เพิ่มขั้นตอนทำพิธีให้เป็นระเบียบเรียบร้อยทุกอย่างในพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ก่อนการบวงสรวงแม่โพสพสู่ขวัญข้าวเป็นพิธีของชาวนา ทำใครทำมันทุกอย่างครอบครัวต้องทำพิธีนี้ เพราะความเชื่อว่ามันทำได้ผลผลิตดีได้ข้าวมากพอกระสิกก็นึกถึงบุญคุณข้าวและแม่โพสพที่สละชีวิตมาเป็นข้าวให้เราได้กินจึงทำบุญถึงท่าน จากการเปลี่ยนบุญพิธีสู่ขวัญข้าวที่ลานข้าวชนชั้นยังฉาง มาทำบุญพิธีปากเล่าอีกครั้งหนึ่งก่อนตกไปดำหรือไปสีต้องนำข้าวไปถวายวัดก่อนจึงถือว่าเป็นบุญมงคล ต่อมาพิธีได้พัฒนาอีกระดับหนึ่งคือชาวบ้านได้นัดรวมกันทำบุญกุ่มข้าวใหญ่ที่ลานวัดและยกระดับบุญพิธีประดิษฐ์มาเป็นบุญเดือนสามของจังหวัด เพราะยังอยู่ในช่วงเดือนสาม

ของชาวอีสานเชื่อว่าเป็นเดือนแห่งมงคล เป็นเดือนแห่งฟ้าฝนพญาแถนเปิดประตูน้ำให้ลงมาและเป็นพิธีขอขมากรรมแก่แม่โพสพและภูมิเจ้าที่ปู่ตารวมถึงมเหศักดิ์หลักเมือง (จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, 2553: 96) ทางจังหวัดมหาสารคามได้ประกาศให้ทุกๆ หมู่บ้านภายในจังหวัด ให้ทุกคนครอบครัวที่ทำนาให้เสียสละบริจาคข้าวเปลือกคนละเล็กคนละน้อยเพื่อนำมารวมกันที่จังหวัด โดยให้ผู้นำหมู่บ้านประกาศแจ้งแก่ชาวบ้านตามคำสั่งของจังหวัดให้บริจาคข้าว เมื่อได้ข้าวแล้วนำข้าวไปรวมกันที่อำเภอ เมื่อข้าวได้มารวมกันหมดทุกหมู่บ้านแล้วทางอำเภอก็นำไปรวมกันที่จังหวัด การพลัดปรับเปลี่ยนพิธีบวงสรวงแม่โพสพ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงสถานที่ พิธีบวงสรวงแม่โพสพเดิมพิธีนี้ไปจัดอยู่ที่ศาลากลางเก่าอำเภอเมืองมหาสารคามแต่ครั้งนี้ทางผู้จัดงานย้ายเปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีกรรม กำหนดเอาที่บ้านหมี่ ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ เป็นลานกิจกรรมของชาวบ้านที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันที่ทางหน่วยงานทางผู้เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในงานประเพณีบุญเดือนสาม การเตรียมสถานที่ประกอบพิธีทำกองข้าวขึ้นเป็นกองประดับตกแต่งเครื่องบวงสรวงบูชาให้พร้อมตั้งผามกางเต็นเอาเตียงมาตั้งจัดเป็นอาจสงฆ์เพื่อทำพิธีทางสงฆ์พิธีบวงสรวงแม่โพสพต้องมีพิธีทางพระพุทธศาสนา จัดหาสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของพิธีบวงสรวงแม่โพสพหาให้ครบ นำสัตว์ประจำทิศทั้ง 8 ที่เป็นรูปปั้น รวมรูปปั้นแม่โพสพด้วย ทางจังหวัดสุรินทร์ได้ทำรูปแม่โพสพลักษณะเทรูปหล่อทองเหลืองเท่าตัวคนปัจจุบัน เครื่องเสียงเวทีการแสดงทุกอย่างให้เรียบร้อย รอฤกษ์เวลาทำพิธีบวงสรวง

2. การเปลี่ยนแปลงระยะเวลาประกอบพิธี พิธีบวงสรวงแม่โพสพช่วงเดือน 3 เป็นเดือนที่ชาวจังหวัดมหาสารคามกำหนดขึ้น ระยะเวลาที่มีความหมายกับพิธีช่วงวันที่จัดงานฤกษ์ดีและเวลาเป็นของคู่กัน ชาวสุรินทร์และชาวอีสานเชื่อว่าการทำบุญพิธีเดือน 3 เป็นพิธีเสริมเพิ่มหนุนการเกษตรและระบบธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ด้วยพลังบุญ แต่อย่างไรก็ตามประเพณีพิธีกรรมระยะเวลาทำพิธีได้ปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นดีกว่าเดิม คือประดิษฐ์เวลาทำพิธีให้ดีขึ้นมีค่าสมจริงสมจังและเป็นสิริมงคลขึ้นทุกอย่างระยะเวลาที่มีความหมายและมีค่า จึงปรับปรุงประดิษฐ์พลัดและพัฒนาโดยแยกระยะเวลาปฏิบัติ แต่กำหนดระยะเวลาทำบุญพิธีเอาแบบเดิมคือช่วงเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ และอยู่ในช่วงเดือนวิสาขบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นเดือนที่โลกได้ในสิ่งที่ดีๆ และเป็นช่วงเดือนที่ฟ้าจะเปิดประตูฝนให้ตกลงสู่พื้นดินแต่จะให้สมบูรณ์ดีขึ้นผู้คนที่ต้องทำบุญพิธีกรรมเพื่อเป็นพลังบวกเสริมกับพลังทางธรรมชาติพิธีครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงพัฒนาประดิษฐ์เพิ่มเสริมขึ้นตอนเวลาทำพิธีให้คนหน่วยงานของรัฐเอกชนพ่อค้าประชาชนทั่วไปได้เข้ามาแบ่งเวลาร่วมพิธีบูชาด้วย คือ

2.1 เพิ่มเสริมเวลาให้หน่วยงานการศึกษาภายในจังหวัดนำการแสดงมาร่วมพิธีบูชาด้วย มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีอธิการบดีผู้บริหารวิทยาลัยและคณะนิสิตเป็นตัวตัวแทนการศึกษา มหาสารคามมีส่วนร่วมพิธีโดยจัดเครื่องพิธีมาบูชาเป็นการแสดงชุดโปงลางบูชาบวงสรวง

2.2 เพิ่มเสริมเวลาให้หน่วยงานของรัฐแต่ละหน่วยงานเข้ามาแทรกเวลาร่วมพิธีบูชาด้วย หน่วยงานที่มาร่วมจะได้เลือกชื่อหน่วยงานนั้นเข้าไปจุดธูปอธิฐานแล้วร่วมโปรยดอกไม้ในแทนเครื่องพิธีบวงสรวง

2.3 เพิ่มเสริมเวลาให้หน่วยงานเอกชนทั่วไปเข้ามามีบทบาทต่อพิธีกรรมด้วย หน่วยงานเอกชนเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่มาร่วมประกอบเสริมพิธีเชิญมาจุดธูปและร่วมโปรยดอกไม้ และเพิ่มจำนวนปริมาตรคนให้มากขึ้น

2.4 เพิ่มเวลาให้นักธุรกิจพ่อค้าประชาชนทั่วไปให้เข้ามามีบทร่วมพิธีด้วยความ หลากหลายสาขาอาชีพที่ถูกเชิญมาและสมัครใจมาร่วมต่างก็ได้มองถึงความสำคัญของประเพณีบุญพิธี ประจำเมืองก็มาร่วมทำให้ปริมาตรผู้คนไม่ได้

3. การเปลี่ยนแปลงกลุ่มบุคคลเข้าร่วม พิธีบวงสรวงแม่โพสพเป็นที่เกี่ยวเนื่องกับพิธี บวงสรวงศาลหลักเมืองคือ จัดหาบุคคลและกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมพิธีทางผู้จัดงานได้จัดหา กลุ่มเป้าหมายและเจาะจงมาร่วมพิธีเป็นการประดิษฐ์คนเป็นเครื่องบูชา แยกกลุ่มได้ดังนี้ คือ

3.1 พระสงฆ์ การทำบุญต้องมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์คือเจ้าพิธี เหมือนกันเพราะเรื่องข้าวกับพระพุทธศาสนามีคู่กันมานานในความเชื่อของชาวนา เรื่องทำบุญให้สิ่งที่มีพระคุณ เช่น ข้าวมีคุณจึงทำบุญเพื่อตอบแทนคุณข้าว สัมภาษณ์พระครูปริยัติกิจจาภรณ์ เจ้าอาวาส วัดปรมย์ยิกาวาส บ้านหม้อ หมู่ที่ 11 เจ้าคณะตำบลเขวาเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ท่านได้เข้าร่วมพิธีสวดพุทธมนต์งานบวงสรวงแม่โพสพ ในงานนี้ท่านให้ความหมายการทำบุญต้องมี พิธีสงฆ์เป็นหลักของการทำบุญ ถ้าไม่มีพระสงฆ์ก็ไม่ใช้ทำบุญพิธี ความเชื่อเรื่องแม่โพสพที่เสียสละชีวิต มาเป็นข้าวให้คนได้กิน แม่โพสพเป็นพระโพธิสัตว์อยากอุทิศบุญกุศลด้วยร่างกายมีจึงเกี่ยวพันกับ พระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า จึงเป็นเจ้าพิธีนี้เต็มตัว พระสงฆ์นิมนต์มา เจริญพุทธมนต์พิธีเอา 7 รูป หรือ 9 รูปก็ได้ เพื่อเป็นสิริมงคล คติพุทธศาสนาการทำบุญต้องมีพระสงฆ์ เป็นหลักในการประกอบบุญพิธี ทำเนียมที่เคยปฏิบัติมาหลังจากพระสงฆ์สวดพุทธมนต์เสร็จ มีถวาย ภัตตาหาร เครื่องไทยทาน สุดท้ายต่อด้วยพิธีสูขวัญแม่โพสพ และกองข้าวเสร็จแล้วก็รวมกันถวาย ข้าวเปลือกให้วัดให้พระสงฆ์เป็นผู้รับ (พระครูกิตติปัญญาภรณ์, 2560: สัมภาษณ์) พระบุญเลิศ ภูนนท์ พระลูกวัดสว่างโนนทัน เลขที่ 135 /9 บ้านหนองอีแต้มา ตำบลหนองอีแต้มา อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ท่านมีอายุ 95 ย่าง 96 ปี พระสงฆ์กับบุญพิธีต่างๆ ของอีสานพิธี 12 เดือน ล้วนเกี่ยวพันกับพระสงฆ์ การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลหรือถวายสังฆทานต่างๆ ต้องผ่านพระสงฆ์ ขึ้นตอนกล่าวคำไหว้ พระรัตนตรัยอาราธนารับศีล อาราธนาพระปริตร ทำไปตามขั้นตอนพิธีกรรมพระสงฆ์ เป็นการสวดให้ เป็นมงคลอุทิศกุศลและกำจัดสิ่งเสียดังไรออกไป ให้เหลือแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลเท่านั้น และอีกอย่าง หนึ่งคนอีสานมีความเชื่อว่าเมื่อเราทำบุญใหญ่ต่อบ้านเมืองแล้วจะส่งผลไปในทางด้านความอุดมสมบูรณ์ ของคน สัตว์ น้ำ ป่า การเกษตร ธรรมชาติ และอื่นๆ (พระบุญเลิศ ภูนนท์, 2560: สัมภาษณ์)

3.2 กลุ่มพ่อชาวมแม่ชาว การแต่งชุดขาวเข้าร่วมพิธี มีคนหลากหลายสาขาอาชีพที่ มาร่วมพิธี พิธีนี้ความเป็นเอกลักษณ์ธรรมเนียม พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาต้องมีกลุ่มที่ศรัทธา ต้องการบุญกุศลวันบวงสรวงแม่โพสพถือว่าเป็นบุญใหญ่ทางกลุ่มบุคคลชายหญิงพากันแต่งชุดขาว มาร่วมบุญพิธีบวงสรวง และอีกอย่างหนึ่งคนอีสานเชื่อว่าการใส่ชุดขาวไปถือศีลร่วมงานบุญพิธีทำให้ งานนั้นเป็นสิริมงคลยิ่งขึ้น คนที่ใส่ชุดขาวไปถือศีล 5 เพื่อบนบ่น้อมเคารพเคารพระต่อพระรัตนตรัย และแม่โพสพ เชื่อว่าพิธีแต่งชุดขาวเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้พิธีเพิ่มความขลังสะอาดบริสุทธิ์ และเป็นสิริมงคล ชุดขาวเป็นสัญลักษณ์ของการถือศีล การทำบุญพิธีประเพณีต่างๆ ถ้ามีการถือศีลจะทำให้ พิธีนี้มีความมีความหมายและเจริญรุ่งเรือง สัมภาษณ์ พระครูปริยัติกิจจาภรณ์ วัดปรมย์ยิกาวาส

บ้านหม้อ หมู่ที่ 11 เจ้าคณะตำบลเขวา เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามว่า การใส่ชุดขาวและถือศีลจะเป็นศีล 5 หรือศีล 8 ก็ถือว่าเป็นมงคลเป็นกุศลแก่งานพิธีศีลคือความบริสุทธิ์กายบริสุทธิ์ใจต่อพิธี งานนี้เชิญเทวดาฟ้าดินและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาร่วมพิธีด้วย เมื่อเทวดาเห็นผู้คนมาทำบุญพิธีแต่งชุดขาวไหว้พระรับศีล ไม่มีสิ่งอบายมุข ท่านก๊อโนโมทนาสาธุการด้วย (พระครูปริยัติกิจจาภรณ์, 2560: สัมภาษณ์)

3.3 คณะเทียนนางลำ จากมหาวิทยาลัยมหาสารคามคณะวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรี การพ็อนรำเป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งสำหรับพิธีบวงสรวงแม่โพสพ การพ็อนรำเป็นการคารวะแม่โพสพและเทพเจ้า (วิกรม ภาคตี, 2536: 248) บุญพิธีเรื่องข้าวของชาวนาเราต้องเข้าใจความรู้สึกของชาวนาว่าปัจจัยที่สำคัญในการทำบุญแน่นอนชาวนาต้องการน้ำ น้ำคือตัวแปรที่สำคัญในการทำสิ่งต่างๆ พิธีนี้เป็นพิธีกรรมขอฝนของชาวนาที่ปฏิบัติกันมาช้านาน ถ้าทำบุญประเพณีพิธีบวงสรวงบูชาแถนเทวดาปู่ตาอารักษ์ เจ้าพ่อมเหศักดิ์หลักเมือง และผีวิญญาณบรรพบุรุษแล้ว ท่านจะช่วยอำนวยความสะดวกมาให้ จึงบูชาด้วยการพ็อน เราเห็นว่าวัฒนธรรมพ็อนลำเป็นของชาวอินเดียนและได้ขยายไปทั่วภูมิภาคเอเชียใต้ ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลเหมือนกัน จึงได้พลวัตพัฒนาประดิษฐ์การพ็อนบูชาเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีบวงสรวงบูชาแม่โพสพของจังหวัดมหาสารคาม จึงมีการรำถวายบูชาเทพและแม่โพสพท่านเป็นเทพ ชื่อสมเทวิมเหสีของพระอินทร์อยู่สวรรค์ ในตำนานข้าวของชาวไทย รศ. ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ อาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล นำคณะวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดนตรี การรำถวายเทพเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอบารมีท่านมาช่วยให้งานเกิดความราบรื่น ให้มีแต่ความสนุกสนานสำราญเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าต่อไป (<http://www.smusichome.com/>) การได้รำถวายเจ้าพ่อ ถือว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ตัวเองได้ร่วมพิธีด้วย การพ็อนรำเป็นการประดิษฐ์พิธีลำบูชาถวายเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตคน แม่โพสพเคยเป็นเทพมาก่อนท่านเสียสละชีวิตมาเป็นข้าวให้เรากิน ท่านเป็นผู้หญิงพวกที่มารำถวายก็เป็นผู้หญิงจึงมาพ็อนให้ขวัญกำลังใจผู้หญิงด้วยกันและตอบแทนบุญคุณของท่าน (นพมาศ วงษ์ราชา, 2560: สัมภาษณ์)

คณะเทียนนางลำจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามคณะวิทยาลัยดุริยางคศิลป์สาขาวิชาดนตรี นำเทียนนางมาพ็อนรำถวายบุญเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2558 บริเวณลานพิธีบ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้นำเวที เครื่องเสียง นักดนตรีชุดวงโปงลางครบชุดประกอบด้วย

1. โปงลาง
2. พิณไฟฟ้า (หรือพิณโปร่งไฟฟ้า)
3. แคน
4. โห่ด
5. พิณเบสไฟฟ้า
6. ไหซอง (ไซวีลีลานางติดไห)
7. กลองหาง (กลองยาวอีสาน)
8. รำมะนา หรือกลองตุ้ม
9. หมากกะโหล่ง (หมากป้อกๆ) หรือใช้หมากกับแก๊บ
10. ฉาบเล็ก

11. ฉาบใหญ่
12. แฉ
13. ฉิ่ง
14. ซ้องโหม่ง
15. ปี่ภูไท
16. ซอ
17. หิน

ชุดแต่งกายนักเล่นดนตรีใส่เสื้อม่อฮ่อมสีนียม คล่าน้ำเงิน ผ้าโสร่งไหมหรือหมี ผ้าขาวม้ามัดแหว รองเท้าแตะ ส่วนผู้หญิงที่แต่งหน้าสวยชุดผ้าไหมและหมี มือถือมัดรวงข้าวเปลือก ทัดดอกไม้สีแดง ลักษณะพวงมาลัยสร้อยสังวาลสีทองประดับและเฉวียงบ่า มงกุฎสีทองประดับหู สร้อยสังวาล กำไลมือสีทอง กำไลต้นแขนพวงกระดิ่งขา เสื้อครึ่งท่อนเฉวียงข้าง ผ้าถุงพับกับสวองาน เข็มขัดรัดผ้าถุงสีทอง

3.4 พราหมณ์ บุญญาภิวัตน์ นิลวรรณ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกมาทำพิธีบุญประจำปีของจังหวัดสราครคม ด้วยความเหมาะสมผู้ทำพิธีต้องประดิษฐ์ชุดแบบพราหมณ์ชุดสี่คลุม แขนยาวสีขาวประดับสีทองตามแถบเล็กน้อย เสื้อชุดซ้อนซับข้างในสีขาว กางเกงขายาวสีขาว ข้างนอกเป็นจกแบนสีทองใส่ทับถือตำราพิธีบวงสรวงแต่ก่อนจะเป็นหนังสือใบลานก้อม เดียวนี้พัฒนาเป็นตำราพิธีบวงสรวงอ่านง่ายคนทั่วไปก็อ่านได้ ความหน้าเชื่อถือของพราหมณ์สำคัญมากต่อพิธีกรรมต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ศาสตร์พราหมณ์หลักประเพณีองค์ประกอบของพิธีมีความชำนาญและประสบการณ์ สามารถทำนายทายทักเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ ทศนคติของชาวบ้านผู้นำประกอบพิธีต้องเป็นบุคคลที่หน้าเคารพนับถือมีประสบการณ์ และเป็นที่ยิ่งของชาวบ้านได้ (บุญยงค์ เกิตเทศ, 2537: 47) การทำพิธีพราหมณ์ อุดม บัวศรี ว่าในวัฒนธรรมอีสานพิธีพราหมณ์จะต้องมีโอกาสนดีและสำคัญเท่านั้นจึงจะได้ทำการสู่ขวัญไม่ใช่ทำกันเล่นๆ เหตุที่จะได้สู่ขวัญของชาวอีสานมีหลายกรณี คือ

1. เวลาการเพิ่มลาภยศ สอบได้ตำแหน่งงานใหม่ สอบรับราชการใหม่ได้ย้ายไปรับราชการทำงานที่แห่งใหม่จึงมีการสู่ขวัญต้อนรับ
2. งานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช บุญคุณลาน เป็นต้นจึงได้สู่ขวัญ
3. งานโอการมีแขกบ้านแขกเมืองมาเยี่ยมถิ่นจึงมีการสู่ขวัญต้อนรับและเวลาจะเดินทางกลับบ้านก็จะทำการพิธีสู่ขวัญส่งแขก
4. เวลาที่มีทุกข์เกิดขึ้นกับเนื้อกับตัว เช่น ป่วยไม่สบาย ชาติชาติลุ่มทาสาสูนเคราะห์กรรมดวงไม่ดี

พิธีสู่ขวัญของพราหมณ์เป็นการเพิ่มกำลังใจให้บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการทำงานหรือทำมาหากิน บุคคลเป็นแขกบ้านแขกเมืองเวลามาเยี่ยมถิ่นที่ตัวเองจึงทำการสู่ขวัญต้อนรับ จะทำให้ผู้เป็นแขกมีความสุขพอใจต่อเจ้าบ้าน และเวลาเดินทางกลับบ้านทำพิธีสู่ขวัญส่งในการเดินทางเพื่อเป็นการโชคดี ผู้ประสบทุกข์ปัญหากรรมรื้อในกายและใจพอพราหมณ์ก็ทำพิธีสู่ขวัญให้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจจากร้ายก็จะกายเป็นดี (อุดม บัวศรี, 2546: 216-217)

3.5 คณะผู้ช่วยพราหมณ์ เป็นเทียมที่ผู้ทำพิธีประดิษฐ์เข้ามาร่วมพิธี ด้วยความจำเป็น และเหตุผลที่ดีขึ้น การนำเทียมเข้ามาช่วยเพิ่มเสริมประดิษฐ์สร้างพิธีกรรมให้มีความหมายให้สมจริง สมจึงเพิ่มพลังบวกเข้ามาอีก ประดิษฐ์เทียมบูชาร่วมพิธี คือ

1. เพิ่มเทียมเล่นดนตรีประกอบพิธีขณะช่วงประกอบพิธีพราหมณ์เล่นเป็นจังหวะ ตามขั้นตอนเป็นช่วงไป

2. เพิ่มเทียมผู้ชายที่เป็นพราหมณ์ประจำท้องถิ่นให้มาร่วมพิธีช่วยดูแลของบูชา และองค์ประกอบผู้ช่วยพราหมณ์เป็นผู้มีความรู้ศาสตร์ตำราพราหมณ์เหมือนกันรู้ฤกษ์ยามของบูชา และทำนายทายทักได้เป็นอย่างดี

3.6 ประธานพิธี คือผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามท่านเป็นตัวประกอบพิธีที่มีความสำคัญขาดไม่ได้เพราะเป็นประธานพิธีโดยตำแหน่ง เป็นพ่อเมืองงานระดับเมืองต้องให้เจ้าเมือง มาเป็นองค์ประกอบพิธีบูชาจึงเป็นมงคลเมือง

3.7 ตัวแทนหน่วยงานทั่วไป หน่วยงานกับพิธีกรรมเป็นของคู่กันในด้านพิธีกรรม ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความสำนึกจิตวิญญาณของสังคมต้องทำรวมกัน การนำกลุ่มบุคคลที่อยู่ใน หน่วยงานทั่วไปมาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพเป็นการนำคนเข้ามาเป็นเครื่องประดิษฐ์บูชา คนเป็นสิ่ง ประกอบบูชาอีกอย่างหนึ่ง เพราะเป็นบุญพิธีกลุ่มต้องนำมาเป็นกลุ่ม ในข้อนี้กลุ่มบุคคลทั่วไปเป็น ลักษณะรวมๆ ไม่แยกแยะสาขาชีพ เช่น หน่วยงานของรัฐ นักการเมือง หน่วยงานเอกชน รัฐวิสาหกิจ นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ถ้าขาดกลุ่มบุคคลทั่วไปมาร่วมพิธีก็จะไม่เป็นบุญพิธีประจำเมือง

3.8 ชาวนาทั่วไป ชาวนาคือเจ้าของบุญพิธีดั้งเดิม การทำบุญของชาวจังหวัดมหาสารคาม ในช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นการสมเหตุสมผลอย่างยิ่งที่นำชาวนามาร่วมพิธี การปฏิสัมพันธ์หลักปฏิบัติ กับความเชื่อเดิมคนที่เป็นเจ้าพิธีจัดหาเตรียมสิ่งของเครื่องบูชาแม่โพสพและสู่ขวัญข้าวก็ชาวนาทำ ทุกอย่างก็ว่าได้ แต่ก่อนทำบุญพิธีอยู่ลานข้าวชาวนาเจ้าของพิธีก็คือชาวนา การปฏิสัมพันธ์กับบุญพิธีกรรม ครั้งนี้จึงเสมือนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาวนาคือสิ่งบูชาแม่โพสพบูชาข้าวบูชาเทพยดาผีวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พวกเหล่าชาวนามีความผูกพันพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา จึงขาดไม่ได้เลย ชาวนาคือหัวใจของบุญพิธีข้าว

4. การเปลี่ยนแปลงเครื่องบูชา เครื่องพิธีบูชาทุกวันนี้มีการประดิษฐ์เครื่องบูชาผสมแบบ สมัยใหม่แบบเดิมก็มีนำวัสดุท้องถิ่นมาประดิษฐ์ซ้ำๆให้ดีขึ้นและนำเครื่องบูชาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ มาร่วมบูชาด้วยโดยแบ่งเครื่องบูชาดังนี้

4.1. เครื่องบูชาสงฆ์ มีพระประธานปราสาทประทานพร 1 องค์ โต้ะบูชาหมู่ 9 อาสนะสงฆ์ ด้ายสายสิญจน์ 1 ม้วน แจกกันคู่หนึ่งใส่ดอกไม้เอาดอกไม้สด ชันหมากเบงน้อยคู่หนึ่ง กระจ่างรูปหนึ่งอัน เชิงเทียนคู่หนึ่ง บาตรน้ำมนต์ 1 ใบ เทียนทำน้ำมนต์ หล้าคา 1 มัดเอาไว้ ประพรมน้ำมนต์ รูป คายมุงคูล (คายนมคูล) ทำ 5 กอง แต่ละกองมีข้าวสาร เทียนเล็ก ดอกฝ้ายขาว ถ้าไม่มีดอกฝ้ายให้เอาดอกไม้สีขาวแทนก็ได้ แก้วน้ำใส่น้ำพอดิ มีเงิน 5 บาท อยู่ในแก้ว ทำขาคินกา ภายปากแก้วน้ำด้วย ใส่ถาดกลมๆ พอดิ ชัน 5 จัดเอาดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนเล็ก 5 คู่ ใส่จานหรือ พานก็ได้ ทำไม้จิงต้องเอาแต่ดอกไม้สีขาว สีขาวเพื่อความสะอาดบริสุทธิ์ไร้มลทิน ไม่มีได้ไหมคายนมคูล กับขันห้าของอย่างนี้มันเป็นเครื่องเช่นบูชามงคลพิธีมีแล้ว จะทำให้การสวดพุทธมนต์จะครบ เต็มสูตรเพิ่มความขลังต้องเอามาประกอบกัน ถ้าขาดแล้วความสิริมงคลจะไม่เต็ม ไม่ต่างกันกับ

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองศาล พระภูมิ หรือบวงสรวงอย่างอื่น ต้องมีเครื่องประกอบมี ข้าวตอก ดอกไม้ เทียนรูป ชั้นห้า เอามาบูชา เป็นองค์ประกอบจึงจะเป็นศรีมงคล

4.2 เครื่องบวงสรวงบูชาแม่โพสพ บายศรีแต่ก่อนทำเล็กเดี๋ยวนี้พัฒนาประดิษฐ์ ขนาดใหญ่ขึ้นสูง 7 ชั้น เพราะเป็นงานใหญ่ระดับจังหวัด จึงทำใหญ่ภาพออกมาจะเด่น มีชั้นหมากเบ็ง เล็กคู่หนึ่ง หมาก พลุ บุหรี่ รูป 16 ดอก เทียน 9 เล่ม ต้นกล้วย ต้นอ้อย ชั้น 5 ชั้น 8 (พานใส่ดอกไม้ และเทียนจำนวนอย่างละ 5 คู่ และ 8 คู่ ตามลำดับ) เทียนกิ่ง รูปประทีป แป้งหอม น้ำหอม พานใส่แหวน หวี กระจก เครื่องนอน มีสาดอ่อน (เสื่อ) หมอนลาย หมอนพิง แป้งน้ำ เงินคาย 1 บาท กับ 1 เฟื้อง เหล้าขาว 1ขวด เหล้าโท 1 โห น้ำฝน น้ำเขียวส้มแดง ผลไม้ 9 มะพร้าวอ่อน (เอาทั้งแขง) กล้วยตานี กล้วยอ้ออง (กล้วยน้ำว้า) ฝรั่ง พักแพง ขนุน สับปะรด ส้ม มะละกอสุก มะม่วง แอปเปิ้ล องุ่น แก้วมังกร แต่งหอม เครื่องเช่นสรวง มีไก่ ไช้ บั้งปลา ขนมหิน น้ำแกง ข้าวเหนียว ขนมหวาน ข้าวปาด ทองหยิบ ทองหยอด ขนมหั้น ข้าวลอดช่องสาคุ มีของนอกและไทยผสมรวมเข้า เดียวนี้ ไม่จำเป็นต้อง 9 อย่างแล้ว เพิ่มเสริมได้แต่อย่าให้ต่ำกว่า 9 อย่าง ส่วนที่เป็นอาหารจะมีรูปแบบเก่าให้ พัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม

4.3 ประดิษฐ์เครื่องบูชากองข้าวเปลือก การบูชาจากกองข้าวเปลือกลักษณะอุปมา อุปมัยกองข้าวทรงเจดีย์เป็นการบูชาเจดีย์ข้าว ทำให้สูงที่สุดเพราะเป็นข้าวมีจำนวนมากที่รวบรวมมา หมดทั้งจังหวัดสารคาม จึงเรียกว่าบุญกุ่มข้าวใหญ่ สิ่งที่เพิ่มเข้ามาคือ มีการประดับตกแต่งกองข้าว ด้วยสิ่งของต่างๆ คือ

1. ทำธงทิวประดับกองข้าวใช้ไม้เป็นหลักธงใช้ผ้าและกระดาษเป็นธงมีหลายหลากสี
2. ทำสายรุ้งประดับกองข้าวและโยงไปทั่วงาน
3. ทำพวงมาลัยกระดาษแขวนบนกองข้าว
4. บรรจุข้าวใส่ถุงเล็กๆ แล้วเขียนชื่อเจ้าของข้าวเอาไว้ข้างในถุง หลังจากการทำ

พิธีบวงสรวงแล้วก็จะนำข้าวของตัวเองที่บรรจุใส่ถุงนำกลับบ้าน ถือเป็นข้าวมงคลเอาไปเป็นพันธุ์ข้าว หวานได้เลย

5. ทำกองปุ๋ยคอกไว้อีกจุดหนึ่ง มีการประดับเหมือนกันกับกองข้าวใหญ่ เพราะ หลังจากผ่านทำพิธีกรรมแล้วจะช่วยกันหาปุ๋ยลงไปที่นั่นกัน ต้องโยงด้วยสายสิญจน์มาล้อมรอบแล้ว โยงไปที่พิธีสงฆ์ ให้พระสงฆ์สวดพุทธมนต์ยัดและพรหมน้ำมนต์ใส่

6. ทำรูปเหมือนแม่โพสพเพื่อบูชา ขนาดเท่าคนจริงสี่เหลี่ยมทอง

7. ทำตัวสัตว์เป็นรูปบูชา 8 ทิศ ทิศบูรพาครุฑเป็นสัตว์ประจำทิศประตูน้ำ ทิศอาคเนย์ มีแมวเป็นสัตว์ประจำทิศประตูลม ทิศทักษิณราชสีห์เป็นสัตว์ประจำทิศประตูทอง ทิศหรดี เสือเป็นสัตว์ประจำทิศประตูตะกั่วหรือประตูหิน ทิศปัจฉิมนาครเป็นสัตว์ประจำทิศประตูเหล็ก ทิศพายัพพญูเป็นสัตว์ประจำทิศประตูหิน ทิศอุดรช้างเป็นสัตว์ประจำทิศประตูเงิน ทิศอีสานงัวเป็น สัตว์ประจำทิศประตูดิน

8. ทำแทนบูชา ประยุกต์ที่วางเครื่องบวงสรวง แต่ก่อนเครื่องบูชาจะวางบนพื้นดิน โดยมีผ้าขาวปูก่อน แล้วนำเครื่องบูชามาวางแล้วให้ผู้คนที่มางานนั่งวงล้อมกัน เดียวนี้ใช้ลักษณะเตียงสูง พอดีสะเอวคนปูผ้าขาวประดับตกแต่งเตียงด้วยผ้าและต้นไม้ดอกไม้ ใช้พานเป็นที่วางสิ่งของบวงสรวง บูชาทั้งหมด

9. นำเครื่องดนตรีทางศาสนาส่งสัญญาณการประกอบพิธีบูชาผู้มีช้องใหญ่ กลองเพล ระฆังโปง

5. การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนทำพิธีกรรม ขั้นตอนพิธีบวงสรวงแม่โพสพครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เห็นสังเกตเห็นพิธีเป็นลักษณะประดิษฐ์พิธีแบบผสมขั้นตอนคือ มีการนำพิธีพืชมล่ำเข้ามาชั้นเสริมบูชา คณะโปงกลางเล่นเชิดชูพิธี และระหว่างช่วงขณะพราหมณ์กล่าวคำบวงสรวงแต่ละบทจะมีเสียงช้อง ระฆัง กลอง ผสมเป็นสัญญาณเป็นช่วงไปจึงได้บ่งถึงได้ว่าเป็นการประดิษฐ์ขั้นตอนพิธีบูชาเข้าด้วยกัน ขั้นตอนพิธีสามารถลำดับแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ 1 พิธีทางศาสนา 2 พิธีล่ำถวายบูชาแม่โพสพ 3 พิธีบวงสรวงแม่โพสพ 4 พิธีสู่ขวัญข้าว 5 พิธีเสี่ยงทาย 6 พิธีผูกแขน 7 ทาบปุ๋ยคอกใส่หน้า

8. นำข้าวเปลือกถวายวัด

5.1. ขั้นตอนพิธีสงฆ์ เมื่อถึงเวลาแล้วนิมนต์พระสงฆ์ 9 รูป ขึ้นบนอาสนะคนไทยนิยมเลข 9 คือ แก้วมงคล ก้าวขึ้น ก้าวเดิน ก้าวไป และเจริญก้าวน้ำ จึงนิยม 9 รูป เชิญประธานพิธีจุดธูปเทียนที่โต๊ะหมู่บูชา จุดเสร็จประธานกราบพระ 3 ครั้งแล้วไปนั่งที่เดิม ทายกกล่าวคำไหว้พระบูชาพระรัตนตรัย อารารทนาศีล 5 เมื่อกล่าวจบแล้ว พระสงฆ์ให้ศีลโยมว่าตามจนเสร็จครบถ้วนรับศีลจบแล้วทายกก็จะอารารทนาพระปริตรต่อพระสงฆ์กล่าวเชิญเทวดามาชุมนุมร่วมอนุโมทนาให้ซึ่งด้ายสายสิญจน์ไปรอบๆ กองข้าว และเครื่องบวงสรวงบทคาถาพระสงฆ์สวดในพิธีบุญบวงสรวงแม่โพสพ คือ

1. ชุมนุมเทวดา
2. นะมะการะสิทธิคาถา
3. สัมพุทธะ
4. นะโมการะอัญฐะกะ
5. มังคะละสุดตั้ง
6. ระตะนะสุดตั้ง
7. กะระณียะเมตตะสุดตั้ง
8. ชั้นระปะริตตะคาถา
9. โมระปริตรตั้ง
10. วัฏฏะกะปะริตตั้ง
11. อาฏานาฎิยะปะริตตั้ง
12. อังคุลิมาละปะริตตั้ง
13. โพชฌงคะปะริตตั้ง
14. อะระยะปะริตตั้ง
15. อัมมะจักกัปปะวัตตะนะสุดตั้ง
16. อิติปิโส
17. พาหุง
18. มะหาการุณิโก
19. เทวะตาอุยโยชะนะคาถา
20. ภาวะตุสัพ

หลังจากสวดพุทธมนต์จบลงแล้วเจ้าหน้าที่ประจำห้องตีฆ้อง 3 ที่ ต่อด้วยคณะผู้จัดงานก็นำภัตตาหารมาถวายแต่พระสงฆ์พิธีกรเชิญตัวแทนแต่ละหน่วยงานให้มาร่วมถวายภัตตาหาร ถือว่าเป็นตัวแทนองค์กรหน่วยงานของท่าน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หน่วยงานและเป็นสิริมงคลแก่งานบุญเบิกฟ้าสารคามถือได้ว่าชาวจังหวัดมหาสารคามได้ทำบุญเดือนสามขึ้นสามค้ำร่วมกัน พิธีถวายภัตตาหารครั้งนี้มีผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธานพิธี พร้อมด้วยองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันถวายพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วนิมนต์เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามแสดงธรรม 1 กัณฑ์ท่านเจ้าคุณได้ยกหัวข้อความสำคัญของแม่ แม่นั้นมีบุญคุณต่อชาวโลกมาก เช่น แม่ผู้ให้กำเนิด แม่น้ำ แม่โพสพ แม่ธรณี แม่ของชาติ แม่พิมพ์ แม่ครู แม่บท และแม่อย่างอื่นล้วนมีความสำคัญ และมีบุญคุณอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เช่นในวันนี้เราชาวมหาสารคามได้มาทำบุญเดือนสามให้แม่โพสพที่มีบุญคุณต่อคนและสัตว์ ท่านให้ความสำคัญกับแม่โพสพว่าท่านเป็นแม่ผู้ให้ชีวิตหาประมาณมิได้เลยที่ท่านเสียสละตัวท่านมาเป็นแม่ที่ส่งต่อโลกควรยกขึ้นไว้ที่สูง คนโบราณบอกว่าที่เก็บข้าวควรเอาไว้ที่สูงท่านเป็นของสูงมาจากเบื้องบน เป็นเทพเชื้อสมเทวิมเสสีของพระอินทร์เสียสละชีวิตตัวเองลงมาโลกเพื่อช่วยเหลือผู้คนและสัตว์มาเป็นข้าว เพราะฉะนั้นการทำบุญบวงสรวงแม่โพสพและสู่ขวัญข้าวเป็นงานบุญประเพณีที่สูงส่งควรส่งเสริมอนุรักษ์และพัฒนาให้งานบุญเบิกฟ้าของชาสารคามให้คนทั่วไปได้รับรู้ทั่วไป และเป็นการยกข้าวบุญคุณของชาวนาที่ท่านปลูกข้าวให้คนได้กินประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวนาและชาวนาเป็นผู้สร้างความมั่นคงต่อวิถีชีวิตผู้คนด้วยการทำนาให้มีข้าวทั่วพื้นแผ่นดิน (แสดงธรรมที่ลานพิธีบวงสรวงแม่โพสพบ้านหมี่ ตำบลเขวาส อําเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2558 เวลา 10.00 น.)

หลังจากพระเทพสิทธิธำมรงค์เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามแสดงธรรมพระเทศนาหนึ่งกัณฑ์จบลงแล้วทางพิธีกรงานเชิญแขกผู้มีเกียรติและประธานพิธีได้มาถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ที่มาสวดพระพุทธมนต์ มีนายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดประธานพิธีเป็นคนแรกถวายเครื่องไทยธรรมและตัวแทนหน่วยงานที่ได้รับเชิญไปร่วมถวายด้วย คนที่ถวายเครื่องไทยธรรมในวันนั้น คือ

1. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
2. นางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม
3. นายประสงค์ ประไพตระกูล ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาเกษตรกร
4. นายกองโท ดร. คมคาย อุดรพิมพ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
5. รศ. ดร. ศุภชัย สมบัติโต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
6. นายกิตติศักดิ์ คณาสวัสดิ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเมืองสารคาม
7. ผอ. ดุสิต สะดวง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม
8. นายสุรสิทธิ์ สิงห์พรพงศ์ เกษตรจังหวัดมหาสารคาม
9. นายจิรวุฒน์ โลหะ ผอ.ชกส มหาสารคาม

เมื่อพิธีถวายเครื่องไทยทานเสร็จแล้วพระสงฆ์ก็อนุโมทนาภาตด้วยบท ยะถา สัพพี มงคลจักรวาลใหญ่ พระวะตุสัพ หลังจากให้พรแล้วพิธีต่อไปเป็นการรดน้ำพระพุทธมนต์ มีการสวดบทชะยันโตไปพร้อม เจ้าคณะจังหวัดเดินประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้ผู้ที่มาร่วมพิธีงานบุญบวงสรวง

แม่โพสพให้ทั่วถึง หลังจากพรหมน้ำพระพุทธมนต์ให้คนแล้วจะเดินไปที่กองข้าวและเครื่องบวงสรวง
บูชาประพรหมน้ำมนต์ใส่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเป็นเสร็จพิธีทางสงฆ์ (ภาพที่ 17,18,19,20)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 17 ประธานพิธีและตัวแทนหน่วยงานต่างๆถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 18 พ่อชาวมแม่ชาวน้อมรับพรจากพระสงฆ์งานพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 19 ชาวนาที่มาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 20 คณะฟ้อนรำจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามรำถวายบูชาแม่โพสพตรงหน้ารูปเหมือนแม่โพสพ

5.2 ขั้นตอนพิธีพื้อน หน่วยงานจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามได้นำคณะดุริยางคศิลป์ มาแสดงศิลปะอย่างเต็มรูปแบบ นำเครื่องเสียงเวทีการแสดงอย่างอริการเป็นการเพิ่มเติมเสริม มหรรสพบูชา มหาวิทยาลัยก็เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐประจำจังหวัดมหาสารคาม มาร่วมพิธีบวงสรวง แม่โพสพ และเป็นการส่งเสริมประเพณีบุญพิธีประจำจังหวัดของตัวเองให้ไปสู่สายตาคนทั่วไปด้วย (ภาพที่ 21)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 21 พราหมณ์เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดประธานพิธีจุดธูปเทียนบูชาที่แท่นบวงสรวง

5.3 ขั้นตอนพิธีพราหมณ์บวงสรวงแม่โพสพ การประดิษฐ์ขั้นตอนพิธีแยกส่วนกัน ระหว่างพิธีแม่โพสพกับพิธีสู่ขวัญข้าว พิธีแม่โพสพจะเน้นบทสรรเสริญเจ้าภูมิเจ้าที่แม่ธรณีแม่โพสพ และเทพยดา เริ่มผู้ทำพิธีกล่าวเชิญประธานมาจุดธูป 16 ดอก เทียน 9 เล่ม ที่แท่นบวงสรวง จุดธูปเทียน เสร็จแล้ว ประธานพิธีก็ให้ยืนอยู่เคียงข้างคู่กันกับเจ้าพิธี พราหมณ์ยืนถือพานชั้น 5 มีเทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ ตำราบวงสรวงวางไว้ในพานตรงหน้า พราหมณ์กล่าวคำสมาคารวะเจ้าที่ เมื่อพราหมณ์ กล่าวคำสมาคารวะเจ้าที่เสร็จ เชิญตัวแทนหน่วยงานต่างๆที่มางานจุดธูปปักที่เครื่องสังเวย เมื่อจุดธูป เรียบร้อยแล้วพราหมณ์ก็เริ่มทำพิธีบทที่กล่าว คือ (ภาพที่ 22,23)

1. บทสมาคารวะเจ้าภูมิเจ้าที่เนื่องในงาน
2. บทเปิดพระแม่ธรณี
3. บทกล่าวเชิญแม่โพสพ
4. บทสวดพุทธคุณ
5. บทสวดตั้งนะโม
6. บทกล่าวโองการชุมนุมเทวดาแปดทิศ

7. บทกล่าวถวายเครื่องสังเวย
8. บทประกาศโองการเทวดา
9. บทประกาศเทวดา
10. บทกล่าวขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วย

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 22 พราหมณ์ทำพิธีสู่ขวัญข้าว

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 23 สิ่งของร่วมบูชา

5.4 ขั้นตอนพิธีสู่ขวัญข้าว การสู่ขวัญข้าวจะแยกออกจากพิธีบวงสรวงแม่โพสพคนละ ช่วงตอนกันไม่ให้ผสมกันผู้ทำพิธีได้ทำขั้นตอนพิธีแบ่งออกเป็น 2 ช่วง พิธีแรกเป็นบวงสรวงแม่โพสพ เพราะท่านยังมีชีวิตอยู่จึงบวงสรวงบูชารูปเคารพท่าน ต่อมาท่านได้กลายเป็นข้าวจึงใช้บทสู่ขวัญข้าว บทสู่ขวัญข้าว (ภาพที่ 24) ดังนี้

ศรี ศรี วันนี้แม่นวันดี วันเศรษฐีมุตโชค วันชาวโลกชื่นชม วันพระบรมกกุสันโธทนะ ลงมาเกิด ลงมาเปิดโลกา พระสัตถาผู้ก่อ ตั้งแต่หน่ออรหันต์ มารวมกันอยู่ในโลก จึงเป็น โชคปฏิที่ ท่านเศรษฐีปลูกข้าว เอาใส่เกล้าในฉาง ยังมีนางหน่อนารล ผู้ฉลาดเมืองคน ชื่อว่าสาวหน้ามน คิ้วก่อง คิงกลมค่องนางแมน เป็นลูกแกนลงปอน มาอยู่บ่อนพาราณสี เป็นนารีผุดผาด อยู่ปราสาท สามหลัง ไม้ได้ฟังชมชื่น ตีลั่นหลั่นคนทั้งหลาย ปานเดือนหงายผิวผ่อง คิงกะค่องงามงอน ตาออนซอน นวย นาด ผิวพรรณคาคาเครื่องไพฑูรย์ คนมีบุญมาสู่ มีนามอยู่ว่าโภสพ คอคางจับคิ้วก่อง แขนขาค่อง ปานมะที่ สาวเศรษฐีหยาดย้อย คิดค้อยๆ อยู่ในใจ ใฝ่สีไปนำเอาข้าว พระพ่อเจ้าโกรธา ตามไปหา บ่พอ จึงให้น้อยหน่อนารี ไปขอพรพระฤาษีอยู่ในถ้ำ จึงลุก้ามในผา จึงได้มาเมล็ดข้าว จึงได้เว้าต่อกันมา มีผญาปัญญาล้ำเลิศ คนจึงเกิดมาหลาย คนบ่ตายเพราะมีข้าว จึงได้เป็นพระพุทเจ้ากุกุ เพราะบุญชุกววยบาท จึงฉลาดคนเฮา

ว่ามาเยอขวัญเอย ทั้งข้าวจ้าวและข้าวเหนียว เจ้าอย่าเหลียวไปทางอื่น เจ้าอย่า ตื่นไปใส อย่าไปไกลจากตำ เจ้าอย่าว่าคนมาयी เจ้าอย่าว่าคนมาสีมาตำมาเหยียบ เจ้าอย่าเปรียบเป็น ดิน ดอน คนออนซอนบ่ดีตอยาก คนเหลือหลากในโลกา เชิญเจ้ามาอยู่ในเกล้า คนกินเจ้าโภชนา แม่น มีผลากะบ่แล้ว แม่นมีแก้วกะบ่เอา คนมาเช่าซ้องส่อ ออนซอนหน่อโภชนัง กินอี่หยังบ่ต่อเจ้า บ่ต่อ ข้าวขาวๆ ใหญ่เป็นสาวและเป็นบ่าว เขาบอกกล่าวกันมา ข้าวอยู่นาเอาใส่เกล้า เขาเอาเจ้ามานอน เหยื่อน เป็นปีเดือนได้เลี้ยงลูก เอาข้าวปลูกสอดข้าวปิดลาน เป็นข้าวสารอยู่ในตำ เอามาหม่านึ่งหวด ปลายสอง หอมสองๆ หิ่นเฮ้า จึงเอาเจ้าเลี้ยงพระเถรา จึงเอามาทำบุญตักบาตร บ่ได้ขาดพระตะถา คะ ตา มีปัญญาคนได้กินข้าว คุณของเจ้าเหลือแผ่นสุธา เหลือธาราสมุทรม่น้ำ

คนทูก้าจึงแข็งแรง คนมีแสงกินข้าวท่านบอก ของอยู่นอกบ่แม่นคนเฮา เขากะ เอาหมู หม่าเปิดไก่ เขาเอาใส่ฮำแกลบโหยดดิน สัตว์เก็บกินตามมีตามเกิด แสนประเสริฐกว่าสิ่งทั้งปวง ยาม เป็นฮวงเขาเก็บเขาเกี่ยว ยามเจ้าเหี่ยวเป็นเฟื้องใบเหลือง เอามาเถียงมัดไว้บ่แตก บ่ได้แจกไปใส มาใส คือตั้งใจมุ่งเฮื่อนกะได้ เถียงหลังใหญ่มุ่งเฟื้องกินหนา อยู่เถียงนาอาศัยบ่ขาด บ่ประมาณ คุณโภ ชะนัง เอามาวางใส่เกล้าเต็มอั้ง จึงได้นั่งว่ามมะมุลมา ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้านอนอยู่ท่ง นำเหยียด จานา ขวัญบ่มาไปนำเหยียดไม้ ออย่าอ้าวโอนำหมูปูทาม ว่ามาเยอขวัญเอย นางข้าวจ้าวทั้ง นางข้าวเหนียว ก็ ให้มาสามอี่วันนี้ ต้นเขียวๆ ข้าวกำตันบ่ตำข้าวตอ เกินงามนอนั้นเป็นข้าววงง ช้าง คำสับหว่างนั้น แม่นข้าวมันปู งามปลูนั้นแม่นข้าวใหญ่ เขาตำใส่หนาทาม เกินเผิ่นงามตำละอะ ฮ่อง ฮวงเผิ่นก่องเป็นพวง

ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้านอนอยู่ท่งนำสู นอนนำบูทั้งจีหล่อ เชิญน้อยหน่อมา อยู่ฉาง เชิญค่านางมาอยู่เกล้า เจ้าอย่าเศร้าเสียศรี ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าตอกอยู่น้ำในตม ขวัญเจ้า ชม อยู่ไฮ่ ขวัญข้าวใหญ่ข้าวปลาแข็ง อย่าไปเส็งนำหมู อย่าไปอยู่นำปลา อย่าอยู่นาแดดฮ้อน ให้เจ้า ย้อนงมา ให้เจ้าหวิดปากปลา ให้เจ้ามาไวว่อง อย่าอยู่ฮ่องนำทาม ให้เจ้างามมาอยู่ มารวมหมู่ นำกัน ว่ามาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปทางกำดินดำน้ำกำ ขวัญเจ้านำหมูม้า กุลาพุนให้ตำวมา ว่า มาเยอขวัญ เอย นกกะจิบเขาสิตอด พวคนกขอดสิคาบหนี ถึงเดือนปีจ้งออกจากเกล้า สีเอาเจ้าหว่าน นาทาม เจ้าสี

งามกว่าเก่า เอาไปไว้หน้าเหล่าตงดอน คนออนซอนต้นก่อง เอาไปใส่นาฮ่องปลายทาง เอาเจ้ามาเป็น
 ข้าวเปลือก ให้เจ้าได้เลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน ได้กินทานสืบต่อ เป็นน้อยหน่อศาสนา ให้ เจ้ามามีวันนี้
 มาอยู่ในฉางมาอยู่ทางเล่าใหญ่ เบ็งคางโก่สูตรแล้วงามหลาย คางโก่หวายโตลาย โค้งโนั่ง คางมันก่งคือ
 เกี้ยวเหล็กแหลม ตาเฮาแนมฝนตีปีหน้า หมอสูตรว่าพราหมณ์สวดขวัญมา เป็นราคาข้าวเหนียว
 ข้าวจ้าว จ้งบอก กล่าว อุอะ มูล มา โภชนะนา พิชาคะม้ง สาธุ เสกน้ำประพรหมข้าวหลังสู่ขวัญ

อมแม่เจ้าโภสพผู้เป็นขวัญข้าว เก็บมาใส่เล่าใส่เยียบ ลูกหลานกินทานเสียขาด
 บ่ได้ ประมาทคุณแม่โภสพ เผิ่นเสกมนต์เรียกข้าว เผิ่นเอ็นแม่เจ้าไปอยู่เล่าอยู่เยียบ ให้แม่เจ้าอุดหนุน
 อย่าฟังเสียง อย่าได้ฟังสำเนียงของโจรลักข้าว ให้แม่เจ้าขับไล่มันหนี ขอให้ข้าวเฮาอยู่สวัสดิ์ กินอย่า
 ได้บัก จกบให้ลง ด้วยบาทพระคาถาว่า มา ขะโย มา ะโย สัพพะกาลัง นะชียันติ สาธุ

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 24 เทียมผู้ช่วยพราหมณ์ทำพิธีเสียงทายคางโก่และประกาศให้คนที่ไปร่วมได้รับรู้พร้อมกัน

5.5 ขั้นตอนพิธีเสียงทาย ความเชื่อพิธีเสียงทายคางโก่เป็นความเชื่อของคนโบราณที่
 คนยุคปัจจุบันได้สืบทอดกันมา การนำโก่มาเป็นอุปกรณ์เสียงทายเหตุการณ์ต่างๆ โก่นี้ต้องผ่าน
 พิธีกรรมเสียก่อนจึงจะสามารถเสียงทายได้ ความเป็นมาในพิธีเสียงทายโก่ โก่เป็นเครื่องสังเวชของ
 ผี วิญญาณ คนแต่ก่อนได้นำโก่ไปเช่นสรวงผีตาแอกเป็นวิญญาณตามหัวไร่ปลายนาโพนป่าภูเขา
 หนองน้ำ ที่ดอนปู่ตาและสถานที่เจ้าพ่อมเหศักดิ์หลักเมือง ผีเหล่านี้จะชอบโก่เป็นเครื่องร่วมสังเวช
 สิ่งของอย่างอื่นที่สามารถเสียงทายได้คือไข่โก่เสียงทายได้เหมือนกัน พิธีบวงสรวงแม่โพสพก็นำโก่และ
 ไข่มาร่วมพิธี โก่ต้องถอนขนออกให้หมดต้มทั้งตัวเอาให้สุกหลังจากพ่นทำพิธีบวงสรวงแล้วสุดท้าย

ก็ไปดูที่คางไก่อการเสียหายไก่อต้องกำหนดก่อนว่าจะเสียหายเรื่องอะไรเกี่ยวกับบ้านเมือง (บุญยงค์ เกศเทศ, 2537: 74) คางไก่อจะไก่อมากน้อยเพียงใดทายตามนั้น ภาษาอีสานจะบอกว่าคางไก่อไก่อไก่อ โน่งจะทำให้ปีนั้นฝนฟ้าดี น้ำมาก มีความอุดมสมบูรณ์ด้านผลผลิตข้าวก็จะดีผู้คนก็จะอยู่เย็นเป็นสุข

นอกจากนี้ ยังถืออีกว่า วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันที่ฟ้าไข (เปิด) ประตูนํ้าฝน ในเดือนสามเป็นเดือนที่ฟ้าร้อง เป็นครั้งแรกของปีถึงถ้าวันนี้มีฟ้าร้องแสดงว่าปีนั้นจะทำนาได้ผลผลิต ดีมาก ปราชญ์อีสาน กำหนดทิศทางฟ้าร้องเป็นสัญญาณบ่งบอกปริมาณนํ้าฝนที่ตกลงมาในปีนั้น โดยบรรพชนชาวอีสานได้บันทึกคำทำนายเป็นกลอนโคลงฝนเอาไว้ ดังนี้

พอเมื่อเดือน 3 ขึ้น ฤดูกาลแลมถายมานั้น
 อันว่า ดวงฤกษ์ฟ้า ไขทางปองฝน
 จึงได้ เค้าเงื่อนว่า ฟ้าฮองฮ่า เดือน 3
 ออกใหม่สามค้ำขึ้น เจียงหุงฟ้าฮ่า
 เพื่อให้ ฮู่เหตุเบื่อง ประตูนํ้าแห่งฝน
 คั้นแม่น ฟ้าฮ่าฮ้อง หนแห่งบูรพา
 ทางนั้น ปักตูอาโป ห่าฝนลินย้อย
 คนจัก มีแสงได้ ทำบุญปได้ขาด
 ผุงข้าวกล้า นาฮ่างกะฮ้องเฮื่อง
 ปีได้ฟ้าลั่นก้อง ไข แห่งแกแมว (ทิศตะวันตกเฉียงใต้)
 ทางนั้น ปักตูหิน ห่าฝนมีน้อย
 คนจัก ตายลงท้อ ของกินชี้จวก
 ลือดอยากกล้า ทั้งค้ายั่วแดน
 ปีได้ ฟ้าลั่นก้อง ไขแห่งทักชิม
 ทางนั้น ปักตูทอง ห่าฝนแฉวเท้า
 น้ำจัก ท่วมเขากกล้า ยังแท้ส่วนสอง แท้แหล่ว
 ปูปลาลัน ไหลนองอนันต์เนก
 ผุงเขากกล้า ยังได้ส่วนสาม
 ปีได้ ฟ้าลั่นก้อง ปักตูแก้วแกมชิน
 ทางนั้น เป็นแกเสื่อ ห่าฝนงามย้อย
 ผลผลา กล้วยอ้อย พรวัว ม่วง หมากขาม
 เท็ง เวอส์ม ตาลหมี่หมากผล
 กีบเท็ง ปูปลาลัน เนืองนองคับท่ง
 ไขใส่ไว้ ปลากุ้งหลังลง
 ผุงเขากกล้า ในนาเขี้ยวอ่อน
 ประเสริฐแท้ ปีนั้นมั่งมี
 ปีได้ ฟ้าลั่นก้อง ไขแห่งปัจจิม
 ทางนั้น ปักตูเหล็ก ห่าฝนมีน้อย
 คนสิ บายเสียมได้ ไปดงคอนกะตำ

เทียบกัน มันอี่มู่ มันอ่อนหมู่กอย
 สอยวอยหน้า ผุ่งคนอืดอยาก
 ผุ่งเข้ากล้า ตายเสี้ยงง่องฝน
 ปีได้ ฟ่าลั่นฮ้อง ไชแห่งแกหนู (ตะวันตกเฉียงเหนือ)
 ทิศนั้น ปักตุหิน ท่าฝนมีแท้
 คนจัก มีสุขย่อน หลึงชายหน้าขึ้น
 ผุ่งเข้ากล้า ในนาบานเบิก
 ยังอีก ปูปลาน้อย เชนขาดเวิงวัง
 อีกผลาผลสังกะ ขาดเสี่ยเหลี่ยน้อย
 คนจัก เกิดพยาธิฮ้าย เทิงซำป่วยตาย แท้แหล่ว
 ปีได้ ฟ่าลั่นก้อง ไชแห่งนาโค (ทิศเหนือ)
 แม่นเป็น ปักตุเงิน ท่าฝนหลายลั่น
 คนจักสุข สำบายบ้าง บ่มีหยังบังเปียด
 ผุ่งเข้ากล้า ในนาเขียวอ่อน
 พญาแถน นั่งพักฟ้า ปูนให้ท่าฝน แท้หนา
 ปีได้ ฟ่าฮ้ำฮ้อง ไชแห่งอีสาน
 ทางนั้น ปักตุดิน ท่าฝนเล็งลั่น
 ตกแต่ตัน เถิงปลายบ่ได้ขาด
 ผุ่งเข้ากล้า ในนาเต็มท่ง
 คนสนุกม่วนล้ำ ปีนั่นอยู่กะเสิม แท้แหล่ว”

กลอน โสลกฝน

1. ทิศบูรพา มีครุฑเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูน้ำ ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะดี ข้าวกล้าในนาจะอุดมสมบูรณ์ คนทั้งปวงจะได้ทำบุญให้ทานอย่างเต็มที่
2. ทิศอาคเนย์ มีแมวเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูลม ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะน้อย นาแล้ง คนจะอดอยาก และเกิดโรคระบาด
3. ทิศทักษิณ มีราชสีห์เป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูทอง ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะมาก ข้าวกล้าในนาเสียหายสองในห้าส่วน นาหล่มเสีย นาดอนดี มีปูปลาอุดมสมบูรณ์
4. ทิศหริดี มีเสือเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูตะกั่วหรือประตูหิน ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะดี น้ำงามพอเหมาะ ผลหมากรากไม้อุดม ปูปลาดี ข้าวกล้าบริบูรณ์ ผู้คนมีความสุข
5. ทิศปัจฉิม มีนาคเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูเหล็ก ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะแล้ง น้ำน้อย ข้าวกล้าในนาแห้ง ตายเสียหายหนัก
6. ทิศพายัพ มีหนูเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูหิน ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะตกปานกลาง ข้าวกล้าในนาได้ผลกึ่งหนึ่ง เสียหายกึ่งหนึ่ง ปูปลาเล็กน้อย คนมักเจ็บป่วย
7. ทิศอุดร มีช้างเป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประตูเงิน ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะดี ข้าวกล้าในนาจะออกงามดี คนมีสุขถ้วนหน้า

8. ทิศอีสาน มีงัว (วัว) เป็นสัตว์ประจำทิศ เป็นทิศประจูดิน ถ้าฟ้าร้องทิศนี้ฝนจะดีตลอดทั้งปี ข้าวกล้าในนาจะงอกงามสมบูรณ์ดี คนจะมีความสุขเกษมตลอดปีอย่างถ้วนหน้า

สัมภาษณ์ คุณบุญญาภิวัดน์ นิลวรรณ เลขที่ 240 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ท่านเป็นผู้นำพิธีสู่ขวัญข้าวหลังจากสู่ขวัญข้าวแล้วท่านก็จะได้เสียงทายคางไก่และไข่ตามขั้นตอน ความสำคัญกับพิธีเสียงทายคางไก่เป็นวิธีทางเลือกอีกทางหนึ่งของคนแต่ก่อนที่เคยสืบปฏิบัติกันมา จากประสบการณ์ว่าผลการเสียงทายถือว่ามีความแม่นยำเหมือนกัน แต่ต้องใช้เวลาพิสูจน์หลังจาก ทำนายคางไก่ พิธีนี้ชาวอีสานเสียงทายคางไก่และไข่ทุกปีจากผลการเสียงทายก็จะให้คำตอบหลังจาก การทายคางไก่ก็ได้ผลตามนั้น ถือว่ามีความแม่นยำจึงได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไข่ต้มก็เหมือนกันหลังจาก ทำพิธีจบลงแล้วก็จะเสียงทายไข่ต้มคือทายคางไก่แล้วมาทายไข่ไก่ต่อกันไปเลย พลอกเปลือกไข่ออก แล้วเอาด้ายตัดลงกลางไข่ไก่ทำไข่ไก่สวยเต็มบริสุทธิไม่มีสีขี้ๆไข่ไม่เหนียวกลืนปกติก็แปลว่าฝนน้ำดี ข้าวกล้าก็จะอุดมสมบูรณ์ดีไปด้วยเราจะเสียงทายอะไรต้องกำหนดก่อนจึงทำการผ่าไข่ (บุญญาภิวัดน์ นิลวรรณ, มิถุนายน 2560: สัมภาษณ์) (ภาพที่ 25)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 25 เทียมผู้ช่วยพรหมณ์เสียงทายไข่ไก่แล้วประกาศให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องที่ได้รับรู้ร่วมกัน

5.6 ขั้นตอนพิธีผูกแขน ผูกเพื่อรับขวัญเป็นวิธีการที่ดีอีกแบบหนึ่งของชาวอีสาน คนโบราณคิดประดิษฐ์วิธีการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนมีกำลังใจดีขึ้นจัดหาวัสดุลักษณะป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้งปวง ด้ายขาวเป็นวัสดุที่มีดแขนได้ติดอยู่ด้วยกันนานจึงเอามาคิดเป็นอุบายผูกแขนให้ขังศักดิ์สิทธิ์ รักษาความปลอดภัยและขอความสำเร็จคนจึงนิยมผูกแขนในโอกาสพิธีกรรมต่างๆ งานบวงสรวงแม่โพสพ จึงนำรูปแบบวิธีของอีสานคือผูกแขนจำเป็นต่อผูกมันเป็นของคู่กันระหว่างสู่ขวัญกับผูกแขน ผู้ที่ทำการผูก คือบุคคลที่เป็นเจ้าพิธี พรหมณ์ พระ ผู้อาวุโส ผู้มีอิทธิฤทธิ์ท่านใช้วาจาของท่านจะประสิทธิ์ประสาท

พรให้ศักดิ์สิทธิ์เพราะสวดบริกรรมและอวยพรอย่างเอาหลักคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เทวดา อินทร์ พรหมบิดามารดาผู้มีพระคุณ จงช่วยรักษาคุ้มครองความสำเร็จ เป็นธรรมดาของประเพณีอาจมีส่วนปลุกย่อยของพิธีประดิษฐ์แปลกแตกต่างกันออกไปบ้างในลักษณะของการพัฒนาเสริมสร้าง พิธีกรรมอยู่ในลักษณะของความเจริญขึ้นและให้เหมาะสมกับกาลสมัยแต่ส่วนสำคัญ อันเป็นมูลฐานของประเพณีนี้ก็ยังคงอยู่และพัฒนาประดิษฐ์ซ้ำๆให้ดีขึ้นพวกรุ่นต่อไปคือผู้รับช่วงระวังรักษาไว้ให้มรดกอันสำคัญนี้ยังยืนสืบไป เพื่อแสดงความเก๋าแก่ของชาติบ้านเมืองประเพณีและพิธีกรรม

สัมภาษณ์ บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ เลขที่ 240 อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้ทำพิธีบวงสรวง ว่าการผูกแขนให้กับผู้ที่มาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพ เป็นพิธีกรรมของพราหมณ์ต้องปฏิบัติคนแถบสองฝั่งโขงปฏิบัติมีพิธีกรรมนี้เหมือนกัน ความหมายเพื่อความเป็นสิริมงคลป้องกันสิ่งไม่ดีรักษาความปลอดภัยและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ดีขึ้น ผู้มีเกียรติและผู้มาร่วมงานทั่วไปได้เห็นเอกลักษณ์ของประเพณีพิธีผูกแขนมีความหมายผูกเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ที่มาร่วมงานมีกำลังใจขึ้น ฝ่ายที่จะนำมาผูกต้องผ่านพิธีกรรมก่อนจึงเอามาผูก(บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ, มิถุนายน 2560: สัมภาษณ์) (ภาพที่ 26)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 26 ตัวแทนและหน่วยงานต่างๆ ร่วมกับชาวนาทำพิธีหอบปุ๋ยใส่นา

5.7 ขั้นตอนพิธีนำปุ๋ยใส่ना การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพิธีหว่านปุ๋ยแต่ก่อนการหว่านปุ๋ยใส่नाไม่มีขั้นตอนพิธีอะไรซับซ้อนเสร็จจากพิธีสู่วัฏข้าวแล้วก็ชวนกันหว่านปุ๋ยลงนาเลย แต่ครั้งนี้การหว่านปุ๋ยลงนาผู้ทำพิธีได้ประดิษฐ์พิธีหว่านปุ๋ยคอกลงนาอย่างมีความหมาย คือ

1. เวลาหว่านปุ๋ยลงแปลงนาให้คณะกลองยาวประยุดและฆ้องชัยมาตีแห่งขบวนหว่านปุ๋ยเพื่อเพิ่มความสุขสนานความสามัคคีธรรมและเป็นขวัญกำลังใจต่อพิธีหว่านปุ๋ยของชาวนา
2. เชิญประธานพิธีหน่วยงานต่างๆและชาวนาทั่วไปมาร่วมกันหว่านปุ๋ยลงนาร่วมกัน
3. มีขบวนรถไถเดินตาม รถไถนั่งค้ำ หมู่ควายคนแบกไถร่วมขบวนด้วย

บุญเดือนสามมีหน่วยงานหลายภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องไปร่วมพิธีหว่านปุ๋ย เพราะเป็นงานของจังหวัดและเป็นหน้าที่โดยตรงที่จะต้องร่วมหว่านปุ๋ยลงนาเป็นความเชื่อของชาวอีสานที่ทำกันมานาน การเอาปุ๋ยบำรุงดินให้ดินมีความสมบูรณ์เพื่อข้าวจะงอกงามดีจึงต้องบำรุงดินให้ดี และคนอีสานยังเชื่อว่าเมื่อข้าวน้ำดีมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านก็จะมีคามอุดมสมบูรณ์ไปด้วยกัน จารุวรรณ ธรรมวัตร บรรยายในห้องเรียนคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วัฒนธรรมอีสาน การทำนาปลูกข้าวต้องมีการเตรียมดินก่อนจึงจะดำเนินขั้นตอนต่อไป ประเพณีและความเชื่อคนอีสานหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยุ้งฉางเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เอาปุ๋ยคอกไปใส่नाเพื่อบำรุงดินให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เป็นหน้าที่ของชาวนาจะต้องปฏิบัติอย่างนี้และชาวจังหวัดมหาสารคาม ก็เอาพิธีกรรมของชาวนามาประดิษฐ์พัฒนาทำเป็นบุญเบิกฟ้าประจำจังหวัดต้องเอาเฉพาะเดือนสามเท่านั้นจะได้บังสว่างแม่โพสพและสู่วัฏข้าวด้วยเป็นการตอบแทนบุญคุณข้าวและแม่โพสพ ประธานพิธีหว่านปุ๋ยใส่नाคือ นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ได้ร่วมพิธีหว่านปุ๋ยมีตัวแทนหน่วยงานต่างๆร่วมหว่านปุ๋ยด้วย หน่วยงานของรัฐและเอกชนก็มีส่วนร่วมหว่านปุ๋ยใส่नाเป็นการเอาใจใส่ต่อเกษตรกรและดิน คนอีสานยังเชื่อว่าผีตาแฮกที่อยู่ไร่นาเป็นวิญญาณบรรพบุรุษท่านเฝ้าคอยดูแลข้าวกล้าในนาให้ลูกหลานพวกเราจึงเอาใจใส่ต่อนา ดินตรงไหนเป็นกตเป็นต่างดินแข็งหรือมีเชื้อโรคทำให้ดินเสียหายปลูกข้าวไม่ได้ก็เอาปุ๋ยหรือยาไปใส่ตรงนั้นให้ดินสมบูรณ์ดีขึ้นไปตามสภาพต่อการเพราะปลูก

5.8 ขั้นตอนนำข้าวเปลือกถวายวัด การนำข้าวไปถวายวัดขั้นตอนทำพิธีเหมือนกัน ผู้ทำพิธีก็ประดิษฐ์ขั้นตอนการนำข้าวเปลือกไปถวายวัดโดยทำขั้นตอนดังนี้

1. เชิญประธานพิธีหน่วยงานต่างๆและชาวบ้านได้ร่วมกันเดินทางนำข้าวเปลือกไปถวายวัดด้วยกัน
2. ให้คณะกลองยาวประยุดตีนำหน้ารถขนข้าวเปลือกเพื่อความสุขสนานในการทำบุญ
3. ให้ตีฆ้องชัยนำหน้าขบวนมีนางรำฟ้อนรำนำหน้าเดินทางเป็นขบวนอย่างยิ่งใหญ่
4. เมื่อไปถึงวัดแห่รอบศาลา 3 รอบแล้วผู้คนขึ้นไปบนศาลา
5. นิมนต์พระสงฆ์ทั้งหมดในวัดบ้านหมีมาที่อาจสงฆ์ทายกกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
ไหว้พระรับศีล
6. เมื่อรับศีลจบแล้วให้โยงได้สายสิญจน์ลงไปทิ้งรถขนข้าวเปลือกแล้วทำพิธีกล่าวคำถวายข้าวเปลือก
7. ถวายข้าวเปลือกแล้วพระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธีถวายข้าวเปลือกให้แก่วัด

สรุป จากการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมเนื่องจากเงื่อนไขสังคมต้องการสิ่งใหม่ที่ไม่ซ้ำเดิมกับที่ผ่านมา จึงเป็นผลบังคับให้เกิดพัฒนาการความคิดของผู้ที่จัดพิธีต้องนำรูปแบบทันสมัยกว่าที่ผ่าน มา จึงทำให้พิธีกรรมมีการเปลี่ยนรูปลักษณะอยู่ตลอด ถึงเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมก็ไม่ทำให้ความหมาย ของประเพณีพิธีเสียหายแต่อย่างใดมีแต่เพิ่มมูลค่าให้ประเพณีพิธีกรรมดียิ่งขึ้นไป ความสำคัญอยู่ที่ สังคมจะมาร่วมประดิษฐ์พิธีกรรมอย่างไรเพื่อสมกับเป็นยุคโลกาภิวัตน์ของคนยุคใหม่ การประดิษฐ์ พิธีกรรมเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการแบบไม่ซ้ำอดีต การเปลี่ยนไปของพิธีกรรม คือ

1. บุญพิธีที่ศาลหลักเมือง มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายภาคส่วนต่างสาขาอาชีพภายใน จังหวัดมหาสารคาม มาเสริมสร้างพิธีกรรมจึงเป็นผลของพิธีที่เปลี่ยนไป เช่น สถานที่ทำพิธีมีหน่วยงาน ของรัฐโดยผ่านท่านผู้ว่าราชการจังหวัดร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเห็นตรงกันว่าบริเวณพื้นที่ ศาลหลักเมืองควรปรับปรุงพัฒนาให้ดีสมกับเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนจังหวัดมหาสารคามและพื้นที่ ตรงนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สมควรปรับปรุงพัฒนาจึงได้นำคณะกรรมการศิลปกรรมมาทำการออกแบบสร้าง ตัวศาลและองค์ประกอบในพื้นที่ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับการจัดทำบุญพิธี ระยะเวลาทำบุญพิธีมี ความสำคัญต้องตั้งกำหนดอย่างชัดเจนจุดเปลี่ยนเวลาตัวงานเปลี่ยนแปลงไปคือเพิ่มเวลาทำพิธีให้มาก ขึ้นทุกระยะเวลามีค่าและมีความหมายโดยให้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาแบ่งเวลาจัดหาบทบาท องค์ประกอบเข้าทำพิธีในเวลาทำพิธีกรรม บุคคลที่เข้าร่วมพิธีคือหน้าตาของพิธีกรรม มีกลุ่มหลาย หน่วยงานต่างสาขาอาชีพแต่อยู่ภายใต้ความเชื่อของพิธีกรรมจึงระดมคนแบบมีส่วนร่วมเพื่องานของ จังหวัดของตัวเองให้ภาพจัดงานออกมาได้ดีเป็นที่ยอมรับและเป็นถดถูการท่องเที่ยวของจังหวัดอีกด้วย เครื่องบูชาในพิธีเป็นการนำวัสดุที่เคยนำมาบูชาแต่เป็นการประดิษฐ์เครื่องบูชาแบบซ้ำๆพัฒนาปรับปรุง ให้ดีขึ้นและได้นำเครื่องบูชารูปแบบใหม่ที่นำเข้ามาจากภายนอกเข้าร่วมด้วยเป็นเครื่องบูชาอาหาร เครื่องดื่มและผลไม้เป็นการประดิษฐ์เครื่องบูชาแบบบริโภคนิยม ขั้นตอนพิธีที่เปลี่ยนไปเป็นการพัฒนา ขั้นตอนพิธีสร้างเสริมเพิ่มให้มีความหลากหลายผสมเข้าเพื่อให้งานมีความชัดเจนสมบูรณ์ขึ้นไปโดยให้ คนและหน่วยงานต่างสาขาอาชีพเข้ามาเสริมขั้นตอนพิธี

2. พิธีที่เกี่ยวข้องกับพิธีที่ศาลหลักเมือง มีความคล้ายคลึงกันแต่ต่างอยู่ที่เนื้อหาสาระ และความหมายของงาน แต่องค์ประกอบเหมือนกันคือ สถานที่ทำพิธี ระยะเวลา บุคคลเข้าร่วม สิ่งของบูชาและขั้นตอนพิธี

พิธีกรรมที่ศาลหลักเมืองเป็นพิธีทำบุญบวงสรวงฟ้าดินแต่กำหนดเอาสถานที่ที่สำคัญมีเจ้าที่ ประจำอยู่จึงเรียกว่าทำบุญเลี้ยงเจ้าที่ ศาลหลักเมืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดมหาสารคาม จึงไปทำบุญพิธีที่ตรงนั้น พิธีนี้เน้นถึงเทพารักษ์ แถน ผีวิญญาณเจ้าที่และวิญญาณบรรพบุรุษ พิธีบวงสรวงแม่โพสพเป็นพิธีเพื่อสร้างเสริมต่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของชาวเกษตรกรรมเป็นวิงวอน เทพยาดาแถนแม่โพสพเพื่อขอน้ำ ข้าว คน สัตว์ และธรรมชาติ ให้มีความอุดมสมบูรณ์

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคาม เดิมเป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่เชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ว ยังทำหน้าที่คุ้มครองรักษาลูกหลาน ถ้าลูกหลานได้ทำพิธีเช่นสรวงได้ถูกต้องจึงมีการประกอบพิธีกรรม และสร้างสถานที่ให้อยู่อาศัยให้ผีบรรพบุรุษ เดิมตัวศาลสร้างด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ต่อมาได้รับอิทธิพลจากส่วนกลางในสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีคติในการสร้างศาลหลักเมือง ทำให้อีสานที่ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐส่วนกลางรับเอาแนวคิดดังกล่าวมาจนเกิดการผสมผสานนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งอาคารและบุญพิธีศาลหลักเมือง ในบทนี้ จึงจะกล่าวถึงประเด็นดังต่อไปนี้

1. สรุป
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

1. ความเป็นมาศาลหลักเมืองมหาสารคาม

คติการสร้างศาลหลักเมืองเดิมน่าจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกที่แพร่กระจายเข้ามาอย่างสังคมอีสาน จังหวัดมหาสารคามตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2408) โดยมีพระขัติยวงศาไบ เป็นเจ้าเมืองคนแรก บ้านเมืองได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องหลายยุคสมัย การปรับปรุงบ้านเมืองจากนโยบายรัฐ ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อและการปฏิบัติด้วย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนอาคารศาลหลักเมืองในฐานะเป็นศูนย์กลางอำนาจทางความเชื่อ โดยมีผู้นำทางราชการและการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตศาลหลักเมืองซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ยุค คือ

ยุคที่ 1 เสาหลักเมืองมหาสารคามสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในปีพ.ศ. 2408 พร้อมกันกับการสร้างเมืองมหาสารคามตัวศาลหลักเมืองครั้งแรกเป็นศาลไม้

ยุคที่ 2 ปีพ.ศ. 2499 นายเชื่อม ศิริสนธิ มาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามท่านดำเนินการบูรณะศาลหลักเมืองจังหวัดมหาสารคามใหม่ให้สมฐานะกับการพัฒนาของบ้านเมือง จึงสร้างด้วยวัสดุใหม่แบบก่ออิฐถือปูนทาสีแดง

ยุคที่ 3 ต่อมาปี พ.ศ 2527 นายสมบุญ พรหมเมศร์ มาเป็นผู้ว่าราชการ ได้มอบหมายให้นายเกียรติ นาคะพงษ์ ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีตำบลลาด และนายดิลก บุญเสริม ติดต่อกรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง เปลี่ยนวัสดุที่เป็นองค์ประกอบศาลหลักเมืองใหม่ทั้งหมด โดยมีรูปแบบที่เป็นส่วนกลางของกรมศิลปากร ทำให้ศาลหลักเมืองมหาสารคามมีลักษณะเป็นจัตุรมุข 4 หน้า หลังคายอดปราสาท ตัวเสาหลักเมืองไม้ชัยพฤกษ์ (ต้นคูณ) ปลายเสารูปหัวเม็ดทรงมณฑป บรรจุแผ่นยันต์ดวงเมืองมหาสารคาม ลงรักขี้ปิดทอง ความยาวของเสา 180 เซนติเมตร

ยุคที่ 4 ต่อมาปี พ.ศ. 2535 นายวีระชัย แนวนบุญเนียร มาเป็นผู้ว่ามหาสารคาม เห็นว่า ศาลหลักเมืองคับแคบและมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาสักการะไม่เพียงพอ จึงได้บูรณะและสร้างอาคารเพิ่มเติม รวมถึงการปรับแต่งบริเวณให้กว้างและสะดวกมากขึ้นจนกลายเป็นศาลและบริเวณที่เห็นในปัจจุบัน

2. พลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองมหาสารคาม

บุญพิธีศาลหลักเมือง เป็นประเพณีทำบุญประจำปีของจังหวัดโดยกำหนดเอาสถานที่ประกอบบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองมหาสารคามและสถานที่ลานกิจกรรมบ้านหมี่ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยให้มีพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพ สองงานนี้เป็นบุญพิธีที่เกี่ยวข้องกัน วิธีการบวงสรวงครั้งอดีตเป็นการทำบุญพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อหลักเมืองลักษณะเป็นการบอกกล่าวให้ท่านดูแลคุ้มครองผู้คนบ้านเมืองและก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเท่านั้น รูปแบบขั้นตอนพิธีก็เป็นไปอย่างเรียบง่าย ต่อมา เมื่อหน่วยราชการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนปรับปรุงพัฒนาประดิษฐ์พิธีบวงสรวงเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่ทำพิธี ระยะเวลา กลุ่มบุคคล เครื่องบูชา และขั้นตอนพิธี กล่าวคือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงสถานที่ เดิมสถานที่แรกเริ่มโปรดเกล้าให้ตั้งเมืองปี พ.ศ. 2408 ศาลหลักเมืองเริ่มแรกเป็นศาลไม้ พื้นที่เดิมอธิบายไม่ได้เป็นอย่างไร ปัจจุบันมีการปรับปรุงพัฒนาขยายเขตกว้างขึ้น มีสิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบมากขึ้น ถูกออกแบบรับรองจากกรมศิลปากร ทำให้มีรูปคล้ายหลักเมืองส่วนกลาง คือมีลักษณะเป็นจัตุรมุข 4 หน้า หลังคายอดปราสาท เสาทำด้วยไม้ ประจำจังหวัดคือต้นคูณ ทำบันไดขึ้นศาล 4 ทิศ มีอาคารขนาดใหญ่ เช่น ศาลาทำพิธีสงฆ์ 2 หลัง ศาลาคอบแทนเครื่องบวงสรวงบูชาขนาดใหญ่พอดีกับพื้นที่ แทนวงเครื่องบวงสรวงรอบตัวศาล ศาลาเอนกประสงค์ 2 หลัง ศาลานั่งพักผ่อน 1 หลัง ทำม้านั่งจัดเรียงรายสวยงาม ทำป้ายบอกที่ตั้งศาลหลักเมืองตรงหน้าศาลขนาดใหญ่ ทำหลักจารึกเรื่องราวประวัติเมืองมหาสารคาม 3 หลัก ทำรั้วปูนล้อมรอบบริเวณพื้นที่ศาลหลักเมือง สร้างเตาเผาขยะทรงจีน ปูกระเบื้องทั่วบริเวณลานพื้นที่ พื้นที่โดยรอบปลูกดอกไม้มงคลและไม้ประดับเป็นจำนวนมาก จนเห็นได้ว่าสถานที่ทำพิธีได้เปลี่ยนแปลงไปมาก

2.2 การเปลี่ยนแปลงระยะเวลา ยังคงทำบุญพิธีในช่วงเวลาขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 อาจมีความคลาดเคลื่อนตามปฏิทินแบบสุริยคติ (สากล) เช่น บางปีที่มีเดือนอธิกมาส ส่วนพิธีบวงสรวงแต่ก่อนขั้นตอนพิธีไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน อาศัยความพร้อมของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ก็กำหนดฤกษ์ยามไว้เพียงคร่าวๆ ตามคติของพิธีพราหมณ์ ผู้นำพิธีจึงแจ้งให้ผู้คนเข้าร่วมให้ไปรวมกันที่บริเวณศาลหลักเมืองแต่เช้าโดยใช้เวลาบวงสรวงโดยพราหมณ์และมีการสังเวชซึ่งใช้เวลาไม่นานนัก แต่ต่อมาเมื่อมีหน่วยงานที่เข้าร่วมมากขึ้น ก็ทำให้ใช้ระยะเวลาในการประกอบพิธีมากขึ้น แต่ยังมีคติแบบฤกษ์ยามเดิมตามความเชื่อของพราหมณ์

2.3 การเปลี่ยนแปลงบุคคล เดิมการเตรียมบุคคลไม่เจาะจงอย่างชัดเจนเหมือนปัจจุบัน บุคคลไปร่วมพิธีครั้งก่อน คือ พราหมณ์เจ้าพิธี ร่างทรงเจ้าพ่อ ผู้อาวุโส ลูกฝั่งลูกเทียนและผู้ศรัทธาเจ้าพ่อหลักเมืองทั่วไปเท่านั้น ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงบุคคลที่ร่วมพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 มีหลายภาคส่วน คือ 1 กลุ่มคณะพื่อนเก่า 2 คณะกลุ่มร้องสรภัญญะ 3 คณะเทียม

เป่ามโหรี 4 พ้อพราหมณ์ 5 รำทรงเจ้าพ้อหลักเมือง 6 ประชานพิธี ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม 7 ผู้อาวุโส 8 หน่วยงานทั่วไป 9 กลุ่มบุคคลทั่วไป

2.4 การเปลี่ยนแปลงเครื่องบูชา เดิมเครื่องบูชาเจ้าพ้อหลักเมืองมีบายศรี 1 ชุด ต้นอ้อย ต้นกล้วย ชั้น 5 ชั้น 8 เทียน รูป ชั้นหมากเบ็งเล็ก 1 คู่ ดอกคันท้ง ดอกจำปาขาว หมาก พลุ บุหรี่ เครื่องเซ่นสรวง มีหัวหมู ไก่ ไข่ บึงปลา ขนมจีน น้ำแกง ข้าวเหนียว ขนมหวาน ข้าวปาด สาคุ ข้าวลอดช่อง ขนมชั้น ผลไม้ 9 อย่าง มีมะพร้าวอ่อน กล้วย ฝรั่ง แดง ฟักทอง สับปะรด ขนุน มะละกอสุก มะม่วง เครื่องต้ม มีเหล้าขาว 1 ขวด เหล้าสาโท 1 ไห น้ำฝน เครื่องดนตรี เดิมใช้พิณ แคน กลองตะโพน และเสียงลำ

ปัจจุบันเครื่องบูชาเปลี่ยนแปลงไปจัดหาเพิ่มเข้ามาพัฒนาไปตามสมัยมีของไทยเดิม จีนฝรั่งเครื่องบูชาที่เพิ่มเข้ามีบายศรีใหญ่สูง 7 ชั้น รูปนาคราชสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ตกแต่งดอกไม้ประดับผ้าปูผ้าเครื่องวางสิ่งของเป็นพานเงินทอง เทียนหอม รูปหอม เครื่องเซ่นสรวง หัวหมู ไก่ ไข่ไก่ ปลา มีทั้งของพื้นถิ่นของทะเล น้ำขนมจีนพัฒนาขึ้น ของหวานมีมากขึ้นมีของไทยจีน และสากลทองหยิบทองหยอด ผลไม้เพิ่มเข้ามีของไทยและของนำเข้า มีแอปเปิ้ล องุ่น แก้วมังกร แดงหอม ส้ม ประเภทเครื่องต้มมีของพื้นถิ่นและของนำเข้า มีเหล้าขาว เหล้าสี น้ำฝน น้ำโคโรลิต น้ำแดง เขียวเหลือง และน้ำอัดลม เครื่องมหรสพสมโภชเครื่องเสียงสมัยใหม่ ชุดโปงกลางมีทั้งไทยและนอก ปะปนกัน ดนตรีประกอบพิธีพราหมณ์เต็มชุด มีสังข์ ปี่ กลอง บัณเฑาะว์ กระจดิ่ง ฆ้อง ผู้เล่นดนตรี แต่งตัวพราหมณ์เต็มชุด มีคณะร้องสรภัญญะบูชาเจ้าพ้อ มีคณะรำจากมหาวิทยาลัยของรัฐแต่งตัวสวยๆ ประดับตกแต่งบริเวณพื้นที่ศาลหลักเมืองด้วยสิ่งต่างๆ เป็นการประดับบูชาเจ้าพ้อหลักเมือง

2.5 การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพิธี เดิมพิธีมีความเรียบง่ายไม่ซับซ้อนเหมือนปัจจุบัน ถึงเวลานัดหมายให้ไปร่วมกันที่บริเวณลานพิธีขั้นตอนพิธีเดิม คือ

1. ได้เวลาฤกษ์ดีเจ้าพิธีจะเชิญประธานมาจุดธูปเทียนที่แท่นพิธีวงสรวง
2. ผู้ทำพิธีกล่าวเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาเป็นสักขีพยานและร่วมอนุโมทนา
3. ตีฆ้องชัย 3 ครั้ง
4. ผู้นำพิธีกล่าวบูชาพระรัตนตรัยต่อด้วยบทนะโมและกล่าวคำองค์การณแต่ละบทๆ ไป
5. พราหมณ์กล่าวจบลงแล้วให้ตีฆ้องอีก 3 ที
6. หลังผ่านพิธีอันศักดิ์สิทธิ์แล้วต่อไปเสียงทางคางโกว่าปีนี้จะไปลักษณะอย่างไร
7. ประธานพิธีให้ไปผูกผ้า 7 สี ที่เสาหลักเมือง
8. ผู้ที่ไปร่วมงานก็ไปผูกผ้า 7 สี ที่เสาหลักเมืองเหมือนกัน

ขั้นตอนพิธีที่เปลี่ยนแปลงไปปัจจุบันปรับปรุงพัฒนาประดิษฐ์ขั้นตอนพิธีเพิ่มโดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดพิธีเพราะงานนี้เป็นหน้าตาของจังหวัดมหาสารคามต้องมารวมกันทุกๆ จังหวัดทั่วไทย มีการจัดประเพณีที่จังหวัดของตัวเองอย่างออกหน้าออกตาเพื่อให้งานออกมาให้ดีที่สุดขั้นตอนทำพิธีวงสรวงศาลหลักเมืองมหาสารคามปัจจุบัน คือ

1. ผู้นำทำพิธีแจ้งกล่าวขั้นตอนและระเบียบพิธีการบวงสรวงผู้มีหน้าที่เข้าประจำที่
ที่ของตัวเอง

2. เชิญคณะสวดสรภัญญะจากวิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคามสวดบูชา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตรงหน้าแท่นเครื่องบูชาศาลหลักเมือง

3. เชิญคณะมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามรำบวงสรวงเจ้าพ่อหลักเมือง

4. เชิญประธานผู้ว่าราชการจังหวัดจตุรปู 16 ดอกเทียน 9 เล่มที่แท่นบูชา

5. พราหมณ์เริ่มประกอบพิธีกรรมกล่าวคำโองการสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบทต่างๆ

6. คณะมโหรีเล่นดนตรีประกอบไปพร้อมกับพิธีพราหมณ์เล่นเป็นช่วงจังหวะที่
ตกลงตามเจ้าพิธีสั่ง

7. ให้เจ้าหน้าที่ประจำห้องตีไปเรื่อยๆ ตีเป็นช่วงตามจังหวะที่นัดกำหนดกันเอาไว้
ขณะที่พราหมณ์ทำพิธีกรรมอยู่

8. หลังจากพราหมณ์กล่าวจบลงเชิญประธานพิธีเดินไปที่แท่นบวงสรวงเป็น
ประธานวางพวงมาลัยและเครื่องสักการะที่แท่นบวงสรวง

9. เชิญข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แขกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานทุกภาคส่วน
ร่วมวางพวงมาลัย

10. เชิญท่านประธานพิธีมาที่แท่นบูชาจตุรปู 16 ดอกแล้วให้ประธานอธิษฐาน
ขอพรจากเจ้าพ่อหลักเมือง

11. เชิญแขกผู้ใหญ่ผู้อาวุโสและหน่วยงานต่างๆ พร้อมกันไปที่แท่นพิธีจตุรปู
อธิษฐานกันต่อไปตามลำดับ

12. เชิญประธานพิธีผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง

13. เชิญแขกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ไปที่ศาลหลักเมืองพร้อมกัน
เพื่อทำการผูกผ้า 7 สีเหมือนกัน

14. ทำพิธีเสียดายคางไก่ท่ายไปตามลักษณะตามตำรา

15. เจ้าหน้าที่ทำการจุดพลูตะไล แสงสี เสียง เป็นการเสร็จพิธีบวงสรวงบูชา
ศาลหลักเมือง

ส่วนบุญพิธีที่เกี่ยวข้องคือพิธีบวงสรวงแม่โพสพ มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใหม่
ค่อนข้างมาก มีปรับปรุงพัฒนาประดิษฐ์สร้างพิธีกรรมให้เข้ากับบ้านเมือง โดยปรับสถานที่บวงสรวง
ระยะเวลา บุคคลร่วมพิธี สิ่งของบูชาและขั้นตอนพิธี สิ่งที่เปลี่ยนไป คือ

1. เปลี่ยนสถานที่ เดิมสถานที่ประกอบพิธีจัดที่ลานพระกัณฑ์ทศพรวิชัยอยู่ที่ศาลา
กลางเก่าจังหวัดมหาสารคามเป็นลานประกอบพิธีกรรม แต่ครั้งนี้คณะกรรมการจังหวัดมหาสารคาม
กำหนดสถานที่ใหม่ ณ บ้านหมี่ ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม เป็นลานกิจกรรมของ
ชาวบ้านที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน กรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเห็นตรงกันว่ามีความ
เหมาะสมและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดงาน

2. เปลี่ยนแปลงระยะเวลา เดิมการประกอบพิธีบวงสรวงแม่โพสพตามคติของ
ชาวนายึดตามประเพณีอีสานเมื่อถึงควมเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เวลาและวันที่ทำพิธีไม่มีการเปลี่ยนแต่ครั้ง
นี้ทางผู้จัดงานได้เพิ่มเวลาทำพิธีมากขึ้นกว่าเดิม โดยจัดสรรเวลาให้คนและกลุ่มบุคคลเข้ามาจับจองเวลา

ของตัวเองเพื่อเข้ามาร่วมพิธีกรรมในทางด้านแสดงออก เพื่อสร้างเวลาให้มีซ้ำและมีความหมายอย่าให้เวลาว่างเสียและช่วงทำพิธีไม่ให้ขาดขั้นตอน จัดเวลาให้กลุ่มองค์กรหน่วยงานของรัฐเอกชนนักธุรกิจและพ่อค้าประชาชนทั่วไปเข้ามามีบทบาทในพิธี ผู้จัดควรคิดประดิษฐ์ปรับปรุงพัฒนาแบ่งเวลาให้เป็นชุดๆไปจนกว่าจะหมดสิ้นแต่ละกลุ่มของพิธีกรรม

3. เปลี่ยนแปลงบุคคลร่วมพิธี เดิมบุคคลที่มาร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพงานบุญประจำเมืองจะเน้นเฉพาะบุคคลที่สำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้นเพราะพิธีเดิมไม่มีอะไรซับซ้อนเหมือนพิธีปัจจุบันบุคคลที่เข้าร่วมพิธีเดิม คือ 1 พระสงฆ์มาสวดพุทธมนต์ นิมนต์ เอา 5 รูป 7 รูป หรือ 9 รูปก็ได้ตามศรัทธา 2 พราหมณ์มาทำพิธีสู่ขวัญข้าวและอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องงานกับพิธีของพราหมณ์ 3 ผู้อาวุโสที่คนเคารพนับถือในถิ่นนั้นมาเป็นเกียรติร่วมและมาเป็นประธานงาน 4 บุคคลทั่วไปไม่เกี่ยวกับสาขาอาชีพมาร่วมพิธี

ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนและนำบุคคลเข้าร่วมพิธีเพิ่มขึ้น มีผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงผู้ได้รับผิดชอบและบุคคลที่ได้รับเชิญมาร่วมบุคคลที่เข้าร่วมพิธีปัจจุบัน คือ

1. พระสงฆ์ 9 รูป
2. พราหมณ์และคณะ
3. ประธานคือผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะผู้บริหาร
4. นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดและคณะบริหาร
5. นายกองค้การบริหารเทศบาลตำบลในเมืองและคณะ
6. นายอำเภอเมืองและคณะ
7. ผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรมจังหวัดและคณะ
8. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคามและคณะ
9. อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและคณะ
10. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลมหาสารคามและคณะ
11. ผู้บังคับการสถานีตำรวจเมืองมหาสารคามและคณะ
12. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรเมืองมหาสารคามและคณะ
13. ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดมหาสารคามและคณะ
14. สภาหอการค้าประจำจังหวัด
15. เหล่ากาชาดประจำจังหวัด
16. เกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม
17. ธนาคารเพื่อการเกษตรประจำจังหวัดมหาสารคาม
18. นักธุรกิจพ่อค้าประชาชนทั่วไป

4. การเปลี่ยนแปลงเครื่องบูชา ปัจจุบันเครื่องบูชาบวงสรวงแม่โพสพมีมากขึ้นต่างกับที่ผ่านมา สิ่งบูชามีของพื้นถิ่นเดิมและทั่วไปของไทยและของบูชาที่นำเข้ามาร่วมบูชาด้วย เป็นการประดิษฐ์และพัฒนาสิ่งของบูชา เดิมสิ่งของบูชา มีพานบายศรีใหญ่ 5 ชั้น 1 ชุด ชั้นธูปมากเบ็งคู่หนึ่ง ใบคูณ 9 ใบ ใบยอ 9 ใบ กระทงใหญ่เก้าห้อง ใส่เครื่องบัตพลีต่างๆ หมากพลู บุหรี่ ข้าวตอกดอกสามปีบเหี่ยว (บานไม่รู้โรย) ดอกรัก ถั่วงา อาหารคาวหวาน หมากไม้ เหล้าไห ไก่ตัว ไข่ไก่ ข้าวต้มมัดเผือก มัน มันแข็ง มันอ่อน มันนกก ข้าวต้มใส่น้ำอ้อย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ชัน 5 ชัน 8 เทียนกิ่ง รูป

ประทีป แป้งหอม น้ำหอม แหวน หวี กระจก เครื่องนอน มีสาดอ่อน (เสื่อ) หมอนลาย หมอนพิง แป้ง น้ำ ฟักแพง ฟักทอง กล้วยตานี กล้วยอ็อง (กล้วยน้ำว่า) เงินค้าย 1 บาทกับ 1 เฟื้อง ปัจจุบันนี้มีของ บวงสรวงบูชาเพิ่มเติมเข้ามาถือว่าได้ครบด้าน ผิดหรือไม่ผิดแต่สังคมาว่าเป็นของดีงามสามารถนำมา บูชาเพิ่มได้ เช่น

1. สิ่งของบูชาประเภทที่เป็นเครื่องกิน ผลไม้ มังกร องุ่น แอปเปิล ส้ม ทับทิม
2. สิ่งของประเภทเครื่องดื่ม เช่น น้ำขวดสะอาด น้ำหวานสีต่างๆ น้ำนมกล่อง น้ำอัดลมเล้าขวด
3. สิ่งของบูชาที่เป็นดอกไม้สมัยใหม่มีดอกบัวดอกดาวเรือง ดอกมะลิ ดอกกล้วยไม้ พวงมาลัยและดอกอื่นๆ
4. สิ่งของบูชาที่เป็นคน หน่วยงานและองค์กรต่างๆ มาเป็นตัวแทนเข้าทำการสักการะหรือแสดงบูชา เช่นผู้ว่าต้องเป็นประธานทุกขั้นตอนไปหน่วยงานก็ตามไปเป็นลำดับคณะโปรงกลางลำบูชาเกี่ยวกับแม่โพสพและแสดงอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
5. รูปบูชาที่มีรูปเหมือนแม่โพสพจำเป็นมากต้องทำขึ้นเพื่อทำพิธีบูชาบวง
6. รูปสัตว์ประจำทิศทั้ง 8 ทิศต้องนำมาทำพิธีบูชาด้วย
7. เครื่องส่งสัญญาณทางพระพุทธศาสนาเอาเข้าร่วมบูชาด้วยเช่น ช้อง ระฆัง โปรง กลองเพล

5. การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพิธี ปัจจุบันพิธีบวงสรวงแม่โพสพขั้นตอนเดิมไม่มีอะไรซับซ้อนมากครั้งแรกผู้คนยังไม่ค่อยสนใจเกี่ยวกับพิธีจึงใช้เวลานาน ขั้นตอนพิธีเดิม คือ

1. เมื่อได้กำหนดวันงานและเวลา แล้วให้เตรียมสิ่งของที่เกี่ยวกับพิธีบูชา
2. เตรียมสถานที่ทำพิธีตั้งกองข้าวประดับตกแต่งด้วยเครื่องบูชาและเครื่องที่เกี่ยวข้องต่างๆ ตั้งเต็นท์ทำพิธีทางสงฆ์ประดับตกแต่งให้เหมาะสมกับงาน
3. พิธีสงฆ์ ได้ฤกษ์เวลาทำพิธีนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นอาภรณ์สวดพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลมีไหว้พระรับศีลอาราธนาเจริญพุทธมนต์เสร็จแล้วถวายภัตตาหารและเครื่องไทยทานถวายเสร็จพระสงฆ์ให้พรตามลำดับท้ายสุดประพรมน้ำพุทธมนต์เสร็จพิธีสงฆ์
4. พิธีพราหมณ์ ผู้นำทำพิธีบวงสรวงแม่โพสพเชิญประธานพิธีหรือผู้อาวุโส จุฑรูปเทียนที่แทนบูชาเสร็จแล้วไปนั่งที่เดิมพราหมณ์กล่าวไปตามลำดับบทพิธี เมื่อกล่าวจบลงแล้วก็ทำการเสี่ยงทายคางไก่และไข่ หลังจากนั้นก็ทำการผูกแขนให้กันและกัน มีพิธีรดน้ำมิดพายให้พรตามคติพราหมณ์
5. พิธีหาบปุ๋ยคอกใส่เนา ผู้ที่ไปร่วมงานช่วยกันหาบปุ๋ยไปใส่เนาเป็นการเติมปุ๋ยใส่ดินเพื่อทดแทนบุญคุณดิน ดินก็ต้องการความสมบูรณ์ของดินจึงช่วยกันบำรุงดินจึงมีพิธีหาบปุ๋ยใส่ดิน
6. พิธีนำข้าวถวายวัด ตามคติของชาวนาหลังจากทำนาได้ข้าวผลผลิตดีต้องเอาข้าวไปถวายวัดทำนาได้ข้าวก็ต้องเอาข้าวไปถวายพระสงฆ์เชื่อว่าได้อานิสงส์มากตามคติพระพุทธศาสนา หลังจากผ่านพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ จึงร่วมกันไปถวายข้าวให้แก่พระสงฆ์ที่วัด

ส่วนพิธีบวงสรวงแม่โพสพปัจจุบัน มีขั้นตอนพิธีเพิ่มขึ้นและมีความซับซ้อนมากกว่าเดิมเพราะกลไกและเงื่อนไขของสังคม คือ

1. พิธีเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์

2. พิธีถวายทาน

3. พิธีลำบูชาแม่โพสพ เป็นการแสดงความบันเทิงคืนความสุขให้แม่โพสพที่ต้องเสียขวัญกำลังใจไปที่ผู้คนที่ทำให้ท่านเสียใจจึงทำพิธีลำบูชาแม่รำส่งกำลังใจและสร้างความสุขเป็นขวัญกำลังใจอีกทางหนึ่ง

4. พิธีพราหมณ์

5. เทียมคณะผู้ช่วยพิธีพราหมณ์

6. คณะดนตรีประกอบพิธีพราหมณ์ มี สังข์ ปี่ กลองบัณเฑาะว์ กระจดิ่ง ฆ้อง เล่นเชิดเชยูลีลิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มารวมกันที่ลานพิธี

7. เทียมตีเสียงสัญญาณทางพระพุทธศาสนา มีกลองเพล ระฆัง โปรง ฆ้อง ตีเสริมพิธีพราหมณ์เพราะเสียงเหล่านี้เป็นเสียงแห่งบุญกุศลจึงนำเข้าพิธีด้วย ให้ตีเป็นช่วงจังหวะของพิธีพราหมณ์

8. พิธีแห่ปยุ คือให้ผู้คนที่ไปร่วมงานร่วมหาปยุคอกไปใส่नाให้คณะกลองยาวเป็นมโหรีแห่นำขบวนสร้างความสุขสนุกสนานเสริมบรรยากาศกับพิธีแห่ปยุลงนาเป็นขวัญกำลังใจให้ชาวนาและผีเจ้าที่นา

9. พิธีแห่ข้าวไปถวายวัด เป็นขั้นตอนสุดท้ายของงาน ผู้นำพิธีประธานงานหน่วยงานและบุคคลทั่วไปรวมกันแห่ข้าวเปลือกไปถวายวัด ขนข้าวเปลือกใส่รถจำนวนหนึ่งแล้วร่วมแห่มีคณะกองยางประยุกต์นำขบวนผู้คนร่วมเดินขบวนพอรำอย่างสนุกสนานไซโยให้ร้องส่งเสียงด้วยความสุขที่ได้นำข้าวไปถวายวัด และอีกอย่างเป็นการเพิ่มความสุความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตรและธรรมชาติ

10. เสิ้งกลองประยุกต์ ให้คณะกลองยาวตีเล่นแบบสมัยใหม่ให้ชาวนาและผู้ไปร่วมพิธีพอรำสนุกสนาน ให้งานพิธีมีความสุขและเชื่อว่าแม่โพสพ เจ้าที่ ผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็มีความสุขจะส่งผลก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางพืชพันธุ์ธัญญาหารไปด้วย

อภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองกับพิธีที่เกี่ยวข้อง ด้วยความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมพิธีจึงเปลี่ยนไป ผู้วิจัยใช้หลักทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์โครงสร้างหน้าที่และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาเป็นหลักอธิบายความเปลี่ยนแปลงไปของบุญประเพณีและพิธีกรรม จึงขออภิปรายผลของการเปลี่ยนแปลงไปของบุญพิธีกรรมต่อศาลหลักเมืองและพิธีที่เกี่ยวข้องเนื่องจุดเปลี่ยนแปลงไป มีผลดังนี้

1. พัฒนาการบุญพิธีศาลหลักเมืองมหาสารคาม

1.1 ศาลหลักเมืองที่ผ่านพัฒนาการมา 4 ยุค มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต เพราะกลไกอำนาจรัฐกับการขับเคลื่อนนโยบายแผนพัฒนาวาระประเพณีพิธีกรรมประจำจังหวัดมหาสารคามผ่านนโยบายเพื่อพัฒนาทำแบบแผนระบบโครงสร้างเข้าไปปฏิบัติการขับเคลื่อนเร่งรัดติดตามควบคุมและส่งเสริมเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับสังคมเศรษฐกิจ ประเพณี และวัฒนธรรมให้ดำเนินควบคู่กันไปส่งถึง

การสร้างอาชีพกระจายรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีสู่ท้องถิ่น รัฐเป็นผลผลิตของสภาวะสมัยใหม่ในฐานะเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจต่อการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้ประเพณีพิธีกรรมต้องกลายเป็นผลผลิตแบบสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปโดยอำนาจรัฐ หรือถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าประเพณีเป็นสิ่งพัฒนาในรูปแบบใหม่ อันเป็นที่ต้องการของสภาวะยุคสมัยใหม่และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา รัฐจึงได้นำเอาพิธีกรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนารูปลักษณ์ใหม่โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ รวมถึงประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดแบบมีส่วนร่วมของยุพาพร รูปงามที่มองผลของการเปลี่ยนแปลงของสังคมบ้านเมือง มีการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ และหาแนวทางวิธีดำเนินการ โดยมีการพัฒนาระบบโครงสร้างสังคม วัฒนธรรม ประเพณีไปพร้อมกัน (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 6) พิธีปรับเปลี่ยนศาลหลักเมืองจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมคิดตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงติดตามการประเมินผลด้วย

1.2 มีระบบการท่องเที่ยว และหน่วยงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเข้ามาส่งเสริม สืบเนื่องมาจากแนวคิดของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2523 เป็นปีที่ริเริ่มส่งเสริมท่องเที่ยวไทยสมัยนั้นและสืบเนื่องมาถึงปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลจัดให้มีการส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สนับสนุนให้แต่ละจังหวัดได้นำมรดกทางวัฒนธรรมของตัวเองให้มาจัดสรรการแสดงประจำจังหวัดโดยให้ชาวบ้านหรือคนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของๆตน ครั้งนั้นจังหวัดมหาสารคาม จึงได้นำแนวคิดของคนโบราณมาทำเป็นงานประเพณีประจำจังหวัดคือ พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน จากแนวคิดของรัฐบาลดังกล่าวคนจังหวัดมหาสารคามส่วนมากจะเป็นชาวนาจึงได้อารูปแบบคติความเชื่อของชาวนาที่ปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณนำมาพลวัตและพัฒนามา ประดิษฐ์เป็นงานบุญพิธีประจำท้องถิ่นโดยใช้คำว่าบุญเบิกฟ้าและงานกาชาดมหาสารคามตั้งแต่นั้นมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำท้องถิ่นโดยใช้คำว่า “พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร” นโยบายการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าภายใต้กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว ได้แพร่กระจายมายังจังหวัดมหาสารคามในฐานะเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนทางสังคม สอดคล้องกับฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas, 2535: 566) และ(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552: 1-2) ที่พบว่าชาวอีสานได้รับเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ เข้ามาในชุมชนทำให้การรับข่าวสารข้อมูลต่างๆ จากสื่อเหล่านั้นมากขึ้น ทั้งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและสื่อสารมวลชนก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

1.3 ผู้รับผิดชอบบุญประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นทางจังหวัดมหาสารคามให้หน่วยงานเทศบาลตำบลในเมืองเป็นผู้รับผิดชอบให้เทศบาลจัดเตรียมวางแผนดูแลจัดการงานบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองและพิธีบวงสรวงแม่โพสพโดยมีองค์ประกอบออกที่จะต้องเตรียมแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ 1. จัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรม 2. กำหนดระยะเวลาทำบุญพิธี 3. จัดหาบุคคลร่วมพิธี 4. จัดหาสิ่งของบูชา 5. ขั้นตอนทำพิธีกรรม หาผู้นำทำพิธีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด

มหาสารคาม มาเป็นประธานงานฝ่ายฆราวาส เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานอำเภอทุกอำเภอ สำนักวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพุทธศาสนาประจำจังหวัด หน่วยงานการศึกษา หน่วยงานโรงพยาบาล สถานีตำรวจ ศูนย์ดำรงธรรม การท่องเที่ยว หอการค้า งานนี้มีหน่วยงานที่เข้าร่วมพิธี มีรัฐเอกชนนักธุรกิจพ่อค้าประชาชนทั่วไป เทศบาลต้องจัดสรรหาให้ครบและถูกต้องตามประเพณีพิธีกรรมครั้งนี้ งานบุญเบิกฟ้าและกาชาดจังหวัดมหาสารคาม ประจำปี 2558 มีการจัดอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่จังหวัดมหาสารคามครบรอบ 150 ปี สอดคล้องกับ (ยุพาพร รุ่งงาม, 2545: 8) ที่เสนอว่า การระดมคนเพื่อสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) การระดมผู้คนมารวมกันในกิจกรรมส่วนรวม มีการกำหนดเวลา ประเพณี พิธีกรรม การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดี ก็จะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน

1.4 ประเพณีประติษฐ์ ขาวนาฮีสานแต่ก่อนบุญคุณลานต่างคนต่างทำใครตีข้าวเสร็จก่อนก็ทำก่อน ทุกวันนี้ได้มีนำบุญคุณลานมาจัดบุญร่วมกันที่บริเวณลานวัดให้ทุกคนครบถ้วนเสียสละบริจาคข้าวเปลือกมาคนละจำนวนหนึ่งเพื่อทำพิธีสู่วัฒนธรรมร่วมกันเสร็จแล้วก็นำข้าวเปลือกถวายวัดเลย ต่อมาทางจังหวัดมหาสารคามได้นำพิธีกรรมของขาวนาฮีมาเป็นงานบุญประจำจังหวัด พิธีกรรมนี้เป็นพิธีที่มีความหมายบวกกับความเชื่อ ว่าทำแล้วจะเจริญรุ่งเรืองเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตร คนสัตว์ และธรรมชาติและอื่นที่เกี่ยวข้อง ขาวจังหวัดมหาสารคามจึงคิดหาวิธีการปรับปรุงพัฒนาประติษฐ์ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้ประเพณีพิธีกรรมที่ล้ำหลังซ้ำซากจำเจเพราะความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เจริญขึ้นเงื่อนไขต่างๆ ก็ตามมา ความทับซ้อนของโครงสร้างยากที่จะแยกประเพณีพิธีกรรมและวัฒนธรรมออกจากกันได้จึงส่งผลให้พิธีกรรมออกมารูปลักษณะใหม่อยู่ตลอดเวลา ปรากฏการณ์ทางประเพณี ทุกวันนี้เด่นชัดทางพิธีกรรมที่คนประติษฐ์ขึ้นเพื่อให้ตอบสนองสังคมที่เผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางยุคทันสมัย ประเด็นในปัจจุบันคือการนำเอาอดีตมาประติษฐ์ใหม่และผนวกรวมกับประเพณีปัจจุบันให้อยู่ภายใต้รูปแบบของกฎระเบียบข้อปฏิบัติ เช่น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า ตำนาน คติชน ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม สัญลักษณ์ต่างๆ ที่เรียกว่าวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในแง่ของการอ้างอิงประเพณีในอดีตที่สืบทอดกันมาในสังคมสอดคล้องกับงานของ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2556: 279) ที่กล่าวถึงประเพณีประติษฐ์ ที่อำนาจรัฐส่วนกลางจำเป็นต้องทำให้ส่วนต่างๆ ที่อยู่ใ้อาณาเขตอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน โดยการเชื่อมโยงและรวบอำนาจนั้นกระทำผ่านประเพณีประติษฐ์ เช่น การเชื่อมโยงความคิดเรื่องดินแดนอาทิตยอุทัย ดอกเบญจมาศเข้ากับความเป็นญี่ปุ่น ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่สิบเก้า

2. พลวัตพลวัตบุญพิธีศาลหลักเมือง

บุญพิธีที่ศาลหลักเมืองและพิธีที่เกี่ยวข้องได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น พลวัตบุญพิธีมีองค์ประกอบ 6 ด้านด้วยกันคือ

2.1 สถานที่ทำพิธี ที่ศาลหลักเมืองคือที่ฝั่งเสาเอกของเมืองฝั่งลงไปแล้วเป็นศูนย์รวมความมั่นคงของประชาชน ด้วยความเหมาะสมกับบุญประเพณีต้องเป็นจุดสำคัญมั่นคงและยึดจิตใจคนได้ทำบุญสถานที่หลักเมืองเป็นเสมือนพิธีกรรมแบบสามัคคีธรรม เป็นจุดเหนี่ยวจิตใจศักดิ์สิทธิ์เหมาะสมกับงานระดับจังหวัด พื้นที่ทำพิธีมีปรับปรุงตัวศาลทำความสะอาดทาสีใหม่ ศาลาบวงสรวงและแท่นเครื่องบูชาทาสีใหม่จัดประดับตกแต่งให้เข้าที่เข้าทางสิ่งที่เป็นองค์ประกอบในบริเวณศาลจัดการตกแต่งใหม่ให้เรียบร้อยหมด

2.2 เพิ่มขึ้นตอนระยะเวลาประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองจากการใช้ทฤษฎีประเพณีประติษฐ์ กับหลักโครงสร้างหน้าที่ เห็นว่าผู้จัดงานได้ประติษฐ์เวลาเพิ่มขึ้นเหตุผลที่เพิ่มขึ้นเพราะมีหน่วยงานของรัฐเอกชนนักธุรกิจพ่อค้าประชาชนมีระบบการทำงานตามองค์กรหน่วยงานและการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอยู่ จึงได้จัดสรรเวลาทำพิธีเพิ่มให้แต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น เพิ่มเวลาให้คณะนิสิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและนักศึกษาอาชีวศึกษาเข้าทำพิธี ร้องสรภัญญะบูชาเจ้าพ่อหลักเมืองเพิ่มเวลาให้คณะนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามรำบวงสรวง และเพิ่มเวลาให้หน่วยงานของรัฐเอกชนผู้อาวุโสนักการเมืองท้องถิ่นและนักธุรกิจได้เข้ามาแบ่งเวลาสักการะทำพิธีร่วมเป็นขั้นตอนเวลาไป

2.3 เพิ่มบุคคลร่วมพิธี จุดเปลี่ยนพิธีลักษณะงานเป็นงานรวมจึงจัดหากกลุ่มคนมาเพิ่มให้มากที่สุดเพราะเป็นงานประเพณีประติษฐ์เสริมได้กลุ่มคนหน่วยงานองค์กรต่างๆและบุคคลทั่วไปมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีได้ บุญประเพณีประจำเมืองเป็นงานระดับจังหวัดต้องนำบุคคลที่สำคัญภายในจังหวัดมาเพิ่มหรือเพื่อเป็นการประติษฐ์คนมาเป็นเครื่องบูชา กลุ่มบุคคลที่เพิ่มเข้ามา คือ มีคณะนิสิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มารำบวงสรวงบูชา คณะกลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษามหาสารคาม มาร้องสรภัญญะบูชา คณะดนตรีพราหมณ์ มาเล่นบูชาช่วงพราหมณ์ประกอบพิธี ผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธานพิธี เพิ่มผู้อาวุโสมาร่วมเป็นกำลังใจ เชิญนักการเมืองท้องถิ่น มาเป็นเกียรติ รวมเชิญหน่วยงานรัฐ เอกชน นักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชนต่างสาขาอาชีพมาเป็นส่วนเพิ่มปริมาณคน กลุ่มที่กล่าวมาต่างก็เข้าไปมีบทบาทร่วมในพิธีด้วย ให้ตัวแทนหน่วยงานแต่ละหน่วยเข้าไปทำพิธีจุดธูปที่แท่นพิธีโปรยดอกไม้และให้ไปผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง

2.4 เครื่องบูชา มีการปรับเปลี่ยนสิ่งของที่ใช้ในพิธีบูชา คือ

1. เครื่องบูชาเดิม ชั้น 5 ชั้น 8 เทียนเล่มบาท 9 ดอก รูป 1 ห่อ ชั้นบายศรี 1 ชุด ชั้นหมากเบ็ง 1 คู่ หมาก พลู บุหรี่ ดอกสามปีบ่อเหี่ยว ดอกจำปา ผ้าสีผูกหลักเมือง ชนิดอาหาร ข้าวเหนียว หัวหมู ไก่ตัว บั้งปลา ต้มปลา ขนมจีน น้ำยาขนมจีน ของหวาน ขนมข้าวปาด สาकु ข้าวลอดช่อง ข้าวต้มมัด เครื่องต้ม เหล้าไห เหล้าขาว น้ำแดง น้ำฝน ผลไม้ ขนุน แดง กล้วย มะพร้าวอ่อน ฝรั่ง พักทอง สับปะรด มะละกอสุก มะม่วง เครื่องดนตรี แคน กลองตะโพน หมอลำ

2. เครื่องบูชาที่เพิ่มเข้า สิ่งบูชา พานเงินพานทองวางเครื่องบูชา ชั้นบายศรี 7 ชั้น ตัวนาคลัญลักษณ์แห่งน้ำ ชุดเทียนแพร เทียนแท้ ธูปหอม บุหรี่กั้นกรอง ดอกบัว ดอกกล้วยไม้ ดอกมะลิ ดอกดาวเรือง ดอกคุด พวงมาลัยสด ทองคำเปลวติดเสาหลักเมือง ชนิดอาหารคาว และ

หวานของพื้นถิ่นและนำเข้า หัวหมูเพิ่ม ปลาทุ ปลาทุเค็ม ปลากระป๋อง ทองหยิบ ทองหยอด ขนมชั้น ขนมปัง สายไหม ผลไม้ ฝรั่ง ส้ม แก้วมังกร ทับทิม แอปเปิ้ล เครื่องดื่ม เหล้าสี น้ำแดงเขียวส้ม นมกล่อง นมเปรี้ยว น้ำขวด น้ำอัดลม มหรสพเพิ่ม เครื่องเสียงใหม่ คณะมโหรีประกอบร่วมพิธีมี สังข์ กระดังง์ ฆ้อง บัณเฑาะว์ ปี่ คนกลุ่มบุคคลก็เป็นสิ่งบูชาพิธีเหมือนกันบุคคลที่จัดเพิ่มเข้า มีคณะพ่อนรำ บูชาถวาย คณะร้องสรภัญญะบูชาถวาย กลุ่มหน่วยงานรัฐ เอกชน ผู้อาวุโส นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ล้วนมีส่วนเป็นองค์ประกอบบูชาเหมือนกัน และพลุดอกไม้ไฟ ก็เป็นสิ่งบูชาเพิ่ม เครื่องบูชาเหล่านี้ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ของ ยอร์ช เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ที่เสนอว่า มนุษย์สร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบ สัญลักษณ์ สัญลักษณ์ในการสร้างพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์จึงสร้างระบบสัญลักษณ์ ขึ้นมาและต้องอยู่บนพื้นฐานมโนทัศน์ของสังคม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อมนุษย์ เป็นจุดความเป็น สังคมที่มนุษย์ทั้งจะต้องปฏิบัติต่อกัน มีการสร้างที่อยู่อาศัย การทำการเกษตรหรือการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่สังคมมนุษย์แสวงหาเพื่อนำมาพัฒนาประดิษฐ์สร้างอำนวยความสะดวกของสังคมมนุษย์เรา การกระจายวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้นจากความต้องการพื้นฐานไปสู่ การดำรงชีวิตที่ดีกว่า ทำให้เกิดวัฒนธรรมทางด้านวัตถุและจิตใจ ทำให้เกิดระบบคุณค่าต่างๆ ของ กลุ่มคนภายใต้บรรทัดฐานทางสังคมโดยมีกลไกการควบคุมที่เรียกว่า social sanction ความต้องการ ที่เพิ่มขึ้นนี้ เมื่อพัฒนาไปสู่ระดับเสถียรภาพจึงก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมภายใต้โครงสร้างของสังคม โดยมีกลไกในการควบคุมสถาบัน และโครงสร้างคือกฎหมายทิศทางของความต้องการที่มากขึ้นได้ ก่อให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมจากความเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อน รวมทั้งกลไกที่ควบคุม ทางสังคมจะซับซ้อนตามไปด้วย ความสัมพันธ์เหล่านี้สะท้อนถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์และธรรมชาติ (infrastructure) ไปสู่มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การนำ ผลไม้และอาหารที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ในบุญพิธีศาลหลักเมือง เป็นสัญลักษณ์ของความอุดม สมบูรณ์ในสังคมเกษตรกรรม สอดคล้องกับ(สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา, 2536: 24-25) ที่ศึกษาบุญเผาของชาวอีสาน พบว่าในงานบุญเผาจะมีการจัดปะรำพิธีหรือศาลาการเปรียญด้วย พืชพันธุ์ที่มีลักษณะให้ผลตกครั้งละมากๆ หรือแตกหน่อขยายพันธุ์ได้เอง เช่น มะพร้าว กล้วย อ้อย จะถูกนำมาประดับตกแต่งอันสามารถตีความได้ในเชิงสัญลักษณ์ว่า เป็นพืชผลที่ให้ดอกผลมากมาย ตกดินและอุดมสมบูรณ์แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องของพิธีกรรมกับความอุดมสมบูรณ์ของชาวบ้าน

2.5 ขั้นตอนพิธี เงื่อนไขพิธีที่เปลี่ยนแปลง พิธีเดิมไม่มากและไม่ซับซ้อนกันเพราะยังไม่มี หน่วยงานอื่นเข้ามาร่วมจัดการแสดงความคิดในพิธีนี้ ครั้งนี้ผู้ศึกษามองเห็นปรากฏการณ์ขั้นตอนพิธีที่ เปลี่ยนแปลงไปมากจึงใช้หลักโครงสร้างหน้าที่ประเพณีประดิษฐ์และการกระจายวัฒนธรรมมา วิเคราะห์หาเหตุผลที่เปลี่ยนขั้นตอนพิธีไปจึงได้รู้ว่าที่เปลี่ยนแปลงเพราะการเพิ่มกลุ่มบุคคลและหน่วยงาน ต่างๆ เข้ามามีบทบาทร่วมคิดร่วมแสดงตัวมาจับจองเวลาของตนต่อพิธี ขั้นตอนบูชาเพิ่ม คือ

1. เพิ่มขั้นตอนของคณะมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามรำบูชาถวายเจ้าพ่อหลักเมือง
2. เพิ่มขั้นตอนคณะสวดสรภัญญะจากวิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคามสวดบูชา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลหลักเมือง

3. เพิ่มขั้นตอนพิธีพราหมณ์ให้แต่งคำบูชาเนื้อหาสาระจุดประสงค์ของงานแต่ละปี
4. เพิ่มขั้นตอนให้คณะมโหรีเล่นดนตรีประกอบไปพร้อมกับพิธีของพราหมณ์

5. เพิ่มเวลาให้เจ้าหน้าที่ประจำห้อง ตีเป็นช่วงตามจังหวะที่ผู้นำพิธีนัดกำหนดกันเอาไว้ขณะพราหมณ์ทำพิธี

6. เพิ่มขั้นตอนประธานพิธีหลังจากพราหมณ์กล่าวจบลงเชิญประธานพิธีเดินไปที่แท่นบูชาเป็นประธานวางพวงมาลัยและเครื่องสักการะ

7. เพิ่มขั้นตอนให้ผู้อาวุโสในเมืองมหาสารคามข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักการเมือง แยกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานร่วมวางพวงมาลัยพร้อมเครื่องสักการะไปตามลำดับ

8. เพิ่มขั้นตอนหลักจากวางพวงมาลัยพร้อมเครื่องสักการะต่อด้วยเชิญประธานพิธีผูกผ้า 7 สีและปิดทองคำเปลวที่เสาหลักเมืองให้ผู้อาวุโสข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักการเมือง แยกผู้มีเกียรติและตัวแทนหน่วยงานร่วม ผูกผ้า 7 สี และปิดทองคำเปลวที่เสาหลักเมืองไปตามลำดับ

9. เพิ่มขั้นตอนทำพิธีเสียดายคงไก่ให้ทำนายทายไปตามลักษณะของบ้านเมืองปัจจุบันด้วย

10. เพิ่มขั้นตอนทำพิธีจุดพลุดะไล แสง สี เสียง เป็นการเสร็จขั้นตอนพิธีบวงสรวงบูชาศาลหลักเมืองบุญประจำปีของจังหวัดมหาสารคาม ในแต่ขั้นตอนทุกคนที่เข้าร่วมต่างมีบทบาทและหน้าที่เสมือนถูกจัดวางไว้ในลักษณะที่เป็นโครงสร้าง สอดคล้องกับบอ กุสค์ คองต์ เฮอร์ เบิร์ต สเปนเซอร์ และอิมิล เดอร์คไฮม์ ที่เสนอว่าในแต่ละสังคมต่างก็มีโครงสร้างทางสังคมเป็นกลไก ทำให้สังคมสามารถเคลื่อนไหวไปอย่างมีระบบ ในบุญพิธีศาลหลักเมืองก็เช่นเดียวกัน ถ้ามองผ่านพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและการเตรียมจัดงาน บทบาทของผู้เข้าร่วมคือการยืนยงในลำดับชั้นทางสังคม ผู้เข้าร่วมพิธีศาลหลักเมืองต่างรู้ถึงตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น ผู้เป็นประธานพราหมณ์ นางเทียม รวมถึงพระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไป สอดคล้องกับงานของ(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536: 78-79) ที่ศึกษาประเพณีบุญบั้งไฟที่ยโสธร พบว่า ในขบวนแห่บั้งไฟจะมีโครงสร้างผู้คนที่ถูกจัดช่วงชั้นในขบวนแห่มีผู้อาวุโสหน้าหน้า มีผู้เฒ่าผู้แก่ วิทยกลางคน วิทยรุ่น มโหรี เป็นต้น ทุกคนที่เข้าร่วมในพิธีต่างรู้ถึงตำแหน่งบทบาทหน้าที่เสมือนมีโครงสร้างที่ถูกจัดวางไว้ แต่คนที่เข้าร่วมพิธีต่างก็รับรู้ตำแหน่งแห่งหน บทบาทหน้าที่ของตนเองโดยไม่มีใครเป็นคนสั่งการ

ส่วนพิธีที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธีศาลหลักเมือง มีรูปแบบสถานที่ระยะเวลาบุคคล เครื่องบูชาและขั้นตอนพิธีมีส่วนต่างและส่วนที่ตรงกันกับพิธีที่ศาลหลักเมือง เช่น พิธีบวงสรวงแม่โพสพบุญ ประเพณีประจำจังหวัดมหาสารคามมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ลักษณะหลายส่วนของพิธีกรรมมีการเพิ่มเติมเสริมสร้างขึ้น เช่น เพิ่มเติมสถานที่ ระยะเวลา กลุ่มบุคคล สิ่งของบูชาและขั้นตอนพิธีบูชา ผู้ศึกษาเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมพลวัตปรับเปลี่ยนปรับปรุงพัฒนา จึงใช้หลักทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์โครงสร้างหน้าที่และการแพร่ขยายวัฒนธรรมมาวิเคราะห์หาสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ผลดังนี้

1. เพิ่มและเปลี่ยนสถานที่ สถานที่ทำพิธีเดิมทางจังหวัดมหาสารคามได้จัดอยู่ที่ลานพระกัณทรวิชัยในเขตศาลากลางเก่าอำเภอเมืองเป็นจุดทำพิธีกรรม การประชุมกรรมการจังหวัดมหาสารคาม เห็นพร้อมตรงกันคิดว่าบุญประเพณีปีนี้ควรย้ายสถานที่ทำบุญให้ไปจัดสถานที่จริงติดกับทุ่งนา เพื่อสร้างบรรยากาศแบบใหม่โดยเฉพะนโยบายแผนพัฒนาของรัฐ ควรมีชวานาท้องถิ่นมีส่วนในการจัดการบุญประเพณีแบบมีส่วนร่วมเป็นการแพร่กระประเพณีสู่ท้องถิ่น จึงมาจัดพิธีบวงสรวงแม่โพสพที่ลานกิจกรรมบ้านหมี่ ตำบลเขวาสี อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นการเปลี่ยนแปลง

สถานที่เปลี่ยนแปลงบรรยากาศทำให้ดูสมจริงกับพิธีกรรมการเกษตร ผู้ศึกษาคุณภาพลานทำพิธีเป็นลานปูนคอนกรีตและบริเวณล้อมรอบเป็นพื้นที่ใหญ่กว้างมีระบบธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าชุมชนแหล่งโบราณสถานเก่ามีหนองน้ำสาธารณะติดพื้นนาและเป็นตำบลชุมชนที่ใหญ่มีประชากรมากเหมาะแก่การประกอบพิธีกรรม

2. เปลี่ยนและเพิ่มระยะเวลาทำพิธี จากการใช้หลักทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์และโครงสร้างหน้าที่มาศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มและเปลี่ยนแปลงเวลาทำพิธีกรรม เห็นได้ชัดว่าเปลี่ยนไปมากจากเดิมเวลาทำพิธีกรรมจริงๆมีน้อยมากไม่หลากหลายและไม่มีส่วนร่วมของกลุ่มคนทั่วไป ระยะเวลาจึงสั้นไม่โดดเด่นไม่ประทับใจและไม่เป็นที่ยอมรับของคนยุคนี้ที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ ควรเปิดเสรีนิยมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมาหาวิธีการทำพิธีสร้างเวลาเพิ่มหาสิ่งที่ขาดหายปรับปรุงต่อเติมที่พึงต่อเติมสมควรที่จะปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาเพิ่มเรียกว่าประดิษฐ์ระยะเวลาทำพิธีกรรม วิเคราะห์แล้วว่าการต้องการของสังคมที่มีความหลากหลายที่ทับซ้อนกันอยู่ต้องการความหลากหลาย ควรพัฒนาประเพณีพิธีบวงสรวงแม่โพสพของจังหวัดมหาสารคามว่า ควรเพิ่มเวลาให้หน่วยงานองค์กรภาคประชาสังคมมาจัดสรรงานให้เป็นรูปแบบระเบียบขั้นตอนให้ดีขึ้น แต่หลักการความเชื่อที่ปฏิบัติสืบกันมาบุญขึ้น 3 เดือน 3 ยังคงไว้แต่ให้เพิ่มเวลาทำพิธีกรรมออกอีกจึงให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาจัดสรรแบ่งเวลาทำพิธีกรรม

3. เพิ่มกลุ่มบุคคลร่วมพิธี การนำกลุ่มบุคคลและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง มาร่วมพิธีกรรมเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนารูปแบบประดิษฐ์คนเข้าร่วมพิธีกรรมให้ทันสมัย ผู้ศึกษาใช้หลักทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์โครงสร้างหน้าที่และแพรวชายวัฒนธรรมมาอธิบาย คือเอาพิธีกรรมเข้าไปหากลุ่มบุคคลและหน่วยงานต่างๆ มาร่วมพิธีกรรม ด้วยโครงสร้างของสังคมมีหน้าที่ การงานต่างสาขาอาชีพแตกต่างกัน แต่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมอันเดียวกัน กลุ่มบุคคลควรมีบทบาทหน้าที่ แสดงร่วมในพิธีกรรมของจังหวัดจึงได้จัดเพิ่มกลุ่มบุคคลเข้ามา มีคณะสงฆ์ พ่อชาวมะขาม คณะโปรงกลาง พ่อพราหมณ์คณะผู้ช่วยพ่อพราหมณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด เหล่ากาชาด องค์การบริหารส่วนจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยของอำเภอเมือง หน่วยงานเทศบาลในเมือง โรงพักจังหวัด สารคาม โรงพยาบาลจังหวัด หอการค้าจังหวัด สถาบันการศึกษาของจังหวัด กรมทางหลวง การท่องเที่ยว ประจำจังหวัด นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชนทั่วไป จึงเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงประดิษฐ์และพัฒนา กลุ่มบุคคลเข้าร่วมพิธีเพิ่ม

4. เพิ่มและเปลี่ยนแปลงเครื่องบูชา การหาสิ่งของมาบูชาเพิ่มคือการนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์ซ้ำให้ดีขึ้น และนำวัสดุนำเข้าจากนอกมาร่วมเป็นเครื่องบูชา เป็นการประดิษฐ์เครื่องบูชาแบบประยุกต์ สิ่งบูชาที่เพิ่มเข้ามาและเปลี่ยนรูปแบบไปแต่รับได้โดยผ่านการกลั่นกรองจากผู้รู้ และสังคมที่ยอมรับได้ จึงแบ่งการประดิษฐ์เครื่องบูชาเพิ่ม คือ

1. เพิ่มเครื่องบูชา ประดิษฐ์บายศรีขนาดใหญ่สูง 5 ชั้น วัสดุอย่างเดิมใบตองกล้วยเป็นหลัก เปรียบเสมือนความบริสุทธิ์ของศีล 5 รูปพญานาคสัญลักษณ์แห่งน้ำ บูหรีของ ดอกบัว ดอกกล้วยไม้ ดอกดาวเรือง ดอกมะลิ พวงมาลัยสด เทียนแพรว ธงทิว สายรุ้ง
2. เพิ่มผลไม้ มีองุ่น แอปเปิ้ล แก้วมังกร ส้ม ทับทิม
3. เพิ่มอาหารคาวหวาน ปลาทะเล ปลาทุ ทูเค็ม ปลาบึก ขนมปัง ทองหยิบ ทองหยอด สายไหม ขนมปัง

4. เพิ่มเครื่องตี๋ม เหล้าสี น้ำอัดลมสีแดงส้มเขียว น้ำหวานแดงเขียวส้ม นมกล่อง นมเปลี่ยวขวด น้ำขวด

5. เพิ่มสัตว์ประจำทิศต่างๆ ครุฑ แมว ราชสีห์ นาค เสือ หนู ช้าง วัว

6. เพิ่มเครื่องส่งสัญญาณประกอบพิธีพราหมณ์ มีสังข์ ปี่ กลอง บัณเฑาะว์ กระดิ่ง ของพุทธศาสนา ฆ้องใหญ่ กลองเพล โปง ระฆัง

7. เพิ่มมหรสพ มีคณะโปรงกลางจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม นำเทียมแสดง เต็มชุดมีฟ้อนและรำและคณะกองยาวประยุกต์

8. เพิ่มเครื่องเมืองทำการเกษตร มีรถไถเดินตาม รถไถนั้งค้ำ เครื่องตัดหญ้า ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี และสารประกอบการทำนา

5. เพิ่มและเปลี่ยนแปลงขั้นตอนทำพิธี ขั้นตอนพิธีคือรูปแบบของบทบาทลีลา และท่วงท่าการกระทำที่แสดงออก ขั้นตอนเป็นสีสันของงานพยายามทำให้ดูกระเปียบเป็นขั้นตอนเป็น ช่วงๆ ไป ผู้ศึกษาเข้าร่วมพิธีสังเกตการลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมเห็นว่า ทุกขั้นตอนเป็นการพัฒนา ปรับปรุงประติษฐ์เสริมเป็นอย่างรูปธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น จึงใช้หลักทฤษฎีประเพณีประติษฐ์ โครงสร้างหน้าที่มาวิเคราะห์พรรณนาว่า เหตุที่เพิ่มและเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพิธีกรรมด้วยเงื่อนไขของ สังคมที่เปลี่ยน พิธีกรรมก็เปลี่ยนเพราะหน่วยงานองค์กรและผู้รับผิดชอบเป็นผู้กำหนดระเบียบ รูปแบบเพิ่ม ขั้นตอนที่เปลี่ยนและเพิ่มเข้ามี 7 ขั้นตอน คือ

5.1 เปลี่ยนและเพิ่มขั้นตอนพิธีสงฆ์ แต่ก่อนการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระ พุทมนต์ไม่มีกำหนดว่าพระมียศตำแหน่งสมณศักดิ์หรือไม่ กำหนดเพียงว่าให้ครบจำนวนที่นิมนต์เอา 7 รูปและ9 รูป เท่านั้น แต่ครั้งนี้จุดเปลี่ยนแปลงพระสงฆ์กับพิธีบวงสรวงกำหนดใหม่ คือ นิมนต์พระที่มี ตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์และเป็นยศสมณศักดิ์ ขึ้นพระครูขึ้นไป มีเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป และเป็นประธารสงฆ์ เจ้าคณะอำเภอเมือง 1 รูปเจ้าคณะตำบล 7 รูป รวมพระที่มีสมณศักดิ์มาร่วมพิธี 9 รูป ขั้นตอนพระสงฆ์เพิ่มเมื่อเจริญพระพุทมนต์เสร็จแล้วยังไม่ให้กับวัด ต้องรอร่วมพิธีพราหมณ์ นิมนต์ไปนั่งอยู่กับคณะเทียมผู้ช่วยพราหมณ์ให้จัดที่นั่งให้เหมาะสม เพื่อเป็นสักขีพยานให้พิธีพราหมณ์ ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมีพระสงฆ์นั่งร่วมอยู่ด้วย สุดท้ายพิธีนิมนต์พระสงฆ์ประพรมน้ำพุทมนต์ที่กองข้าว และให้ท่านผูกแขนเพื่อเป็นกำลังใจกับบุคคลที่เข้าร่วมพิธีด้วย

5.2 เพิ่มและเสริมขั้นตอนพิธีรำถวายบูชา เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม คณะนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้นำคณะเทียมงานโปรงกลางและนางลำมาแสดงเพิ่ม ขั้นตอนงานเพื่อรำถวายบูชาแม่โพสพ

5.3 เพิ่มขั้นตอนพราหมณ์ให้แต่งคำบูชาที่มีเนื้อหาสาระของงานและเกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจสังคมเพื่อสร้างความพอใจต่อผู้ที่ไปร่วมพิธี

5.4 เพิ่มและเสริมมโหรีช่วงขั้นตอนพิธีบวงสรวงแม่โพสพ ให้พราหมณ์จัดหา เทียมงานมาเป็นองค์ประกอบร่วมช่วงขณะทำพิธี คือเสริมเทียมผู้ช่วยพราหมณ์ คณะมโหรีพราหมณ์ เทียมตีเสียงส่งสัญญาณ

5.5 เพิ่มและเสริมขั้นตอนพิธีสู่ขวัญข้าว ผู้ทำพิธีนำกลุ่มต่างๆเข้ามาร่วมวงค์ และบอกขั้นตอนว่า ถึงช่วงไหนควรเรียกขวัญและช่วงไหนควรไซโยผู้ทำพิธีต้องกำหนดไว้

5.6 เพิ่มและเสริมขั้นตอนพิธีเสด็จทวย พิธีการเสด็จทวยไก่อและไขให้เป็นรูปแบบตั้งคำถามและทำนายแบบผสมความเชื่อเดิมกับวิถีชีวิตปัจจุบันของสังคม เช่น ทวยความอุดมสมบูรณ์ การเกษตรธรรมชาติ เศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรือง เป็นต้นแต่ให้ผู้ที่เป็นเจ้าของมาเยือนอยู่ใกล้ๆ แล้วตั้งคำถามให้พราหมณ์เป็นผู้ทำนาย

5.7 เพิ่มเติมขั้นตอนพิธีผูกแขน ผูกแขนทุกหน่วยงาน คำผูกแขนเดิมเป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคลมีความหมายต่อคนยุคก่อนและทุกวันนี้ก็มีความหมายอยู่แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนประดิษฐ์เสริมคำอวยพรเพิ่ม ให้เป็นคำอวยพรตามความต้องการของคนสมัยใหม่ เช่น ให้ได้เลื่อนยศตำแหน่ง ให้ได้เนื้อคู่ ให้ได้ลูก คำขายลารวย มีทรัพย์เงินมีทอง อายุหมั่นขวัญยืน เป็นต้น

5.8 เพิ่มเสริมขั้นตอนพิธีหาบปุ๋ยคอกใส่เนา พิธีนำปุ๋ยคอกไปใส่เนาต้องทำเป็นขั้นตอนเพราะเราเอาปุ๋ยมาทำเป็นประเพณีบุญพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง การหาบปุ๋ยก็ให้เป็นพิธีมีขบวนแห่กลองยาวประยุกต์นำขบวนหาบปุ๋ย ขบวนรถไถขบวนคนแบกไถและจูงควายเดินเรียงกลุ่มมีการฟ้อนอย่างสนุกสนาน สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินน้ำคนสัตว์และธรรมชาติ

5.9 เพิ่มเติมขั้นตอนพิธีนำข้าวเปลือกถวายวัด ขั้นตอนสุดท้ายของบุญประเพณีพิธีบวงสรวงแม่โพสพและสู่ขวัญข้าวคือนำข้าวเปลือกไปถวายวัด ให้จัดเป็นรูปแบบพิธีให้ตั้งขบวนโดยมีกลุ่มหลายภาคส่วนร่วมไปถวายด้วย ขนข้าวขึ้นรถจำนวนหนึ่งตั้งเป็นขบวนมีคณะกลองยาวประยุกต์แห่เดินไปที่วัดถึงวัดแล้วแห่รอบศาลา 3 รอบ เสร็จแล้วทุกคนขึ้นไปบนศาลานิมนต์พระสงฆ์ทุกรูปมาที่อาจสงฆ์ ทำพิธีไหว้พระรับศีลแล้วโยงด้ายสายสิญจน์ลงมาที่รถขนข้าวต่อด้วยว่าคำถวายข้าวเปลือกพระสงฆ์รับแล้วทานให้พร เมื่อทำพิธีถวายข้าวเสร็จแล้วก็เป็นการร่วมสนุกสนาน โดยให้คณะกลองยาวเส็งกลองยาว มีการฟ้อนอย่างสนุกสนาน ร่วมกันเป็นการสร้างความสุขให้กับประเพณีพิธีกรรม

สรุปผลความเป็นมาศาลหลักเมืองกับพิธีกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องผู้ศึกษาใช้ทฤษฎีประเพณีประดิษฐ์โครงสร้างหน้าที่และการแพร่ขยายวัฒนธรรมมาทำการพรรณนาวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงศาลหลักเมืองมหาสารคามจนสรุปผลแบ่งออกได้เป็น 4 ยุค และการเปลี่ยนแปลงพลวัตบุญพิธีศาลหลักเมืองกับบุญพิธีที่เกี่ยวข้องศาลหลักเมืองยุคที่ 1 ศาลหลักเมืองมหาสารคามมีมาคู่กันพร้อมกับการสร้างบ้านและที่อยู่อาศัยของคนยุคนั้นครั้งแรกสร้างเป็นเพียงศาลไม้มีการปฏิบัติพิธีกรรมอยู่ที่ตอบสนองความต้องการของคนสมัยนั้นได้ ยุคที่ 2 เริ่มเปลี่ยนแปลงรูปกายตัวศาลและพื้นที่ศาลหลักเมืองสร้างใหม่แบบอิฐถือปูนทาด้วยสีแดงรูปทรง 4 ด้าน แล้วเป็นการปรับปรุงปฏิสังขรณ์ระดับหนึ่ง ยุคที่ 3 เป็นยุคเปลี่ยนแปลงแบบใหม่ทั้งหมดทางจังหวัดมหาสารคามได้ติดต่อกรมศิลปากรมาทำการออกแบบตัวศาลทรงจัตุรมุข 4 หลังคาทรงยอดปราสาททำด้วยศิลาทั้งหมดศาลหลักเมืองทำด้วยต้นคูณปลายหัวเสารูปหัวเม็ดทรงมณฑปบรรจุดวงเมืองมหาสารคามลงในตัวเสาอนุรักษ์ปิดทองเสายาว 180 เซนติเมตร ยุคที่ 4 ต่อเติมสร้างอาคารสถานที่และองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการประกอบพิธีกรรม เช่น ศาลาบวงสรวง แห่นบูชา ศาลาพิธีสงฆ์ ศาลาเอนกประสงค์ ศาลาพักผ่อน ป้ายบอกที่ตั้งศาลกำแพงล้อมรอบพื้นที่ศาล ป้ายจากฤกษ์ประวัติความเป็นมาเมืองมหาสารคามและศาลหลักเมือง ขยายพื้นที่กว้างขึ้นแถบปูนซีเมนต์ปูกระเบื้องหินอ่อนเต็มพื้นที่ ปลูกไม้มงคลและอื่นๆ

บุญพิธีที่ศาลหลักเมืองกับพิธีที่เกี่ยวข้องของชาวจังหวัดมหาสารคาม การประชุมกรรมการจังหวัดมหาสารคาม มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน พระสงฆ์ กลุ่มผู้จัดงาน และหน่วยงานทุกภาคส่วน

ที่เกี่ยวข้องเห็นพร้อมตรงกันว่า บุญประเพณีของจังหวัดเป็นความเชื่อเก่าแก่และเป็นมรดกตกทอดสืบปฏิบัติกันมาของชาวนา ทางจังหวัดมหาสารคามจึงเห็นว่าควรนำพิธีกรรมนี้มาพัฒนาประดิษฐ์เป็น ประเพณีบุญพิธีของชาวจังหวัดมหาสารคาม เพื่อส่งเสริมชาวนาเอามาต่อเติมสร้างเสริมให้ดีขึ้น ปรับปรุงและประดิษฐ์พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลปรับปรุงให้เป็นรูปธรรมชัดเจนส่งถึง จนให้ความสนใจและให้ยึดหยุ่นกับสภาวะนั้นๆ ได้ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยปริยาย ปรับรับใช้ ให้เพื่อตอบสนองสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบัน ที่เผชิญกับสภาวะ การเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมเสรีนิยม ครั้นเมื่อสร้างประดิษฐ์ประเพณีพิธีกรรมขึ้นมาแล้วก็ต้อง ทำให้ประเพณีมีประโยชน์มีความหมายและทรงคุณค่าสร้างความพอใจในส่วนรวม ร่วมกันอนุรักษ์ให้ เป็นมรดกสืบทอดสู่ลูกหลาน ถึงสังคมเปลี่ยนไปประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นประเพณีประดิษฐ์ขึ้น ก็ตาม สามารถตอบสนองสังคมได้จึงมุ่งการพัฒนาพิธีการอยู่ตลอด เพื่อให้อยู่คู่กันกับสังคมโดยอาศัย ภาคประชาสังคมต่างสาขาอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมจัดสรรแสดงความคิดประเพณีตามพึงประสงค์ จึงได้ สรุปลงการเปลี่ยนแปลงบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองกับพิธีที่เกี่ยวข้อง ได้คำตอบสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป คือ สถานที่ทำพิธี ระยะเวลา บุคคลร่วมพิธี เครื่องบูชา และขั้นตอนทำพิธี เป็นการปรับเปลี่ยนปรับปรุง พัฒนาประดิษฐ์ให้ทันสมัยกับยุคโลกาภิวัตน์ และตอบสนองความต้องการของภาคประชาสังคม สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อเชื่อมต่อสภาวะสมัยใหม่และสภาวะสมัยเก่าเข้าด้วยกัน และทันสมัยอยู่ตลอด วัฒนธรรมประเพณีจึงกลายเป็นสินค้าตลาดสร้างราคา เป็นการท่องเที่ยวแบบ บริโภคนิยม เปิดเสรีใช้สื่อโปรโมทพิธีกรรมสร้างฐานเศรษฐกิจสังคม และการเมืองพัฒนาให้เจริญคู่กันไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

- 1.1 ควรทำวิจัยในประเด็นการทำบุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง สังคมในยุคโลกาภิวัตน์ภายใต้กระแสทุนนิยมสมัยใหม่แบบเสรี
- 1.2 ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบ บุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองในฐานะเป็นประเพณีประดิษฐ์ที่รัฐนำมาเป็นเครื่องมือปกครอง ประชาชน เพราะพบว่ามีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนสำคัญในการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ รวมถึง นักการเมือง พ่อค้า ประชาชน ต่างพยายามจะเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อรอง ช่วงชิง เพื่อเข้าถึง อำนาจศักดิ์สิทธิ์

2. เสนอแนะในเชิงนโยบาย

2.1 การจัดงาน มักมีหน่วยงานราชการ นักการเมือง พ่อค้าเป็นผู้นำ ส่วนประชาชน ทั่วไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมค่อนข้างน้อย ควรขยายพื้นที่และจัดเตรียมสถานที่ให้กับประชาชนทั่วไปมี ส่วนร่วมมากกว่านี้

2.2 บุญพิธีขึ้น 3 คำ เดือน 3 เป็นบุญของชาวนาสังคมเกษตร ควรจัดให้สะท้อน อัตลักษณ์ความเป็นชาวนาอีสานผ่านการแสดงออกถึงลักษณะเด่นของชาวนา แม้จะเป็นประเพณี ประดิษฐ์ แต่ก็ควรจัดทำให้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งอาจทำให้ คนนอกสามารถเข้ามาร่วมศึกษาเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับประเพณีบุญของอีสาน

บรรณานุกรม

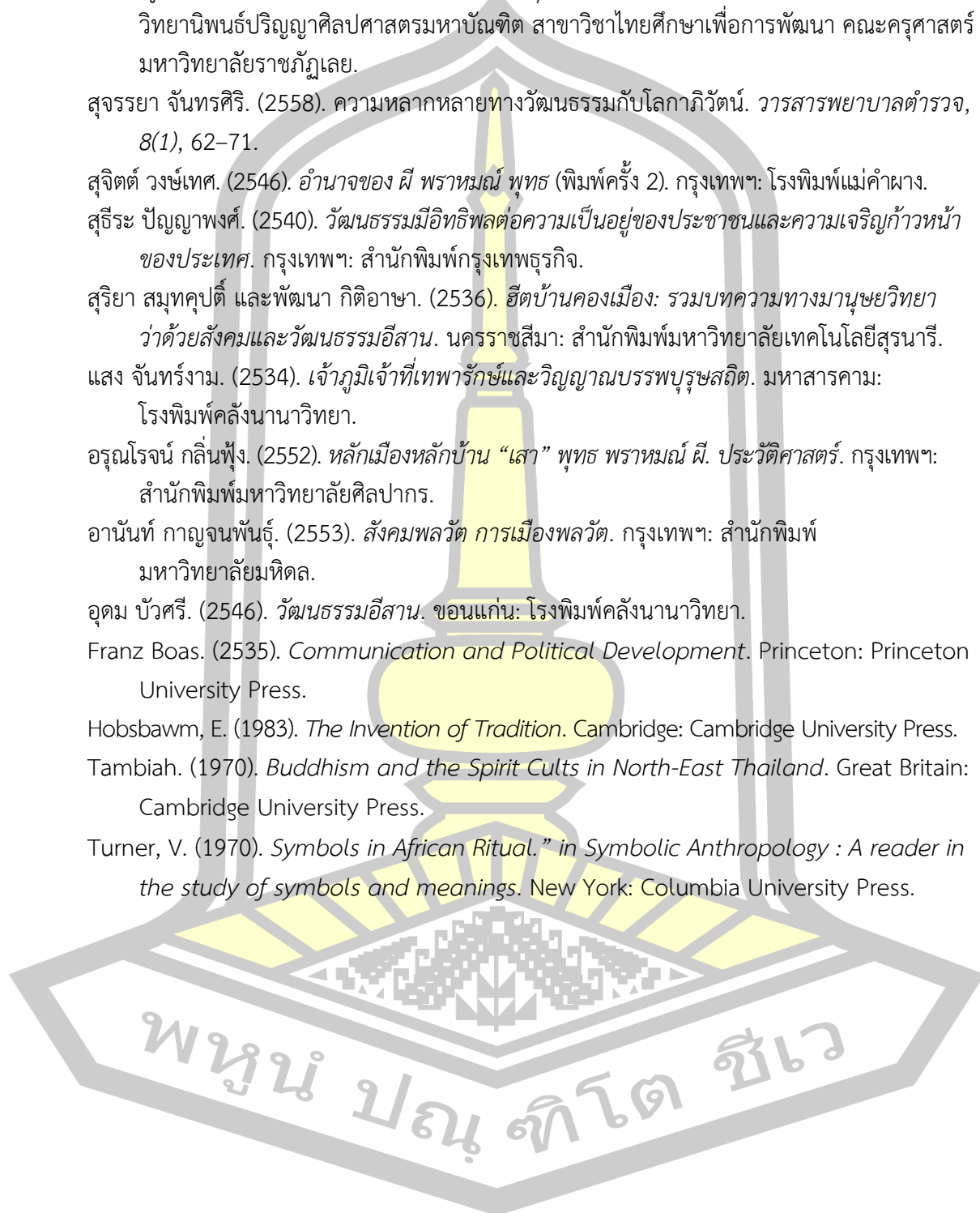
บรรณานุกรม

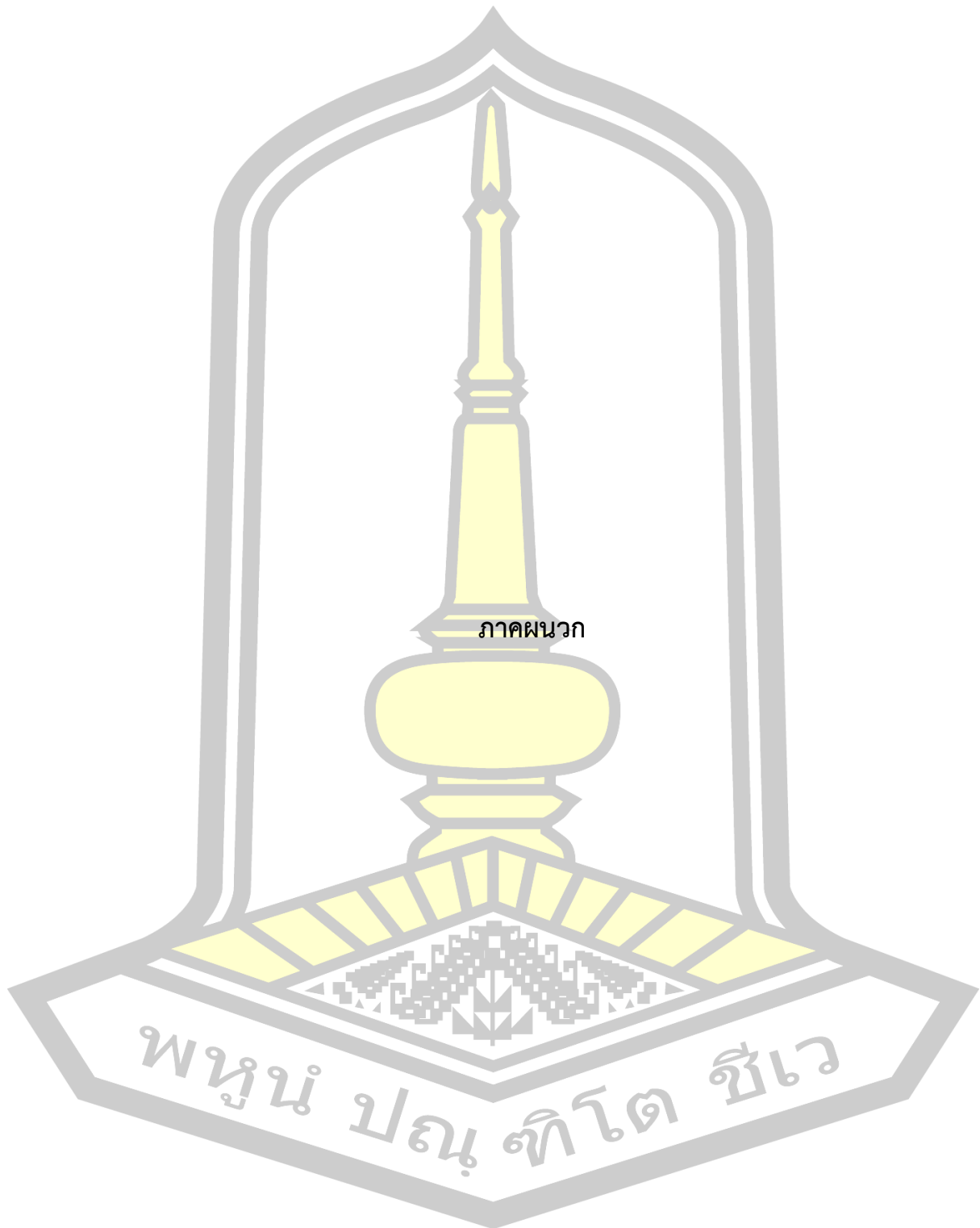
- กฤษณา เสนาวงษ์. (2544). *พื้นที่ใช้พิธีกรรมของบ้านกุดนางใย ตำบลตลาด จังหวัดมหาสารคาม*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กล้วยไม้ ณ ออยุธยา. (2525). *พระหลักเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. (2520). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน่วยศึกษานิเทศก์.
- กุสุมา ชัยวินิตย์. (2531). *ศาสนาวาบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- แก้วตา จันทรานุสรณ์. (2551). *คนจีนกับการผลิตสร้างวัฒนธรรมสาธารณะในเทศบาลนครขอนแก่น*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา คณะสังคมและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). *ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีคิดต่อวิถีการผลิตแบบพอเพียงของ
คนอีสาน : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำชี*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาสารคาม:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ. (2553). *วัฒนธรรมข้าว : ภูมิปัญญาด้านภาษา*. รายงานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนงบประมาณโดยโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมงบประมาณแผ่นดิน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิรนนท์ ดีประเสริฐ. (2537). *การสะเดาะเคราะห์ เสี่ยงทายแก้บนที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2526). *การร่ำบวงสรวงบูชาผีเจ้านาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2546). *ประวัติศาสตร์อีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2557). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.
- ถาวร ดำเนตร. (2545). *คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอภูเวียง
จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงธรรม ปานสกุล. (2548). *พราหมณ์ลัทธิคติที่มีความเชื่อต่อพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชัยนมีเดียทีม.
- ธเนศ วงศ์ยานาวา. (2556). *การโหยหาอดีต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2550). *ความเชื่อพื้นบ้านสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เธียรชาย อักษรดิษฐ์. (2552). *ตำนานพระเจ้าเลียบโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารปัญญา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). *คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ปริดาการพิมพ์.
- บำเพ็ญ ณ อุบล. (2532). *มหศักดิ์*. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

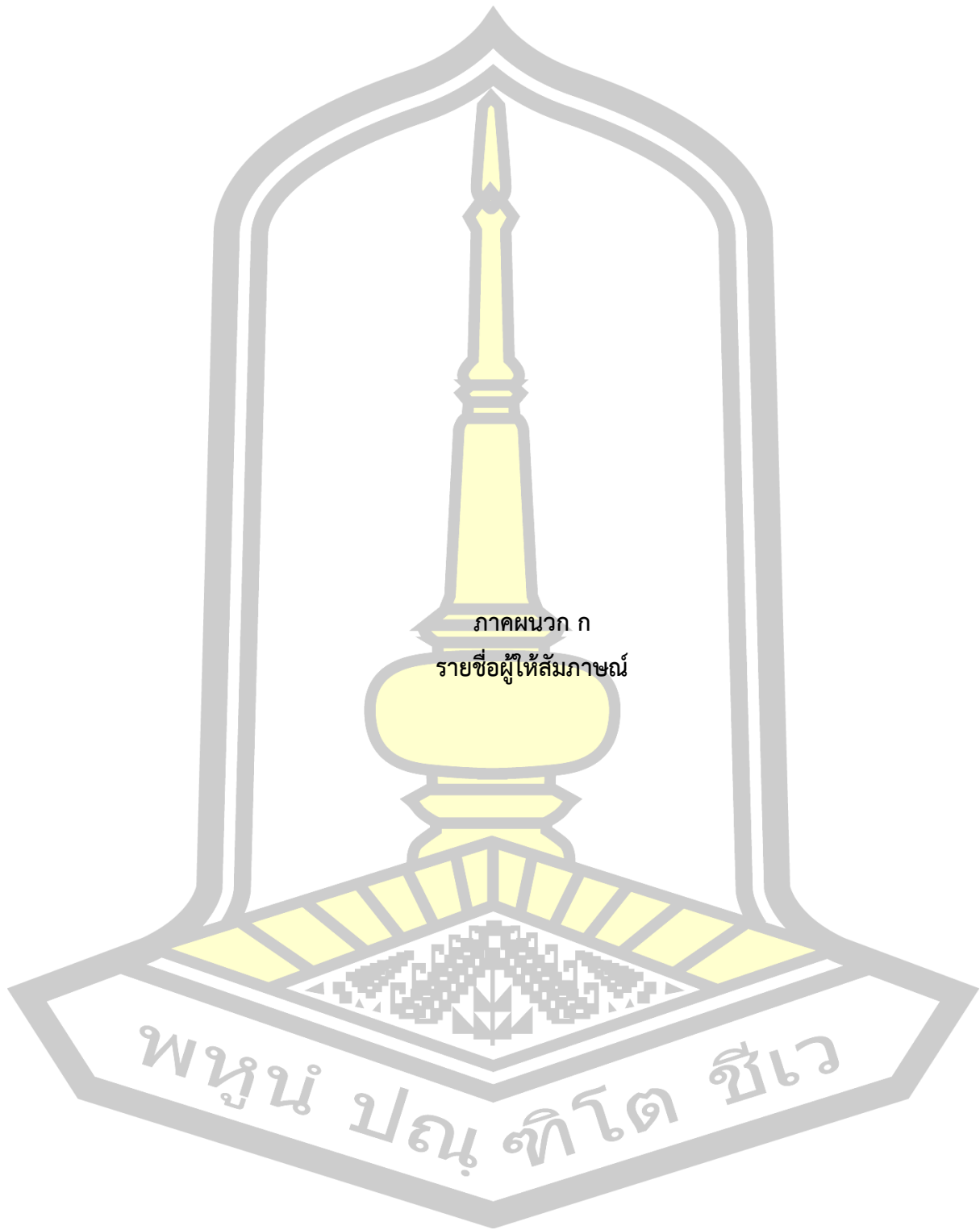
- บุญเบิกฟ้าและงานกาชาดจังหวัดมหาสารคาม. (2533). *บุญเบิกฟ้าและงานกาชาด*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์อภิชาติการพิมพ์.
- บุญยงค์ เกิดเทศ. (2537). *สถาบันป่าคอนปู่ตาและบทบาทพฤติกรรมของเฒ่าจ้ำในชุมชนอีสาน*. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภททั่วไป สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (สกว.).
- บุญยงค์ เกิดเทศ. (2557). *ผีวิถีสัน ความเชื่อและความพึงพาระหว่างคนกับผี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คลังนาราธรรม.
- บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข และอารีรัตน์ เรืองกำเนิด. (2550). *ประเพณีบุญกำฟ้า*. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เบญจกาญจน์ ฐานวิเศษ. (2556). *แนวความคิดและรูปแบบของสถาปัตยกรรมปราสาทที่ศาลหลักเมือง กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรมศิลปากร.
- ปรีดี นุชิต. (2549). *พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงบ้านศาลหลักเมืองพระวอพระตา อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พงษ์ลัดดา เกินมงคล. (2539). *การฟ้อนที่สืบเนื่องจากพิธีกรรมที่ปรากฏในภาคอีสาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา.(เน้นสังคมศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พยงค์ มูลวาปี. (2548). *ศาลหลักเมืองกับชุมชนปัตตานี*. ปัตตานี: สำนักพิมพ์ทักษิณ.
- พระอริยานุวัตรเฒ่าจารย์เถระ. (2536). *ประเพณีเถราภิเษกอีสาน*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์ปริดาการพิมพ์.
- พิสมัย แสงจันทร์เทศ. (2536). *ประเพณีพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับมเหศักดิ์ อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พูลผล เงินเพ็ง. (2536). *คติความเชื่อกับเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพชร จันทราช. (2515). *ปู่ตาเป็นมเหศักดิ์ของหมู่บ้าน*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิน ดอกบัว. (2549). *พิธีพราหมณ์*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2552). *งานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ.พิมพ์เผยแพร่งานเทศกาลมหาชาติร่วมกับเทศบาลขามเรียง วัดชัยชุมพล บ้านขามเรียง*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มาลินี กลางประพันธ์. (2550). *เครือข่ายทางสังคม "ข้าโอกาสพระธาตุพนม" ในชุมชนสองฝั่งโขง, 2555 ย้อนตำนานศาลศักดิ์สิทธิ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไพลิน.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ – การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ยุทธกาน ดิสกุล. (2553). *ประเพณีประติษฐานและอัตลักษณ์ชุมชนนครองแห*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุพาพร รุปร่าง. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยุคีโอะ ฮายาชิ. (2541). *พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน : ศาสนาในความเป็นภูมิภาค*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา 7 รอบ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วัชรพร วงศ์กัณหา. (2555). *ศาสนาชาวบ้าน : ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสอง ต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิกรณ์ มากดี. (2536). *ประเพณีบุญเบิกฟ้า จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิจิตรา ขอนยาง. (2532). *พิธีกรรมเลี้ยงผีหม่ศักดิ์ ผีหลักเมือง คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ปริดาการพิมพ์.
- วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, สุวิทย์ ชีระศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2535). *การผสมผสานของระบบความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาพราหมณ์และผี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สายธาร.
- วิรัตน์ สมใจ. (2540). *ประเพณีเลี้ยงเดือนเลี้ยงปีของชาวอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริศักดิ์ เหล่าจันทม. (2560). *สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการศาลหลักเมืองขอนแก่น (ผลประโยชน์ขัดแย้งอำนาจรัฐกับชุมชนท้องถิ่น)*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2515). *ตำนานวรรณกรรมคำแดง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สง่า พัฒนชีวะพูล. (2538). *เจ้าพ่อพญาแล : ความเชื่อและพิธีกรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (2491). *พิธีการตั้งศาลหลักเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชนนิยม.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). *วัฒนธรรมและศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลักษณะ.

- ส่วสต์ ชวนชัย. (2536). *ประมวลภาพประวัติศาสตร์ชาติไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สาธนี ภูสนาม. (2549). *ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนต่อศาลหลักเมือง จังหวัดขอนแก่น*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุจรรยา จันทศิริ. (2558). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับโลกาภิวัตน์. *วารสารพยาบาลตำรวจ*,
8(1), 62-71.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). *อำนาจของ ผี พรหมณ์ พุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แม่คำผาง.
- สุธีระ ปัญญาพงศ์. (2540). *วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้า
ของประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.
- สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. (2536). *ฮีตบ้านคองเมือง: รวบรวมความทางมานุษยวิทยา
ว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน*. นครราชสีมา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- แสง จันทรงาม. (2534). *เจ้าภูมิเจ้าที่เทพารักษ์และวิญญาณบรรพบุรุษสถิต*. มหาสารคาม:
โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- อรุณโรจน์ กลิ่นฟุ้ง. (2552). *หลักเมืองหลักบ้าน “เส้า” พุทธ พรหมณ์ ผี. ประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2553). *สังคมพลวัต การเมืองพลวัต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุดม บัวศรี. (2546). *วัฒนธรรมอีสาน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- Franz Boas. (2535). *Communication and Political Development*. Princeton: Princeton
University Press.
- Hobsbawm, E. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tambiah. (1970). *Buddhism and the Spirit Cults in North-East Thailand*. Great Britain:
Cambridge University Press.
- Turner, V. (1970). *Symbols in African Ritual.* ” in *Symbolic Anthropology : A reader in
the study of symbols and meanings*. New York: Columbia University Press.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

แม่ประกอบ คำวิเชียร (ร่างทรง) บ้านเลขที่ 23/115 ถนนริมคลองสมถวิล ซอย 11 บุรพาอุทิศ 9

ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

แม่ทองเลี่ยม เวียงแก้ว สีแยกหลักเมือง ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง

จังหวัดมหาสารคาม

แม่เลื่อน พิลาแดง บ้านเลขที่ 10 นครสวรรค์ ซอย 42 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ่อชารี ไซคำพา บ้านเลขที่ 70/2 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ่อฤกษ์ดี แก้วชุมพล บ้านเลขที่ 40 ถนนริมคลองสมถวิล อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พระชาติ ดิขปัญญา หมู่ 4 บ้านโนนแต้ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นางสมพร เมตตาริกานนท์ ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ชั้น 3 ห้อง 302

ถนนเลียงเมืองมหาสารคาม ตำบลแวงน่าน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พระครูปริยัติกิจจาภรณ์ วัดปรมย์ยิกาวาส บ้านหม้อ หมู่ที่ 11 เจ้าคณะตำบลเขวา เขต 2

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายบุญเลิศ จันทรุน บ้านเลขที่ 1 บ้านโนนแสง หมู่ที่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม

นางน้อย โพธิ์สิงห์ บ้านโนนแสงหมู่ 2 ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายกวีลภ วรรณปะถาวร รองนายกเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ่อจรรยา มีไรสงค์ บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 9 บ้านดอนหัน ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง

จังหวัดมหาสารคาม

พ่อพุธ เนื่องวงษา บ้านเลขที่ 32 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

บุญญาภิวัฒน์ นิลวรรณ บ้านเลขที่ 108 ถนนเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ตำบลตลาด อำเภอเมือง

จังหวัดมหาสารคาม

พ่อล้วน ไซผง กระจำ บ้านเลขหมู่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม

คุณพูลผล เงินเพ็ง บ้านเลขที่ 300 ถนนถีนานนท์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายอนันต์ สิงห์เจริญกิจ ผู้อำนวยการวัฒนธรรมประจำอำเภอกันทรวิชัย ถนนสุขาภิบาล

ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

นายสุรทิน นาราภิรมย์ รองนายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายภูกัน ปุริสาย หัวหน้าหอรัศมีใจเกินร้อย บ้านเลขที่ 111 หมู่ที่ 2 บ้านโนนแสง

ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ครุณพมาศ วงษ์ราชา บ้านเลขที่ 22 หมู่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ่อประจักษ์ ไซโสตา บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 บ้านเขียบ ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม

นางนุชนาถ เหล่าหมวด อดีตข้าราชการสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม หมู่ 2 บ้านโนนแสง
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
นางน้อย โพธิ์สิงห์ บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์หัวหน้าคุ้มในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

นางชวนพิศ อรรคชาติศรี บ้านเลขที่ 73/1 คุ้มตักสิลา พื้นที่เขต ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นางรพีพรรณ บงสีดา บ้านเลขที่ 62/3 ซอย 8 คุ้มศรีสวัสดิ์ พื้นที่เขต 1 ถนนธรรมวงศ์สวัสดิ์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายสำเภา นิพัฒน์ บ้านเลขที่ 39 ซอย4 คุ้มศรีสวัสดิ์ พื้นที่เขต 2 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายเดช วงษ์วิลาศ บ้านเลขที่ 13 ซอย 43 คุ้มศรีสวัสดิ์ พื้นที่เขต 3 ถนนริมคลองสมถวิล
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นางเบญจมาศ ศรีเกษ บ้านเลขที่ 18 คุ้มปัจฉิมทัศน์ พื้นที่เขต 1 ถนนฉิมพลีเจริญ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายทวีศิลป์ โพธิ์ศรี บ้านเลขที่ 15 ซอย 20 คุ้มปัจฉิมทัศน์ พื้นที่เขต 2 ถนนนครสวรรค์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายชวน จันทรเจริญ บ้านเลขที่ 27 คุ้มศรีมหาสารคาม พื้นที่เขต 1 ถนนศรีมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายสุข ธรรมพิชัย บ้านเลขที่ 3/1 คุ้มศรีอวัชย์ พื้นที่เขต 2 ถนนค้อน้อย ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม
นายปฏิวัติ ดาหาญบ้านเลขที่ 10 ซอย 21 คุ้มธัญญาवास พื้นที่เขต 4 ถนนริมคลองสมถวิล
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นางณัฐจริยา อันสุริย์ (ตัวแทนประธานชุมชน) ซอย 3 คุ้มธัญญาवास พื้นที่เขต 41 ถนนมหาชัยดารีห์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายโท มะธิตะโน (ผู้ประสานงาน) บ้านเลขที่ 73 คุ้มธัญญาवास พื้นที่เขต 2 ถนนมหาชัยดารีห์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายแสวง ประنامه บ้านเลขที่ 30 ซอย 38 คุ้มธัญญาवास พื้นที่เขต 3 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นางไพรวรรณ ศรีวาปี บ้านเลขที่ 3 ซอย 6 คุ้มมหาชัย พื้นที่เขต 2 ถนนมหาชัยดารีห์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
นายเวียง หอมคำพัด บ้านเลขที่ 17/1 คุ้มโพธิ์ศรี พื้นที่เขต 1 ซอย 10 ถนนมหาชัยดารีห์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายวีระศักดิ์ พิมพ์จินดา ซอย 19 คும்โพธิ์ศรี พื้นที่เขต 8 ถนนมหาชัยดำรง ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

นางเยาวลักษณ์ ตีมาก บ้านเลขที่ 113/5 คும்สามัคคี พื้นที่เขต 1 ถนนผดุงวิทย์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายเหมรัช สีลา บ้านเลขที่ 12 คும்สามัคคี พื้นที่เขต 2 ซอย 3 ถนนจุฑาภานุ ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

นายสุรศักดิ์ เทศแดง บ้านเลขที่ 40 คும்นาควิชัย พื้นที่เขต 1 ซอย 2 ถนนวรบุตร ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวแวตดา อุบแก้ว บ้านเลขที่ 4 คும்นาควิชัย พื้นที่เขต ซอย 4 ถนนผังเมืองบัญชา ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายทวีสุข นามเทพ บ้านเลขที่ 25 คும்นาควิชัย พื้นที่เขต 3 ซอย 6 ถนนเทศบาล ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายอนันต์ รักษาโคตร บ้านเลขที่ 46 คும்เครือวัลย์ พื้นที่เขต 1 ถนนค้อใหญ่ ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

นายพิเชฐ เสนาวงค์ บ้านเลขที่ 9 คும்อภิสิทธิ์ พื้นที่เขต 1 ถนนนาควิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวศิวพร เตียงพลกรัง บ้านเลขที่ 15/2 คும்อภิสิทธิ์ พื้นที่เขต 2 ซอย 3/2 ถนนริมคลองสมถวิล
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวสดี อานนท์ บ้านเลขที่ 16 คும்อุทัยทิศ พื้นที่เขต 1 ซอย 49/2 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นางวรรณิ ศรีสารคาม บ้านเลขที่ 25 ซอย 41 คும்อุทัยทิศ พื้นที่เขต 2 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายนิเวศน์ ไชยวงษา บ้านเลขที่ 836 คும்อุทัยทิศ พื้นที่เขต 3 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายวีรยุทธ มะลิงาม บ้านเลขที่ 10/1 ซอย 66 คும்อุทัยทิศ พื้นที่เขต 4 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นางสาวนิตา ไชยอาษา บ้านเลขที่ 6 ซอย 74 คும்ส่องเหนือ พื้นที่เขต 3 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายคำพอง ไชยงาม บ้านเลขที่ 71 ซอย 70 คும்ส่องใต้ พื้นที่เขต 3 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นายทองสุข ชนะบุญ บ้านเลขที่ 1 ซอย 4 คும்ส่องใต้ พื้นที่เขต 3 ถนนเสมา ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม

พระเทพสิทธิธำจารย์ เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม วัดมหาชัย บ้านเลขที่ 779 ถนนศรีราชวงศ์
ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พระครูกิตติปัญญากร เจ้าอาวาสวัดสว่างโนนทัน บ้านเลขที่ 135 /9 บ้านหนองอีเฒ่า
ตำบลหนองอีเฒ่า อำเภอตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

พระบุญเลิศ ภูนนท์ พระวัดสว่างโนนทัน บ้านเลขที่ 135 /9 บ้านหนองอีเฒ่า ตำบลหนองอีเฒ่า

อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์

พระครูวิชัยธรรมวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดชัยจุมพล หมู่ 1 บ้านขามเรียง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม

พ่อฮวด ทองจันทร์ หมู่ 3 บ้านเขียบ ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

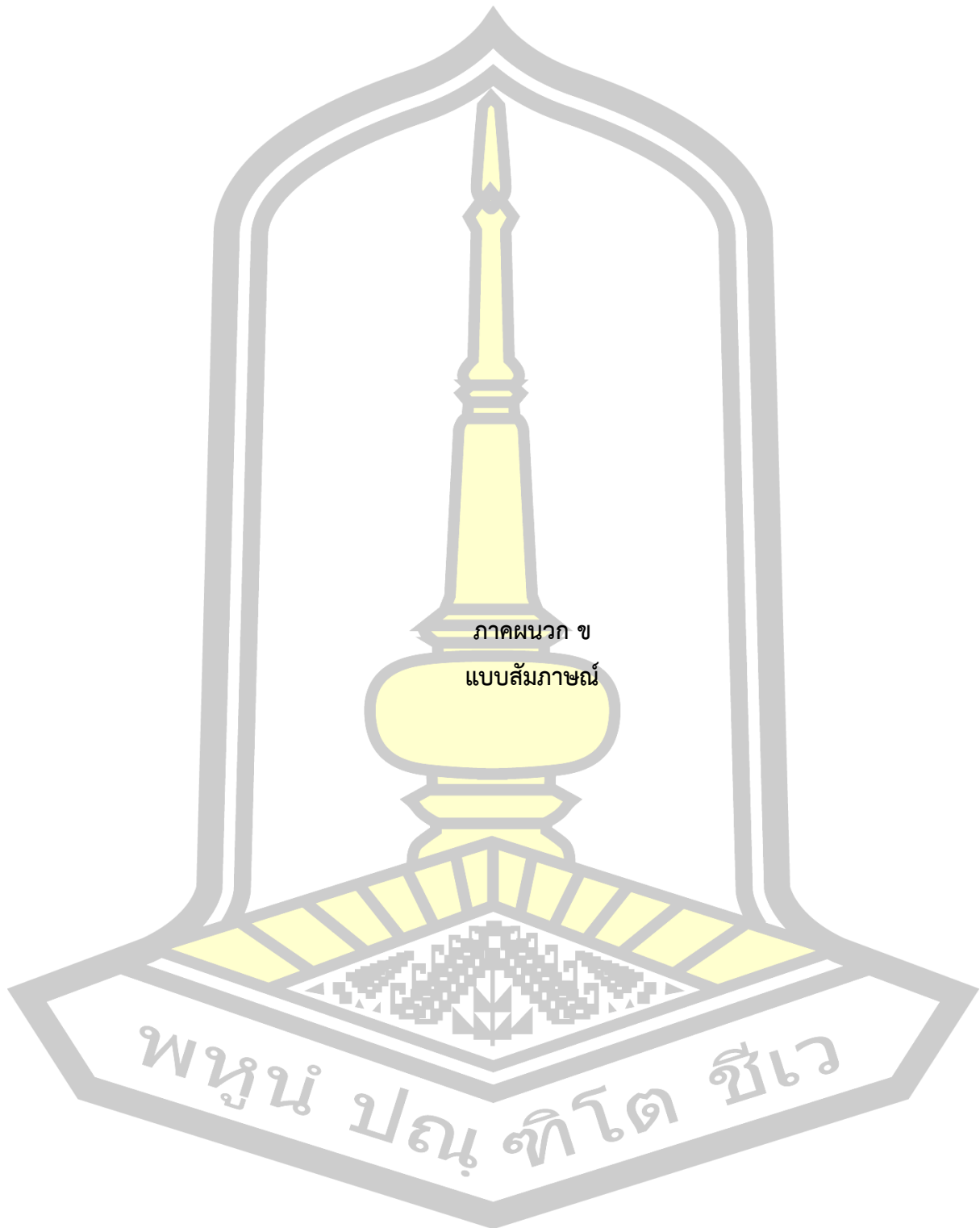
พระครูประสิทธิ์ธรรมาภรณ์ บุญบุตร เจ้าอาวาสวัดป่าท่าแร่คงคาราม บ้านท่าแร่ ตำบลแก่งเลิงจาน

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ่อเต็ม ชินช้าง หมู่ที่ 13 บ้านดอนมัน ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

พ่อสำราญ กุณโสง หมู่ 2/65 บ้านโนนแสวง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง

งานวิจัยพลวัตบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองกับบุญพิธีที่สัมพันธ์กัน ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบผสมผสาน มี รศ.ดร. บุญยง เกศเทศ ที่ศึกษา ดอนปู่ตา : ป่าวัฒนธรรมอีสาน ผีวิถึคน ผศ.ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์सान ศึกษาคติความเชื่อพิธีกรรมลาวโซ่ง พิสมัย แสงจันทศ ศึกษาประเพณีพิธีกรรมเจ้าพ่อมหศักดิ์ พนมไพร พูลผล เงินเพ็ง ศึกษาคติความเชื่อเจ้าพ่อหลักเมืองมหาสารคาม วิกรณ์ มากดี บุญเบิกฟ้าสารคาม เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ได้แบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความเป็นมาและการพัฒนาการศาลหลักเมืองสารคามมีการพลวัตพิธี บวงสรวงศาลหลักเมืองและบุญพิธีที่สัมพันธ์กันงานบุญเบิกฟ้าเดือน 3 ประจำปี ของจังหวัดสารคาม

1. พราหมณ์ผู้นำทำพิธีบวงสรวง
2. เทียมงานผู้ช่วยพิธีพราหมณ์
3. ผู้รู้ความเป็นมาการพัฒนาการศาลหลักเมืองและความสำคัญเกี่ยวกับพิธีบวงสรวง

ศาลหลักเมือง

4. พ่อเมืองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามประธานพิธีฝ่ายการจัดงาน
5. ร่างเทียมเจ้าพ่อหลักเมืองสารคาม
6. ผู้อาวุโสในท้องถิ่น
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. ประชาชนทั่วไปที่มาร่วมพิธี

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์พิธีบวงสรวงแม่โพสพเป็นพิธีที่สัมพันธ์กับพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง บุญเบิกฟ้าสารคาม ช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ผู้สัมภาษณ์ คือ

1. พราหมณ์ผู้นำทำพิธีบวงสรวง
2. เทียมผู้ช่วยพิธีพราหมณ์
3. พระสงฆ์ผู้รู้ความหมายของพิธีบวงสรวงแม่โพสพกับพิธีสู่ขวัญข้าว
4. ผู้รู้ความเป็นมาและการพัฒนาการประเพณีบุญพิธีที่สำคัญเกี่ยวกับการบวงสรวง

แม่โพสพเพื่อให้ตอบสนองความต้องการอย่างไร

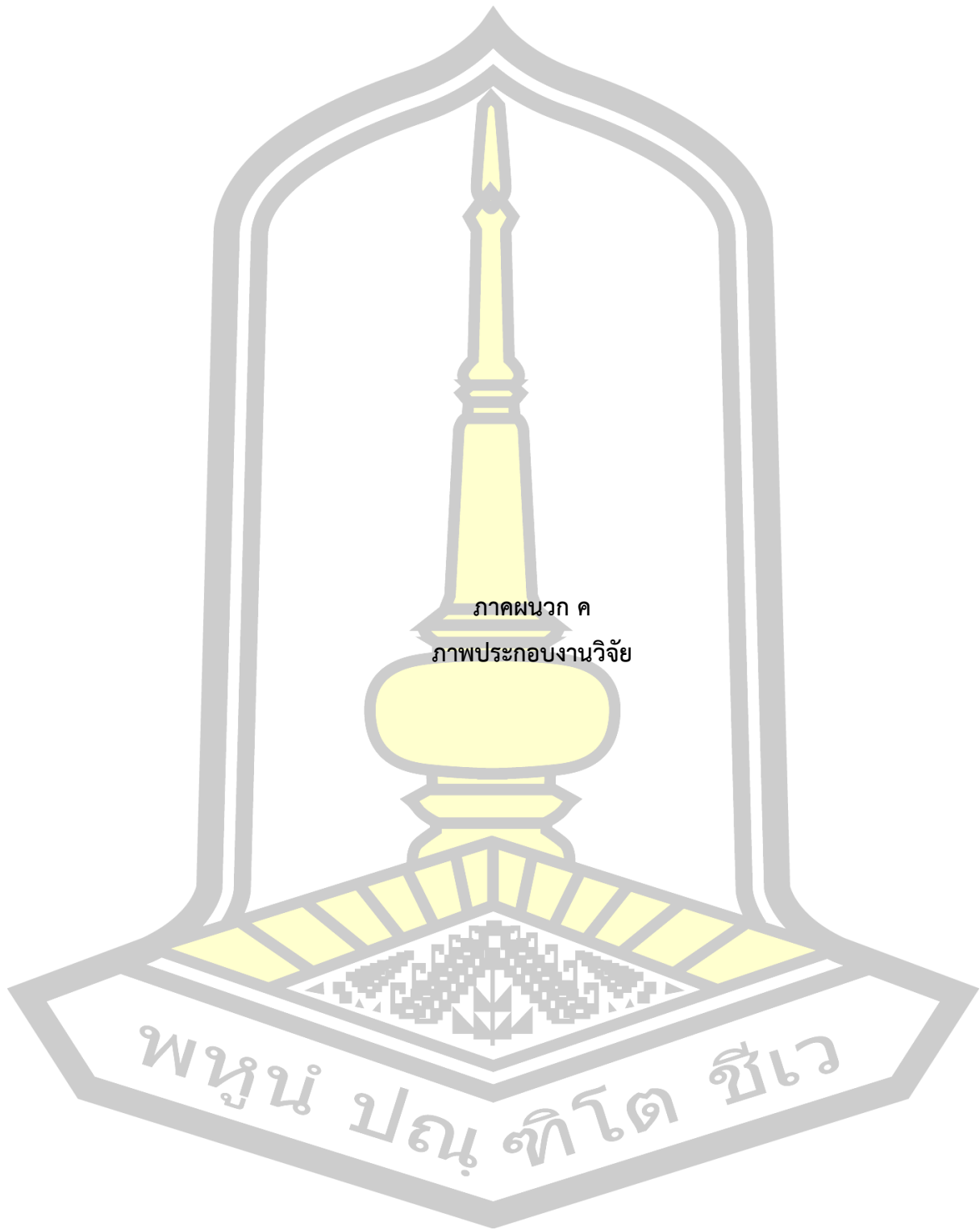
5. พ่อเมืองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามประธานพิธีฝ่ายการจัดงาน
6. ผู้อาวุโสในท้องถิ่น
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง
8. ประชาชนทั่วไปที่มาร่วมพิธี

ประเด็นมุ่งหมายในแบบสัมภาษณ์พลวัตบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพ ที่สัมพันธ์กัน

1. ความเป็นมาและการพัฒนาการศาลหลักเมือง
2. ความเป็นมาพิธีบวงสรวงแม่โพสพ
3. พิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองทำไมจึงมีความเกี่ยวข้องกับพิธีบวงสรวงแม่โพสพ
4. มีความเชื่อที่ทำพิธีต่อสถานศาลหลักเมืองอย่างไร

5. ความเชื่อต่อสถานที่บวงสรวงแม่โพสพอย่างไร
6. พลวัตบุญพิธีแบบเก่าได้พัฒนาการมาเป็นรูปแบบใหม่ได้อย่างไร
7. มีความเชื่อต่อระยะเวลาประกอบพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองอย่างไร
8. มีความเชื่อต่อระยะเวลาประกอบพิธีบวงสรวงโพสพอย่างไร
9. พิธีกรรมชานามาเกี่ยวข้องกับพิธีชาวเมืองได้อย่างไร
10. ผู้คนหลายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องได้อย่างไร
11. สิ่งของที่นำเข้าพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองมีความหมายต่อพิธีและมีความหมายต่อวิถีคนหรือไม่
12. สิ่งของที่นำเข้าพิธีบวงสรวงแม่โพสพมีความหมายต่อบุญพิธีและมีความหมายต่อวิถีคนหรือไม่
13. พิธีผสมกลมกลืนของพุทธพราหมณ์สัมพันธ์กันลักษณะใด
14. ผลจากการทำบุญพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองแล้วสังคมผู้คนได้อะไร
15. ผลจากการทำบุญพิธีบวงสรวงศาลแม่โพสพแล้วสังคมผู้คนได้อะไร

ภาคผนวก ค
ภาพประกอบงานวิจัย

พหุบัณฑิตวิทยาลัย

ภาพประกอบงานวิจัย

ภาพประกอบงานวิจัยพลวัตบุญพิธีที่ศาลหลักเมืองและบุญพิธีที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ภาพประกอบ 3 ขั้นตอน คือ 1 ความเป็นมาศาลหลักเมืองสารคาม 2 พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง 3 พิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพิพิธภัณฑสถานสารคาม (2536)

ภาพที่ 27 ศาลหลักเมืองมหาสารคามอดีต

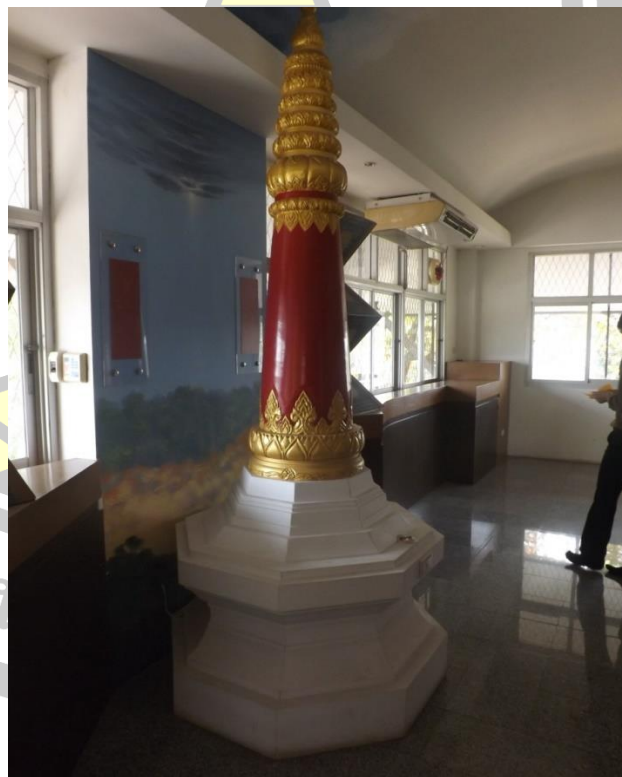
ภาพโดยพิพิธภัณฑสถานสารคาม (2536)

ภาพที่ 28 หลักเมืองสารคามอดีต

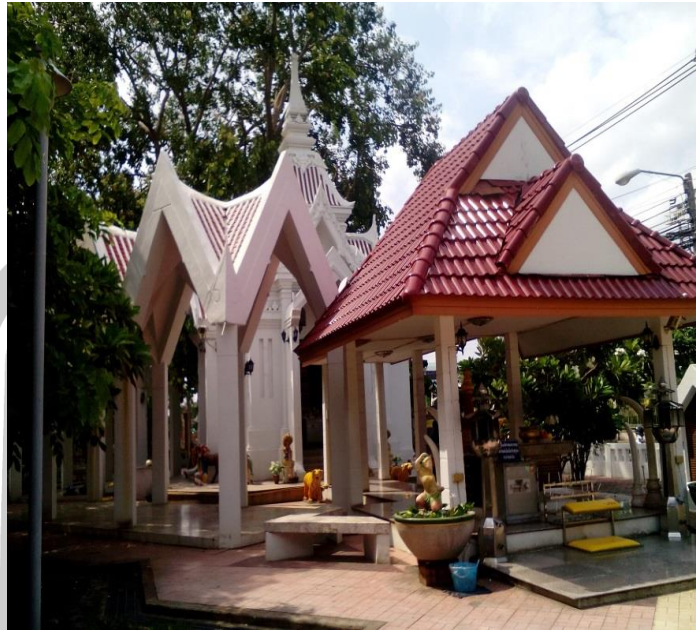
ภาพจากพิพิธภัณฑ์สารคาม (2536)

ภาพที่ 29 หลักเมืองสารคามอดีตประธานพิธีผูกผ้า 7 สี ที่เสาหลักเมือง

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 30 หลักเมืองสารคามปัจจุบัน พ.ศ. 2561

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 31 ศาลหลักเมืองสารคามปัจจุบัน

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่32 ศาลหลักเมืองสารคามด้านข้าง

พิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 33 พิธีบวงสรวงบริเวณศาลหลักเมือง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 34 รำถวายเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนจากนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 35 ตัวแทนนักเรียนอาชีวศึกษามหาสารคามทำพิธีสวดสรภัญญะบูชาเจ้าพ่อหลักเมือง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 36 พ่อเมืองนายชยาวุธจันทร์ผู้ว่าราชการจังหวัดจตุรปูเทียนที่แทนบูชาศาลหลักเมือง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 37 ตัวแทนหน่วยงานต่างๆของจังหวัดร่วมจุดธูปเทียนที่แท่นพิธีบวงสรวง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 38พราหมณ์เริ่มทำพิธีบวงสรวงศาลหลักเมือง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 39 เทียมเล่นมโหรีประกอบช่วงพราหมณ์ทำพิธี

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 40 พ่อเมืองนายชยาวุธ จันทรประธานพิธีผูกผ้า 7 สีที่เสาหลักเมือง

พิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ได้บวงสรวงที่บริเวณลานสาธารณะบ้านหมี่ ตำบลเขวา อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับพิธีบวงสรวงศาลหลักเมืองงานบุญขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 บุญเบิกฟ้าสารคาม

ภาพโดยพิพิธภัณฑสถาน (2536)

ภาพที่ 41 องค์ประกอบความหมายบุญเดือน 3 เมืองสารคาม

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 42 รอเวลาทำพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 43 พ่อเมื่อนายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครร่วมถวายเครื่องไทยทาน
ในพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 44 ผู้คนแต่งชุดขาวมาถือศีลร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 45 ผู้วิจัยเข้าร่วมพิธีบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 46 นางรำถวายบูชาแม่โพสพจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 47 พราหมณ์เชิญประธานพิธีจุดธูปเทียนที่แท่นบูชาบวงสรวงแม่โพสพ

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 48 ตัวแทนหน่วยงานต่างๆ ร่วมจุดธูปที่แท่นพิธี

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 49 พราหมณ์กล่าวคำองค์การเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมพิธีบวงสรวง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 50 ตีโปง เป็นจังหวะ เมื่อเวลาพราหมณ์กล่าวจบลง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 51 ตีฆ้องเป็นจังหวะ เมื่อเวลาพราหมณ์กล่าวจบลง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 52 ตีกลองเพลเป็นจังหวะ เมื่อเวลาพราหมณ์กล่าวจบลง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 53 ตีระฆังเป็นจังหวะ เมื่อเวลาพราหมณ์กล่าวจบลง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 54 ประธานพิธีโปรยดอกไม้ลงที่ท่าบูชา

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 55 ตัวแทนหน่วยงานทั่วไปที่มาร่วมพิธีร่วมโปรยดอกไม้ลงที่ท่าบูชา

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 56 ผู้บริหาร มมส. ร่วมโปรยดอกไม้ที่แท่นพิธีบวงสรวง

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 57 ไก่หนึ่งที่แทนพิธีบวงสรวง จะทำการเสียบหางไก่ช่วงสุดท้าย

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 58 ทำการเสียบหางไก่

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์
ภาพที่ 59 ทำการเสียงทวยไขไก่

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์
ภาพที่ 60 ประกาศคำเสียงทวยลักษณะของไขไก่

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 61 ลักษณะของไข่ไก่

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 62 ร่วมกันหาบปุ๋ยใส่นา

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์
ภาพที่ 63 ร่วมกันหาปุ๋ยใส่นา

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์
ภาพที่ 64 ร่วมกันหว่านปุ๋ยคอกใส่นา

ภาพโดยพงษ์ศักดิ์ โพธิ์สิงห์

ภาพที่ 65 ร่วมกันไถแฮกนา

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระดำรงค์ โพธิ์สิงห์ เกตุธมโม
วันเกิด	วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2516
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 37 หมู่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 51 หมู่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	พระ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 51 หมู่ 2 บ้านโนนแสง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2554 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2561 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูนัน ปณฺ ทิโต ชีเว